

A

NÉPBIRÁK ÉS ESKÜDTSZÉKEK INTÉZMÉNYE,

TEKINTETTEL HAZAI VISZONYAINKRA S BÜNTETŐ ELJÁRÁSUNK
REFORMJÁRA.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA ÁLTAL HORVÁTH
BOLDIZSÁR AJÁNLATÁBÓL KITÜZÖTT SZÁZ ÁRANY DIJJAL
KOSZORUZOTT PÁLYAMŰ.

IRTA

D^R. FRIEDMANN BERNÁT.

HITES ÜGYVÉD.

BUDAPEST, 1876.

PFEIFFER NÁNDOR BIZOMÁNYA.

Jelige:

„Az anyagi igazság nem tudomány, megtalálása nem mesterség. Éppen olyan emberi hajlam, Isten által a keblekbe oltva, mint a többi emberi hajlamok.”

Hélie.

TARTALOM.

Oldal

Nevezetesebb munkák jegyzéke.

Történelmi bevezetés. — A héber pereljárásáról. Mózes reformjai a törvénykezés terén. A héber népbíróságok szervezete. A görögök pereljárása. Solon. Rómaiak. Germanok.

Az újabbkori európai államok törvényhozási működéséről. — Anglia. Oroszország. Norvégia. Dánia. A francia nemzetgyűlés vitái. Napoleon. A francia mozgalmak hatása. Belgium. Németalföld. Bajorország. Württemberg. Hannovera. Baden. Braunschweig. Oldenburg. Kurhessen. Nassau. Szász fejedelemségek. Szász királyság. Frankfurt. Brema. Austria. Poroszország. Lübeck. Helvetia általában. Az egyes kantonok. Olaszország. Malta. Spanyolország.

Az angol-amerikai esküdtszéki eljárás. — A nagy jury szerkezete. Hiányai. Türekvések megszüntetésére. Skótiában nincsen. Északamerikában fennáll. Az ítélő esküdtszékek. Az 1825-iki törvény. Esküdtképesség. A lajstromok összeállítása. Specialjury. Jury per medietatem linguae. Skótiá vegyes esküdtszékei. A visszavetési jog Angliában, Skótiában és az észak-amerikai államokban. Egybíró. Collegium. Keresztkérdések. Beismerés hatálya. Feltétlen nyilvánosság. A tárgyalás folyama. Vád- és véd-beszédek. A bíró magyarázata. Kérdések nem intézettek az esküdtekhez. Elterés a vádlévtől. Tanácskozás. Egyhangúság. Statistikai adatok. Téves határozatok orvoslása.

A francia esküdtszéki eljárás. — Kiindulási pontja. Esküdtképesség. Gyakori változások e tekintetben. A code rendelkezései. A Praefectek befolyása az esküdtszékek alakítására. Illetőség. Cour special. A vádlel. A közvádló szóbeli előterjesztése a tárgyalás elején (exposé). A védő ily joggal nem bír. Az elnök discretionális hatalma. A felek csak az elnök útján intézhetnek kérdéseket. Vád- és védbeszédek. Elnöki resumé. Tény- és jogkérdés. Kérdések az esküdtekhez. Tanácskozás. Utasítás az esküdteknek. Titkos szavazás. A szavazás számaránya. E tekintetbeni változások. A bíróság vetője. Jogorvoslatok. Párhuzam az angol és francia eljárás között.

A többi államok esküdtszéki eljárása az összehasonlító jogtudomány szempontjából. — Jobbára a francia mintát utánozták. Esküdtképesség. Vagyoni census. Adóminimum. Legtöbb adót fizetők. Kör. Irni olvasni tudás. Honoratorok. Alapljástrom. Szolgálati lájstrom. Választás vagy sorshuzás. E két mód vegyítése. A vád és ítélő esküdtszék. Illetőség. A vádlott beismerése esetén néhol mellőztetik az esküdtek közreműködése. A visszavetés. A vádlel. Az elnök hatásköréről. Az államügyész exposéjáról. Néhol a védő is

tart bevezető beszédet. A bizonyításról. Az elnök általi kihallgatás. A felek kérdései joga. Az elnök összegezése. Az esküdtekhez intézendő kérdésekről. Ezeknek mikénti megállapítása. A tanácskozás módja. A szavazatok számaránya. Egyhangúság. Szótöbbség. A bíróság befolyása a bűnösség kérdésének eldöntésére. A jogorvoslatokról. Statistikai adatok. A marasztaló és felmentő határozatok számaránya. Ezekből vont következtetések.

75

Az osztrák esküdtszéki eljárás története és vezéreszméi. — Socialis viszonyok.

Történet. Vádesküdszék nincsen. Esküdtképesség. Lajstromok alakítása. Tekintetek a nyelvismeretre. Összehasonlítások az 1850-iki esküdtszéki eljárással. Illetőség. A visszavetési jog. Az államügyészség hivatása. A vádlévél. Az ehhez csatolt külön indokolás. Vádlott joga ez ellen kifogásokkal élhetni. Formaszerű vád alá helyezés nem történik. A főtárgyalás menete. A bizonyításról. A felek közvetlen kérdéseket intézhetnek. Az esküdtekhez intézendő kérdésekről. A vád- és védbeszéd. Az elnök végszava. A tanácskozásról. Az esküdtek felvilágosításokat kérhetnek. Az elnök e végből szobájukba mehet. Marasztaláshoz 8 szavazat szükséges. A közbíró nem tesz határozott indítványt a büntetés mértékére. A jogorvoslatokról. Az újra felvételről.

99

Ezen intézmény fény- és árnyoldalai. — Téves kiindulási pontok. Politikai

jelentőség. Legfőbb előnye a visszavetési jog. Állambíróságoknál kivihetetlen. Közvetlen szóbeliség. Az előiratok ismerete. Az első benyomások hatása. Terjeszti a törvényismeretet. Emeli a jogérzetet. Éber figyelem. A nyilvánosság. Állandó bíróságoknál a collegialitás befolyása. Bizonyos nézetek következetességből követetnek. A vád és védelem hatálytalansága. A formák figyelmen kívül hagyása. Megismerheti az állam az esküdtek határozatából, hogy törvényei félre nem értetnek-e korszerűek-e? Példák az életből. Összehasonlítás a parlamentaris kormányformával. Az esküdt nincs a törvény fölé helyezve. Schwarze nyilatkozata. Az esküdtszéki eljárás bizalmat kelt. Az eskü közvetlen benyomása. Ellentétes ítéletek hatása a jogérzetre. Statistikai adatok hazai törvénykezésünkből. A felebbviteli jogorvoslatok demoralizáló hatása. Felebbvitel és szóbeliség összeegyeztethetlen. A költségek kérdése. Az ítéletek indokolása nem nyújt garanciát. A vádlott előéletét, jellemét polgártársai ismerik legjobban. Hatósági erkölcsi bizonyítványt ezt nem pótolhatja. Az esküdtek határozata a bírák felülvizsgálatának van alávetve. Ha állambíróságnál honosul meg helytelen irány, az ismétlődik esetről esetre. Ugyanazon esküdtek nem igen kerülnek ismét mindnyájan össze. Felmentések és marasztalások közötti arány. A törvényhozás mulasztásai. Az elavult törvényekről. A bizonyítási szabályokról. A hosszas vizsgálati fogság káros befolyásáról a bűnösség felett határozó bíró elfogulatlanságára.

181

A vegyes bíróságokról. — Kísérletek a polgári és hivatalnoki elem egyesítésére. Ez intézmény előnyei. A vitatott előnyök czáfolata. Az esküdtszék hiányait csak elleplezi, nem orvosolja. A felek ellenőrködését kizárja. Nem jár a polgárok kisebb terheltetésével, mint az esküdtszék. Állandóan alkalmazott polgárok tudakossága. A figyelem ébersége ezeknél is gyengül idővel. Collegialitás. Jogászok supremációja. Csak statisták. Az ítéletek indo-

kolásába be nem folynak. Az elnök törvénytárgyalásait zárt ajtóknál. Nyilvánuló jogi nézetkülönbségek káros befolyása. A visszavetési jog hiánya. Heterogen elemek vegyítése. Ebből folyó félszegségek.

138

Az esküdtszékekről hazai viszonyaink szempontjából. — Előzmények. A bécsi reactió. Az 1840-iki választmány tárgyalásai. Az esküdtszék mellett és ellen felhozott érvek. Az országos választmány többsége elveti az esküdtszékeket. Az alsóház többsége ellenben elfogadja azt. Az esküdtszék miként rendeztessék. A felsőház ez újításnak elébe áll. A kérdés függőben marad. Az 1848-iki országgyűlés esküdtszékekre bizza a sajtóügyek elbírálását. Közbejön az osztrák törvények uralma. 1867-ben újra felállítanak sajtó ügyekre nézve az esküdtszékek. 1868-ban a fővárosi kisajátítási ügyek is esküdtszékekre bízottak. 1871-ben a magyar jogászgyűlés tárgyalja a kérdést. Ugy a szakosztály, valamint a teljes ülés is az esküdtszékekre ruházandónak tartja a bűnösség kérdésének eldöntését. Az esküdtszék culturalis kérdés. Műveltségi viszonyok Európában. Irni olvasni tudás. Városi és vidéki lakosság közötti különbség e tekintetben. A nép jogérzete. A nyelvek és nemzetiségek sokasága. Egyes vidékek közötti különbségek a műveltség tekintetében. Nem költségesebb a rendes bírósági eljárásnál. Nem idegenszerű. Esküdtszékeink gyakori felmentései. A kisajátító esküdtszék magas becslései.

200

Büntető eljárásunk reformja az esküdtszéki intézmény szempontjából. —

Mostani büntető törvénykezdésünk ismertetése. Alapelvek. Alaki és anyagi törvények. Vádrendszer. Vizsgálat. Ennek viszonya a szóbeliséghez. Nyilvánosság. Vád alá helyezés eltörlése. Vádesküdtszékek felesleges volta. A keresztkérdésekről. Ez a bíróság tekintélyét s az iránta való bizalmat emeli. Az elnöki összegezés korlátozásának szükségtelensége. Vád és védelem. Esküdtszékek alakítása. Sors és választás. Beismerés feleslegessé teszi az esküdtek közreműködését. Tény- és jogkérdés egyesítése. Az esküdtekhez intézendő kérdésekről. Felvilágosítások. A tanácskozásról. Az esküdtek elnöke. Egyhangság vagy szavazattöbbség. Erkölcsi solidaritás. Alapos tanácskozás biztosítása. Célyszerűségi indokok. Téves határozatok mikénti orvoslása. Zárnegjegyzések

240

Értelemzavaró sajtóhibák:

6. lap. 14. sor alulról »13-as« hely. olv. 23-as.
13. » 1. » felülről »előtti 2-ik« hely. olv. »utáni 9-ik.«
16. » 6. » » »2219« hely. olv. »1219.«
30. » 7. » alulról »Cataniában« hely. olv. »Cataloniában.«

ELŐSZÓ.

E kérdés olyan, melyben minden művelt nemzet — akár bir esküdtszékekkel akár sem — gazdag irodalmat tud felmutatni, csak hazai literaturánk szegény. Az esküdtszéki intézmény maga is csak kivételesen van ugyan nálunk alkalmazásban, de irodalmunk meg éppen nem bir egyetlen egy munkával sem, mely e kérdéssel foglalkoznék. Szerző tudja, hogy ezen mű sem fogja az irt teljesen betölteni. Nem fogja különösen a további hozzászólást e nagy igazságügyi és socialis kérdéshez nálunk feleslegessé tenni. Azonban nem is óhajtotta ezt. Sőt éppen azt tekinté legfényesebb jutalmának, ha uttörő kísérlete hivatottabbaknak is ösztönül és figyelmeztetésül szolgálna, hogy az esküdtszéki intézményről elmondják nézeteiket; hogy czáfolják meg, a mi az e műben lefektetett eszmék közül nézetük szerint téves és helytelen, vagy támogassák a felhozottaknál nyomósabb érvekkel, ami jó s hazánk viszonyainak megfelel.

Az esküdtszékek kérdése bizonyos értelemben mindeütt theoreticus kérdés, hol még csak meghonosítani készülnek azt: mert ott a gyakorlat adataira utalni még nem lehet. De vannak bizonyos tapasztalatok, melyek az esküdtszékek behozatalával a világ minden népeinél egyaránt

jelentkeztek. Ezeket, ha csak azt nem akarjuk feltenni, miszerint népünk semmiben sem bir rokonhajlamokkal más népekkel, figyelmen kívül hagyni nem lehet. Ezekre való tekintettel tehát lehet gyakorlati szempontokról is szólni, ha maga az intézmény valahol még nem is létezik.

Épen nem létezőnek, teljesen ismeretlennek nem lehet ugyan nálunk ez intézményt mondani, de a sajtóügyi és fővárosi kisajátítási biráskodás oly szűk kör, hogy ebből az esküdtszéki intézmény gyakorlati becsének megítélésére ép oly kevésbé lehet következtetéseket vonni, mint valamely hadseregnek a parádéknál való fényes megjelenéséből, annak vitézségére, -- vagy nem ragyogó kinézéséből annak gyávaságára.

Miként a bevezetésül közölt munkák jegyzéke igazolja, e kérdés az elmélet szempontjából már oly bőven és minden irányban meg lett vitatva, hogy tisztán theoreticus irányu munka csak ismétlésekre szorítkozhatnék, s nem birna több beccsel irodalmunkra, mint -- egy tisztességes fordítás. Szerző iparkodott ennél fogva a legszükségesebb elméleti alapra való kellő tekintet mellett főleg a gyakorlati iránynak megfelelni.

Budapesten, 1876-ik évi szeptember havában.

A SZERZŐ.

Nevezetesebb művek jegyzéke.

1748. **Montesquieu.** De l'esprit des Lois.
1811. **Selves.** Explication de l'origine et du secret du vrai Jury et comparaison avec le Jury anglais et le Jury français.
1815. **Feuerbach.** Betrachtungen über das Geschwornengericht, Landshut.
1818. **John Miller.** An historical View of the English Government. — 4. kiad.
1819. **Meyer.** Esprit, Origine et Progrès des Institutions judiciaires.
1819. **Philips.** Des pouvoirs et des obligations des jurys, traduit de l'anglais par le Comte.
1820. **Rogge.** Ueber das Gerichtswesen der Germanen.
1820. **Witt.** De judic. iuratorum anglie.
1821. **Henrici Cock.** Commentatio de judiciis juratorum.
1821. **Van der Does de Bye.** Historia iudicii juratorum.
1822. **Le Grand de Laleu.** Recherches sur l'administration de la Justice criminelle chez les Français avant l'Institution des parlements et sur l'usage de juger les accusés par leurs pairs ou jurés.
1823. **Aignan.** Histoire du Jury.
1824. **G. Ludwig v. Maurer.** Geschichte des altgermanischen und namentlich altbairischen Gerichtsverfahrens.
1825. **Phillips.** De Anglosaxonum re judiciaria
1825. **Phillips.** Versuch einer Darstellung der Geschichte des angelsächsischen Rechtes.
1820. **Ewers.** Das älteste Recht der Russen.
1826. **Spence.** An inquiry into the origine of the laws and political institutions of moderne Europe.
1827. **Friedr. Aug. Biener.** Beiträge zu der Geschichte des Inquisitionsprocesses und der Geschwornengerichte.
1828. **Phillips.** Englische Reichs- und Rechtsgeschichte seit der Ankunft der Normannen.
1830. **Zentner.** Das Geschwornengericht mit Oeffentlichkeit und Mündlichkeit im Gerichtsverfahren in besonderer Rücksicht auf den Strafprocess, gerichtlich, rechtlich und politisch betrachtet (2. kiadás 1848).
1832. **Repp.** Historical treatise on trial by jury, wayer of Law and other coordinate forensic institutions formerly in use in Scandinavia and in Iceland.
1839. **Lieber.** Manual of political ethics. Boston.
1844. **Rintel.** Von der Jury, ihre Nothwendigkeit und Stellung im Strafverfahren ihre Geschichte sth. Münster.

1845. **Mittermayer.** Das deutsche Strafverfahren. 4. kiad.
1845. **Mittermayer.** Die Mündlichkeit, das Anklageprincip, die Öffentlichkeit und das Geschwornengericht.
1846. **Fr. Aug. Biener.** Abhandlungen aus dem Gebiete der Rechtsgeschichte I. füzet. Über die Einführung der Geschwornengerichte in England.
- (1848. — II. füzet.) Begründung des Criminalrechts und Processes nach historischer Methode.
1847. **Stemann.** Die Jury in Strafsachen, eine Monographie. Hamburg.
1847. **Lene.** Das deutsche Schöffengericht. Leipzig.
1847. **Gundermann.** Geschichte der Entstehung der Jury und deren leitender Gedanke, ein germanistischer Versuch. München.
848. **Michelsen.** Über die Genesis der Jury, eine germanistische Untersuchung.
1848. **Scheuerl.** Erläuternde Anmerkungen zu der neuen Strafprocessordnung für das diesseitige Bayern. München.
1848. **Wilda.** Über den Ursprung der Geschwornengerichte in den Verhandlungen der Germanisten zu Lübeck am 27., 28. u. 30. September. Lübeck.
1848. **Gr. v. Blankensee.** Schwurgerichte, eine historisch politische Abhandlung über den Ursprung derselben aus der ältesten Vorzeit mit Vor- u. Nachwort von Kletke.
1848. **Von Daniels.** Ursprung und Werth der Geschwornen-Anstalt, Ausführung eines den 11. Februar 1848 in dem Juristenvereine zu Berlin gehaltenen Vortrages.
1849. **Holzinger.** Die Schwurgerichte in Württemberg. Stuttgart.
1849. **Köstlin.** Der Wendepunkt des deutschen Strafverfahrens im 19-ten Jahrhundert, kritisch und geschichtlich betrachtet, nebst ausführlicher Darstellung der Entstehung des Geschwornengerichts.
1849. **Köstlin.** Das Geschwornengericht, für Nichtjuristen dargestellt.
1849. **Gundermann.** Ueber die Einstimmigkeit der Geschwornen, Beitrag zur Geschichte und Verständniss des Schwurgerichtes. München.
1849. **Gneist.** Die Bildung der Geschwornengerichte.
1852. **Fr. August Biener.** Das englische Geschwornengericht.
1852. **Torsyth.** History of Trial by Jury.
1855. **Bonneville.** De l'amélioration de la loi criminelle. Paris.
1855. **Best.** Papers read before the juridical society. London
1856. **Sewald.** Die Geschwornengerichte, eine Schattenseite. Berlin.
1857. **Grohmann.** Das Schwurgericht. Schwerin.
1858. **Kammerer.** Ueber Schwurgerichte in Bayern. Vorzüge u. Mängel derselben, München.
1859. **Waclav Maciejovszky.** Historia prawodawstw slovianskich. Wydanie drugie. Warsawie.
1859. **Von Tappelskirch.** Ueber die Entstehung und den Character des Geschwornengerichtes in England. (Ein Vortrag, gehalten am 9. Jän, 1858 in der Sitzung des wissenschaftlichen Vereines zu Stettin.)
- 1854—1860. **Du Boys.** Histoire du droit criminel des peuples modernes considérée dans ses rapports avec les progrès de la civilisation. Paris.

1860. **John.** In fontibus antiqui Juris Dithmarici „Nemede“ invenitur. Qualis sit ejus natura et qualis cohaerentia cum juratorum judicio Angliae quaeritur. Dissertatio.
1860. **Vollert.** Die französischen Institute im deutschen Strafprocess. Jena.
1860. **Lagrevol.** De la procedure criminelle de l'Angleterre et des justices sommaires. Lyon.
1860. **Faustin Hélie.** Traité de l'institution criminelle ou theorie Code de l'instruction crim. Paris.
1860. **Mayer.** That und Rechtsfrage. Berlin.
1861. **Bigorie de Laschamps.** Compte General de l'administration de la justice crim.
1861. **Beudant.** De l'indication de la loi penale dans la discussion devant le Jury. Paris.
1861. **Gabelli.** I giurati nel nuovo regno Italiano osservazioni critiche. Milano.
1861. **Frankwell.** Ueber die Rätlichkeit zur Einführung des Geschwornengerichtes in Galizien. Wien.
1861. **Ein praktischer Justizmann.** Sollen in Oesterreich Schwurgerichte ein geführt werden? Wien.
1862. **Mayer.** Verhandlungen des zweiten Juristentages. Berlin.
1862. **Cesaro Cantù.** Beccaria e il diritto penale. Firenze.
1862. **Ambroise Buchère** Etude historique sur les origines du Jury.
1862. **Giovine.** Il Giuri e la corte di Assisie. Napoli.
1862. **Bazot.** Etude sur le jury et du caractère de ses attributions. Paris.
1863. **Bigorie de Laschamps.** Du jury en matière criminelle. Paris.
1863. **Glaser.** Die Fragestellung im Schwurgerichtsverfahren. Wien.
1863. **Franqueville.** Les institutions politiques, judiciaires et administratives de l'Angleterre. Paris.
1863. **Bertin.** Des Reformes de l'Institution criminelle. Paris.
1863. **Homershaus Cox.** The Institution of the English government. London.
1863. **Gneist.** Geschichte und heutige Gestalt der englischen Communalverwaltung oder des Selfgovernements.
1863. **Glaser.** Anklage, Wahrspruch und Rechtsmittel im englischen Schwurgerichtsverfahren.
1863. **Gendolfi.** Due parole sull' officio dei Giurati. Milano.
1864. **Widmann G.** Das Geschwornenbuch oder die begriffene Ueberzeugung für Geschworene Deutschlands. Würzburg.
1864. **Glaser.** Zur Juryfrage. Wien.
1864. **Pescatore.** Sposizione compend. della procedura civile e penale. Torino.
1864. **Heinze.** Parallelen zwischen der englischen Jury und dem französischen-deutschen Geschwornengerichte. Erlangen.
1864. **Dr. Ritter v. Hye-Glunneck.** Ueber das Schwurgericht, sieben Vorträge. Wien.
1865. **Mittermayer.** Erfahrungen über die Wirksamkeit der Schwurgerichte.
1868. **Escher.** Die Schwurgerichte in Strafsachen und in bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, Geschichte derselben in England, Frankreich und Deutschland vom wissenschaftlichen Standpunkte.

1872. **Dr. John.** Ueber Geschwornengerichte und Schöffengerichte, Berlin.
1872. **Dr. Mayer.** Geschwornengerichte u. Schöffengerichte Frankfurt .
1872. **Dr. H. Brunner.** Die Entstehung der Schwurgerichte, Berlin.
1873. **Königl. preuss. Justizministerium.** Denkschrift über die Schöffengerichte, Berlin.
1873. **Schwarze Dr. Friedrich Oskar.** Das Schöffengericht. Leipzig.
1873. **Seuffers Hermann.** Ueber Schwurgerichte u. Schöffengerichte, München.
1874. **Gneist Rudolf.** Vier Fragen zur deutschen Strafprocessordnung. München.
1875. **Dr. Biener Fr. Aug.** Das englische Geschwornengericht, Leipzig. (Tauchnitz B. kiadm.)
-

Történelmi bevezetés.

A régi nemzetek institutiói között kevés olyat találunk, melyből az esküdszék intézménye közvetlenül levezethető lenne.

A tágabb értelemben vett népbíráskodásnak azonban nyomaira akadunk majd minden ókori népnél, különösen azonban azoknál s addig, amelyek s ameddig némi alkotmányos kormányzat alatt éltek.

A hébereknél Mózes előtt a családapa gyakorolt korlátlan fenytő hatalmat. Halállal is fenytöthette a család tagjait. Később és különösen fontosabb esetekben az egyes családok fejei gyülekeztek időnként össze, ha valaki felett itélni kellett. A kútfőkben ezek a nép „vénei”-nek nevezvék; rendezett törvénykezési eljárás azonban ezidőben még nem volt. Csak Mózes kezdett ez irányban is némi rendet csinálni. Alatta voltak bírák, a nép vénei közül választva, kik fokozatosan 10, 50, 100 és 1000 család felett itéltek s akiknek hatáskörébe a kisebb ügyek elintézése tartozott. A fontosabb ügyeket Mózes eleinte önmagának tartotta fenn. Később egy felsőbb bíróságot alakíttatott a papok osztályából.

Ezen papi főbírásg azonban nem tudott gyökeret verni. A nép ellenszenve folytán többször eltöröltetett. Folytonos küzdelmek között a polgári elem idővel majdnem egészen kiszorította a bíráskodásból a papokat; egészen azonban ezek sem engedtek. Időről időre ismét csak visszanyerték befolyásukat. A törvénykezés csak később, Simonben Schetach alatt lett általánosan regenerálva s ez alkalommal a papi befolyástól is teljesen megtisztult.

A Makkabäusok idejében a bíróságok az ügyek fontosságához képest 23, 71 és 120 tagból is állottak. Az eljárás szóbeli és nyilvános volt. A sértett fél vagy hozzátartozói vitték a dolgot a bíróságok elé. Az állam nem üldözött. A bíró nem nyomozott; csak itélt az egymással szemben álló két fél között. Fellebbezéseknek a hozott ítéletek ellen nem volt helye. Felsőbb bíróságról tehát csak olyan értelemben volt szó, hogy a fontosabb

ügyek ezek eldöntése alá tartoztak, vagy hogy kétes ügyekben a kisebb bíróságok a nagyobbhoz fordultak tanácsért.

Minden községben, ha csak 120 lakója volt is, 23 tagból állott a bíróság. A bírák közül csak kettőnek kellett a törvényekben jártasnak lenni.

Mindezen bíróságok a szó szoros értelmében véve népbíróságok voltak, tagjai a nép közül választottak, egyedüli qualificációjuk: a becsületesség és az öreg kor volt.

Több tudós az esküdtzékek eredetét is már innét véli levezethetni. Nézetem szerint azonban, nem helyesen, mert hiányzott ezen bíróságoknál mindazon kellék, amely a régi s az újabb esküdtzékeknek ismertető jelét képezte. Csak a népies elem volt meg benne. A bíráskodást állandóul gyakorolták. Tagjai nem változtak esetről esetre. Nem lettek időnként vagy ügyenként megeskütve. Visszavétési jog nem létezett. Csak rokonsági kötelék a peres felekkel, vagy érdekeltség az ügy kimenetele iránt szolgálhattak okuk a bíróság egyes tagjainak mellőzésére. Ítéleteiket ezen bíróságok sem indokolták ugyan, de a tanácskozás során, minden egyes tag okodatolni volt köteles véleményét, s ha indokolásában nem tudott újabb érvet felhozni, mint aminőt valamely előtte nyilatkozott bírói tag már felhozott, szavazata nem számolt. Tulajdonképen tehát nem a szavazók száma, hanem a pro és contra szóló érvek mennyisége volt a döntő. Az előtte szólónak véleményéhez való csatlakozás kényelmes módja nem létezett.

Az ítéletek ilyenén módon szótöbbséggel hozattak. Ha a 13-as bíróság előtti tárgyalás után nem jött létre abszolút szótöbbség sem a felmentésre, sem az elítélésre, akkor a bíróság a hallgatóságban levő bíróképes egyénekből újabb két tagot választván, folytatta a szavazást; s ha ekkor sem létesült abszolút többség, két újabb tagot vett fel és ismételte a szavazást s így 27 — s esetleg 71tagú bírósággá egészítette ki magát. Ha a bíróság már 71tagú volt, s még akkor sem volt meg az abszolút többség marasztalásra, akkor a vádlott mindenestre felmentetett.

Hogy a vádlott halálra ítéltethessék, legalább 2 szavazattal többnek kellett ezt elhatároznia, mint a bírák felének. Tehát egy szavazat többség ez esetben nem volt elegendő. Épen ugy hatálytalan volt azonban halálos büntények esetében — s ez a héber törvénykezésnek egyik különös sajátsága — a bírák egyhangu határozata. Feltételeztetett, hogy egyhangulag hozott ítéletek elfo-

gúltáságnak lehetnek kifolyásai, s hogy a különböző szempontok pro és contra való megvitatásában rejlő garantiákat nélkülözi; ennélfogva a bírák egyhangúsága esetében a halálos ítélet ki nem mondathatott, hanem vagy tartózkodott legalább egy bíró a szavazástól, hogy egyhangúság ne álljon be, vagy kiegészítette magát a bíróság az erre qualificált hallgatóságból mindaddig, míg legalább egy bíró a vádlott mellett kedvezőleg nem nyilatkozott, s akkor aztán a határozat szótöbbséggel meg volt hozható.

A görögöknél és azokkal rokon népeknél már a legrégebb időkben nyomaira akadhatni a népbíráskodásnak. Ilyen volt p. o. az argivoknál az „ostracismus” és a syrakuzaiaknál a „petalizmus.”

Aristoteles szerint Solon volt az első, ki a nép részvételét a bíráskodásban a görögöknél megalapította, hogy ez által a gazdagok hatalmát megtörje és a népet azok túlkapásai és kegyetlenségei ellen megvédje.

Athénben minden polgár, a legszegényebb osztályu is, tagja lehetett valamelyik bíróságnak, ha 30-ik évét meghaladta. Nem lehettek bírák a 30 évnél fiatalabbak, a kétes jelleműek s a közpénztár adósai. Ugy mint most nálunk a politikai választásokból ki vannak zárva azok, kik utolsó évi adójukat meg nem fizették.

Az alkalmas polgárok közül sorsolás útján történt azok kijelölése, kik a többiek felett bíráskodjanak. Évenként 6000 polgár lett a nép közül a bíróságokhoz kisorsolva.

Athénben különböző ítélőszékek voltak az ügyek minősége és fontosságához képest. A kútfők tíz bíróságról szólnak, melyek kerületenként a fontos és kevésbé fontos ügyek elbírálásával foglalkoztak. Neveik: Haeliaea, Bina, Parabysta Trigonum, Metychium, Lycus, Ardetus, Batrachium, Puniceum, Odeum. Ezek között a legfontosabb bíróság a Haeliaea volt. Sőt valószínű, hogy a többiek csak ennek egyes kerületekre, vagy némely különös ügyekre kirendelt osztályait képezték. Ezt lehet legalább következtetni a Haeliaea tagjainak roppant nagy számából. A Haeliaea birt a bíróságok között a legterjedtebb hatalommal. Száműzetésre, vagyonelkobzásra, sőt halálra is ítéltetett.

A legfőbb bírói testület azonban mégis az Areiopagos volt. Ennek szervezete már aristocraticus alapokon nyugodott. Ez a szán-

dékos gyilkosság, gyujtogatás, rablás, vesztegetés, honárulás bűntényei felett ítelt. Örködött ezeken kívül a közerkölcsök és a közhivatalnokok visszaélései és hatalmaskodásai felett. Ellenőrizte továbbá az állami közigazgatást; s néha, különösen válságok alkalmával, tényleg is befolyt abba. Hatásköre tehát nemcsak bírói, hanem főleg politikai is volt. Tagjai, kiknek száma határozatlan volt, a jelesebb aristocrata családok fejei, s a szolgálatuktól visszalépett és köztiszteletben álló archonták voltak. Székhelye az Areios dombon volt, az Akropolis sziklája és a város között. A bírák részére az eleven sziklába voltak bevájva az ülőhelyek. A domb alján állott intéskép az Eumenidák (Furiák) szentélye. Minden hó végével három napon át, éjjeli órákban tartott törvénytörést.

Az eljárás egyforma volt valamennyi bíróságnál.

Volt továbbá ezeken felül négy népbíróság, mely csupán nem szándékos emberölés és hűtlen gyámság esetei felett ítelt. Neveik: Prytaneum, Palladium, Phreatium, Delphinum.

Ugy az egyes népbírósághoz való beosztás, valamint az egyes eldöntendő ügyekhez való kijelölés sorsolás által történt. A vádlás joga itt is nem az állam, nem fizetett tisztviselők kezeibe volt lefektetve. Minden polgár jogosítva volt vádlóképp fellépni. A fellépő vádló tartozott gondoskodni a bizonyítékokról is. Az állam csak annyiban segítette e tekintetben a vádlót, hogy több nappal a kitűzött tárgyalás előtt a bíróságnál nyilvánosan kifüggesztetett a vádlevelével. Célja ennek az volt, hogy tartalmát mindenki megismerje, s amennyiben tudomása van a dolgról, tanúságtételre jelentkezze.

A tárgyalások megkezdése előtt áldozatokat hozott a bíraskodásra egybehívott nép az isteneknek s esküt tett. Ezen eskü tartalma feljegyezve maradt az utókornak. Következőleg hangzott: „Ígérem, hogy Athén népének és az ötvenes tanácsnak törvényei és határozatai szerint ítélenek; hogy nem fogok sem zsarnok, sem oligarcha javára szavazni; hogy Athén népének felosztását vagy megtámadását nem fogom szavazatommal támogatni; hogy nem fogok sem a magán adósságok eltörlésére sem az államjavnak, — legyenek azok házak avagy szántóföldek, — felosztására szavazni*), nem fogok száműzötteket visszahívni, halálra ítéleteket megmenteni, sem az állam lakosait a nép és tanács fenálló törvényeinek ellenére elűzni; s nem is türni, hogy ezt más valaki tegye; nem fogok hi-

*) Tehát már akkor is félték a communistáktól!

vatalnokot, ki még számadással tartozik, szavazatommal támogatni; nem fogok arra sem szavazni, hogy valaki ugyanazon hivatalt kétszer viselje; hivatalos működéseért ajándékot nem fogok elfogadni, sem személyesen, sem más által; esküszöm, hogy nem vagyok fiatalabb 30 esztendőnél, s hogy úgy a vádlót, valamint a vádlottat is meg fogom hallgatni, és a tárgyalás eredményéhez képest fogok szavazni. Esküszöm Zeus, Poseidon és Demeterre; átkozott legyek magam és hajlékom, ha ezen ígéreteket megszegném, — de ha igaz ezen esküm, legyen üdvömre!”

Minden ügy rendszeres felvételét egy előtárgyalás (*Ανακρισίς*) előzte meg. Ha teljesen alaptalan volt a panasz vagy illetékesség szempontjából más bíróság elé tartozott, nem bocsátott érdemleges tárgyalásra. Csak miután az ügy felvehetőnek nyilvánított a bíraskodásra egybegyűlt összes nép által jelöltettek ki sorshuzás által a nép közül egyénileg azon bírák, kik az ügy felett érdemben ítéljenek. Hasonlít ez egy nagy jury általi vád alá helyezéshez. Egy-egy ily bíróság rendszerint 500 tagból állott. Fontosabb ügyekben több ily 500 tagból álló bíróság egyesült az ügy megbeszélésére és elbírálására. Sőt voltak esetek, midőn közérdekű ügyben a 6000 számot is elérte az ítélő bírák száma. A határozatok szavazattöbbséggel hozattak. A szavazatok egyenlősége esetén a vádlott felmentésére szavazókhoz Athene istenné voksa csatoltatott s ezen fictióval meglevén a szavazattöbbség, a vád elutasított. Az ítélelhozatalra összegyülekezett bírák korlátok által voltak elválasztva a felektől és a többi néptől.

A panaszló és vádlott a tárgyalás megkezdése előtt esküdni tartoztak; az előbbi, hogy nem hamisan vádaskodik (*προμυσία*), az utóbbi, hogy nem követel ellenfelétől jogtalanságot (*αντομυσία*). A felek maguk gondoskodtak bizonyítékaikról. A tanuk ezer drachma bírság terhe alatt voltak kötelesek megjelenni; vallomásukra megeskettettek. Tanuit mindegyik fél maga hallgatta ki. A bírák is intézhettek hozzájuk kérdéseket; csak az elnöknek, és az ellenfélnek nem állott jogában ily kérdéseket intézni. Kétségtelenül azért, hogy egyrészt az elnök tekintélye és pártatlansága a bizonyítási eljárásba való avatkozás által csorbát ne szenvedjen, s másrészt, hogy a tanukra faggató kérdések által a felek által pressió ne gyakorolathassék.

A tárgyalási nap három részre volt felosztva. Az idő első harmadában a panaszló adta elő vádját és bizonyítékait; a nap má-

sedik harmadában a vádlott és tanácsadói beszéltek. A nap utolsó harmada a tanácskozássra és ítélethozatalra volt fentartva. Az ítélő bírák mindegyike két golyót kapott kezébe, egy fehéret, mely felmentést jelentett, és egy feketét, mely az elítélésre szolgált. A szavazatok két nagy ércztálba szedettek össze; egyikbe a fehér (ἄσπερον), a másikba a fekete golyók (χρῖον). A szavazat eredménye a bíráskodó gyűlés elnöke által, ki rendszerint az archonták egyike volt (Thesmotheta), lett jelképileg tudtára adva a bíráskodásban tényleg részt nem vevő népnek is.

A rómaiaknál a consulok és a császárok idejében fizetett tisztviselők gyakorolták a bíráskodást. Sőt néha a consulok és császárok maguk is.

A tizenkéttáblás törvénynek idejétől fogva két századdal Krisztus előttig a nép ítélte a praetor vezetése mellett; de ez csak addig tartott, míg a nép jó erkölcei nem tették szükségessé a naponkénti bíráskodást. A mint azonban az erkölcsök lazulni kezdettek, a folytonos bíráskodás oly elviselhetlen teherre vált a comitiákban összegyűlt népre nézve, hogy az állam intézői gondolkodni kezdettek a felett, hogy miként egyszerűsítsék a törvénykezés s különösen a büntető eljárás. Az átalakulás megtörtént a Krisztus előtti második században. Ekkor a bíráskodás átment a comitiákban összegyűlt összes népről az ugynevezett *quæstiones perpetuæ*, kevesebb számú polgárokból akitott bíróságra. Ennek némi hasonlatossága volt már a későbbi esküdt-székekkel.

Különböző időkben különböző osztályai a római népnek vettek részt a bíráskodásban, hol együtt, hol egymást kizárva. A mint az egyik vagy másik több politikai jelentőségre tudott vergődni, a szerint vett kisebb-nagyobb számmal a bíráskodásban is részt.

Igy p. o. Cajus Grachusig a bírák kizárólag a *senatores* ok osztályából választattak. A semproni törvény következtében beállott azon változás, hogy a bírák a *lovagok* osztályából választattak. Cicero elbeszéli ezekről, hogy 50 éven át szennytelenül bíráskodtak. Servilius Caepio azonban megváltoztatta a semproni törvényt, s azt rendelte, hogy a bírák részben a senatorok, részben pedig a lovagok közül választassanak. Glancia néptribun alatt pedig ismét

viSSzaállltatott a semproni törvény joghatálya. Livius Drusus alatt megint kizárólag a senatorok gyakorolták a bíraskodást. Aurelius Cotta a törvényt végre oda módosította, hogy a bíróság a senatorok, lovagok és az alsóbb osztályu népből (Tribuni aerarii) alakittas-sék. Pompejus ezen törvényt meghagyta. Caesar azonban, miután az alsóbb osztályu néphez soha sem volt bizalma, ezen harmadik osztályt kizárta a bíraskodásból.

Lettek légyen azonban ezen bíróságok a különbözö időkben bármiként is összeállltva, a nép egy vagy másik kiváltságos osztályából, avagy az alsóbb rétegekből is, annyi bizonyos, hogy szoros értelemben vett népbíróságoknak tekinthetők s nem állami közegeknek. A qualificatio tekintetében itt is úgy mint a görögöknél a 30 éves kor volt az egyik feltétlen kellék. A szeplőtlen jellem már nem követeltetett oly szigoruan, mint a görögöknél. Éppen ez okból a római jogtudósok s különösen Cicero irataiból elégszer olvashatni azok panaszait a bírák megvesztegethetősége fölött.

Az alakulás és eljárás jobbára csak utánzása volt a görögök törvénykezésének.

Azon egyének száma, kik a bíraskodásban részt voltak veendők általában határozatlan volt. A bíraskodási képességgel bíró egyének nevei egy urnában tartattak. Ebből sor sor lá s utján jeltelte ki a praetor minden év elején azon egyéneket, kik azon évben a bírói tisztet viselendők voltak. Ez volt a szolgálati lajstrom. Mielőtt tárgyalásra került volna valamely ügy az ítélő bíróság aként alakittatott meg, hogy a praetor 81 egyént kisorolt a szolgálati sorban levők közül. Ezen 81 egyén neve egy táblára íratott. Tizenötöt mindegyik fél indokolás nélkül visszavethetett, vagyis együtt mindketten 30-at. Maradt tehát az ítélőszékben 51 polgár. A visszavetés csak annyiban volt megszoritva, hogy a felperes valamint az alperes is köteles voltak visszavetéseiket az egyes néposztályok szerint aránylagosan megosztani, vagyis mindegyikük ötöt a senatorok, ötöt a lovagok s ismét ötöt az alsóbb osztályu polgárok közül vethetett vissza. Ez azért volt, hogy a visszavetési jogot ne lehessen arra felhasználni, hogy a bíraskodásból egyik-másik néposztály teljesen kisorittassék.

De ezen általában gyakorolt visszavetésen kívül mindegyik fél kifogást tehetett még a megmaradottak közül is azok ellen, kik a felek valamelyike íránt különös rokon- vagy ellenszenvvel, vagy az ügy kimenetele íránt érdekelve voltak. Ezen kifogások felett a

praetor határozott. Ugyan ő egészítette azután ki a kifogások által megsemmisített bíróságot is sorsolás útján, annyi új nevet huzván ismét ki az urnából, a mennyi bíró mellőzve lett.

A mint a szükséges szám teljesen ki volt egészítve, a bíróság tagjai az oltár megérintése mellett esküt tettek le a praetor előtt, „hogy a valóság szerint és a törvények szigorú megtartása mellett, tekintet nélkül kérésekre vagy vonzalomra, fognak ítélni.“ Megeskütés után valamennyiük neve nyilvánosan kifüggesztetett. Ezen intézkedés azért történt, hogy a megválasztott bírák helyébe megvesztegetett más egyének ne csempésztethessenek.

Az íróknál ezen bírák „jurati judices“ megnevezéssel említetnek.

A panaszlónak két óra, vádlottnak 3 óra volt engedve előterjesztéseinek megtételére. Az idő többi részét a bírák tanácskozása töltötte ki.

Minden egyes bírónak három viasztáblácska adatott kezébe a tanácskozás előtt. Az egyiken C. a másikon A. a harmadikon pedig N. L. betűk voltak benyomva. Az első azt jelentette, hogy a vádlott elítéltetik (condemnare), a második, hogy felmentetik (absolvere), a harmadik pedig, hogy az ítélethozatal elhalasztandó, mert a dolog még nincsen teljesen tisztába hozva (non liquere). Három urnába szedettek a bírák szavazatai. Egyikbe a senatorok, a másikba a lovagok, a harmadikba pedig az alsóbb osztályiak (tribuni aearii) dobták szavazataikat.

A szavazatokat a praetor számította össze s ugyan ő hirdette is ki azok eredményét. Akadályoztatása esetén a Quaestor által lón helyettesítve.

Tulajdonképeni eredete a most ismert esküdtszékek intézményének, vagy is a szorosabb értelemben vett népbíráskodásnak azonban a german népeknél keresendő.

Nem célolok ezuttal a german törvénykezésről tüzetesen szólni, a mikénti fejlődés előtűntetése végett azonban némelyeket meg kell említenem.

A legrégibb időkben a germánoknál minden egyes községben maga a nép, a községek vénei ítélték a sérelmek és vitás jogok felett.

A római császárok idejében azonban egyes kinevezett hivatalnokok bíráskodtak úgy a bűnvádi, valamint a polgári ügyekben

A Krisztus előtti 2-ik században rendelte ismét Nagy Károly, hogy a peres ügyekben néhány a községbeliek közül kiválasztott polgár mondjon ítéletet

A nép befolyása a törvénykezésre fokozatosan fejlődött.

Először, mint esküdtársak vagyis bizonyítási eszköz jelentkeznek a törvénykezésben a peres felek szomszédai s megerősítik eskü alatt, néha csak kézadás mellett, mit az egyik peres fél a bíró előtt esküjében állított. Eleinte csak a panaszlottnak volt joga megjelölni a mellette esküt teendő szomszédokat. Miután azonban sokszor történt, hogy a panaszlott ezen joggal vissza is élt, amennyiben rendszerint oly szomszédokat jelölt volt csak ki, akikről már eleve bizonyos volt, hogy mellette fognak nyilatkozni s kizárt mindenkit, aki az ellenkezőnek tudomásával birt, ezen visszaélés meggátolása végett idővel meglőn engedve, hogy az ellenfél egyik másik esküvőtárs ellen kifogást tehessen, s helyére maga részéről hozzon mást javaslatba. Joga volt később az ellenfélnek némely esetekben, maga részéről is az ellenkező körülményre esküvőtársakat megnevezni hasonló számban, miáltal a másik felet arra kényszerítette, hogy nagyobbítsa részéről is az esküvőtársak számát, vagy mondjon le ezen bizonyítási módról.

A keresztény frank birodalom idejében az esküvőtársak nem úgy mint addig, megválasztott elnökök által annak személyében együttesen, hanem a felelősség öntudatának élénkebb felébresztése végett egyenként tartoztak az esküt letenni.

Idő multával a fejedelmek czélszerűnek látták a fiscus ügyeinek eldöntését nem a minden esetben kétes kimenetelű isten-ítéletekre és párviadalokra bízni, hanem rendszerint esküdt szomszédok által eldöntetni. Ezen esküdt szomszédok hatásköre azonban ekkor még nem terjedett annyira, hogy ítéletet is mondjanak az ügyben, hanem magok csak bizonyítékkul szolgálván, a köztudomás megállapítására, az ítéletet a fejedelmek törvényszékei, vagy a fejedelem által esetről esetre kiküldött bírák (missi) mondották ki. A fejedelem által kiküldött bíró hívta is össze a szomszédokat, ez eskette meg őket, ez hallgatta őket ki s vette jegyzőkönybe vallomásait is.

A szomszédok nem arról tettek bizonytságot amit láttak, tapasztaltak vagy hallottak, hanem mit igaznak tartottak. Sőt ha valaki közvetlen tudomással birt valamely tényről, az ügyben

kifogás alá esett s a szomszédok tanácsában, mint érdekelt, nem bíraskodhatott. Idővel magánosok ügyeiben is alkalmaztatott néha a szomszédok bíraskodása

Ezen rendkívüli pereljárást fogamatba vételéhez s ezáltal az istenítélet és párviadal mellőzéséhez magánosoknak, miután eltérést képezett a rendes törvénykezési eljárástól, királyi rendeletre volt szükségök.

Legelőbb is a papság követte a fejedelmeket, s magasabb műveltségöknél fogva legjobban tudván az istenítéletek bizonytalan voltát, lépéseket tettek, hogy ezen célirányos és biztosabb eljárásban saját peres ügyeik állandóan részesíttessenek. Ezt meg is nyerték.

Egyesek csak bizonyos sportulák lefizetése mellett nyerhettek ügyeikben oly királyi rendeletet, hogy az ő ügyeik is ezen eljárás szerint döntsessenek el.

Ezen gyakorlat később oda fejlődött, hogy a fiscus és a papság birtok pereit minden esetben ekként lett elintézve. A magánosokra nézve is mindinkább terjedtebb alkalmazást nyert, amennyiben a perek bizonyos nemében rendszerint ezen kivételes eljárás foghatott helyt, sőt később nem is kellett ennek elérése végett királyi rendeletet eszközölni, hanem csak a szokásos sportulákat lefizetni. A fiscus és egyháziak ügyein kívül legelőbb az özvegyek és kiskorúak peres ügyeiben alkalmaztatott rendszerint ezen eljárási mód, később minden birtokperben és határvillongásoknál.

A német jogtudósok egész irodalmat teremtettek annak bebizonyítására, hogy az esküdtszéki intézmény bölcsője a régi germánoknál keresendő. Bármily érdekesek is azonban ezen a régi törvénygyűjteményekben, okiratokban roppant fáradsággal és mély alaposággal tett kutatások, azokkal, mert a jelen mű keretén túl esők, nem foglalkozunk.

Annyi bizonyos, hogy a régi germánoknál majd minden időben döntő befolyása volt az ítéletek meghozatalában, a peres kérdések eldöntésében a népnek is. Igazolják ezt a „Somma de legibus consuetudinum Normanniae“, a „Schwabenspiegel“, „lex Saxonum, Anglorum et Werinorum“, „lex salica“, „lex Burgundionum“, „lex Bajuvariorum“, „lex Allemannorum“, „lex Frisionum“, Nagy Károly „Capitularejai“ stb. Ezek mindegyikében adatokra akadhatni, melyek igazolják, hogy a nép is részt vett a peres dolgok eldöntésében. Tartott pedig a nép befolyása a peres ügyek eldöntésére mind-

addig, míg a peres eljárás szóbeli és nyilvános volt. Amint azonban a becsületes igazságszolgáltatás ezen két életeleme eltűnt a törvénykezésből elenyészett lassan-lassan a nép befolyása is az ítéletek meghozatalára. S bekövetkezett az írásbeliség és titokszerűség minden istentelenségeivel együtt. Azután századokon át jogtudós bírák nyomorgatták volt a nép jogérzetét, míg ismét nem a germán népfaj volt az, mely visszahódította magának Angliában az őszinte és mesterkéetlen igazságszolgáltatás ezen palladiumát.

Az újabbkori európai államok törvényhozási működéséről.

Angliában már Nagy Alfréd alatt létezettnek állítatik az esküdszék intézménye. Sőt némely történetíró már Ethelred (860—871.) király idejébe helyezi ezen institutio eredetét. Tulajdonképeni alapjára azonban csak III. Henrik király (1217—1226.) uralkodásának első 10 évében lehet biztosabban akadni. Ezen fejedelem ugyanis 2219 körül rendeletet bocsátott ki, hogy a vádlott saját kertületéből 12 esküdt szomszéd ítéletének vethette alá magát. Később ezen önkéntes alávetés szabálylá vált. III. Eduard szintén fentartotta ezen intézményt, különösen azért, mert feleslegessé tette a költséges bírákat; II. Károly Habeas corpus actája által pedig kiirthatlanul lett a nemzet alkotmányos intézményei közzé igtatva és azóta folytonosan fenáll. 1791-ben Fox miniser alatt a sajtóvétségek nézve az addiginál tágabb alkalmazást nyert, amennyiben addig az esküdtek csak a felett határoztak, hogy tekintessék az incriminált nyomtatvány szerzőjének; azon időtől fogva pedig a nyomtatvány tartalma s a szerző szándéka is elbírálásuk alá jött.

Anglia után Irhon és Scotia is esküdtekre birták az ítélethozatalt. Utóbbi azon módosítással, hogy a vádesküdszéket mellőzte. Ugyancsak Angliából származott át ezen institutio Északamerikába és a britt birodalom többi gyarmataiba is.

Oroszországban már a Prawda Jaroslawban (1020) említés van téve tizenkettős bíróságról. Ewers (das älteste Recht der Russen. Dorpat 1826. 301. l.) azt mondja ezen tizenkettős bíróságról, hogy „azon 12 férfi a ténykérdésekben határozott ugyancsak, de ezzel a jog kérdését is eldöntötte, mert akkor a jog még nem volt specialis tudomány, hanem a nép erkölseiben jelentkezett s mindenki előtt ismeretesek voltak szabályai. Azon tizenkettős bíróság tagjai a „községbeliek közül választattak.“

Oroszország felhagyott később ezen intézménnyel s évszázadokon át kinevezett bírák gyakorolták a mindenható Csár nevében az igazságszolgáltatást. Néhány év előtt (1864 nov. 30-án) azonban egy újabb büntető perrendtartás már az esküdtzéki intézmény alkalmazásával lépett hatályba. Csupán az állam és valás elleni, valamint közhivatali büntettek és vétségek vannak kivéve.

Svédország a legrégibb idő óta esküdtzéki bíráskodásban részesült. Az Edda és az ösregék azt beszélik, hogy 100 évvel Krisztus előtt, midőn t. i. Odin ezen államot megalapította már elejétől fogva a nép részvételével szervezte az igazságszolgáltatást is. Svédország legrégibb törvénykönyve a „Landslagh“ is esküdtbírákról tesz említést. Itt az esküdtzések intézménye a legújabb időkig fenn is tartotta magát.

Ami Norvégiát illeti, a régi törvénymaradványokban Krisztus utáni 940-ik évből Athelstone Hakon fejedelem uralkodása idejéből már írott bizonyítékai is vannak az esküdtzéki intézmény létezésének.

Még biztosabb adatok találhatók ez irányban Lagaboetir Magnus fejedelem által 1274-ik évben kihirdetett Gulathin törvényben. A Calmari Uniótól vagyis 1397-től fogva azonban a korona által kirendelt bírák mindinkább meggyengítették az esküdtzések tekintélyét. A 17-ik század utolsó negyedében már csak névleg létezett ez intézmény; a 18-ik és 19-dik században pedig teljesen eltűnt.

Dániában Krisztus utáni 750-ik évből Lodbrock Ragner király uralkodási idejéből létezik az első írott adat, mely az esküdtzéki intézmény fennállásáról tanuskodik. Az 1683-ban kihirdetett „Kong Christian den Femtes Danske Lov“ című dán törvénykönyvben azonban már csak kevés nyoma van ezen institutiónak. Az újabb törvénykezés egészen elejtette.

Island is esküdtzésekkel birt respublica idejében. Krisztus utáni 874-ik évből vannak ezen intézmény írott nyomai. A 15-ik század után azonban itt is eltűnnek.

A 16-ik századtól fogva a 19-ik századig Európában, Angliát kivéve, a burocracia, a fizetett hivatalnokok uralma virágzott. A hol volt még némi befolyása a népnek az igazságszolgáltatásra, ott is elvesztette azt.

Franciaországot illeti a babér, hogy a törvénykezés terén ez irányban is megkezdte ismét az évszázadokon át elhanyagolt, elnyo

mott reformot. A 18-ik század vége felé a francia nemzetgyűlés első teendői között az igazságszolgáltatás újra szervezése is helyt foglal. Az igazságszolgáltatási bizottság részéről 1789-ik évi augusztus hó 17-én B e r g a s s e tett e tárgyban jelentést a nemzetgyűlésnek. Javaslatai között az esküdtszéki intézmény elfogadását is ajánlotta.

Sokan szállaltak melegen fel ezen institutió mellett. Az 1790-ik évi márczius hó 29-iki ülésben többek között a genialis D u p o r t következőleg nyilatkozott czélszerűségük és hasznosságuk felett.

„Les juges, sont-ils les propriétaires de la justice? Les emplois à vie sont de veritables propriétés. Dans un autre ordre de choses la perpétuité des juges était une institution utile: et servoit de barrière du Despotisme; actuellement elle ne serviroit qu' à détruire la liberté. Tout homme, quelque fonction qu'il ait dans la société, reprend l'amour de l'égalité et perd l'habitude de la domination. Les hommes, qui savent qu'ils ne descendront plus, regardent les devoirs, qui leur sont accordées; ils se croient d'une classe différente; ils tendent à étendre l'autorité dont ils doivent toujours jouir. Le motif qui nous rend justes envers les autres est surtout le desir et le besoin que dans l'occasion on soit juste envers nous. Des juges perpétuels seraient naturellement amenés à des idées d'inégalité. Si au contraire ils sont à temps, ils n'oublieront pas ce qu'ils étoient et se rappelleront ce qu'ils doivent devenir.“

Később az alkotmányzó nemzetgyűlésnek 1790-ik évi april hó 5-iki ülésében egy másik szónok pedig azt mondá:

„Ceux qui demandent les jurés, ont pour eux tous les hommes instruits, tous les esprits droits tous les coeurs vertueux: ceux qui les refusent n'ont pour eux que les bureaux!“

Az 1791. szeptember 5-iki constitutióval egyidejűleg büntető ügyekre az esküdtszék intézménye is életbe lépett. Voltak ugyan sokan kik polgári ügyekre nézve is életbe léptettetni óhajtották, mint p. o. Duport, Mongins, Barnave, Lameth; a többség azonban e tekintben ellene nyilatkozott, s csak büntető ügyekre fogadta el. De ezekre nézve majdnem egyhangulag.

Az 1814. junius 4. és az 1830. augusztus hó 7-iki alkotmányok ugyanezt határozták.

Napoleon is megtartotta a büntettekre nézve az ítélő esküdt-székeket, de megszorította azok illetőségi körét s eltörölte a vád esküdtszék intézményét.

A francia Convent elhatározása úgy mint sok más kérdésben, az esküdszékek kérdésében is egész Európára kihatott. Majdnem valamennyi államban, előbb a tudományban és irodalomban, majd pedig a törvényhozásban is mozgalom támadt ezen kérdés megvitatására. Az irodalom és tudomány nyilatkozatait nem soroljuk elő. Utalunk az e tárgyban megjelent és a jelen munka elején felsorolt számos irodalmi termékekre. A kit érdekeli, bővítheti azokból e tárgybani ismereteit. Megérintjük azonban államunként a törvényhozás e tekintetbeni mozzanatait.

Kezdjük azon államokkal, hol a francia szuronyok vitték be a császárság alatt az esküdszékeket

Ilyen p. o. Belgium. Ezen államnak a győzelmes hódító octroyálta fel a Code Napoleont, s azzal az esküdszékeket is. A mily idegenkedéssel fogadta azonban a belga nép eleinte a francziák reformjait s ezek között ezen intézményt is, ép oly ragaszkodással volt iránta, midőn a francia uralom megszűntével minden francia törvény s így az esküdszék is eltöröltetett. Midőn ugyanis 1814-ben a nemzeti kormány visszaállított s a régi bírósági szervezet is visszahelyeztetett, ezen intézkedést a nép nemcsak hogy nem szívesen fogadta, sőt nyíltan zugolódott az esküdszékek eltörlése miatt. Midőn pedig az 1830-iki forradalom következtében Belgium Németalföldről elszakadt s önálló államiságra vergődött, azonnal szóba hozatott ismét az esküdszékek újbóli behozatala. Az iránt, hogy politikai és sajtóügyekre nézve okvetlenül esküdszékek ítéljenek, teljesen egyetértettek a nemzet képviselői. Véleménykülönbség csak az iránt volt, vajon csak ezen nemű ügyekre alkalmaztassék, avagy kiterjesztessék-e hatásköre valamennyi bűnvádi természetű perekre is. Az 1831-iki nemzetgyűlés többsége határozottan az esküdszékek legterjedtebb alapon való visszaállítása mellett nyilatkozott. S így a belgák akkori alkotmányának 98-ik szakaszába felvétellett azon rendelkezés, hogy politikai és sajtóvétségek valamint mindennemű büntettek felett (matériés criminelles) esküdszékek ítéljenek.

A német alföldi királyságba is a francia uralom hozta be az esküdszékeket. Azonban itt 1815-ben azok uralkodásának megszűntével a többi francia törvényekkel együtt az esküdszékek is eltöröltettek. 1861-ben szóba hozatott ugyan ezen intézmény visszaállítása a törvényhozásban, de a többség ellene nyilatkozott. S így itt mai napig is állambírák gyakorolják az igazságszolgáltatást.

A német rajnai tartományokban a francziák által behozott esküdszéki institutiót a francia uralom megszüntetése után a nemzeti fejedelmek is meghagyták; 1815, 1818 és 1820-ik években némi módosításokat tettek ugyan rajta, szűkítették illetőségi körét, de mert a közhangulat hatályosan mellette nyilatkozott, egészen el nem törülték.

Nevezetesen a porosz kormány megszüntetni akarván rajnai tartományaiban a francia törvénykezést és az esküdszékeket, ez ott oly ellenzésre talált, hogy a kérdés megvizsgálása végett jogügyi bizottságot kellett kiküldeni, mely a helyszinén adatokat és tapasztalatokat gyűjtven, határozottan az esküdszék megtartása mellett nyilatkozott.

Ezen bizottság jelentése 1817-ben Berlinben nyomtatásban is megjelent s tagjainak (Sethe, Simon, Fischenich, Schwarz) tekintélyénél és tudományosságánál fogva, nem csak a kormányt bírta arra, hogy a rajnai tartományokban meghagyja az esküdszékeket, de egész Németországra nagy befolyással volt s ezen kérdés körül egész irodalmi háborút idézett fel.

Bajorországban már 1819-ben nyilatkozott a törvényhozó testület az esküdszék behozatala mellett, s azóta e kérdés folytonos tárgyalások anyagául szolgált. Az 1848-iki év vitái — midőn e kérdés már egész Németországot élénken foglalkoztatta — itt bő előmunkálatok alapján indultak meg. Az akkori bajor igazságügyminister huzamosb időig mint védő, államügyész és elnök működven a rajnai-bajor tartományban, s ottan az esküdszék előnyeiről de a francia szervezet hátrányairól is bő tapasztalatokat szerezvén, ezeket most érvényesíthette. Miért is az 1848. november 10-ikén kihirdetett bajor esküdszéki eljárás már több hiányát a francia eljárásnak mellőzi.

Württembergában 1848-ik évi marczius hó 17-én jött először szóba a törvényhozó testületben a büntető eljárás reformja 1848-ik évi septbr. hó 20-án kijelentette a kormány, hogy az esküdszéki intézményre fektetett büntető perrendtartás már munkálat alatt van. 1848-ik évi december hó 9-én a javaslatot az igazságügyminister be is nyújtotta, mi rövid idő múlva törvénynyé is vált.

Ugyanez időben fogadta el az esküdszéki intézményt Hannovera is.

Badenben már az 1819- és 1822-iki években szóba hozott a törvényhozó testületekben a bűnvádi eljárás reformja és neve

zetesen az esküdtszékek behozatala. A kormány határozott ellenzése folytán azonban itt akkor abban maradt a dolog. 1830-ban ismét megújult ezen közkíváncsolom és a bűnvádi eljárás reformja tárgyában akkor kiküldött bizottságban többen ismét az esküdtszékek behozatala mellett nyilatkoztak; a kormány azonban ismét oly határozottan ellenezte azt, hogy a bizottság engedni volt kénytelen a kormány nyomásának s fel sem vette a kérdést indítványai közé.

A törvényhozó testületben azonban a bűnvádi eljárás tárgyalása alkalmával az esküdtszékek intézménye mégis szóba hozott, s 27 szavazattal 13 szavazat ellenében jegyzőkönybe iktatott azon kívánság, hogy a legközelebbi országgyűlésnek az esküdtszéki intézményt életbeléptető törvényjavaslatot nyújtson be a kormány.

A későbbi országgyűléseken is többször fejeztetett ki ezen óhaj s kívántatott, hogy a trónbeszédre adandó feliratokban megemlíttessék. A kormány részéről azonban mindenkor ellenzésre talált.

Vége az 1848-iki badeni országgyűlésen Stöszer udvari törvényszéki elnök önálló indítványt tett az esküdtszékek behozatalára. Mittermayer lett megbízva e kérdésbeni vélemény adással. Ez körülményes jelentést tett, melyben határozottan az esküdtszékek behozatalát javasolta. Ennek következtében e tárgyban felirat intéztetni rendeltetett a fejedelemez.

Az 1848. márcz 1-én tartott országos ülésben a kormány megígérte végre, hogy a kívánt javaslat rövid idő alatt előterjesztetni fog. Ezen ígéretnének két hó alatt, vagyis 1848-ik évi május hó 13-án eleget is tett és a javaslat beható tárgyalások után 1849-ik évi február hó 17-én törvény erőre is emelkedett.

Csakhamar változtak azonban Badenben a viszonyok. 1850-ik évi novbr. hó 14-én új javaslatot nyújtott be a kormány, mely az 1849-ik évi törvénynek több szabadelvű intézkedését a változott politikai áramlatnak megfelelően módosította. Ezen módosításokat a félénk országgyűlés el is fogadta, s így 1851-ik évi február 5-ikén már ismét új törvény lépett hatályba, mely az esküdtszékek hatáskörét lényegesen megnyirbálta és a politikai és sajtó vétségeket illetőségük alól egészen kivette. Ezen állapot maig is fenáll. Az 1856-ik évi márczius hó 14-iki büntető perrendtartás csak némi javításokat tett.

Braunschweigban már akkor, midőn a franczia uralom alatt alapított westphaliai királyság egy részét képezte, be voltak hozva az esküdtszékek. A franczia uralom megszűntével a franczia tör-

vénykezési rend is eltöröltetett. Itt a francia intézmények iránt oly nagy volt a gyűlölet, hogy midőn 1843-ban a rendek gyűlésében a szóbeliség és nyilvánosság alkalmazása felett a büntető eljárásban tárgyaltak, még nem volt senkinek annyi bátorsága, hogy az esküdtszékek mellett is felszóllaljon. A tudomány és sajtó azonban nem nyugodott. Folyton az esküdtszékek ujrabevezetését sürgette s hogy populárisabb tegyék e kérdést, nagy kutatásokat tettek az intézmény eredete iránt, s kimutatták, hogy az római, görög vagy germán intézmény, csak nem francia. A tudomány és sajtó követelményét csakhamar magáévá tette az egész közvélemény is. 1849-ben tehát itt is engedett a kormány a közkívánságnak s előterjesztett a rendek gyűlésének új büntető perrendtartási javaslatot, mely beható tárgyalás után törvénynyé is vált, s melyben az esküdtszéki intézmény el volt fogadva. 1855-ik évi február hó 9-én azonban itt is mint valamennyi német államban megszorították a német szövetséggyűlés sürgetésére az esküdtszékek kompetenciáját, s kivonattak alóla a politikai és sajtóvétségek. Az 1858-ik évi május hó 4-iki törvény némi javító módosításokat tett ugyan a b. perrendtartáson, lényegében azonban megtartotta továbbra is az esküdtszéki intézményt.

Oldenburgban 1850-ben lett az esküdtszéki intézmény behozva. Kurhessenben 1848-ik évi október hó 31-én. Azonban itt is csakhamar megszorították az esküdtszékek hatáskörét. Az 1852-ik évi március 22-iki és április hó 26-iki törvény által az állam elleni bűntények és a sajtóvétségek elvonattak az esküdtszékek hatásköréből; az 1853-ik évi január 3-iki törvény által pedig a minősített lopási esetek is.

Nassau az 1849-ik évi április 15-iki törvénnyel hozta be az esküdtszékeket. 1853-ik évben megszorították illetőségük. Ezentúl csak olyan ügyek kerültek az esküdtszék elé, melyekre az indítványba hozható legmagasabb büntetés a törvény szerint legálább 5 évet tett.

A szász fejedelemségek a Weimarban 1850-ik évi március hó 20-án közzétett thüringiai büntető törvény mintája szerint szervezték büntető eljárásaikat. Az esküdtszékek politikai és sajtóvétségekre is illetékesek voltak.

1853-ban azonban a reactionarius irány itt is törekvést fejtett ki az esküdtszékek illetékességének megszorítására. Az egyes szász

fejedelemségek és Weimar biztosokat küldtek ki, hogy a lefolyt két év tapasztalatai nyomán a bűnvádi eljárás javítása felett folytatassanak tárgyalásokat, készítsenek javaslatot.

Első a weimari kormány volt, mely ezen tárgyalások alapján egy 97 §-ból álló törvényjavaslatot terjesztett a kamara elé. Ebben az esküdtszékek illetősége csak oly bűntényekre szorítottott, melyekre fegyházi büntetés van szabva. A politikai bűntetteket és sajtóvétségeket ellenben teljesen kivette hatáskörükből.

A weimari országgyűlés által kiküldött bizottság azonban behatározó tárgyalás után ezen javaslat el nem fogadása és az 1850-iki törvény megtartása mellett nyilatkozott. Magában a törvényhozó testületben pro és contra heves viták folytak. Némely módosítások után azonban a kormányi javaslat 1854-ik évi december hó 9-én mégis törvénynyé vált.

A schwarzenburgi herczegségek 1850-ben szintén a thüringiai büntető eljárást fogadták el, s úgy mint az, 1854-ik évi december hó 9-én ezek is módosították és megszorították az esküdtszéki eljárást. Hasonló történt e tekintetben Meiningeni Szászországban és Coburg és Gotha herczegségeken.

Anhalt-Dessau és Anhalt-Cöthen államok a többi szász fejedelemségek azon intézkedéseihez, hogy esküdtszékek ítéljenek a bűnügyekben, eleinte nem csatlakoztak. 1864-ik évi október hó 1-jén azonban ezek is elfogadták a thüringiai büntető perrendtartást és az esküdtszéki intézményt, természetesen az időközben ott is bekövetkezett megszorításokkal.

Waldeck herczegségben az 1850-ik évi június hó 14-iki törvény léptette életbe az esküdtszékeket.

A szász királyságban az 1848-iki mozgalmak hozták szőnyegre az esküdtszékek behozatalának kérdését. Akkor azonban itt csak a sajtóügyekre nézve lettek életbe léptetve, de az egész Németországban beállott reactió következtében nemsokára ezekre nézve is eltöröltettek.

Rövid időig tartott működésök ott nem nagy bizalmat gerjesztett ezen intézmény iránt. Mint mindenütt, úgy a szász királyságban is azon jelenség mutatkozott, hogy ahol az esküdtszékek csak sajtóügyekre alkalmaztatnak, ott azok működése félszeg irányt vesz, ott az esküdtek nem az igazságszolgáltatás, hanem a politika factorainak tartják magokat: s épen ezen elté-

vesztett álláspontból nem a sajtóvisszaélések megtorlását, hanem csak a sajtószabadság megvédését tartják feladatuknak. Nincsenek az igazságszolgáltatás komolyságától áthatva, hanem a politikai dolgokban szokásos könnyelműbb felfogás által vezéreltetnek. Innét a számos és elégszer indokolatlan felmentések. Tapasztalhatjuk ezen jelenségeket saját hazánkban is.

Midőn tehát 1855-ben a büntető eljárás tárgyalatott a szász törvényhozó testületben, csak igen kevesen s ezek is tartózkodással nyilatkoztak az esküdtszékek mellett. Az akkor életbe léptetett szász büntető perrendtartásba nem is lett felvéve. Azonban az 1862-ik évi német jogászggyűlés határozatai, s azon körülmény, hogy majdnem valamennyi szomszéd állam esküdtszéki eljárást fogadott el, a szász királyság törvénytudósaira is hatott némileg. Különösen pedig azon körülmény, hogy a büntető eljárás a törvényes bizonyítási tant mellőzte, kívánatosnak tüntette fel sokaknak az esküdtszéki intézmény behozatalát, mint a mely garantiát volt nyújtandó az eltörölt bizonyítási szabályokért.

A második kamarában 1864-ik évi május havában Schreck képviselő indítványt is tett, hogy jelenen ki a kamara abbeli meggyőződését, miszerint az esküdtszéki intézmény mielőbbi behozatalát kívánatosnak tartja. A kormány nem nyilatkozott ellene az esküdtszéki intézménynek, hanem elodázandónak tartotta a kérdést, mert — úgy mondá — egy Németországban netalán közelben megkísérrendő egységes pereljárásnak ez által nem kívánna praecoccupálni, — s mert épen a „Schöffen“ intézmény iránt gyűjtetnek tapasztalatok. — Ezen utóbbi indoknak, mint rendszerint minden új eszmének a habozókra nagy befolyása volt a további vitatkozásoknál. Szavazás alkalmával a kamara 58 szavazattal 12 szavazat ellenében elfogadta ugyan Schreck indítványát, hogy a kormány mielőbb törvényjavaslatot terjesztszen elő az esküdtszékek behozatala tárgyában, de elfogadta egyszersmind 49 szavazattal 21 szavazat ellenében azon ezzel ellenkező indítványt is, hogy a „Schöffen“ intézmény behozatalának kérdését is tüzetes megfontolás tárgyává tegye. Az első kamarában ugyan az évi augusztus hó 5-én jött tárgyalás alá ezen kérdés, mely alkalommal a 2-ik kamara ezen határozata 28 szavazattal 1 szavazat ellenében elvettetett.

Majna melletti Frankfurtban is számtalan vajudáson ment keresztül az esküdtszéki intézmény behozatalának kérdése. Az 1848. 1849. és 1850-ik években különböző eljárási javaslatok készültek,

melyek mindannyian a francia eljárás nyomán haladtak. Törvényerőre azonban nem emelkedtek. Végre Dr. Gent kitűnő német jogász közreműködése mellett a senatus 1853-ban egy új javaslatot készített. Ez már sokban eltért a francia eljárástól s jobbra az angol mintát követte. A jogászok többsége azonban előnyt adott az általuk már tapasztalatból ismert rajnavideki pereljárásnak, s így Frankfurt város törvényhozó testületében Dr. Gent javaslata tetemes átalakításokat szenvedett s a francia szabályokhoz idomítva 1856-ik évi szeptember 16-án törvénynyé vált, s az újabb időkig hatályban is maradt.

Brema városában a francia uralom hozta be 1809—10-ben az esküdtszékeket. A francziák eltakarodásával ez is eltörültetett. Ujra életbe lett azonban léptetve az 1848-iki mozgalmak következtében 1851-ben; de csak rövid időre. Harmadszor az 1865-ik évi július 30-iki törvény által, mely még most is hatályban van.

Aus tri á b a n az 1849-ik évi márczius hó 4-iki császári nyiltparancs az egész birodalom részére alkotmányt szándékolt megállapítani. XII-ik szakasza a birói hatalom mikénti gyakorlatáról rendelkezvén, a bírakat elmozdithatlanoknak jelenté ki. 103-ik §-sa így szól: „A törvénykezés szóbeli és nyilvános. Bűntügyekben a vádrendszer állapittatik meg, s úgy a büntettek valamint a sajtó és politikai vétségek felett esküdtszékek ítéljenek.”

Ennek alapján 1850-ik évi január hó 17-én megjelent egy második császári nyiltparancs, mely az 1803-ik évi anyagi büntető törvénykönyv némely rendelkezéseit megváltoztatta, s egyszersmind az esküdtszéki pereljárást is megállapította. A csakhamar beállott reactió azonban eltörölte itt is ezen institutiót. Az 1853-iki büntető perrendtartás törvénytudó hivatalnokbírakra bizta az ítélelhozatalt. Alig állott be azonban ismét szabadelvűbb irány, azonnal mozgalom keletkezett úgy a népben, valamint a tudományban is az esküdtszéki intézmény iránt s a gyakorlati élet és tudomány legkitűnőbb emberei határozottan ezen intézmény ujra való behozatala mellett nyilatkoztak. — Riczy, Mühlfeld, Waser, Glaser, Protobovera Schmerling s több mások mellette szóltak és irtak.

A kormány sokáig habozott e kérdés körül. A közvélemény azonban nem nyugodott, s folytonosan sürgette e kérdés eldöntését. Végre is az lett az eredmény, hogy az 1873-ik évi május hó 23-iki

osztrák büntető perrendtartás csakugyan az esküdszéki intézmény elveire van már fektetve, s 1874-ik január 1-én tényleg életbe is lépett.

P o r o r s z o r s z á g b a n minttudjuk, a rajnai tartományokban a francia uralomáttal behozott esküdszéki intézmény a visszakapesoltatás után is megmaradt. Poroszország többi részeiben azonban csak 1848-ban kezdett élénkebb követelés támadni az esküdszéki intézmény behozatalára nézve. 1848-ik évi márczius havában nyilvánosan ígérte meg a porosz király az esküdszékek felállítását. Az 1849-ik évi január hó 3-án kelt rendelettel ezen ígélet be is lőn váltva

1853-ban a politikai és sajtóvétségek kivonattak az esküdszékek illetékessége alól.

L ü b e c k városában is tárgyalások folytak az esküdszékek behozatala iránt. Az 1850-ik évi büntető eljárás az esküdszéki intézményre volt alapítva. Az 1857-ik évben kiküldött bizottság is az esküdszékek mellett nyilatkozott. Lübeck város senatusa azonban nem fogadta el. A senatus ellenzése folytán az 1862-ik évi november 26-iki büntető perrendtartás állandó birói collegiumokra bízta az ítéltohozatalt.

Hessen nagyfejedelemségben is elfogadta a második kamara az esküdszéki intézményt, de az első kamara ellenzése folytán ezen törekvés meghiúsult.

Helvetia mindig az egyes kantonokban lakó különböző nemzetiségekhez képest, ez vagy amaz rokonnemzet jogfejlődését követte. A közélet élénksége, az iskolai nevelés előrehaladottsága, az alkotmányos élet általánossága itt az esküdszékek behozatalára igen kedvező viszonyokat teremtettek.

Uri, Schwyz, Unterwalden, Zug, Schaffhausen, Appenzell és Wallis német kantonok kivételével, melyek még a titkos nyomozó büntető eljárástól elválni nem tudtak, v a l a m e n n y i t ö b b i k a n t o n b a n és különösen a szövetségi bíróság előtt folyamatosan levő ügyekben is, esküdszéki eljárást követnek.

Az egyes kantonokat tekintve, ezek különböző időben és különböző körülmények között fogadták el az esküdszéki intézményt.

G e n f b e n már 1794 óta esküdszéki eljárás volt behozva. A francia uralom megszűntével eltávolítottak az esküdszékek is s a nép által választott bírák, törvényszékek gyakorolták úgy polgári, mint büntető ügyekben is az ítéltohozatalt. A közvélemény egy része azonban úgy mint mindenütt, hol ez intézményt megis-

merték, itt sem nyugodott meg ezen institutió eltörlésében. Folytonosan követelte minden kínálkozó alkalommal az esküdszékek visszaállítását. A többség azonban választott bíráihoz ragaszkodott. Az 1838-ik évi genfi perrendtartás tárgyalásakor 149 szavazattal 53 szavazat ellenében elvetetett az esküdszékek behozatala iránti indítvány. Különösen az hozatott fel az esküdszékek ellen, hogy a bírák választás által emeltetvén a bírói székbe, épen oly függetlenek a mindenkori kormánytól, mint az esküdtek; hogy nagyobb a garancia, ha a nép választottai, mint a nép közül esetlegesen kisorsolt egyének gyakorolják az igazságszolgáltatást.

A haladó korszellem s kitűnő jogászok mint Keller, Rüttimann és Orelli e tárgybani körülményes jelentései és önálló munkái azonban folytonosan napi renden tartották e kérdést, mely Genf város törvényhozó tanácsában 1843-ban hozatott újra szőnyegre. Eredménye az igen beható tárgyalásoknak végre az 1844. január 12-iki törvény lett, mely az esküdszéki intézményt újra életbe léptette. Az 1848-ik évi márczius 2-iki törvény vétségekre is kiterjesztette azok illetékességét azzal a módosítással, hogy ily ügyekben csak 6 tagból áll az esküdszék. Ugyanezen törvény az esküdszék mellett résztvevő 3 tagu bíróságot is eltörlte s miként Angliában csupán egy bíróra bízta a jury vezetését.

Waadtlában is már 1819-ben foglalkoztak az esküdszékek kérdésével. Ezen évben az államtanács pályadíjat is tűzött ki ezen kérdés irodalmi megvitatására. Azonban a jutalom mint legjobb dolgozatnak azon munkának íteltetett oda, mely az esküdszékek behozatala ellen nyilatkozott. S ezen körülménynek oly nagy hatása volt a közvéleményre, hogy e kérdés néhány évre letűnt a közélet szőnyegéről. 1826-ban ismét felvetetvén az esküdszéki intézmény kérdése, az államtanács többsége megint a jury ellen nyilatkozott. Ujra tárgyalatott e kérdés 1836-ban a nagytanácsban; hasonló eredménnyel. 1842-ben egy számos aláírással ellátott petitió hozta ismét szőnyegre e kérdést. Ekkor azonban már több sikerrel, mert az előző tárgyalások után 1846-ik évi január elsejével Waadtlad életbe léptette az esküdszékeket és pedig büntettekre 12, vétségekre nézve pedig 9 tagút.

Zürich az 1842-ik évi október hó 2-iki törvénnyel fogadta el az esküdszéki intézményt. 1863-ban ezen törvény a szerzett tapasztalatok nyomán több tekintetben javíttatott.

Bern 1850-ben léptette életbe ezen institutiót. Az 1859-ik

évi június hó 29-én kihirdetett büntető perrendtartásba felvett né- mely módosításokkal maig is érvényben van.

T h u r g a u kanton az 1851-ik évi október hó 17-iki törvény- nyel, — **F r e i b u r g** szintén az időben hozta be az esküdszékeket; — **A a r g a u** kantonban 1858-ik évi márczius hó 3-án lett azon törvény kihirdetve, mely az esküdszékeket életbe lépteti. **N e u e n - b u r g** kanton azonban csak 1861-ik évi október hó 8-án fogadta el ez intézményt. Ekkor azonban nemesak büntettekre, hanem vét- ségekre is. Előbbiekben 12, utóbbiakban 6 tagút.

S o l o t h u r n kanton 1863-ik évi márczius 5-én hozta meg az esküdszék életbe léptetésére vonatkozó törvényt. — **T e s s i n** kan- ton 1856-ik évi június hó 6-án.

Esküdszékek ítélnek továbbá egész Helvétiaiban, mint már fentebb érintettük a szövetségi alkotmány és némely a szövetségi ta- nács elé tartozó egyéb bűntügyekben. — Ilyenek:

a) Ha a szövetségi hatóság valamely általa kinevezett hivatal- nok ellen tesz bűnvádi eljárást folyamatba.

b) A szövetség elleni hűtlenség és lázadás vagy a szövetségi hatóságok irányában elkövetett erőszakoskodás eseteiben.

c) A nemzetközi jogszabályok ellen elkövetett büntettek és vétségek felett.

d) Mindennemű politikai jelentőségű oly büntettek és vétségek- nél, melyek a szövetség fegyveres beavatkozását tették szükségessé.

Megemlítésre méltó továbbá, hogy az 1851-ik évi augusztus hó 27-iki törvény a szövetséges h a d s e r e g b e n is az esküdszéki intézményre fektette a büntető eljárást.

O l a s z o r s z á g, a büntető jogtudomány classicus földje, **C a r m i - g n a n i**, **F i l a n g i e r i**, **B e c c a r i a**, **R o m a g n o s i** hazája, csak későn határozta el magát az esküdszéki intézmény behozatalára.

Fő indoka e késedelemnek az volt, hogy semmi népnek sem vol- tak oly annyira jogászilag művelt birái mint az olaszoknak s mert a bizonyítási theoria sehol sem volt oly annyira tudományosan kifejtve mint Olaszországban. Az egyik szükségtelenné, a másik lehetet- lenné látszott tenni azt, hogy a törvénytudó birák mellőzésével, a bizonyítási szabályokban járatlan esküdtekre bizassék az igazság szolgálatás.

Kitűnő jogtudósok, mint **C a r m i g n a n i** és **G i u l i a n i**, épen ezen indokból az esküdszékek ellen nyilatkoztak.

Egyébiránt az bizonyos, hogy a jelen század közepéig az olasz társadalmi és közművelődési viszonyok sem voltak még alkalmasak az esküdszékek behozatalára. A népnevelés elhanyagoltsága, a pap-ság roppant befolyása, a közélet iránti érdekeletlenség, mind oly tényezők voltak, melyek az esküdszékek behozatalának nem kedveztek.

Midőn Napoleon 1805-ben Olaszországba vonult s úgy mint a többi meghódított tartományokba ide is behozta a francia törvénykönyveket, nyíltan kijelentette mailandi híres beszédjében, hogy az olasz népet még nem tartja elég érettnek arra, hogy az esküdszékek behozatalát is megengedhesse. S midőn Ausztria 1850-ben az esküdszéki intézményre fektetett büntető perrendtartást adott tartományainak, szintén kivette azok közül a lombard-velencei királyságot.

A következmények azonban megmutatták, hogy sem Napoleonnak, sem az osztrák kormánynak nem volt igaza, midőn az olasz népet képtelennek jelentették ki az esküdszéki intézményre s hogy nem is annyira igazságügyi mint inkább politikai érdekek lehettek okai ezen elhatározásuknak.

Malta és Corsica, hol az olasz népnek legelőbb volt alkalma ezen institutióval élni, az ellenkezőt bizonyították. Az esküdszékek e két helyen teljesen megfeleltek feladatuknak.

Már említettük, hogy Olaszországban leginkább azon ellenvetés tétetett az esküdszéki intézmény ellen, hogy a törvény-s bizonyítási theoriák alkalmazására a jogban járatlan polgárok képtelenek. Ezen akadály azonban idővel megszűnt. Midőn ugyanis Piemont és Toscana büntető eljárásaikban a törvényes bizonyítási theoriát elejtették s a bizonyítékok szabad méltánylását fogadták el, csakhamar azt bizonyította a tapasztalat, hogy az igazat előre kigondolt szabályok nélkül is meglehet találni. Amint pedig a jogtudó bírának a törvényes bizonyítási szabályok alóli felmentése nemesak veszélytelennek, de sőt czélszerűnek mutatkozott, nem volt tovább aggály az iránt, hogy az esküdtek azért nem fognák az igazságot megtalálhatni, mert a bizonyítási szabályokat nem ismerik.

Legelőbb is Piemont tett kísérletet az esküdszékek felállításával, amennyiben 1848 ik évi martius 26-án ezekre bízta a saját vétségek elbírálását. S a tapasztalatok nem lehettek kedvezőtlenek, mert már 1854-ben midőn Európaszerte az esküdszékek illetőségi körének megszorításán munkálkodtak, itt egy újabb törvényjavaslatot készített a kormány, mely egyéb büntényekre nézve is esküdteket rendel alkalmazni.

Nagy befolyást gyakorolt ez elhatározásra Pisanelli, nápolyi hírneves ügyvédnek ugyanez időben az esküdtszékek mellett irt kitűnő munkája is. A sardiniai király által 1859-ik évi november hó 20-án egész Olaszország részére közzétett büntető perrendtartás teljesen az esküdtszéki intézmény elveire lett fektetve; s miként az állami főügyészségek által azóta évenként közzététetni szokott jelentésekből kitűnik, az esküdtek Genua és Pármában, Bologna és Turinban, Nápolyban és Calabriában, Siciliában és Cataniában, Lombardiában és a volt Egyházállamokban többé kevésbé mindenütt megfelelnek feladatuknak. Csak T o s c a n á b a n nincsenek esküdtek.

S p a n y o l o r s z á g b a n is szóba hozatott a Madridban 1863-ik évi október hó 27-én tartott jogászgyűlésen az esküdtszékek behozatalának kérdése. Az indítvány azonban 70 szavazattal 44 ellenében elvettetett.

Az angol-amerikai esküdtszéki eljárás.

Mielőtt azt vizsgálnók, hogy mik előnyei s mik hátrányai az esküdtszéki intézménynek általában s hogy valjon különösen hazánkban meg vannak-e azon elemek, melyek ez intézmény életbe léptetésének alapfeltételeit képezik, szükséges megismernünk, hogy ott, ahol életbe léptetve van, minő eredményekre vezetett, valjon jó vagy rossz intézménynek bizonyult-e s különösen, hogy az egyes országokban fennálló esküdtszéki intézmény minő elvek szerint van szervezve.

Kezdjük Angliával, s az abból fejlődött amerikai és skót eljárással.

Van Angliában vád- és ítélő esküdtszék. Csak az állíthatatik az ítélő esküdtszék elé, kit előbb a vádesküdtszék odautasított.

A vádesküdtszék vagyis nagy jury 23 tagból áll. A vádhatározatot akkor is kimondhatja, ha nem a felhozott bizonyítékok, hanem saját tudomásból tartja a vádat alaposnak. Bizonyosság nem kívántatik, csak valószínűség.

A nagy jury tagjai a birtokos osztályból a Sheriff által rendeltetnek be. Csupán a panaszló által megnevezett tanúk hallgattatnak előtte ki. Ha a tárgyalás során czélszerűnek találja, jogosítva van ugyan a nagy jury mentő tanukat is kihallgatni, de a gyakorlat szerint tenni ezt nem köteles. Nem is szokta. Csak akkor, ha evidensül azt találja, hogy valaki ok nélkül zaklattatni szándékoltatik.

A vádolandó nincs jelen; a tárgyalásba a nagy jury előtt nem folyhat be. A kérdéseket a tanúkhöz nem a felek, hanem az esküdtek választott elnöke, vagy maguk az esküdtek intézik. Jegyzőkönyv nem vezetetik a kihallgatásokról. De azért a tanúk meghiteltetnek. — A bíró magyarázata fejezi be a tárgyalást. Több letárgyalt ügyhez együttesen adatik a magyarázat (charge) s nem úgy mint az ítélő esküdtszék előtt minden ügyben külön. Ezután

visszavonulnak. Csak az esküdtek által választott elnök eskettetik meg. Több előfordult ügy felett együttesen hirdettetik meg a határozat is.

Visszavetési jog nincsen, csupán kifogás tétethetik egyik-másik tag ellen, ha a szükséges *qualification* val nem bír.

A panaszlott csak akkor tekintetik vád alá helyezettnek, ha legalább 12 tag egyetért e tekintetben. A határozat tehát szó-többségen alapszik.

A tárgyalás egyoldalu és felületes. Ugyanazért Angliában számos kitűnő jogász ezen intézmény felhagyását javálja. Gyakorlati szakértők azt állítják, hogy épen mert mentő tanúk és a vádlott meg nem hallgattatnak, nem is szolgál arra, ami tulajdonképeni rendeltetése, t. i. a vádlott oltalmára; hanem sokszor épen az alaptalan vádaskodásokkal való zsarolásokat mozditja elő. Könynyű levén ugyanis csak távoli valószínűség által is valaki ellen vádhatározatot nyerni, azt sok rozszlelkű egyén felhasználja vagyonos emberek zaklatására. Sokszor czélt is érnek.

Hogy a nagy jury nem nagy scrupulósítással jár el, legjobban igazolja azon körülmény, hogy Londonban

1845-ben 2847 eset közül 2660-nál hely adatott a vád alá helyezésnek.

1846-ban 2787 „ „ 2619-nél „ „ „ „

1847-ben 3312 „ „ 3229-nél „ „ „ „

Pedig ezek közül igen sok fel lett aztán mentve az ítélő esküdtszékek által.

Ezen tapasztalatok következtében az Attorney General 1849-ben törvényjavaslatot terjesztett a parlament elé, hogy kísérletképen Londonban felhagyassék ezen institutió. Az ezen javaslat tárgyában kiküldött parlamenti bizottság gyakorlati tapasztalatokkal bíró egyéneket hallgatott meg. Ezek többsége a nagy jury intézménye ellen nyilatkozott. Eltűrölve azonban maig sincsen. Azon pictás, melylyel az angol nép régi intézményei iránt viseltetik, ha rozszak is, fenntartja még egy időig ezen különben alkalmatlan és csekély becsű institutiót. Valószínű azonban, hogy már nem soká.

Skóciában a nagy jury nincsen alkalmazásban. Angliával lett egyesülése óta azonban az álladalom elleni büntetteknél, vagy ha valamely főur halálbüntetést maga után vonó váddal terheltetik, kivételesen itt is alkalmazásban van.

Az északi amerikai államokban a grand-jury intézménye fennáll, sőt az alkotmányba is felvételre került. Az egyes államok újabb codexei is megtartották.

Az esküdtszéki lajstromok mikénti alakításáról Angliában I. Eduardnak egy 1296-ból kelt statutuma, a jogszokás és az 1825-ik évi június 22-iki törvény intézkednek. Most is ezek szolgálnak zsinór-mértékül.

Ez utóbbi különösen a jogszokás által megállapított szabályokat tartalmazza. Ennek értelmében minden angol esküdtképes, ha Anglia valamely megyéjében lakik, 21 éves, becsületlenítő bűntényért el nincs ítélve, saját ingatlan szabad birtoka után 10 vagy 20 fontnyi évi jövedelemmel bír; ugyszintén ha saját lakháza van, vagy egy házat egyedül bír bérben, melynek legalább 15 ablaka van vagy 20 fontra becsültetik.

A község esküdtképes lakóit a községi előjáróság írja össze. A községi lajstrom a templom ajtajára függesztetik ki, hogy a netaláni alkalmatlanok ellen bárki által kifogás tétethessék. A reclamatiók felett a járási békebírák határoznak. Ezekből állittatik össze a békebírák évnegyedes gyűlésén az egész megyére szóló alaplajstrom, melyből megint a Sheriff jelöli ki időnként a szolgálatra berendelő esküdteteket.

Ezenfelül létezik Angliában egy külön lajstrom, melybe a Specialjury tagjai iratnak össze. Ebbe oly egyének vétetnek fel kikeről polgári állásuknál fogva magasabb műveltséget vagy bizonyos kérdésekre nézve különös szakavatottságot lehet feltételezni és azért a bonyodalmasabb, nehezebb ügyek ily specialjury által döntetnek el. Honárulás vagy hűtlenség esetei azonban soha sem vonathatnak el a rendes ítélő esküdtszékek illetékességébe.

Ily specialjury alkalmazását valamely ügyben csak a bíró engedheti meg Büntető ügyekben, kivéven a sajtóvétségeket, szokatlan, de ninesen kizárva. Gyakrabban alkalmaztatik polgári ügyekben és különösen oly esetekben, melyeknek megbirálásához specialis ismeretek szükségeltetnek, mint p. o. hamisbukás, kereskedelmi perek, üzleti könyvek meghamisítása.

Van még Angliában egy vegyes esküdtszék is, mely bel- és külföldiek közötti ügyek elbirálására van hivatva. Neve

jury per medietatem linguae. Tagjainak fele belföldiekből, fele külföldiekből áll. Az 1825-ik törvény (4. szakasz) is fenntartja ezen intézményt, de a gyakorlatban felette ritkán alkalmaztatik; mert csak akkor van helye, ha valamely perben álló külföldi kívánja; a bizalom azonban oly nagy a rendes esküdtszékek iránt, hogy az Angliával érintkezésben álló külföldi is teljes megnyugvással várja ítéletöket s nem veszi igénybe a vegyes esküdtszékhez való jogát.

Az 1825-ik évi esküdtszéki törvény 22. szakaszánál fogva a Sheriff az évnegyedes ülésekhez 144 esküdtet rendel be szolgálattételre. Ezeknek fele, vagyis 72 az ülések első napjain másik fele pedig az utolsó ülési napokon vesz részt a bíraskodásban.

A visszavetési jog többféle neme jöhet az angol esküdtszéki eljárásnál alkalmazásban. És pedig:

1. Kifogásolható az egész lajstrom (*challenge to the array*) ha érdekelve van az ügy iránt azon Sheriff, ki a szolgálati lajstromot összeállította.

2. Kifogásolhatók egyes esküdték azon ügyben való érdekeltségüknél, a felek valamelyikével való barátságos vagy ellenséges viszonyuknál fogva.

3. Honárulás és felony eseteiben (körülbélül az, mit a magyar törvénykezési gyakorlat szerint ezelőtt főbenjáró büntettek alatt értettünk) a vádlott minden indokolás nélkül is visszavethet 35, illetőleg 24 esküdtet.

A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a visszavetési jog a felek által csak felette ritkán vétetik igénybe.

Skóciában György királynak egy törvénye szabályozta az esküdtszékek alakítását.

Az esküdték alaplajstromába felveendő minden 21—60 éves polgár, ki Skóciában állandóan lakik, és saját vagy neje ingatlan vagyona után 5 font évi jövedelemmel vagy 200 font értékű ingóságokkal bir. A specialjury alaplajstromába pedig azok vétetnek fel, kik ingatlanaik után 100 font évi jövedelemmel vagy 1000 font értékű ingóságokkal birnak.

A skót eljárás az esküdtszékek alakítása tekintetében annyiban különbözik az angoltól, hogy itt a Sherifffnek nem áll jogában kiválasztani az alaplajstromból a neki tetszőket, hanem az alaplajstrom sorrendében tartozik egymásután szolgálatra kirendelni az esküdtéket. A régi skót jog szerint a szolgálati lajstromból a bíróság elnöke választotta ki az ítélethozatalra

hivatott esküdteket. Mostan kisorsolás és a recusationalis jog gyakorlása által határozatnak meg.

Az esküdtszék Skócziában vegyesen alakittatik a rendes és speciális esküdtek közül. Tagjainak száma tizenöt, tiz a rendes, öt pedig a specialis lajstromból való. Ezirányban a recusatio is korlátozva van. Egy-egy fél minden indokolás nélkül csak öt esküdtet vethet vissza. Azonfelül a felek az aggályosság kifogásával is élhetnek egyes esküdtek ellen, mi felett a bíróság határoz. A skót eljárás szerint az egész lajstrom ellen nem lehet kifogással élni.

Az északamerikai egyesült államokban az esküdtszék alakítására nézve általában az a szabály, hogy mindenki, aki cselekvő választó képességgel bír az esküdtek lajstromába is bevezetendő. Némely államokban azonban közelebbről is meg vannak határozva azon kellékek, melyek valakit esküdtképessé tesznek. Általában a köztársasági államformából folyólag sokkal tágasabb értelemben vétetik az esküdtképesség mint az anyaországban. Így p. o. esküdtképességgel bír:

New Yorkban minden amerikai állampolgár, fehér, férfi, kinek állandó lakása van, 21–60 éves korú, kifogástalan jellemű, ha egyszersmint önmaga vagy neje után 150 dollárt érő ingatlannal vagy ingósággal bír.

Illinois államban és Pennsylvaniában minden 21 évnél idősebb amerikai állampolgár, ha egyszersmind bár mily csekély adót is fizet.

Massachusetts államban minden 21 évet meghaladott férfi, ki legalább egy év óta lakik az állam valamely községében, s akinek ingatlan vagyona 3 fontot jövedelmez vagy 60 fontot ér.

Virginiában minden 100 dollár értékű saját vagyonnal bíró 21 éves egyén.

Connecticutban ki 21 éves és 9 dollár adót fizet.

Ohio államban minden választó.

Északi Carolinában a bíróság választja ki az adó fizetők közül az esküdteket.

Kentuckyban azon állandó lakással bíró egyének, kiknek legalább 20 font értékű vagyonuk van.

Az esküdtek alaplajstromába minden arra alkalmas egyén felveendő. Ezek közül Amerikában is úgy mint Angliában a Sheriff

vagy néhol egyéb hatósági közegek választják ki a legalkalmasabbakat. Néhol a bejegyzés sorrendje tartandó meg. Az így megrostáltakból alakult másodlajstromban foglaltak közül sorsolás által jelöltetnek ki a tárgyalásra beidézendők.

A visszavetésnek itt is mint Angliában három módja van. Vagy általában az egész lajstrom ellen tétetik kifogás, ha annak összeállításánál részrehajló eljárás vagy alaki hibák történtek; vagy pedig egyes esküdtek ellen, ha ellenséges indulat vagy érdekelttség forog fen. A visszavetés ezen két nemével mindkét fél élhet. Történhetik visszavetés minden indokolás nélkül is, de ennek terjedelme az egyes államokban igen különböző.

A szövetségi bíróság elé tartozó ügyekben az államügyésznek csak honárulás eseteiben van joga visszavetéssel élhetni, s ekkor is csak indokoltan vagyis az érdekeltségnél fogva. A vádlott súlyosabb büntényeknél 20-at, sőt honárulás vádjánál 35-öt minden indokolás nélkül visszavethet.

New York államban is csak a vádlott élhet okadatolás nélküli feltétlen visszavetéssel, és pedig visszavethet halállal vagy 10 évi börtönön felüli büntetéssel sújtott esetekben husz tagot, más ügyeknél csak ötöt.

Massachusetts-ben az államügyész csak okadatolás mellett élhet egyes esküdtek ellen kifogással, s csak a vádlott élhet 20 esküdt irányában feltétlen visszavetési joggal.

A többi államban is hasonló szabályok állanak fen; a vádlott mindenütt a büntény minőségéhez képest hol többet hol kevesebbet vethet vissza.

E jog a közvádlót sehol sem illeti feltétlenül, kivévn Illinois államban hol fél annyit mint a vádlott ő is visszavethet okadás nélkül. Ohio államban pedig vádló és vádlott egyenlő joggal gyakorolják azt.

Különös módja a visszavetési jog gyakorlatának Amerika több államaiban az, hogy az esküdtek hitletétel előtt kikérdezethetnek az ügyvédek által, hogy nincsenek-e a felekkel rokonságban vagy különös összeköttetésben, nem viseltetnek-e egyik vagy másik iránt rokon- vagy ellenszenvvel, nem nyilatkoztattak vagy alkottak-e maguknak véleményyt már a tárgyalandó ügyről stb. S a feleletek eredménye szerint is visszavetés gyakoroltathatik.

Az Angliában idegenek ügyeire fennálló *Jury per medietatem linguae* az amerikai jogszolgáltatásba nincsen átvéve.

Az angol-amerikai eljárás egyik legsajátosabb momentuma a *vádlevél* (indictment) mikénti szerkezetében nyugszik. Ez ad az egész eljárásnak szilárd alapot és határozott irányt. S ebben különbözik leginkább az angol-amerikai pereljárás egyéb államokétól.

A vádlevél az eseményt adja elő, mely felett itélni kellend; csak a száraz tényeket tartalmazza; felemlíti s körülírja szabatosan az időt és helyet, ahol, az egyént, ki, — s az eszközöket, melyek által azon cselekmény elkövetett, — melynek megtorlására vád emeltetik. A bizonyítékok és gyanúkok felsorolása nem történik. Vádolt multja és jelleme, a cselekmény elkövetésének részletei az azokból levezethető kombinációk, az elkövetés indoka, előzményei nem említetnek. A vádlevél az angol-amerikai pereljárásban már akkor kész, midőn az ügy a vádesküdszék előtt tárgyalatik. Ez szolgál a nagy jury előtt is a vád alá helyezés alapjául, melyet az ügy amint van vagy elfogad vagy nem, de ki nem terjeszthet.

Több bűneset egy vádlevélbe nem foglalható. Hasonnemű enyhébb beszámítási tények azonban a nagyobbban *bentfoglaltaknak* vélelmeztetnek. Így p. o. ha a vád lopásra volt irányozva, a vádolt sikkasztásban elítélhető, vagy ha gyilkosságra volt intézve, emberölésben, de nem viszont.

A vádolt tehát szabatosan tudja, hogy mivel vádoltatik, s mi ellen kell védekeznie, az esküdt pedig, hogy mire figyeljen.

Az angol-amerikai eljárásban a legutóbbi időkig oly feltékenyen őrködtek ezen elv felett, hogy minden eltérés az egész eljárás megsemmisítését vonta maga után. Azonban épen ezen scrupulitásnak idővel hátrányai is voltak, amennyiben az egyes cselekmények megjelölésére is a régi törvényekben előforduló, de a változott szójárás s a nyelvművelődés folytán már teljesen elavult és szokatlan kifejezések is folytonosan megtartatván, sőt jobbára latin megnevezések is használtatván, sokszor félreértésekre adott alkalmat. A legújabb gyakorlat azonban ezen nehézkes formalitásokat is már mellőzni kezdi, s méginkább közeledik az egyszerűséghez.

Angliában a vádlevelet a vádesküdszék jegyzője (clerc) szerkeszti. Néha maga a panaszló vagy megbízottja is.

S k ó c z i á b a n a vádlel már némileg körülményesebb. Szerkeszti a főállamügyész vagy helyettese.

Az a m e r i k a i egyesült államokban lényegileg ugyan az angol mód szerint készül a vádlel, de az egyes államok törvényhozása már előbb mint Angolhonban sok tekintetben szakított a merev formalitásokkal s megtartván az angol mintából a lényegest, elhagyták mindazt, mi a vádlel világosságára és érthetőségére zavarólag hat, vagy a bűnös menekülését formai körülírások miatt előmozdítaná. Itt meg van engedve több v á d l o t t n a k, valamint több v a g y o n i bűnténynek is összefoglalása. Alternative az elküvetés többféle módja is felsorolható.

Mittermayer „Das englische, schottische und nordamerikanische Strafverfahren“ című jeles művében közöl ugy az angol-amerikai, valamint a skót törvénykezésből több vádlelet.

Egyet-egyet ezek közül mi is átveszünk. Azokból legjobban láthatni azon határozottságot és egyszerűséget, mely az angol-amerikai eljárás alapjául szolgál.

Egy angolországi bűnesetben közölt vádlel következőleg szól:

„A központi törvényszék 1850-ik évi augusztus hó 16-án tartott üléséből Uralkodónőnk Victória királyné esküdtségei hitök alatt nyilváníják (present), hogy Smith János, földmives Greenwich-ben (Isten előli félelem nélkül és az ördög által elcsábítva) 1850-ik évi június hó 1-jén Goldschmid Károly czipész ellen Lambethben, az „arany libához“ címzett korcsmában, roszakaratulag és megfontolt gonosz szándékkal, erőszakosan és felfegyverkezve támadást intézett, mely alkalommal Smith János egy késsel (melynek szabatos körülírása is megtörténik), melyet jobb kezében tartott, nevezett Goldschmid felé szurt s azon két halálos sebet ejtett, és pedig egyet szívéen, a másikat pedig második és harmadik oldalbordája között; mire Goldschmid június hó 1-jétől ugyanazon hó 16-ik napjáig betegen feküdt és 16-án estveli 6 óraker ezen vett sebek folytán meghalt; ennél fogva az esküdtek kijelentik, hogy Smith János földmives, Goldschmid Károlyt bűnösen, megfontolt gonosz szándékkal megölte és így gyilkosságot követett el, királynénk békéjét megsértette.“

A vád tehát Angliában a nagy jury által, vagyis a vádlottnak plogártásai nevében emeltetik.

Egy amerikai levél mintája ez:

„Massachusetts Állam. Köztudomásul. Boston város közhatósági Törvényszékén 1850-ik évi január havának első hétfő

napján hitők alatt nyilvánítták Massachusets állam esküdtői, hogy Webster János, lakik Cambridgeben, Midellesex grófságban, 1849-ik évi november hónapjának 23-ik napján Parkmann Györgyre bűnösen, roszakaratulag és megfontolással erőszakos támadást intézett; hogy Webster egy nagy késsel, mely jobb kezében volt, nevezett Parkmannt mellének bal oldalán megszúrta s annak bűnösen, gonosz szándékkal s megfontolással egy szurást, ütést vagy lökést adván, azon egy hüvelyk hosszú és három hüvelyk mélységű halálos sebet ejtett, mely sebzés folytán Parkmann azonnal meg is halt. Az esküdtek kinyilvánítták tehát hitők alatt, hogy Webster Parkmannt a mondott módon bűnösen és eltökélt gonosz szándékkal megölte, az állam és a törvény békéjének ellenére gyilkosságot követett el. Kijelentik továbbá az esküdtek, hogy Webster 1849-ik évi november hó 23-án Bostonban bűnösen és eltökélt gonosz szándékkal erőszakos támadást intézett Parkmann Györgyre, amennyiben egy kalapáccsal, melyet kezeiben tartott, bűnös eltökéléssel Parkmann fejére ütött, s azon halálos sebet ejtett, melynek következtében Parkmann azonnal meghalt, minélfogva az esküdtek Webstert arról vádolják, hogy Parkmannt gonosz eltökéléssel meggyilkolta. Kijelentik továbbá az esküdtek, hogy ugyancsak november hó 23-án Webster Parkmann ellen erőszakos támadást intézvé, azt kezeivel és lábaival ütötte, rugta; fején, mellén, hátán, alsó testén, oldalain vagy testének egyéb részein bántalmazta, roszakaratulag és erőszakosan a padlóhoz verte, vagy lökte, s ott Parkmanon rugás vagy ütés által különféle halálos sebeket ejtett, mely sebek vagy verések következtében ez meghalt. Minélfogva az esküdtek Webstert Parkmann meggyilkolásával vádolják.

Az esküdtek kijelentik végre hitők alatt, hogy november hó 23-án Webster Parkmannt erőszakosan, gonosz szándékkal és bűnös eltökéléssel megtámadta s azt valami módon, eszközzel vagy fegyverrel, mik az esküdtek előtt nincsenek tudva, életétől megfosztotta Parkmann halálát okozta, minélfogva az esküdtek Webstert azzal vádolják, hogy Parkmannt az itt leírt módok valamelyikén vagy ki nem puhatolt módon meggyilkolta.

Clifford János,

ügyész.

Rhodes Dániel,

a nagy jury elnöke.

A skót vádlevél már sokkal simább, de nem is oly egyszerű. A bizonyítékok felsorolásától azonban ez is tartózkodik. — Egy minta ebből szintén tanulságos.

„Henderson Tamás hajóskapitány, jelenleg Glasgowban, Landglands György hajósiszt Glasgowban és Williams John hajósiszt v á d o l v a v a g y t o k Ratherford koronaügyész szorgalmazására, hogy bár ezen s minden rendezett állam törvényei szerint úgy a vétkes ölés, valamint a hajókon alkalmazott tisztek tartozó köteleseégeinek vétkes és gondatlan elhanyagolása, akár törést szenved ezáltal a hajó és emberek életüket veszítik, akár csak a hajón levő emberek élete veszélyeztetik, súlyosan fenytett büntények, mégis b e v a n b i z o n y i t v a, hogy ti Henderson és Williams mindketten, vagy egyiktek a fent elősorolt büntények egyikében vagy másikkában, avagy mindegyikében bűnösök vagytok és pedig azért, mert midőn az „Orion“ nevű gőzös Liverpool és Glasgow között útját tette, utasokat szállítván, s azon te Henderson mint kapitány, te Landglands pedig mint első, s te Williams mint második hajósiszt szolgálatban voltatok, s az „Orion“ hajó 1850-ik évi június hó 17-én Glasgow felé irányzott útjában 200 embert magával vitt (kik közül 160 utas volt) s Liverpoolt elhagyta, Skócia partjain evezett s a hajón a biztonság czéljából éjjeltől 4 órai reggelig őrség volt kirendelve, s te Landglands s te Henderson különösen a hajózási biztonságról való gondoskodással voltatok megbizva s te Williams a mondott időben különösen arról is tartoztál volna gondoskodni, hogy a hajó jól és a rendes hajózás szabályai szerint kormányoztassék, főleg a partoktól kellő távolságban tartassék; mégis te Henderson és Williams vagy az egyik kettőtök közül köteleességeket gondatlanul és hanyagul elmulasztottátok s nem gondoskodtatok arról, hogy egy megbizható egyén őrt álljon oly czélból, hogy a hajó gyors menete alatt figyeljen s minden netaláni veszély esetén rögtön tudósítást adjon; te Henderson különösen egyidőre gondtalanul hajószobácskába (Cabine) vonultál alvás végett, s te Henderson és Williams köteleességetek megszegésével a hajót úgy hagyátok evezni, hogy ez a rendes hajózás minden szabályaival ellenkezett s azért nagy erővel sziklákba hajtattott, s gyorsan vízzel telvén meg, aláüledt; s ekkor annak szüksége állván be, hogy a hajón volt mentőcsolnakok vétessenek igénybe s bár a ti, t. i. Henderson, Williams és Landglands köteleességekben állott volna arról gondoskodni, hogy a mentő csolnakok a legjobb állapotban legyenek, hogy haladéktalanul a tengerbe bocsájtva, a szükséges számú utasok bizonyosan megmentethessenek, mégis ezen köteleességeket is megszegtétek, amennyiben a csolnakok nem voltak a szükséges jó állapot-

ban, minél fogva számos ember, legalább is 47 (azon nevek felsorolása melyeket megtudni lehetett) életét elvesztette; s ti Henderson s Landglands vagytok okai, hogy ezen emberek a tengerbe fultak, miért is ha ezen tények az esküdtek kimondása vagy saját beismerések által bebizonyulnak, ti, másoknak hasonló büntényektől való elrémitése végett, a törvényes büntetéssel sújtandók lesztek.“

A vádlevél úgy az angol-amerikai, valamint a skót eljárás szerint is közöltetik a vádlottal. Ugyszintén joga van önmagának és védőjének a vizsgálati iratokba is betekinteni. Közöltetnek továbbá vele a beidézendő tanuk nevei is.

Angliában csak annak van védője, aki fogadni tud magának egyet. Hivatalból nem rendeltetik ki részére védő még halálbüntetéssel sújtott esetekben sem. Szegénység esetében azonban rendszert az esküdtszéki elnökbíró felkérésére ö n k é n t szokta a védelmet egyik-másik esetleg jelenlevő ügyvéd elvállalni. Skóciában azonban minden esküdtszéki tárgyalásnál, kivéven a beismerés eseteit, védőjével jelenik meg a vádlott. Ha szegény, hivatalból rendel a bíróság egyet részére. Nem az angol, hanem a skót eljárást követik e t e k i n t e t b e n Amerikában is.

Az angol törvénykezésnek két sajátága, mely nem nagyon utánczásra méltónak tartatik, az, hogy a törvénykezés n e m f o l y t o n o s, hanem időnkénti, s hogy a tárgyalás vezetése, az ítélet kimondása e g y b í r ó é s n e m c o l l e g i u m kezeibe van letéve.

Amerika több állama már mellőzte is az e g y bírósági rendszert, hanem 3 tagu bíróságra bizza különösen fontosabb ügyekben az ítélelhozatait. — Angol jogászok azonban előnyt adnak az egyes bírónak, mert azt mondják, hogy a felelősség öntudata nagyobb, s veszélyeit elhárítva látják azáltal, hogy a bíró kétes eseteket csak a collegiumban való előtanácskozás után dönt el.

Megemlítendő még az is, hogy Angliában a vidékeken is a londoni főtörvényszék bírái vezetik az esküdtszéki tárgyalásokat a békebírák általi elbírálás alá nem tartozó ügyekben. Rendszerint minden vidékre kettő küldetik ki, egyik a polgári, a másik a büntető ügyekre. Célzszerűnek azért tartatik ez, mert a jogszolgáltatás e g y ö n t e t ü s é g é t mozditja elő, ha az egész országban oly bírák

gyakorolják az igazságszolgáltatást, kik minden kétes ügyet az egész országra terjedő collegiumban beszélnek és állapítanak meg. Azonban ennek van elég hátránya is. Ilyen a törvénykezés e miatti lassúsága. Ez utóbbi intézmény éppen ez okból az amerikai egyesült államokban nem is tartatott meg. Ott minden vidéknek, nagyobb városnak meg van a maga társas bírósága. Csak a szövetségi bíróságnál maradt meg ezen eljárás, s küldetnek ki a vidékre néha bírák az ezen forumnak fenntartott ügyek eldöntésére. A halállal fenytett büntetésekre nézve is fenn áll némely államban azon szokás, hogy a központi legfőbb ítélőszék bírái vezetik az esküdtszéki tárgyalásokat és mondják ki az ítéletet.

A vádlott a tárgyaláson folytonosan jelen van.

Csak az amerikai egyesült államok némelyikében van a per-eljárásba azon intézkedés felvéve, hogy a tárgyalás némely előkérdésekre nézve a vádlott jelenléte nélkül tartatik meg. Ha ugyanis azon kétely merül fel, vajon a vádlott nem szenved-e valamely elméleti betegségben, mely a beszámítást kizárja, efelett is az esküdtszék határoz, de az ez iránybani tárgyalásnál a vádlott nincsen jelen. Angliában és Skóciában azonban ily kérdés is a vádlott jelenlétében tárgyalatik.

A tárgyalás során mindegyik fél maga hallgatja ki az általa megnevezett tanukat és szakértőket, kikhez az ellenfél ellenkérdéseket intézhet. Az elnökbíró csak akkor avatkozik be a bizonyítási eljárás folyamába, ha valamely tanu vagy szakértő oly feleletet adott, mely homályos és félreérthető, s a felek abban mégis megnyugodtak.

Külömben pedig csak figyelemmel kíséri a tárgyalás folyamát, határoz az incidens kérdések felett, különösen ha vajon esküre bocsátható-e valamely tanu, megengedte-e valamely okirat vagy jegyzőkönyv felolvasása. Ügyel arra, hogy csak oly adatok constatatassanak, melyek törvény és jogszokás szerint bizonyító hatálylyal bírnak stb. A tárgyalás adatairól az elnökbíró jegyzeteket csinál magának. A tárgyalás végén ezen jegyzeteket felolvassa, s azokat, valamint az egyes felmerült döntő kérdések iránt érvényes jogszabályokat az esküdtekkel megismerteti, inti őket, hogy mit kell, s mit nem szabad figyelembe venniök.

Ha a tárgyalás során azt veszi észre, hogy oly körülmény merült fel, mely a vádlott ártatlanságát már is kétségen felülvette,

félbeszakítja a további bizonyítást s felszólítja az esküdteket, ezen körülményre s annak jelentőségére való figyelmeztetéssel, hogy minden további tárgyalás és szóváltások mellőzésével mondják ki a felmentést.

A bizonyítás csak a törvénykezési gyakorlatban elismert eszközökkel és csak a tényre vagy közvetlen körülményeire van megengedve. Ugyanazért p. o. hallomás utáni tanúk nem bocsátatnak kihallgatáshoz, nehogy az esküdtek józan ítélete általuk megzavartassék, hogy a törvényes bizonyítékoktól figyelmezők elvonassék. Ugy szintén mellőztetik a vádlott multjára, jellemére vonatkozó bizonyítás is.

A vádlott figyelmeztetik, hogy maga ellen vallani nem köteles, s azért nem is hallgattatik ki, de minden felmerülő körülménynél, ha jónak látja, felvilágosításokat adhat.

Többször szóba hozott már Angliában, hogy a vádlott kihallgatása behozassék. A közvélemény és a szakértők azonban mindig ellene nyilatkoztak. Először is azért, mert a practicus angol a vádlott kihallgatását felesleges idővesztegetésnek tartja, amennyiben azon nézetből indul ki, hogy ha a vádlott be akarja vallani, vagy az egyes kérdések iránt felvilágosításokat kíván adni, ezt kikérdeztetése nélkül is teheti; ha pedig nem akarja ezt tenni, az egyszerű kérdés sem fogja arra bírni. A kérdések általi faggatás tehát csak haszontalan idővesztegetés, mivel a raffinírozott gonosztevő, mindig kész hazugságokkal az esküdtek elámitására, ellenben az ártatlan, — törvényszék előtt még meg nem fordult vádlott épen ügyetlen feleletei által vagy ha nem tud alkalmas feleletet adni valamely furfangos kérdésre, vagy ha nem felel, mert nem tudja, hogy hallgatásának is jelentőség tulajdoníthatatik, maga ellen indirect bizonyítékot fog szolgáltatni, holott esetleg tán mégis ártatlan. De elleneztetik a vádlott kihallgatásának behozatala azért is, mert ha a felek képviselőire bizatnék ennek kihallgatása is, ez könnyen sértő faggatásokká fajulhatna, melynek a legerélyesebb bíró is alig tudna gátat vetni. A bíróra pedig azért nem tartják bizhatónak a vádlott kikérdeztetését, mert azon nézetben vannak az angol jogászok, hogy az azon tiszteletet és bizalmat, melylyel az angol bíró iránt úgy a felek valamint a közönség is viseltetik, okvetlenül tönkre tenné! Ugyanis a kérdezéssel foglalkozva a bíró, észrevétlenül a vádolás és védelem küzdelmébe vonatik be. Nem maradhatna meg a pártok felett. A kérdések által azt, valjon bűnösnek tartja-e a vádlottat vagy sem, lehetetlen el nem

árulnia. S ez a tanuk és esküdtek elfogulatlanságára káros benyomással lehet. A bíró részrehajlatlanságában és pártatlanságban való hitet az egyik vagy másik félben megingatná. Elfoglalva kérdezősködéssel, s az intézendő kérdések meggondolásával, nem lenne képes a tárgyalást sem elég figyelmesen kísérni, annál kevésbé a tárgyalás adatait hiven jegyezgetni. A tárgyalás végén tehát hiányos és egyoldalú magyarázatot adna az esküdteknek a döntő kérdésekről és adatokról. Ugyanezen okoknál fogva nem tartatik czélszerűnek hogy az elnök vezesse a tanuk és szakértők kihallgatását sem.

Hogy az elnök alkalmas módon vezethesse a tanuk kihallgatását, előre kellene tanulmányoznia minden egyes ügyet. A practicus angol ezt is haszontalan idővesztegetésnek tekintí. A felek képviselői ugyanis megismerkednek az általuk elvállalt ügygyel és részleteivel. Ezek tehát minden idővesztesség nélkül elláthatják a tanuk kihallgatását is.

Ugyanilyen a tárgyalás menete Amerikában és Skóciában is.

Ha a vádlott beismeri a vádlévélben foglalt tényeket az angol-amerikai eljárás szerint tárgyalás nem tartatik, a bizonyítás elmarad, az esküdtek nem döntenek, csak a bíró határozza meg a körülményekhez képest a büntetést. Néha azonban történik hogy az enyhítő körülmények iránt mégis folyik tárgyalás.

A vádlott több vád közül némelyeket beismerhet, másokat nem. Akkor csak az utóbbiak iránt tartatik meg a tárgyalás.

Beismerheti tényét a tárgyalás során is s visszavonhatja bármikor a beismerést az ítélet kimondása előtt.

Skóciában is fennáll ezen intézmény azon különbséggel, hogy itt a védő a beismerést kifogás alá veheti, ha azt vitatja, hogy a vádlott beszámításon kívüli állapotban van, nyilatkozatának jelentőségét fel nem fogja p. o. részeg, bárgyu, őrült stb.

Ezen esetben e kérdés felett külön tárgyalás tartatik és hozatik határozat.

Sajátsága a skót pereljárasnak még az is, hogy ha a vádlott beismerésben van is, a közvádló mégis követelheti a tárgyalás megtartását, a tanuk és bizonyítékok érvényesítését s ezek alapján az esküdtek határozatát.

A bünvádi statistika azt bizonyítja, hogy Angliában és Skóciában valamint az amerikai egyesült államokban is a vádlottaknak mintegy 25%-ka beismerésben szokott lenni.

Angliában és Amerikában a tárgyalások mindig nyilvánosak. A közérkölesiséget sértő esetekben csak a nők és gyermekek szólíthatnak fel az ülésterem elhagyására. Skóciában azonban ily esetek tárgyalásánál a bíró kizárhatja a hallgatóságot

Az esküdtszék megalakulta után a tárgyalás azzal veszi kezdetét, hogy a vádlevél felolvastatik. Kisebb jelentőségű esetekben, csak röviden megemlítetik, hogy a panaszlott mivel vádoltatik. Ezután hozatnak fel a netaláni alaki kifogások vagy a tárgyalás elhalasztására czélzó előterjesztések. Ha ezeknek hely nem adatott a vádló panaszát szóval terjeszti elő. Skóciában ily szóbeli előterjesztése a panasznak nem szokásos. Itt a vádlevél kinyomatik s abból valamennyi esküdtnak és bírónak kézbesítetik egy-egy példány, s azért nem is olvastatik fel.

A vádat Angliában rendszerint magánügyvéd képviseli

Ugy mint a vádlevél, a szóbeli panasz előterjesztése is szorosan a tények és jogi kérdések keretében marad, megjelöli ugyan a bizonyítás irányát is, de nem szabad előre felhozni, hogy egyik-másik tanu az elővizsgálatban vagy a nagy-jury előtt mit vallot, nehogy ezáltal a tanu elfogulttá legyen. A vádlott multja, jelleme, előbbi cselekedetei, melyekből talán következtetéseket lehetne vonni, a bizonyítási tárgyalás keretén kívül maradnak.

A vád előterjesztése után a panasz bebizonyítására megnevezett tanuk hallgattatnak ki. Azon tömege a tanuknak, melyet más országokban néha láthatni a tárgyalásokon, az angol és skót eljárásban elő nem fordul. Az angol bíró csak oly tanunak kihallgatását engedi meg a tárgyaláson, amely kifogáson felül állván, a bizonyítandó tényköriülmény iránt közvetlen tudomással bír. Ezt szigoruan megtartják, s mert a felek ügyvédei ezt tudják, alkalmatlan tanuk beidézésétől tartózkodnak is. Ugyisintén, ha valamely tényköriülmény kellően be van már bizonyitva annak feleslegből szándékolot még további bizonyítását a bíró félbeszakítja s nem engedi az időt azzal vesztegetni.

A skót eljárás szerint minden tanu külön hallgattatik ki, anélkül, hogy kihallgatásánál a többi tanu jelen lehetne. Az angol-amerikai eljárás szerint ellenben, egyik tanu kihallgatásánál a többi tanu csak az esetben küldetik ki a tárgyalási tereméből, ha a felek kívánják s a bíró azt szükségesnek, czélszerűnek találja.

Csak oly tanu hallgattathatik ki, akit a bíró esküre bocsátott, s ki az esküt előzetesen le is tette.

Az amerikai államokban nincsenek mindenütt szabályok által meghatározva, úgy mint Angliában, azon esetek, hogy minő körülmények között ne bocsáttassék valaki tanuságtételre. Az amerikai jogszokás és egyes államok törvényei az esküdtszék megítélésére bizzák ezen kérdés eldöntését is.

Már fentebb említettük, hogy a panaszló által kihallgatott tanukhoz a védő ellenkérdéseket intézhet. Ha vannak olyan tanuk, kik az előtárgyalások alatt a panaszló kívánságára kihallgattattak, de a főtárgyaláshoz a panaszló elállása folytán be nem idéztettek, a védő kívánságára a panaszló ellenzése mellett is beidéztethetnek.

Úgy mint a vádló előzetes beszéddel indokolja panaszát tanuinak kihallgatása előtt, a védő is ily bevezető beszédben ismerteti meg az esküdtekkel azon irányt, melyben a vádlottat védelmezni fogja.

Ami a kihallgatás módját illeti, reá nézve is azon szabályok állanak, melyek fentebb a vádlóra nézve előadattak. Csupán azon különbség áll fen, hogy a védőnek oly tanuk kihallgatása is meg van engedve, kik a tényről közvetlen tudomással nem is bírnak, de a vádlott jelleméről, hajlamairól, erkölcsi magaviseletéről adnak felvilágosításokat.

Skóciában a vád tanuinak kihallgatása után mindjárt, minden bevezető beszéd nélkül, a védelem tanui kerülnek kihallgatás alá, s csak ennek megtörténte után adatnak elő a vád és védbeszéd.

Angliában a tárgyalás befejeztével vagyis a védelem által elővezetett tanuk kihallgatása után csak a vádlónak van joga zárbeszédet tartani. A védő erre nem felelhet. Az utolsó szó tehát a vádlót illeti.

Amerika némely államaiban is fennáll még ezen rendelkezés. A legújabb amerikai codexek azonban már megadták ott is a védőnek az utolsó szót.

A tárgyalás befejezését a bíró magyarázata (charge) képezi. Erről már fentebb említést tettünk ugyan, midőn a bíró hivatását ismertettük az angol eljárásban. De miután az esküdtszéki eljárásnak egyik igen fontos momentumát képezi, legyen szabad ezt némileg még közelebbről megismertetnünk.

A bíró magyarázata rendszerint két részből áll. Az elsőben

felolvassa a tanuk vallomásáról tett feljegyzéseit, hogy azokat az esküdtek emlékezetében megerősítse. A második rendszerint a kérdés eldöntéséhez szükséges jogszabályok ismertetéséből áll; figyelmezteti az esküdteket, hogy mit tekint a törvény elfogadható bizonyítéknak, mit nem, ovatosságra int az összetett bizonyítékok mérlegelésénél. Feltünteti gyakorlati példákkal azok csalékonyságát, s hogy kötelességek felmenteni ahol kételyök van, de tartoznak kimondani a bűnöst, ha ily kételyök nincs. Rendszerint arról is felvilágosítja az esküdteket, hogy ha a panaszlottat a bevádolt tényben nem is tartanák bűnösnek de azt találják, hogy egy hasonnemű de kisebb bűnselekményt követett el, joguk és kötelességük a bűnöst ezen tényre vonatkozólag kimondani. Az elnöki végszó ezek szerint nem egyéb magyarázatnál, mely az esküdtek notaláni tájékoztatlanságát orvosolja.

Skóciában hasonlóan magyarázatot tart az elnök a tárgyalás végén. A törvénykezési szokás szerint azonban nem foglalkozik a bizonyítékokkal, nem ismétli a tanuvallomásokat, csak az ügy megítéléséhez szükséges törvényes intézkedéseket, szabályokat, ismerteti meg.

Amerikában ugyanazon szabályok állanak fenn az elnöki magyarázat tekintetében mint Angliában. A gyakorlat azonban mind inkább oda irányul, hogy az elnök a bizonyítékokat tanuvallomásokat ne ismétlje, hanem csak az eset megbírálásához szükséges törvényes szabályokat ismertesse meg. Felhóztatik Amerikában a bizonyítékok ismétlése ellen különösen az, hogy az esküdtek bízakodván az elnök feljegyzéseibe, nem kísérik figyelemmel a tárgyalást, s miután mint embernél az elnöknél is megtörténhetik, hogy helytelenül, tévesen tette feljegyzéseit, s különösen, hogy mint ember egyoldalulag grupirozza az adatokat, az esküdtek nem a tárgyalás valódi és közvetlen adataira, hanem az elnök egyéni felfogására alapítják határozatukat. Leginkább Livingstone támadta meg a bírói magyarázatot. Szerinte lehetetlen, hogy a bíró néha meg ne feledkezzék, s egyéni meggyőződése által elragadtatva, az esküdteknek adott magyarázat során saját nézetét is el ne árulja. Ha pedig az történik, ezzel az ügy természetes lefolyásának árt, az esküdtek gondolkozására illetéktelen befolyást gyakorol, meghamisítja azok meggyőződését. De megrendíti a bíró pártatlanságába helyezett bizalmat is, mert ha történik, s ez kikérülhetlen, hogy ő azt sejteti előadásában, hogy a vádlottat bűnösnek tartja, s

az esküdtek azt mégis felmentik; vagy nyilatkozatából azt lehet következtetni, hogy ő a vádlottat ártatlannak véli, az esküdtek azonban bűnöst mondanak ki, és így ő ugyanezen embert, kiről, talán csak némely véletlenül kiejtett észrevételek folytán azt hiszik, hogy ő büntelennek tartja, a törvény és igazság nevében elítéli és büntetéssel sújtja, ez nagyon esőkkentheti a bírói tekintélyt.

Ugyanazért Amerikában a kitünőbb bírák, bár a törvény nem tiltja, általában tartózkodnak a bizonyítékokról szólni hanem csakis a tudni szükséges törvényes szabályok megmagyarázására szorítkoznak.

Az esküdtek, a tény és jog kérdését összefoglalva döntenek. Kérdések nem idéztetnek hozzájuk. A felett határoznak, vajon a vádlevél szerint egészben vagy részben bűnös-e a vádlott vagy sem. A fennálló jogszabályok tekintetében az esküdtek a bíró utasításait és magyarázatát kötelesek úgy elfogadni és elismerni amint ez nekik adatik. Attól el nem térhetnek. A törvény fölé nem helyezkedhetnek.

Mind a tizenkét esküdtnek egyet kell érteni. Ugy a „bűnös“ valamint a „nem bűnös“ egyhangúság kifolyása. S azért az angol esküdtszék határozata roppant erkölcsi hatással van a vádlottra, midőn egyhangulag bűnöst mond ki rá, de éppen oly morális rehabilitációt nyújt az ártatlanul üldözötnök, midőn polgártársainak ily egyhangu, minden kételyt kizáró manifestációjá által jelentetik ki nem bűnösnek.

Az esküdtek jogosítva vannak, ha azt találják visszavonulásuk után, hogy akár valamelyik bizonyítási szabály, akár a törvény valamely rendelkezése iránt magokkal tisztában nincsenek, vagy azíránt, hogy a szakértők nyilatkozatukat miképen értették, valamely tanú mit mondott, felvilágosítás végett a bíróhoz kérdést intézni. Ez azonban nyilvánosan a vádlott és védője, a panaszló és képviselőjének jelenlétében, a tárgyalási teremben kell, hogy történjék. Ha kívánják az esküdtek, vagy a felek kérelmére a bíró rendeli el, a helyszínen szemlét is tarthatnak. Ugy szintén kívánhatják valamely tanúnak újbóli pótkihallgatását is, ha valamely körülményre még felvilágosítást akarnak tőle.

Angliában az esküdtek csak ritkán vonulnak szobájukba vissza tanácskozás végett. Világos dolgokban rendszerint az ülés

teremben mindjárt a tárgyalás befejeztével, néha még a bíró magyarázata előtt is, kimondják a bűnöst vagy nem bűnöst.

Már fentebb érintettük, hogy Angliában az esküdtek a vádlevel által csak annyiban vannak kötve, hogy súlyosabb beszámítású tényben nem mondhatják ki a bűnöst, mint amire a vád emeltetett, enyhébb beszámítású, hasonnemű, ugyanazon tény körülményekre alapítható büntényben azonban bűnösnek mondhatják a vádlottat, ha a vádlevelben directe incriminált cselekményben nem is találják bűnösnek. Így p. o. ha a vád gyilkosságra intéztetett, ugyanazon cselekményt emberölésnek qualificálhatják; ha csalásra, kísérletet vehetnek; ha betöréses lopásra volt intézve a vád, egyszerű lopást; ha erőszakos nemi közöszlással vádlottatott valaki, ez alól felmenthetik s azért mégis elítélhetik a női erkölcs elleni merényletben; stb. Nincs joguk azonban más nemű büntényben bűnöst kimondani, legyen az bár enyhébb beszámítású, ha a vád arra nem volt intézve. Így p. o. ha valaki ellen azon vád emeltetett, hogy gyilkossági kísérletet követett el, de ez be nem bizonyíthatván, a tárgyalás során az tűnik ki, hogy a vádlott ugyan nem ezen büntényt de csalást követett el, ebben ki nem mondható a bűnös; eziránt külön eljárás indítandó meg.

A skót jog a vádlevel kiterjesztését kivételesen csupán egy esetben engedi meg, ha t. i. gyilkosság iránt emeltetett a vád, az esküdtek emberölésnek qualificálhatják. Minden egyéb esetben ki van zárva a vádleveltől való eltérés, nehogy a vádlott védelmében korlátozva legyen. A korona ügyészek ennél fogva vádlevelüket, — miként a fentebb felhozott példa is mutatja — rendszerint akként szerkesztik, hogy abban az alternatív eseteket is felsorolják.

Az amerikai egyesült államokban lényegileg ugyanazon szabályok állanak fenn mint Angliában; csak hogy az egyes államok codexei még szorosabban meghatározzák azon korlátokat, amelyek közt az esküdtek az eredeti vádleveltől eltérhetnek. E kérdésben is Livingstone indította meg a reformot. Általános elv itt is, hogy a vádleveltől való eltérés csak akkor van megengedve, ha az esküdtek által bizonyítottanak veendő büntény hasonnemű, enyhébb beszámítású s ugyanazon tényekből folyik, amelyekre a vádlevel van alapítva. Ha azt találják, hogy a vádlevelben incriminált ténynél súlyosabb beszámítású büntény lett a tárgyalás által igazolva, az esküdtek abban hagyhatják határo-

zatuk kimondását, s ekkor új vádlevél adandó be, s új eljárás indítandó meg.

Egyik feltétlen kelléke az esküdszéki határozat törvényességének, hogy az az esküdteknek minden külbefolyástól mentt meggyőződése legyen. Ugyanazért az esküdtek már a tárgyalás folyama alatt külön helyet foglalnak el, hol velök senki sem érintkezhetik, kivéven a tárgyalásban szereplő egyéneket, s ezek is csak nyilvánosan az előszabott formák megtartása mellett. Ha a tárgyalás több napon át tart, hálóhelyekről és élelmezésről is gondoskodva van. Még szigorubb az elkülönítés, ha a tanácskozás kezdetét vette. Csak rendkívüli esetekben engedi meg a bíró, hogy valaki az esküdtek valamelyikével érintkezhessék, s ezt is csak akkor ha az illető esküdt befolyásoltatásától tartani nem lehet — p. o. midőn valamely esküdt rosszszul érzi magát s orvosi segílyt kér. Ez is azonban felügyelet mellett történik. Még a bíró sem mehet be az esküdtek tanácskozási szobájába. Ha valami felvilágosítást akarnak tőle nyerni, azt nyilvánosan a tárgyaló teremben, a felek jelenlétében kell kérniök. Iratokat sem szabad magokkal vinniök. Csupán a vádlevél, netaláni térrajz, és hamisítás eseteiben a bünjel adatik nekik át; de sohasem kapják a tanuvallomási jegyzőkönyveket.

A határozathoz csak Angliában és Amerikában kell egyhangulag valamennyi esküdtnek hozzájárulni. Skóciában ellenben szavazattal többséggel döntenek el a kérdés.

Tétettek már többször kísérletek aziránt, hogy az egyhangúság kívánalma mellőztessék, de sem Angliában, sem Amerikában nem járult hozzá sem a törvényhozás sem a közvélemény ezen garancia megszüntetéséhez. Különösen az hozatik fel megszüntetése ellen, hogy ha az egyhangúság mellőztetik, nincsen semmi határozott számarány, melyet indokolni lehetne; hogy az esküdszék határozata erkölcsi erejét veszti, ha a „bünös“ akkor is kimondathatnék, midőn több (2—3) kifogástalan polgár az illetőt „nem bünösnek“ tartja; hogy megszüntetné az esküdtek solidaritását s egyik a másikra tolná az erkölcsi felelősséget azáltal, hogy a kisebbséggel szavazna.

A gyakorlatban ezen látszólagos nehézség egyébiránt nem is okoz oly nagy akadályokat mint azt a theoretikusok képzelik. Az elv, mely a gyakorlott esküdtet folyton vezérli, s melyre az elnök által minden alkalommal kitaníttatik — mindig az, hogy ha észszerűleg kételkedni lehet a vádlott bünösségében, akkor mindig

felmentendő, s azért ha azt látják, hogy huzamosabb tárgyalás után sem tudják egymást teljesen meggyőzni a bűnösségről, s vannak az esküdtek között, kik abban kételkednek, rendszerint a „nem bűnös“ kimondásában egyeznek meg. Az újabb írók azt javasolják, hogy tartassék meg a „bűnösség“ tekintetében továbbra is az egyhangúság, de legyen elég a „nem bűnös“ kimondásához a szavazattöbbség is.

Ha hosszabb tanácskozmány után sem tudnak az esküdtek a határozatban megegyezni, az újabb gyakorlat szerint a bíró elbocsáthatja őket s új esküdtszék elé viszi az ügyet. Amerikában ezt az egyes államok codexei világosan rendelik is.

A bűnvádi statistika adatai igazolják egyébként, hogy a határozathozatalhoz szükséges egyhanguságnak daczára is a „bűnös“ és „nem bűnös“ közötti számarány a kellő szigor szempontjából felette kedvező s, mindenesetre kedvezőbb mint sok oly államban, hol a határozatok szavazattöbbséggel hoztathatnak meg. Így p o. egész Angliában az 1848-ban vád alá vett egyének közül bűnösnek találtatott 22.900 ellenben nem bűnösnek csupán 5449, — 1849-ben a vád alá vettek közül bűnösnek találtatott 21.001, nem bűnösnek csak 4947.

A londoni központi törvényszéknél 1850-ben vád alá vettek közül elítéltetett: 2691 férfi és 898 nő, felmentetett: 537 férfi és 170 nő.

New York államban a bevádoltak közül:

1846-ban	elítéltetett	719
	felmentetett	353
1848-ban	elítéltetett	766
	felmentetett	485
1858-ban	elítéltetett	869
	felmentetett	358
1866-ban	elítéltetett	844
	felmentetett	323

Massachusetts államban

1843-ban	elítéltetett	777
	felmentetett	169
1848-ban	elítéltetett	862
	felmentetett	88
1851-ben	elítéltetett	2108
	felmentetett	269
1852-ben	elítéltetett	1443
	felmentetett	209

Az angol-amerikai eljárásban a határozat minden indokolás nélkül „bűnös“ vagy „nem bűnös.“ Csupán ha beszámítás hiányában p. o. örültségénél fogva (insanity) mondatik ki a „nem bűnös“, tartozik az esküdtszék ezen indokot is bejelenteni. A skót eljárásnak azonban van még egy az „ab instantia“ felmentéshez nagyon hasonló módja a határozatnak: „not proven“, melyet mindannyiszor használnak, valahányszor a vádlott bűnössége vagy ártatlansága kétes.

Az esküdtek határozata azok elnöke által mondatik ki és pedig nyilvánosan a tárgyalási teremben, valamennyi esküdt, a bíró, a vádlott és védőjének jelenlétében.

Északamerika némely államában az egyhangúság biztosítása és a nagyobb felelősség öntudatának ébresztése végett még azon joga is van a feleknek, hogy minden egyes esküdtet külön is megkérdézhetnek, valjon egyetért-e az elnökük által kimondott határozattal.

Azon hozzatételt a határozathoz, hogy enyhítő körülmények forognak fenn, mint az p. o. Franciaországban szokásos, az angol jogszokás meg nem engedi ugyan, de kegyelembe ajánlhatják a vádlottat. Ennek hatása pedig ugyanaz, mint ha enyhítő körülmények létezése mondatnék ki. A bíró rendszerint figyelembe veszi a büntetés kimérésénél.

Ha azt tapasztalja a bíró, hogy az esküdtszék határozata téves, vagy olyan, hogy abból nem lehet határozottan azok szándékát felismerni, joga van felvilágosítani az esküdteket és felhívni őket, hogy újabbi tanácskozásra vonuljanak vissza szobájukba. Ha ezután sem oszlatják el a kételyeket, vagy téves határozatuknál megmaradnak, a főtörvényszék eldöntése elé viszi az ügyet. A skót eljárásban is visszaküldheti a bíróság az esküdteket ily esetekben, de ha megmaradnak előbbi határozatuknál, azt elfogadni tartozik; a főtörvényszék elé terjesztésnek nincsen helye.

Amerika némely államainak törvénykönyvébe azon rendelkezés is fel van véve, hogy ha az esküdtek „nem vétkes“-t mondanak ki, azt a bíró mindig elfogadni tartozik, s valahányszor kétes az esküdtek határozatának értelme s nem tudni bizonyosan, bűnösnek vagy nem bűnösnek akarják-e azzal a vádlottat kimondani, s a kétely az újabbi tanácskozás által sem oszlattatik el, köteles a bíró a vádlottat felmenteni.

A büntetést Angliában és Amerikában az esküdtszék vezetésével megbízott bíró, Skóciában egy háromtagu collegium mondja ki. Némely fontosabb esetekben Amerikában is háromtagu collegium határoz.

A büntetés kimérésére nézve nem történnek a felek képviselői között szóváltások. Csupán azon körülmény constatáltatik valjon visszaeső-e a vádlott vagy sem?

A bizonyítási eljárás során ezen körülmény constatalása azért nem engedtetik szóba hozatni, nehogy ezáltal az esküdtek vádlott hátrányára befolyásoltassanak. Az angol-amerikai eljárásnak e tekintetben az az elve, miszerint abból, hogy valaki egy bűntény miatt valaha elítéltetett, még nem következik, hogy egy másikat is elkövetett. A visszaesés csak mint súlyosító körülmény jöhet figyelembe a büntetés kimérésénél, de soha sem a bizonyítékok kiegészítéseképen. Csak kivételesen, ha a védelem arra fekteti a mentség fősúlyát, hogy vádlott jó jellemének igazolására tanukat hallgat ki, engedheti meg a bíró, hogy a vádlottnak előéletéből annak netalán már történt elítéltetése is constataltassék.

A skót eljárásból még megemlítendőnek tartom azon sajátos szokást, hogy a bírói collegium tagjai a kiszabandó büntetés tekintetében nyilvánosan szavaznak, és ugyanígy indokolják is szavazataikat.

A jogorvoslatok tekintetében következőket kell megemlítenem.

Angliában több mód létezik téves vagy igazságtalan ítéletek megváltoztatására.

Ezek:

1. Az elnökbíró, ha úgy van meggyőződve, hogy az esküdtek határozata helytelen, igazságtalan, de a hiba nem a törvény helytelen értelmezésében gyökerezik, s azért nem viheti az ügyet a legfelsőbb ítélőszék elé, kimondja az esküdtek határozatához képest íteletét, egyidejűleg azonban felfüggesztheti annak végrehajtását s felterjeszti az iratokat az államcancellárhoz a vádlott megkegyelmezése végett.

2. Ujra felvétel misdemeanors nevezet alá eső bűnügyekben és polgári perekben (new Trial), ha az ügy felderítésére újabb bizonyítékok merültek fel, vagy az előbbi bizonyítékok némelyike hamisnak tűnt ki.

3. *Writ of error*, folyamodás a felsőházhoz. Használatik jobbára oly alaki sérelmek miatt, melyek csak körülményes vizsgálat alapján igazolhatók.

4. *Motion in arrest of judgement*, oly sérelmek miatt, melyek külön bizonyítás nélkül a tárgyalási jegyzőkönyvvel constatálhatók.

5. Felelbbvitel a legfelsőbb törvényszékhez oly polgári ügyekben, melyek esküdtszék által döntettek el. Ez esetben csak a felek képviselői hallgattatnak újra meg a felülvizsgáló bíróság által; a ténykörülmények pedig a jegyzőkönyvek által bizonyíttatnak.

Skóciában csak a kegyelem és a felsőházhoz való folyamodás (*writ of error*) képezik a jogorvoslatokat a büntető ügyekben. Polgári ügyekben azonban itt is meg van a felelbbvitel.

Jobban és biztosabb alapokon vannak rendezve a jogorvoslatok az amerikai egyesült államokban. Eleinte itt is az angol szabályok állottak fen, de Livingstone kezdeményezése folytán szabatosabban állapították meg azon esetek, melyekben minő jogorvoslat foghat helyt, s az azokkal való élhetés nincsen a tárgyaló bíró hozzájárulásához kötve, mint sok esetben az anyaországban. Így p. o. újra felvételt kérhet a közvádoló:

1. Ha vesztegetés történt, vagy hamis bizonyítékok szolgáltak a határozat alapjául.

2. Ha vádlott erőszakot vagy fenyegetést használt, hogy valamely terhelő tanút megfélemlítsen s a tárgyalástól távol tartson.

3. Ha az esküdtszék törvénytelenül volt alakítva.

A panaszlott pedig akkor kérhet újra felvételt:

1. Ha fogságban lévén nem volt jelen az esküdtek határozatának meghirdetésénél.

2. Ha a tárgyalás során fel nem szólítottatott a bíró által a vádlóval s egyéb perbeli cselekmények elleni netaláni kifogásainak előterjesztésére.

3. Ha valaki az esküdtek valamelyikét megvesztegette, vagy hamis okirat szolgált ellene bizonyítékul.

4. Ha valamelyik tanu az esküdtszék előtti megjelenésben megakadályoztatott, vagy valamely okirat, mely vádlott mentségére szolgálhatott volna, elrejtetett vagy megsemmisített.

5. Ha időközben oly új bizonyíték merült fel, melyre a tárgyalás idejében a vádlott gondos utánjárás mellett sem jöhetett reá.

6. Ha a juryval, a vádlott beleegyezése nélkül, oly bizonyítékok közöltettek, melyek a tárgyalásban fel nem merültek.

7. Ha a jury sorsolással döntötte el az ügyet, vagy eloszlott, mielőtt a határozat kihirdettetett volna.

8. Ha az esküdtek határozata a bizonyítási szabályokba ütközik.

9. Ha a vádlott védőt kért, s mégis anélkül íteltetett el.
Vége

10. Ha a bíróság az esküdteket valamely jogi kérdés iránt tévesen informálta, vagy egyenesen a „bűnös“ kimondására utasította.

Azon megszorítást, mely Angliában még fennáll, hogy újra-felvétel csak a kisebb jelentőségű bűntényeknél (misdemeanors) engedtetik meg, ellenben a súlyosabb beszámítású főbenjáró ügyekben (felonies) nem, az amerikai törvényhozások eltörölték, s a jogorvoslat ezen nemét minden ügyre kiterjesztették. Ezen perorvoslat azonban csak egyszer lehet élni.

A writ of error jogorvoslata folytán az ügy Amerikában nem a törvényhozó testület, hanem a legfelsőbb ítélőszék által döntetik el, a felek ügyvédeknek meghallgatása után. Legujabban azonban ezen jogorvoslat, mely bizonyos feltételekhez, különösen az államkancellár, az eljáró bíróság, vagy a legfelsőbb ítélőszék egyik birájának engedélyéhez volt kötve, megszüntettetett, s helyébe lépett a rendes felebbezés (appeal), melyet a felek bármelyike minden megszorítás nélkül használhat. A legfelsőbb ítélőszék a jegyzőkönyvek megvizsgálása, s a felek ügyvédeknek meghallgatása után, helybenhagyhatja az előbbi ítéletet, más ítéletet vagy feloldó határozatot is hozhat. Ez utóbbi esetben más bíróság elé utasítja az ügyet újabbi tárgyalás végett.

Irhonban ugyanazon pereljárást érvényes mint Angliában. Az egyedüli eltérés az, hogy ott szintén úgy mint Skóciában fennáll a közvádlok intézménye.

A nép alacsony műveltsége, a vagyontalanok óriási száma s az éles vallási surlódások miatt azonban igen kevés jó eredményel működik. Az irek érdemet helyeznek abba, ha a jobbára anglicán vallású államügyész vádjá alól hitsorsosukat, ha bűnös is, felmenthetik. Ugyanazért a vád alá helyezettnek $\frac{4}{5}$ része kiszabadul. 1857-től 1863-ig évenként átlag 20000 egyén állítottat esküdtszék

elé, ezek közül azonban egy-egy évben felmentetett átlagosan 16000!!

Legújabbán azt teszi az angol kormány, hogy közvádlóként megbízható irtékot nevez ki. S ennek igen jó hatása mutatkozik, amennyiben a vallási ellentét a vád és védelem között eként ele-nyésztetvén szemlátomást javul a marasztalások és felmentések közötti arány is.

A francia esküdtszéki eljárás.

Már említettett fentebb, hogy Franciaországot illeti meg az érdem, hogy az esküdtszéki intézményt majdnem egész Európában napirendre hozta. S miután Angliát, Amerikát és Svédországot kivéve valamennyi európai törvényhozás többé-kevésbé a francia esküdtszéki eljárást vette mintául, nem lehet felesleges ezen eljárás tüzelesebb ismertetése, s az angol eljárással való összehasonlítása.

A francia esküdtszéki eljárás nem századok tapasztalatából fejlődött, mint az angol, hanem rögtönösen, oly időben alkottattott, midőn az egyes intézkedéseket s azok horderejét mélyebben megfontolni nem lehetett. Behozatalának főindoka első sorban az elavult bizonyítási szabályok iránti gyűlölség s azok minden áron való mellőzése volt. Nem azon fő törekvésből fejlődött, hogy általa az igazságszolgáltatás biztos organuma alkotassék, az mellékes indok maradt; hanem pártoltatott főleg azon előnye miatt, melyeket ez institutio az egyéni és politikai szabadságnak nyújtani látszott, amennyiben ótalmat ígért a burocratia tulkapásai ellen. S azért eredeti alkotása, valamint későbbi módosításai mind ezen két pont körül fordulnak meg. Benne a nép és a burocratia, egymástól félve, elsánczolják magokat. Vezérelve nem az, hogy a bíróság esküdt egymást támogatva együtt működjenek közre az anyagi gazság elérésére, hanem, hogy a népies elem és a burocratia egymást ellenőrizve, mindegyikök külön, az igazság életét találja meg. Az összes eljárási szabályokon ezen törekvés vonul végig. A társadalom ezen két eleme küzd egymással. Mindgyik csak a maga befolyását akarta a szabályokban biztosítani, mert mindkettő azt hiszi magáról, hogy az igazság biztosabb kezekben van nála s a másik elem csak ellenőrzés, csak bizalmatlanság kiolýása.

A francia esküdtszéki eljárást nem is azért ismertetjük, mintha azt oly czélszerűnek tartanók, mely utánzásra méltó, hanem inkább, mert rosznak tartjuk, s óhajtjuk, hogy hazánkban ne utánozzák. A

rosszat is jó ismerni, hogy kikertülhessük. A többi államokban is nem azért lett ez mintaképül használva, mintha jónak és üdvösnek bizonyult volna, hanem egyrészt, mert az angol eljárás nem levén codificálva, azt kevesebben ismerték, de másrészt főleg mert az államok kormányai jobbára nem szívesen s csak kényszerűségből, a közvélemény által szorongattatva határozták el magokat ezen a kormányzati önkénynek nem éppen alkalmas institutió behozatalára. Két rossz közül tehát a kevésbé rosszat választották, vagyis a francia szervezetet, melynél a kormány befolyásának még némi tér marad.

Nem czélunk az egész francia pereljárás minden részletét ismertetni csak főbb sarkelveit érintjük meg.

A fentérintett törekvést felismerhetni már az esküdtképesség meghatározásában és az esküdtszékek mikénti alakításában. Ezen intézmény behozatala óta ez volt a legtöbb változásnak alá vetve. Hol tágabb hol szűkebb körre szorított, aszerint amint az uralkodó kormány az alsóbb vagy felsőbb osztályú néprétegekre hitt biztosabban támaszkodhatni.¹⁾

Az 1791-iki eljárási szabályok szerint minden 25 évet meghaladott francia polgár, esküdtképességgel birt, ha csak bizonyos meghatározott csekély vagyonnal birt. Ez az egyes vidékek szerint különbözően volt megállapítva, az ottani lakosok kisebb-nagyobb vagyonosságához képest. Az esküdtképes polgárok közül megyénként minden negyedévben a procureur général syndic választott ki 200-at azon negyedévben való szolgálattételre. Felülvizsgálta e lajstromot a departement directoriuma.

Az 1792-ik évi augusztus 11-iki törvény eltörülte azon rendelkezést, hogy az esküdtnak vagyonnal kell birnia.

Az alkotmányozó nemzetgyűlés azonban csakhamar hatályon kívül helyezte ismét a fenti törvényt, s az esküdtek korát 30 éven állapítván meg a választói minőséghez kötötte az esküdtképességet is. Ezzel a vagyon tekintetében is némi mérsékelt census volt ott előszabva.

A consularatus első tettei közzé tartozott, hogy a censust felebb emelte, s a szolgálati lajstrom összeállításával a kormánytól függő praefecteket bizta meg.

1808-ig Franciaországban, ugy mint Angliában a vádes-

¹⁾ Berenger, De la repression pénale. Paris 1855. 7-ik kiad. 54—6. lapon.

küldtszék és specialjury intézményei is fennállottak. Az 1808-iki Code ezeket is eltörölte.

Az 1808-iki esküdtzéki törvény szerint minden törvényszéki kerületben azon 300 polgár volt az esküdtzéki alaplajstromba felveendő, kik legtöbb adót fizettek. Fel voltak továbbá veendők a császári kinevezéstől függő közigazgatási hivatalnokok, a diplomaticus emberek, nagykereskedők, gyárosok, váltóügynökök, s mindazok, kik ha az itt elősorolt kellékekkel nem is bírnak, de a Praefect ajánlatára a belügyminiszter által esküdtképeséggel felruháztatnak. Ezen lajstomból a Praefect választott kitetszése szerint 60-at, melyből ismét a törvényszék elnöke jelölte ki magának azon 36 polgárt, kiket az elintézendő ügyekhez behivatni kívánt. Természetes, hogy így a kormány mindig gondoskodhatott arról, hogy az esküdtek közül minden olyan elem ki legyen zárva, melytől feltétlen engedelmességet nem várhatott. S feleslegből még az is rendeltetett a Code 391-ik szakaszában, hogy az esküdtek viseletéről jegyzék vezetessék s évenként az igazságügyminiszternek jelentés tétessék: mert „Sa Majesté imperiale se réserve de donner aux jurés qui auront montré un zèle louable, des témoignages honorables de sa satisfaction,“ vagyis magyarul mondva: a jó viseletűeknek még érdemelek is kilátásba helyezettek.

Az esküdtzések ilyenén szerkezete nem lehetett megnyugtató. A közvélemény folytonosan sürgette ennél fogva a reformot s ezek között első sorban az esküdtképeség kiterjesztését.

Az 1827-ik márczius 2-iki törvény engedett némileg ezen kívánságnak, a mennyiben a legtöbb adófizetők számát némileg fel emelte s a műveltségi osztályokból is nagyobb számú egyént rendelt az alaplajstromba felvétetni. A kijelölés azonban ezen törvénynél fogva is a Praefect kezeiben maradt.

Lajos Fülöp alatt azon változást szenvedte a törvény, hogy minden polgár esküdtképesnek nyilvánított, ki legalább 200 francs adót fizet.

Az 1848-ik évi augusztus 7-iki törvény végre egészen elejtette a censust, és azt határozta, hogy minden 30 éves francia állampolgár, ki választói képességgel bír, egyszersmint az esküdtek lajstromába is felveendő. Minden kerületben egy a békebíró és a választott községi előljárókból álló bizottság állította össze a kerületi lajstromot. Ezekből azután a Praefect választotta ki a departement lajstro-

mát, miből aztán a főtörvényszékel nöke sorsolás által jelölte ki a tárgyalásokhoz berendelendő 36 esküdtet. III. Napoleonnak ez azonban nem tetszett, s azért az 1853. június 4-iki törvénnyel meghagyta ugyan populáritáshajhászatból a terjedt alapot, de hogy ezt ártalmatlanná tegye, azt rendelte, hogy a kerületi alaplajstromok ne a néptől függő községi előljárók, hanem a békebíró, a Maire, és néhány kinevezéstől függő közigazgatási hivatalnokból álló bizottság által állíttassék össze.

Az esküdtszékek iránti bizalmatlanság kitűnik továbbá azok illetékességének megállapításánál is, amennyiben az 1791-iki törvényhozás által engedett meglehetősen tág kört a császári Code már lényegesen megszorította. Az ügyek nagy részét a rendőri bíróságokhoz utasította; egy másik részét pedig, különösen a visszaesők és csavargók (vagabonds) által elkövetett mindenemű bűntényeket, valamint a fegyveres lázadás, fegyveres csempészet, hamispénzverés és a fegyveres csődülés bűntényeit egy specialis bíróságnak (cour special), mely öt kinevezett rendes bíróból és 3 katonatisztból állott, tartotta fenn. Az 1863-ik évi május 13-iki törvény még számosabb addig esküdtszéki elbírálás alá tartozott bűnesetet vétségnek qualificált s a rendőri bíróság hatáskörébe utasított.

De nem csak az esküdtszékek alakítása és illetőségük megállapítása voltak úgy szervezve, amint a kormány hatalmi céljai azt megkívánták, hanem az eljárás minden részletére ezen törekvés átka nehezedik.

De lássuk azon alapelveket, melyeken a francia esküdtszéki eljárás nyugszik.

A *recusatio* sokkal szűkebb körre van szorítva mint Angliában. Az egész lajstrom, és az egyes esküdtek ellen tehető indokolt kifogást a francia eljárás nem ismeri. A berendelt 30 esküdt közül mindegyik fél 9-et vethet vissza indokolás nélkül. Előbb a vádlott nyilatkozik. Csak azután a közvádló. Ha a vádlott 9 esküdtet visszavetett, a többi ellen, bármily nyomós indoka lenne is, kifogást nem emelhet.

A vádlelől több vádlottat és különböző egymással össze sem függő vádak is összefoglalhat.

A tárgyalás elején a vádlelöl olvastatik fel. Ennek megtörténte után az elnök isméti a vádlott, előtti a vádlelöl rövid tartalmát, azt követi a közvádlónak szóbeli előterjesztése (exposé), mely miután a törvény semmi korlátot sem szab, rendszerint a vádlott előéletére, jellemére, a cselekmény motivumaira, magára a bevádolt tény mikénti elkövetésére és a felmerült bizonyítékokra és azokból vont következtésekre is kiterjeszkedik. Ezen vádelölterjesztésben sokszor az elővizsgálati tanuvallomásokra is történnek már hivatkozások.

A védölnek nem áll jogában a közvádló vádelölterjesztésére sem felelni sem észrvételeket tenni.

Az államügyész vádelölterjesztése alatt a tanuk is jelen vannak. S így eztet végig hallgatva ennek benyomása alatt mondják el aztán vallomásukat, s hallgatják meg kimondásaikat az esküdtek is.

A tanuk az elnök által hallgattatnak ki. Kihallgattatásuk előtt meghiteltetnek. Kikérdezttetésük egyenként történik. Az alatt a többi tanu eltávolittatik.

Ha vallomásuk nem egyezik meg a vizsgálatilag felvett jegyzőkönyvekben foglalt kimondásaikkal, az elnök ráolvastathatja a tanura, hogy mit mondott a vizsgálatban.

Elhalt, vagy megjelenésben akadályozva volt tanuk vallomása rendszerint felolvastatik.

A közvádló, a bírák és az esküdtek is közvetlen kérdéseket intézhetnek a tanukhoz és a vádlotthoz. Ellenben a vádlott, védölje és a magánpanaszos csak az elnök útján élhetnek ily joggal!!

A francia eljárás szerint kihallgattathatnak oly tanuk is, kik csak mások beszédje után tudnak valamit a dologról; továbbá kihallgattathatnak tanuk vádlott erkölcsi magaviseletére, hajlamai, szokásai, életmódjára vonatkozólag, sőt vádlottróli véleményéről is.

Rendszerint 24 órával a tárgyalás előtt tudatandó ugyan a vádlottal azon tanuk névsora, kiknek beidéztetése elrendeltetett, de ha a tárgyalás során mértül fel valamely kérdés, az elnöknek joga van az ülés folyama alatt is beidézni újabb tanukat.

Megkülönböztetésül a rendesen beidézett tanuktól, ezek ugyan meg nem hiteltetnek, s csupán felvilágosítás végett hallgattatnak ki (renseignement), de kétségtelen, hogy mért a vádlott azokra nincs

elkészülve és nem tudakozódhatván jellemők iránt, nem is tehet ellenökben észrevételeket, korlátozva van meglepetések által védelmében. Az esküdtek pedig csak benső meggyőződésük szerint ítélvén, sokszor éppen az ilyen meglepetésekre alapítják meggyőződésüket.

Hogy mily tág és veszélyes köre van a francia pereljáráásban az elnökeknek, s hogyan használják ezt fel néha arra, hogy a vádlott és az esküdtek a szó szoros értelmében meglepetessenek, szolgáljon például az, hogy egy tárgyalás alkalmával vádlott valamely különben nem is lényeges körülményt tagadásba vevén, az elnök a törvényszék és vádlott tudta nélkül távsürgőnyt intézett Rómába, s az onnét érkezett választ, mely vádlottat meghazudtolni látszott, nyílt ülésben felolvastatta. Hogy mennyi veszély rejlik az ilyen meglepetésekben az egyszerű esküdtekkel szemben, kik az ilyen kétes hitelű adatok által félre vezettethetnek, szükségtelen magyarázgatnunk.

A vádlott által megnevezett tanukat is az elnök hallgatja ki.

Akár bűnös a vádlott akár nem, az általa megnevezett tanuk napidijait és költségeit ő tartozik viselni!

Joga van továbbá az elnöknek a vádlottat ki is küldeni a tereméből, midőn valamely tanut kihallgat. Csak elmondani tartozik annak, mielőtt folytatná aztán a tárgyalást, a távollétében mondottakat és történeteket.

A vádlott az elnök által minden körülmény tekintetében részletesen kihallgattatik.

A kihallgatások befejeztével ismét a közvádoló tesz előterjesztést. Csak ezután van joga valahára a védőnek is megmondani amit vádlott mentségére előadandónak tart.

Előbb azonban, — hogy az egyszerű esküdtek mintegy figyelemztetve legyenek, miszerint a védő lelkiismerete ellenére a törvény kijátszására is vetemedhetik, — s hogy e szerint ne sok súlyt fektessenek előadásaira a Code 311-ik §-ának rendelkezéséhez képest nyilvános leczkét kap az elnöktől, „hogy lelkiismerete és a törvény iránt tartozó tisztelet ellen“ ne merészeljen valamit felhozni, s amit előadni kíván „azt mérséklettel és illedelemmel terjeszse elő“.

A közvádoló és a magánpanaszos replikázhatnak. Az utolsó szó a vádlottat vagy védőjét illeti. Mindakettő nem szólhat.

A tárgyalás befejeztével az elnök összegezi a tárgyalás eredményét. Ismétli röviden a vádlott mellett és ellen szóló bizonyítékokat s megállapítja az általuk megoldandó kérdéseket.

Mielőtt tovább mennénk összehasonlítást teszünk az angol és francia elnök között.

Amaz nem avatkozik a felek küzdelmébe, egész figyelmét az előtte lefolyó tárgyalásnak szenteli, s mert passiv figyelője az ülés-teremben történőknek, nem árul el részrehajlást sem az egyik sem a másik iránt, s azon helyzetben van, hiven feljegyezhetni a tárgyalás lényegesebb adatait. Csak akkor avatkozik a bizonyítás menetébe, ha valamely lényeges körülmény a felek által szándékosan vagy vigyázatlanságból homályban hagyatik. Azért feljegyzései iránt mindenki, panaszló úgy mint vádlott, feltétlen bizalommal viseltetik. Tárgyalás után pedig nem bizakodik emberi csalékony emlékezőtehetségére, hanem czen feltétlenül hív jegyzeteiből ismétli a bizonyítás adatait. Ezt is csak bonyolodottabb ügyekben teszi, hol tartani lehet, hogy a bizonyítékok sokasága és különfélesége egymást elmoshatná az egyszerű polgárok emlékező tehetségében, különben ózik a közvetlen benyomásban s csupán oktatást ad a törvényben és bizonyítási szabályokban járatlan esküdteknek az iránt, hogy a fennforgó kérdések tekintetében a törvény miként rendelkezik, s az egyes bizonyítékoknak évszázados tapasztalatok után mennyi súlyt lehet és szabad tulajdonítani.

Ellenben a francia elnök kezeiben emberi tehetséget megvaladó feladatok vannak összpontosítva. Ő a tárgyalás során vizsgál és ítél, ügyel az állam és a vádlott érdekeire, határoz incidens kérdések felett, teljesíti a felek helyett a tanúk és a vádlott kihallgatását, ügyel, hogy ugyanazt vallják-e a mit az elővizsgálatban vallottak, konstatálja és tisztázza a netaláni ellentéteket; gondoskodik azok egyzőkönyvbevételéről, — gondolkozik az esküdtekhez intézendő kérdésekről, — ez alatt pedig gyűjti elméjében a bizonyítás adatait, csoportosítja azokat s aztán elmondja végül emlékezet után egy szinos beszédben, melyben úgy illik, hogy kitűnő észtehetségének s jelét adja!

Hogy ily sokoldalú elfoglaltság után egyik vagy másik cselekedésénél hiba ne történjék, lehetetlen. Az az elnök, ki a tanúk és felek kihallgatását eszközli, miután a kérdések és feleletek egymást elváltják s elméleti tehetségét folytonosan lekötve tartják, nem

képes magának még minden vallomást is híven megjegyezni, s így resuméja a legjobb akarat mellett is hamis lehet, melylyel nem megerősíteni fogja az esküdtekben az általuk közvetlenül hallottakat, hanem éppen a legtöbb esetben félrevezetendi a különben is egyszerű, ily complicált dolgokban járatlan polgárokat; kivált ha figyelembe vesszük még, hogy több vádlott és különféle bűnesetek együttes tárgyalása mellett a bizonyítások legtávolabbi, legkülönbélebb és leglényegtlenebb nemei hordatnak össze.

Ha valaki nyilvános helyen, többek hallatára szellemi küzdelembe bocsátkozik, rendszerint a legokosabbnak akar látszatni, ha aztán akár egy szellemdús vádlott, akár valamely furfangos tanu, kitérő feleletek vagy találó észrevételek által valamely ügyetlen vagy helytelen kérdést csuffá teszen, felébred a megsértett hiuság, s a küzdelem, az igaz utáni kutatás, egyoldalú szenvedélyességgé fajul. Az ember igen hajlandó a maga nézetét az igazsággal azonosítani; ha aztán mégis az ellenkező jó napfényre, azt elnyomni iparkodik.

Az elnök, ki hogy a kikérdezéseket vezethesse, az előiratokat alaposan tanulmányozni kénytelen, azon benyomástól, melyet azoknak nyugalmas tanulmányozása által magába vesz, nem igen tud menekülni, s gyakran elárulandja a bizonyítás küzdelmében, kivált ha valamely ok nyugalmától is megfosztja, az ügyről való nézetét. Az ily kifakadások pedig rendszerint azt eredményezik, hogy ha a leggenialisabb ember lenne is, akitől kitelik, hogy az ily soko dalú elfoglaltság daczára is híven meg tudja magának jegyezni a tárgyalás adatait, a bizonyítások fontosabb részleteit, mégis, mert kérdéseiben lehetetlen teljesen elnyomni saját nézetét, bizalmat nem fog kelteni maga iránt sem a felek, sem az esküdtekben: resuméja tehát jó benyomással nem lehet.

A legcsekélyebb körülmények iránt vegye észre az értelmes esküdt, hogy az elnök helytelenül összezegezi a bizonyítékokat, fellázadni fog természetes igazságérzete, mely nem jogtudományon alapszik, hanem az isten által oltatott az emberi kebelbe, s igazságtalan üldözést sejtven e ferdtetés alatt, önkénytelenül pártját fogja fogni s felmentendi azon vádlottat, kit tán elnöki kihallgatások és helytelen resumék nélkül habozás nélkül elítélt volna.

Innen van aztán, hogy Franciaországban a felmentések száma sokkal nagyobb mint Anglia- vagy Amerikában.

De hagyjuk abba a további párhuzamot, hanem folytassuk már most a francia eljárás egyéb részleteit.

Az esküdtek tanácskozás végett külön terembe vonulnak, hol velök vagy egyikökkel az elnök írott engedélye nélkül senki sem érintkezhetik; s mielőtt a tanácskozáshoz fognának elsőnek kisorsolt vagy választott elnökük felolvassa nekik a Code 342. §-ban foglalt következő tájékoztató utasítást:

„A törvény nem kéri tőlük számon, mi által és miért éreznek magukban meggyőződést; nem adott eléjükbe szabályokat, melyek szerint a bizonyítékok teljessége, a próbák igazságos volta mérendő; hanem csak azt hagyja meg nekik, hogy aggódó gondossággal figyelmezzenek a tárgyalás egész folyamára s annak befejeztével magukba szállva tiszta lelkiismerettel kérdejk meg maguktól: vajjon úgy a vádlott ellen, mint a mellette felhozott próbák és erősségek miként hatottak ítélő tehetségükre. A törvény nem követeli tőlük, hogy minden tényt igaznak ismerjenek már azért, mert ennyi vagy annyi tanuktól állittatik. Éppen úgy nem szabja elébük: hogy valamit teljesen bizonyítottnak ne vegyenek, ha nem valamely jegyzőkönyv, okirat vagy ennyi és annyi tanu és gyanu okon alapszik. Csak azon egy kérdést intézi hozzájuk, s ebben egész kötelességek öszpontosítva van „valjon bennsőleg megvannak-e győződve?“ Igen fontos, hogy szem elől ne téveszszék, miszerint egész tanácskozásukban a vádlevélre kell szorítkozniok; a tények, melyek annak alapul szolgálnak s azzal összefüggésben állanak, azok, melyekre figyelmöket kiterjeszteniök kell; de vé t e n e k legfontosabb kötelességeik ellen, ha a büntető törvények rendelkezéseire is gondolnak s a következményeket is fontolóra veszik, melyek nyilatkozatuk által a vádlottra nézve beállhatnak. A büntények üldözése és megtorlása nem áll hivatásukban. Rendeltetésük csak az, elhatározni, valjon a vádlott a neki terhél rótt büntényben bűnös-e vagy sem“.

A tanuvallomási jegyzőkönyvek kivételével valamennyi periratokat magokkal vihetik.

Az esküdtek pontonként tanácskoznak az elébük tett kérdések felett. Az 1835. július 28-iki törvény a t i t k o s s z a v a z á s t hozta be, ami természetesen az esküdtek egymásközi tanácskozásának is végét vetett.

A Code szerint általános szavazattöbbség dönt. Egyenlő szavazatok esetében a vádlott felmentendő. Ha csak egyszerű szavazat többséggel mondatott ki a bűnös, ez a határozat kimondásánál megemlítendő, mert ez esetben a bíróság tagjai is szavaznak, s ha többségük az esküdtek kisebbségi szavazatához csatlakozik, a vádlott felmentendő.

Az 1831-ik évi márczius 4-iki törvény a bíróságnak a bűnösség eldöntésébe való ezen beavatkozását megszüntette, mert az tapasztaltatott, hogy az esküdtek rendszerint úgy rázták le magukról a felelősséget, hogy jobbra egyszerű szavazat többséggel mondták ki a bűnöst s ezáltal a végeldöntést a bíróságra bízák, s rendelte, hogy a marasztaláshoz 8 szavazat szükséges. Az 1835-ik évi július hó 9. és 28-iki törvények is mellőzik ugyan a bírói szavazatok hozzájárulását, de elégnek rendelnek a bűnös kimondásához 7 szavazatot 5 ellenében. Az 1848. márczius 6-iki törvény némileg szabadelvűbb volt, amennyiben a marasztalásra 9 szavazatot 3 ellenében állapított meg. Az 1853-iki törvény azonban ismét visszatért a 7 és 5 szavazatok arányához. Összesen 9-szer változott 1863-ig a szavazatok aránya!

Ugyiszintén jogában áll a bíróságnak a Code szerint, ha kivétel nélkül úgy van meggyőződve, miszerint az esküdtek, bár a formákat megtartották, a dolog érdemére nézve tévedésben vannak, felfüggeszteni azok határozatát s más esküdtszék elé vinni a dolgot. Ez azonban csak akkor történhetik, ha „bűnöst” mondtak az esküdtek, és soha sem ha „nem bűnöst”. Másodszori felfüggesztésnek nincs helye, — ha a második esküdtszék ugyan úgy határozott volna is mint az első.

Az esküdtek nem indokolják határozatukat, sem a szavazatok számaránya meg nem említettetik. Joguk van azonban kijelenteni, „hogy enyhítő körülmények forognak fenn”.

Sőt, miután tapasztaltatott az évek során át, hogy számos felmentés csak azért következett be, mert az esküdtek a túlszigorú büntetéstől tartottak, mely a vádlottra várt, ha bűnösnek mondatnék ki, az 1832-iki törvény az esküdtek megnyugtató végett egyenesen rendeli, hogy ha az esküdtek enyhítő körülmények létezését constatalják, a bíróság ezt a büntetés kiszabásánál figyelembe venni köteles.

Az esküdtek határozatukat nem a vádlott jelenlétében jelentik ki; az csak azután vezettetik ismét a terembe, s a bíróság jegy-

zője által olvastatik neki fel, hogy az esküdtek miként határoztak.

A bíróság, mely a Code szerint 5 tagból de az 1831-iki törvény óta 3 bíróból áll, kimondja a felmentést, vagy kiszabja a büntetést. Utóbbi esetben azonban a közvádló, magán panaszló és védő újbóli meghallgatása után.

Tulajdonképeni jogorvoslatnak az esküdszéki határozat ellen nincsen helye. Csupán semmiségi panaszszal támadható meg alaki sérelmek miatt.

Ugyanazon cselekményért másodszori vádolásnak nincsen helye.

Ha a semmiségi panasz el is vettetnék, vagy nem vétetnék igénybe, s kiténik utóbb, hogy a vádlott hamis tanuk vallomása alapján lett elítélve, a közvádló, a vádlott vagy az igazságügy-miniszter kívánságára a semmitőszék felfüggeszti a tanuk elleni bünvádi per kimeneteléig az ítélet végrehajtását; ha aztán az illetők hamis tanuságtételben bűnösöknek találtattak, megsemmisítheti, vagy ha a tanuk felmentetnek megerősíti utólagosan az esküdtek határozatát.

Az itt esetelt francia esküdszéki eljárás csak egy pár hiányát akarjuk még kiemelni. Párhuzamba tesszük e czélból ismét az angollal.

Angliában az esküdt feladata egyszerű. A vádlevél csak egy esetet s jobbára csak egy vádlottat tárgyaz. Tudja az esküdt, hogy mire kell vigyáznia. S miután az elnök szorosan őrködik a felett, hogy semmi oly körülmények bizonyíthatása meg se kísértessék, melyek alapos törvényszerű bizonyítékul nem szolgálhatnak, s miután kitaníttatik a bíró által, hogy a törvény és gyakorlat, az észszerűség és a tapasztalat mit tekint olyan erősségeknél, melyeknek hitelt adni lehet, figyelme csak kevés pont, csak a lényeges körülmények által köttetik le, s józan ítélő tehetsége, nem merítettik el a távoli és közeli, közvetlen és közvetett gyanuok és bizonyítékok tömkelegében. Lehetővé tétetik neki, hogy kötelességét hiven teljesíthesse!

A francia eljárásban ellenben minden úgy van szervezve, hogy az esküdt ne is legyen képes önállóan elhatározni vajjon bűnös-e a vádlott vagy sem? úgy, hogy ha csak kissé lelkiismeretes, valóságos lelki gyötrelmeknek van kitéve. S elégszer csak úgy tud kibontakozni a különféle benyomások tömkelegéből, hogy vagy követi vakon

az elnök nézetét; vagy pedig, ha azt veszi észre, hogy az elfogult, egyszerűen felmentésre szavaz.

Már maga a vádlevél is semmi tekintettel sincsen arra, hogy az élet legkülönbébb foglalkozásai mellől, a legkülönbébb felfogású és tehetségű emberek lesznek a beperesített tények felett ítélendők; emberek, kiknek az ítélethozatal nem mesterségük. Összefoglal több vádlottat és több különféle cselekményt. Akinek alkalmá volt a gyakorlati életben bűnvádi kérdések eldöntésében részt venni, tudni fogja, hogy minden e g y e s e s e t n é l hányféle, egymást gyengítő vagy támogató, sőt ellentétes különféle körülmények merülhetnek fel; s hogy minden egyes bizonyíték ismét hányféle szempontból jöhet tekintet alá; bizonyos körülmények között mentségül szolgál, ily körülmények nélkül a legsujtöbb bizonyíték lehet.

Mindezen körülmények öszpontosítása, az ellentétek kiegyenlítése, az igaznak kikeresése nehéz fáradságot okozhat néha a tapasztalatokban gazdag, felfogásban éles tehetségnek is. Hátha még több vádlottnak különböző bűntényei halmoztatnak össze s még megengedtetik, hogy lényegtelen, az ügyhöz csak távolról tartozó mellékkörülmények is belé kevertethessenek, lehet-e remélni, hogy a pallérozatlan egyszerű agy meg fogja találni az igaz utat, melyen e zürzavarból az igazság oltárához jusson.

Bátran lehet azt mondani, hogy soha, — öntudatosan legalább nem! Lehet hogy véletlenül megtalálándja mint az erdőben eltévedt gyermek az igaz utat, de ez mindig csak véletlen marad.

Mintsem ilyen véletlen igazságszolgáltatást, inkább törvénytudó bírák döntsének! Ezeknek legalább némi routinejuk van, s megvan náluk azon egy megnyugtató körülmény, hogy egyikök, akár az elnök, akár az előadó, megtanulja az ügyet minden részleteivel s a többi, ha meg nem tudja érteni, már csak szokásból és bizakodásból is, ezután indul, ezzel szavaz.

Hozzájárul még ezekhez a francia esküdtszéki eljárásnak azon szerencsétlen rendelkezése, hogy az esküdteknek az észszel való gondolkodás, a fennforgó bizonyítékok és körülmények é s z s z e r ű mérlegelése majdnem megtiltatik, s kötelességükké tétetik b e n y o m á s o k, b e n s ő m e g g y ő z ő d é s ű k szerint dönten, vagyis észszel gondolkozó emberekből instinctus után induló áll a t o k k á alacsonyíttatnak le.

A törvény ezen rendelkezése felmenti még erkölcsileg is az esküdtet azon kötelességtől, hogy a józan gondolkodás szabályai

szerint járjon el; felmenti őt attól, hogy a fennforgó érveket magában fáradságosan mérlegelje és latolgassa, elég ha a tárgyalás összbenyomása szerint a vádlottat bűnösnek vagy büntelennek érzíti.

S ezt tudja a közvádó és a vádlott védője is. Ehhez képes! nem is abban keresik feladatuk súlypontját, hogy a józan ész szabályaival kimutassák a vádlott bűnös voltát vagy büntelenségét, hanem csattogó frazisokkal az érzelmeket iparkodnak megragadni.

S a siker rendszerint ahhoz hajlik, ki vonzóbb előadással bír, s tudja, hogy hol kell megérinteni az érzelem hurjait. Nincs is állam a világon, hol annyi theatralis előadást lehetne hallani a törvényszéki teremben mint éppen Franciaországban.

Mi sem bizonyítja ezt inkább, mint a bűnvádi statistica azon kérlelhetlen adata, hogy Franciaországban sokkal többen mentetnek fel a nő-, mint a férfinembeli vádlottak közül.

Szóval, az angol eljárásban az esküdt köteleesség érzetét el bír, s tudja, hogy a bizonyítékokat, ha csak azokat hamisaknak tartani nincs oka, respectálni tartozik, erről a bíró által is kitaníttatik; Franciaországban ellenben az esküdtet arra figyelmezteti a törvény, hogy ő neki nincsenek semmi kötelességei, tegyen ugyanint jónak érzi, ha semmi bizonyíték sem lenne: elítélhet, amint ha fényesen be is van győzve a gasság, azért felmenthet.

A francia törvényhozás jobbára azért rendelkezett így, mert lehetetlenek tartotta, hogy a joggal szakszerűleg nem foglalkozó polgárokkal csak a legegyszerűbb, legprimitívabb bizonyítási szabályokat is megérthetővé lehetne tenni s félt, hogy ha az esküdteknek mégis kötelességükké fogna tótetni a bizonyítékok megfontolása mellett itélni, többen scrupulisálni fognak a legvilágosabb esetekben, teljes meggyőződésük daczára is, s a scrupulisálás eredménye gyakori felmentés lesz. Inkább abba helyezte az igazságszolgáltatás garantiáját, hogy 7 szavazatot 5 ellenében elegendőnek mondott ki arra, hogy valaki elítélthessék. Az eredmény azonban meghazudtolta ezen törvényhozói bölcseséget. Majdnem 40%-kal több a felmentések esete Franciaországban, hol e tekintetben oly nagyon megkönnyítették az esküdtek dolgát, mint Angliában, hol az esküdtek egyhangúsága a bizonyítékok (evidence) méltatása mindenestre nehézségeket okozhat néha.

Egy további felszeg rendelkezése a francia esküdtszéki eljárásnak a tény és jogkérdések merev elkülönítésében van.

Igaz ugyan, hogy az angol eljárásban is elfogadott jogelv, miszerint a bíró a jog- s az esküdt a ténykérdés felett ítél. De az angol gyakorlat ezen szabályt észszerűen értelmezi. Az angol bíró határoz a tárgyalás során minden előzetes jogi kérdés felett, s midőn a tárgyalás be van fejezve, mint az e tekintetben egyedül illetékes és pártatlan szakértő megmagyarázza a jogban járatlan esküdteknek, hogy mint rendelkeznek a fennforgó esetre vonatkozólag a törvények s a jogszokás. A törvény organuma ő, ki által az esküdtek a törvény akaratát, rendelkezéseit tanulják megismerni. De a fennforgó esetre mégis az esküdtek alkalmazzák.

A francia eljárás ellenben nem lát abban hasznót a társadalomra, ha a polgárok megismerni tanulnák ily módon a törvény rendelkezéseit, sőt nemcsak kizár minden jogkérdés felletti szóváltást az esküdtek előtt, de még kötelelesség szegésnek is jelenti ki, ha az esküdt a törvény rendelkezéseire is gondol, midőn a bűnösség vagy büntelenség felett van határozandó.

Ennek természetesen az a következménye, hogy a jog, a törvény ismerete, mi ezen institúciónak tulajdonképen egyik legerősebb előnye, ezen eljárás mellett tökéletesen kárba vész, s míg Anglia magának polgárokat nevel, kik a tárgyalások alatt nyert oktatások folytán hazájuk törvényeit megismerni tanulják, s tapasztalataik és ismereteik fiuról-fiura szállva, idővel oly nemzedéket alkottak, melynél a törvény iránti tisztelet kiirthatlanná, a jogérzet megdönthetlenné vált, s az állam bennök oly szilád fundamentummal bír, melyre az igazság templomát bátran felépitheti; addig Franciaországban vannak esküdt polgárok, kik évtizedeken át vettek részt tárgyalásokban s a törvény legprimitívabb szabályait sem ismerik. Éppen olyan tudatlanok a szerzett tapasztalatok után mint a mily tudatlanok voltak annak előtte. Éppen mert nem szabad a törvény rendelkezéseire gondolniok, s mert így azt egymás között meg sem beszélhetik, s ennélfogva jobbára nem is ismerik, félnek a bekövetkezendő büntetés súlyos voltától, mert az ismeretlen rossz rendszert nagyobbnek képzeltek, s azért felmentik a vádlottat.

Kétségtelen, hogy a tény- és jogkérdések ily merev elkülönítése, nem a dolog természetében fekszik, sőt azok egyesítése, előzetes oktatás és utmutatás alapján már nemcsak azért kívánatos, mert ily úton a népben terjed a törvény ismerete, erősödik a törvény iránti tisztelet, hanem kívánatos főleg azon szempontból is, hogy a kormány mintegy figyelemmel kísérhesse, ha valjon egyik-másik törvényes intézkedés nem avult-e már el, nem áll-e összeütközésben a változott viszonyokkal, nem értetik-e félre stb. s idejében észrevévén ezt, a törvényt a közvélemény érzületével összhangzatba hozhassa.

Mindezen előnyeit az esküdtszéki intézménynek Franciaország nélkülözi.

Ezen merev elkülönítés, miként már említettük, főleg azon bizalmatlanságból eredt, mely az esküdtszék behozatalakor Franciaországban a burocraták és a nép között volt. A jogászvilág bizalmatlanságot látott maga iránt ezen intézmény behozatalában, s miután a törvények és szabályok alkotásába, szerkesztésébe és alkalmazásába még is befolyt, iparkodott a munkaily megosztása által kiváltságát megőrizni. S ezen féltékenykedés még most sincsen kiirtva. Főleg a gyakorlatban tör ki ez a kérdések intézésénél. Csak sajnálni lehet néha, mint töri fejét az elnök azon, hogy valamely bünesetnél a cselekményt elemeire oszthassa, s minő scrupulózitással vigyáz, hogy a furfangosan kigondolt számos kérdés valamelyikébe törvényes fogalmak be ne csuszszanak, hanem mind megannyi tényekre vonatkozzanak s csak összeségükben a törvényszék által foglaltassanak össze utólagosan az esküdtek határozatának meghozatala után valamely törvényes fogalommal.

Ilyen körülmények között az esküdt még tiszta öntudatával sem bir kimondásának jelentőségéről, amennyiben a kérdések között levő összefüggés megismerése rendszerint már magasabb gondolkozást tételez fel, melyhez a francia esküdt szokni szükségesnek nem tartja, de néha félreértésekre is ad okot, mert a sok kérdés között egyik-másiknak, kivált ha törvényes fogalmak kikérülése véget nem elég világos, nem természetes, hanem erőltetett szerkezete van értelmét is másképp fogja fel az esküdt mint a bíró; s hogy ez nem, válhatik előnyére a pereljárásnak, az természetes; s hogy rendszerint a helyes ítélet, az anyagi igazság rovására történik, tagadni alig lehet.

A francia eljárásban az elővizsgálati adatok constatálásának a főtárgyalásban semmi korláta sincsen. E tekintetben minden az elnök lelkiismeretességére van bízva.

Pedig az elővizsgálati és tárgyalási adat között óriási nagy különbség van. A tárgyalási adat nyilvánosan constatáltatik, ellenőrizve a közvélemény által. A tanu vagy szakértő, ki valamely körülmény iránt tudomását vagy nézetét adja elő, legyen akár lelkiismeretes vagy sem, sokkal ovatosabb, sokkal meggondoltabb nyilatkozataiban, ha azt nyilvánosan, sokak hallatára teszi, midőn, ha valótlant vagy valószínűtlent mondana, nyomban a megszégyenítettetésnek, megezáfoltatásnak van kitéve, semhogy négy szemközt, zártajtóknál a vizsgáló bíró előtt, akin lehetetlen néha észre nem vennie, hogy a terhelő vallomásokat meglelégedéssel fogadja, mert feladatát, munkáját könnyíti meg.

De ha tenné is valaki, hogy valótlant mondjon nyilvánosan a főtárgyaláskor is, megvan az eszköz, próbakőre tenni az illetőnek tudomását ellenkérdések által, kideríteni az igazat, a vallomás valótlanságát vagy megbízhatlanságát kimutatni.

Ha tehát az elővizsgálati adatok korlátlanul bevihetők a főtárgyalásba, vagyis meg nem jelent tanuk vallomásának felolvasása megengedtetik, a vádlott ilyen adatok ellenében bármily hamisak legyenek is azok, megvan fosztva minden védelemtől!

A törvénytudó, tapasztalt bíró meg tudja tenni a legtöbb esetben a két bizonyítási eszköz közötti különbséget, mert ismeri a bűnvizsgálati eljárás minden fogásait. De nem így az egyszerű polgár, aki azt, mért legyen inkább igaznak hihető, mit valaki nyilvános törvényszéki ülésben mond, mint az, mi tőle egy hiteles személy, a vizsgálóbíró által vétetik ki, felfogni a legkritkább esetekben lesz képes. Ennél a vádlott troppant hátrányára válhatik az ily elővizsgálati argumentumokkal való szemfényvesztés.

Tagadhatlan, hogy az ily adatok néha az anyagi igazságot segítik győzelemre; de bizonyos másrésről az is, hogy a tévesztésnek nagyobb lehetősége van, mintha ugyanazon adatok nyilvánosan constatáltatnának.

A francia esküdtszéki eljárásnak legcardinalisabb hibája azon körülmény, hogy nem lett teljesen kiküszöbölve abból a nyomozó rendszer szelleme, s nem lett a büntények qualificatiója aként egyszerűsítve, hogy azt a jogtudományban járatlan polgár is megérteni legyen képes.

Egy másik főhibája pedig — miként már érintetett — onnét ered, hogy amint Franciaországban az esküdtszékek azért állitattak fel eredetileg, mert a kormánytól függő bírák iránt nem volt meg a bizalom, éppen úgy a törvény szerkesztésébe befolyó kormányközegek s ezekkel tartó jogászok egy nagy része is bizalmatlansággal viseltetett az esküdtek iránt, kikkel a bírói hatalmat — mit nem szívesen tettek — m e g o s z t a n i voltak kénytelenek. A bizalom bizalmat, a bizalmatlanság bizalmatlanságot szül.

Ezen bizalmatlanság vonul végig az összes eljárási szabályokon.

Mindkét hiba lehetetlenné teszi az esküdtszéki intézmény jó eredményeinek elérését.

Hogy Franciaország, majdnem egy század tapasztalatai után is, ezen intézményt még sem készült megszüntetni, csak arra mutat, hogy ezen institutio még hiányosan szervezve is üdvös eredményeket képes felmutatni.

Legfényesebben igazolja ezt azon körülmény, hogy 1851 től 1860-ig vagyis 10 év alatt e g é s z F r a n c z i a o r s z á g b a n csak háromszor éltek a bíróságok a Code 352-ik §-ban nyert azon jogukkal, hogy az esküdtek határozatát, mint tévest, felfüggesztették. A többi esetekről tehát azt lehet állítani, hogy a jogtudó bírák erkölcsi hozzájárulásával döntettek el.

Kiveendők ezek közül természetesen az alaki hibák miatt megsemmisített és a f e l m e n t ő határozatok. Az előbbieken azonban, miután az alaki szabályok feletti őrködés csak az elnököt vagy a bírákat illeti, nem csökkenthetik az esküdtek határozatainak becsét. Az uttóbbiak pedig csak azt igazolják, hogy az esküdtszék, saját felelősségére csak annyiban hozhat helytelen határozatot, hogy felment valakit, aki talán bűnös. Ez azonban mindenesetre kisebb baj, mint ha elítéltetik valaki, a ki talán ártatlan!

A többi európai államok esküdszéki eljárása az összehasonlító jogtudomány szempontjából.

Az európai continentális államok valamennyien jobbra a francia mintát követve szervezték esküdszéki eljárásaikat. Tanulságos azonban azon tapasztalat, hogy míg eleinte minden egyes állam majdnem változatlanul a francia szabályokat fogadta el, addig az évek tapasztalatai azt eredményezték, hogy egyik-másik helytelen intézkedés idővel eltöröltetett s helyébe mindinkább több és több rendelkezése az angol-amerikai eljárásnak fogadtatott el. A gyakorlati élet és a nyugalmasabb megfontolás tehát mégis ezeknek adott előnyt.

Fentebb elősorolvák már azon államok, melyek az esküdszéki intézményt a francia uralom által, vagy ha enélkül is, a francia mintából tanulták megismerni s előbb vagy később magukévá tették.

Főlöszleges lenne az elfogadott és érvényben levő esküdszéki eljárásokat államonként körülményesen ismertetnem. Csak a nevezetesebb országokról s csak a lényegesebb momentumokról kívánok egyet-mást kiemelni.

A z e s k ü d t s z é k e k a l a k í t á s á r ó l .

Azt majdnem valamennyi törvényhozás belátta, hogy az esküdszéki intézmény első alapfeltétele az esküdtképes ség olyan szert meghatározása, mely egyrésztől lehetővé teszi, hogy ezen tehermentül több polgár között megoszolják, s így elviselhetőbbé válják, s másrésztől kizárja abból a szellemi és vagyoni proletáriátust; nem adja az igazságszolgáltatást azok kezeibe, kik az állam fenállásával, a jogrend megszilárdulásával mit sem törődve, azt, akár könnyelműségből akár tán magánérdekből veszélyeztetni is készek.

Az államok majd mindegyike vagyoni censust állapított meg; azaz olyanok kezébe tette le az igazságszolgáltatást, kik vagyoni állapotuknál fogva az állam fennállásában, a jogrend meg-

szilárdulásában érdekelvők. Néhol ingatlan vagyon birásához kapcsoltatott, legtöbb helyütt csak attól tétetett függővé, hogy az illető bizonyos meghatározott adóminimumot fizessen. Ezen adóminimum néhány államban az egész ország területére egyformán állapítottatott meg; másutt az ország egyes vidékeinek vagyonosságához, s az annak megfelelő viszonyokhoz képest különböző összegekben.

Mivel pedig legtöbb helyütt azt is belátták, hogy a szellemi műveltség részvételében nagyobb garancia nyugszik, mint a vagyoni qualificatióban, majd minden állam felvette az esküdtképesek sorába a műveltebb osztályba tartozókat is, akár fizetnek adót, akár nem, akár birnak vagyonnal, akár sem.

Fellette fontos az is, hogy az alaplajstromból miként alakítsák a szolgálati lajstrom. E tekintetben is igen különbözőleg rendelkeztek az egyes törvényhozások. Néhol a municipális hatóságok, másutt kormányközegek, a bíróság, — vagy a sors kezeibe tétetett le ezen fontos jog gyakorlata.

Az egyes törvényhozások e tekintetbeni rendelkezéseiből megemlítendőnek tartom első sorban:

a belga törvényhozást. Az esküdtszékek mikénti alakítását itt az 1838-ik évi május hó 15-iki törvény szabályozza. E szerint az esküdtképesség az ország különböző vidékeire nézve különbözőleg van megállapítva. Így p. o. Antwerpen városában, ki 250 francs-ot, — a környéken ki 170 francs adót fizet; Linburgban kinek adója legalább 110 francs-ot teszen.

Ezekén kívül adójukra való tekintet nélkül esküdtképesek s felveendő az esküdtek lajstromába: a polgármesterek, községi bírák (Schöffen), 4000 lakosnál nagyobb városokban a községi képviselők, mindennemű tudósok, jegyzők, ügyvédek s ezeken felül, mindazok, kik az államtól legalább 1000 francs nyugdíjat huznak.

Afelett, hogy minő kezekbe téessék le az alaplajstromok összeállítás s ezekből a szolgálati lajstromok kiválasztása, Belgiumban sokáig habozók voltak a nézetek. Jelenleg a bíróság gyakorolja ezt. Ez tartatik a pártoskodásoktól legtávolabbnak.

Az alaplajstromba mindenki felveendő a ki esküdtképes.

A járásbíróság elnöke két bírótársával ezen alaplajstromot felére reducálja. A másodszori megrostálás pedig a főtörvényszék elnökét két tanácselnökkel illeti.

P o r o s z o r s z á g b a n esküdtképesek mindazon állampolgárok, kik valamely községben egy év óta laknak, 30 évesek s legalább 18 tallér egyenes adót fizetnek; továbbá a birák kivételével mindazon közhivatalnokok, kik legalább 600 tallérnyi évi fizetést huznak. Az alapljajstromból a főtörvényszék elnöke rendeli ki a szolgálatra behívandókat. F e l m e n t v é k az esküdtzéki szolgálat alól a ministerek, katonák és papok.

B a d e n b e n az esküdték alapljajstromába felveendő minden badeni állampolgár, ki 30-ik évét meghaladta, legalább 20 frt egyenes állami adót fizet, továbbá: a polgármesterek, községi képviselők, a törvényhozó testület tagjai, mindenféle tudorok, nyilvános iskolákban állami vizsgálatokat letett egyének. Az alapljajstromot a polgármesterek állítják össze. Nyilvános kifüggesztés után a községi előljáróság véleményt ad, kiket tart legalkalmasabbaknak s beküldi e véleményét a kerület képviselő testületének. Ez minden 1000 lakosra ebből egy esküdtet választ. A főtörvényszék elnöke jelöli aztán ki ezek közül a kerületi előljárók és bizottságok meghallgatása mellett a 100 tagból álló szolgálati lajstromot. A tárgyalásokhoz sorsolás által hivatik be 30 rendes- és 8 pótag.

A w ü r t e n b e r g i törvény (59. §.) szerint minden állampolgár esküdtképeséssel bir, ki 30 évét meghaladta s bármely csekély adót fizet. Ezen alapljajstromból a kerületi bizottmányok annyi esküdtet választanak ki, hogy minden 400 lakosra 1 esküdt essék. Kötelesek a 71. § szerint arra ügyelni, hogy a kerület azon polgárai választassanak meg, akik műveltség, becsületesség, jellemzilárdság és vagyoni függetlenség tekintetében legtöbb tekintélynek és bizalomnak örvendenek. Ezen lajstromból a kerületi törvényszék elnöke egy ötödrészt tetszése szerint kitörülhet.

A megmaradók képezik a szolgálati lajstromot.

A h a n n o v e r i esküdtzéki törvény szerint a legtöbb adót fizetők ből állittatik össze az esküdték alapljajstroma. Felveendőek ezeken kívül: a tudorok, municipalis és államhivatalnokok, ügyvédek, tanítók, katonatisztek, theologiai jelöltek.

B a j o r o r s z á g b a n a törvény ugyanazokat rendeli, mint Badenben. Külön szabályok vannak a rajnai tartományokra s ismét külön a többi Bajorországra. A kettő közötti különbség azonban nem lényeges. A mindkét államrész részére fenálló szabályokból megemlítettök tartom, hogy esküdtképes minden állampolgár, ki 30 éves

és 20 frtnyi egyenes államadót fizet. Továbbá: a polgármesterek, segédjeik, a municipalis tanácsnokok, tudorok, valamely egyetemi tantárgyból vizsgázottak, művészek, academicusok. Kizárva a katonák, államhivatalnokok, papok, ügyvédek, testileg vagy szellemileg képtelenek és elítéltek. Az alaplajstrom háromszoros reductió megy át mi választás által történik, melyet közigazgatási tisztviselők és a választó testületek eszközölnek. Az utolsó reductió sorsolás által történik. A tárgyalásokhoz 30 rendes és 6 póttag hivatik meg. Legalább 24-nek meg kell jelennie, hogy a tárgyalás megtartható legyen.

Braunschweigban a legtöbb adót fizetők, tudorok-, bármely felsőbb iskolát végzettek-, nyugalmazott katonatisztek-, községi előjárók-, a kerületi bizottságok-, városokban a tanács és képviselő testületek tagjaiból alakittatik az esküdtképesek alaplajstroma. Ezekből nyilvános ülésben sorsolja ki a kerületi törvényszék elnöke a szolgálatra berendelendő 40 esküdtet.

Oldenburgban csak a legtöbb adót fizetők és honoratírók birnak esküdtképeséssel. A főtörvényszék elnöke és a kerületi főnök az alaplajstromból $\frac{1}{3}$ -ot kitörülhetnek.

A Nassau-i törvények minden 30 évet meghaladott állampolgárt esküdtképeséssel ruháznak fel. Tekintet nélkül valamely szellemi képzettségre vagy adófizetésre. A községi alaplajstromot a polgármester vagy községi előjáró állítja össze. Ezekből a képviselő testület választ minden 500 községi lakosra egy esküdtet. Egy a községek polgármesterei-, előjárói-, és a képviselő testületek küldötteiből alakult bizottság másodválasztás alá veszi e lajstromot s belőle minden 1000 lakosra egy esküdtet jelöl ki.

Hasonlóan intézkedik a törvény Frankfurtban és a szász fejedelemségekben.

Bremában minden 30 évet meghaladott válassztó esküdtképeséssel bir. A szolgálati lajstrom egy bizottság által állapittatik meg, mely a senátusnak tagjaiból, a választási kerületek elnökeiből és a községi előjárókból alakittatik.

A Schweizban minden választó polgár esküdtképeséssel bir. Az esküdttek némely cantonban 1, 4, 5 évre választatnak. A választás néhol (Aargauban) titkos szavazással történik. Jobbára a 25 éves kor s egynehány cantonban (Neuenburg) az írni-olvasni tudás szükséges még a választóképességen felül arra, hogy valaki

esküdtti minőséggel birjon s azzá megválasztathassék. A szolgálati lajstrom minden cantonban sorsolás által állapittatik meg.

O l a s z o r s z á g b a n az 1859-iki esküdtszéki eljárás 58—60-ik §§-ai szerint minden 30 évet meghaladott olasz állampolgár, ki írni olvasni tud s választó, egyszersmint esküdtképes is. A választói minőséget az birja, ki legalább 40 lira adót fizet, vagy mint kereskedő, iparos az általa birt helyiségért a község nagyságához képest 200—600 lira bért fizet, vagy hasonértékű saját ingatlannal bir. Felveendők továbbá az esküdtek alaplajstromába ezen kellékekre való tekintet nélkül az akademiák tagjai, az egyetemek és felsőbb tanintézetek tanárai, közigazgatási és katonai hivatalnokok, közigyazók, ügyvédek és a lovagrendek tagjai. Az alaplajstrom háromszoros *reductio* alá jó. Először a községek bizottságai, másodsor a kerületi képviselő testület és végre az egyes tartományi helytartók (*gouvernatore*), mindegyik fokozatosan, az esküdtek egy negyed részét törlik. A megmaradottakból sorsolás által hivatnak be a szolgálati esküdtek.

1863-ban Brofferio képviselő indítványt tett az esküdtszékek alakítása iránti törvény megváltoztatására, hogy a hatóságok általi fokozatos *reductio* helyett községenként vá l a s z s z a n a k minden 400 lakosra egy-egy esküdtet, s ezeket a tartományi prefecet betűrendes jegyzékbe foglalva egymásutáni sorban rendelje be szolgálattételre. P i s a n e l l i igazságügyminiszter elismerte ugyan a fennálló rendszer hiányosságát, de mégis ellenezte ez indítvány tárgyalását, mivel az ily törvények gyakori változtatásának rendszerint káros hatásai vannak. A törvényhozó testület a miniszter javaslatához képest ezen kérdés fölött a napi rendre tért.

A z o r o s z törvény 81-ik §-a szerint esküdtképes minden 25—70 éves orosz alattvaló ott, hol két év óta állandóan lakik: ha czimzetes békebíró, államhivatalnok, kivéve a bírakat, államügyészeket, kormányzókat és rendőri hivatalnokokat; ha municipális vagy községi hivatalnok, megszabott értékű ingatlanok tulajdonosa, vagy bizonyos jövedelmet tud kimutatni. A kerületek rendigyűlése által évenként kiküldött bizottságok állítják össze az alap- és szolgálati lajstromot.

A z o s z t r á k esküdtszéki eljárásról külön szakaszban fogunk szólni

A vádesküdszékről.

Angliát és Amerikát kivéve ez intézményt egyetlen egy állam sem hozta be. Mellőztetett leginkább azért, mert magában Angliában is ellene nyilatkoztak a szakértők, s mert ezzel is könnyíteni céloztak a polgárok terheltetésén. Franciaországban 1808-ig fennállott ugyan olyan szerkezettel mint Angliában, de a Code itt is eltörülte, s miután a többi európai államok jobbára a Code utmutatásai után szervezték esküdszékeiket, a vádesküdszék valamenyi perrendtartásból kimaradt.

Lesz alkalmunk alantabb tüzetesen szólni ez intézményről is, s kimutatni, hogy az rendeltetésének csakugyan nem felel meg. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy e tekintetben igen tüdvösen cselekedtek az államok, hogy a francia mintát követték.

Illetőségi kör.

E tekintetben megjegyzésre méltó, hogy a mint eleinte leginkább az volt sok helyütt az esküdszékek behozatalának főindoka, hogy a politikai büntettek és sajtóvétségek a kormánytól függő rendes bíróságok hatásköréből kivétessenek, úgy később, a mint a közvélemény hatalma a reactio által elnyomatott, azonnal siettek egymásután, különösen a német államocskák, az esküdszékek illetőségét éppen ezirányban megesonkitani. A politikai büntények és sajtóvétségek, a melyek körül az államok kormányai leginkább voltak érdekelve, — rendes bíróságok illetősége alá helyeztettek ott is, a hol különben az esküdszéki intézmény eltörlésére nem is gondoltak. Ugyanazért sokkal terjedtebb volt mindenütt az esküdszékek illetőségi köre 1850 előtt, mint azután.

Általában csak büntető ügyek tartoznak az esküdszékekhez. A polgári perekre nézve csak Anglia és az egyesült északamerikai államok bírnak esküdszékekkel.

Az egyes államok törvényhozási rendelkezéseiből megemlítenedőnek tartom a következőket.

A belga alkotmány 98 szakasza szerint illetékes az esküdszék politikai, sajtó és közbüntényekre.

Az 1849-ik évi május hó 15-iki törvény szerint azonban a vád alá helyezés felett ítélő bíróság (Rathskammer) jogosítva van büntényeket, ha enyhítő körülmények forognak fen vétségekké qualificálni s elbírálás végett, az esküdszéki eljárás mellőzésével, a fenytő bíróságokhoz utasítani.

A bíróság ezen joggal meglehetősen bőven szokott élni. 1850—55-ig 13.733 oly eset, mely a törvény szoros értelmezése szerint bünténynek van qualificálva, s enélfogva az esküdtszékek elé tartozott volna, lett így a rendes fenyítő törvényszékekhez utasítva.

A h a n n o v e r i pereljárás szerint 1855-ig közbüntettek, sajtó és politikai vétségek tartoztak az esküdtszékek illetőségéhez. Az ez évi december 22-én kelt törvény azonban az utóbbi kettőt kivette. Még inkább megszorította az 1859-iki törvény, csak a súlyosabb büntényekre nézve hagyván meg azok illetőségét.

B a d e n b e n 1851-ig sajtóvétségek is eldöntésük alá tartoztak. Ezek azonban ekkor itt is kivétettek. Később az 1854. május 19-iki törvény azon sajtó-ügyeket is esküdtszékekhez utalta, melyekben a közvádoló 6 hónapnál súlyosabb büntetést indítványoz; továbbá mindennemű köz- és hivatali büntényeket, sőt a hűtlenség, felségsértés és honárulás súlyosabb eseteit is. A törvénykezési szervezet 30-ik §-a 44 pontban egyenként felsorolja mindazon büntényeket s azok fokozatait, melyek esküdtszéki elbírálás alá tartoznak. A vétségek mind ki vannak véve s a járásbíróságokhoz (Amtsgerichte) utalva; a büntények kevésbé fontos esetei pedig a kerületi törvényszékekhez.

A b a j o r 1861. november 10-iki törvény 31. §-a minden büntényt és a sajtó-vétségeket esküdtszékekhez utalja. Külön eljárási szabályok vannak a halál-, bilincs- és fegyházi büntetéseket maga után vonó cselekményekre, s ismét külön van szabályozva a kisebbszerű büntények és a sajtóvétségek megtorlása körüli eljárás. A leglényegesebb különbség a kettő között az, hogy ez utóbbiaknál az írott vádlevél elmarad, s ez a vádhatározat által pótoltatik.

A b r a u n s c h w e i g i pereljárás szerint 1855-ig mindennemű büntények, a politikai és sajtó-vétségek is, az esküdtszékekhez voltak utalva. Az 1855. február 9-iki törvény azonban a politikai büntényeket és sajtó-ügyeket kivonta illetőségük alól.

K u r h e s s e n b e n 1854. óta vannak a sajtó-ügyek kivéve.

B r e m á b a n minden ügyben, mely legalább 1 évi fegyházat vagy 2 évi börtönt vonhat maga után, különbség nélkül esküdtek ítélnek.

W a a d t l a n d, N e u f c h a t e l és G e n f b e n büntettek és vétségek felett (utóbbiakra 6 tagból álló) esküdtszékek ítélnek.

O l a s z o r s z á g b a n minden közbüntény, politikai- és sajtóvétség az esküdtszékek elé tartozik.

Oroszországban az 1864-iki évi november 30. perrendtartás minden bűntényt az esküdtszékekhez utal. Az 1000-ik § azonban számos kivételt állapít meg. Kiveszi ugyanis:

a) a vallás- és szertartásai elleni bűntényeket;

b) a papok bűntényeit;

c) az állam elleni bűntényeket;

d) a hivatali bűntetteket;

e) a korona tulajdona és jövedelmei, a közjólét és rend elleni bűntényeket. Az első kettő papi, a többiek pedig vegyes t. i. fele részben bírakból és fele részben katonatisztekéből álló bíróságokhoz tartoznak.

Angliában, mint már említve volt, az a szabály, hogy ha a vádlott beismerésben van, akkor mellőztetik az esküdtek előtti bizonyítási eljárási és tárgyalás. Ezen rendelkezés igen üdvösnek bizonyult be, mert tetemesen kevesbitvén az esküdtszéki tárgyalásokat, az esküdtek túlterheltségét hártja el, és a bíró sem kénytelen drága idejét ok nélkül vesztegetni.

Az angol pereljárás ezen szabályát átvették a württembergi, a bremai, a porosz, a frankfurti és a schweiezi cantonok legnagyobb része (Zürich, Thurgau, Aargau, Neuenburg, Solothurn). Ezek között Waadtland canton azon megszorítással, hogy halállal fenytett ügyekben az esküdtek előtti tárgyalás beismerés eseteiben is megtartandó.

Mennyire képes ezen rendelkezés az esküdtszéki tárgyalásokat apasztani, kitünik a porosz bűnvádi statistika következő adataiból. E szerint

1855-ben	8089	vádolt	közül	2262	beismerésben	volt
1856-ban	8722	"	"	2635	"	"
1858-ban	4995	"	"	1186	"	"
1859-ben	5192	"	"	1388	"	"
1860-ban	5498	"	"	1512	"	"
1861-ben	6039	"	"	1555	"	"
1862-ben	6136	"	"	1575	"	"

minélfogva több mint egy negyede az ügyeknek esküdtek nélkül lett eldöntve.

A visszavetésről

Leginkább a jog gyakorlata tette az esküdtszékeket mindenütt

oly kedveltekké, bizalomra érdemesekké. Mindegyik félnek módjában van, kizárni ügyéből mindenkit, a ki ellensége vagy a kinek jelleme aggályokra ad okot. Ez által a megmaradottak mind a két fél által megválasztott bírákként jelentkeznek.

Absolut igazság nem létezik a földön. De ha ez nem is érhető el, legalább úgy szervezendő az igazságszolgáltatás, hogy az bizalmat gerjesztő legyen. A mindennapi élet tapasztalataiból tudjuk, hogy mennyi függ attól, ki mond valamit, ki figyelmeztet valamely hibánkra. Tegye ezt egy oly ember, kit tisztelünk, kit nemes jellemű, jóakarónknak tudunk, az lelkünkbe hat, az reánk mély benyomást tesz; míg ha ugyanazt oly egyén mondja, kit nem tisztelünk, vagy éppen tán roszakarónknak, irigyünknek tartunk, az igazságot szavaiban megismerni nem fogjuk, s állításait roszakaratu ráfogásoknak tartandjuk.

Sokszor meg sem tudja mondani az ember, hogy miért viselkedik valaki iránt ellenszenvvel, miért tart valakit barátjának, vagy ellenségének. Bizonyítani pedig az ily körülményt a legtöbb esetben nem is lehet. Pedig csak azon ítélet lehet megnyugtató a vádlottra, melynek hozatalában nem vesz részt oly ember, a kitől fél, hogy valami rossz indulat által vezéreltetik. A kedvezőtlen ítéletet mindig ily indulatok kifolyásának kész az ember tekinteni. Azért már az igazságszolgáltatás iránti tisztelet, a törvény iránti engedelmség megszilárdulása is kívánatosá teszik, hogy az ítéletek hozatalából minden olyan elem, mely a vádlott vagy vádló bizalmát képes megingatni, kizárva legyen. Azt azonban, hogy valaki felett oly ember ne ítéljen, kit ez ellenségének, irigyének tart, másként, mint az okadatolás nélküli visszavetési jog gyakorlata által, elhárítani nem lehet.

Nines állam, melynek pénzügyei megengednék, hogy egy-egy törvényszéknél annyi jogtudó bíró alkalmazhasson, miszerint a vádlottnak ezekkel szemben is megadható legyen a tág visszavetés. Ugyanazért ez az esküdszéki intézménynek oly előnye, oly fényes oldala, melyet mi sem pótolhat, sem jogtudomány, sem tapasztalat, sem kötelességérzet, sem pedig jellemszilárdság.

A mely állam tehát esküdszéket léptetne életbe, a nélkül hogy a visszavetési jog gyakorlatát észszerűen rendezné, az meghamisítaná ez institutiót, megfosztaná legfőbb előnyétől.

Az európai törvényhozások, Angliát kivéve, egyik sem enged kifogást az egész lajstrom ellen, még ha igazolhatná is a vádlott, hogy annak összeállítása tendentiosus volt.

A hol általános választás vagy sorsolás jelöli ki azokat, kik a szolgálati lajstromba jöjjenek, ebből nem származhatik sérelem. De igenis ott, hol politikai hivatalnokok állítják az össze- Ilyen helyeken lehetnek esetek, hogy már a lajstromnak valamely esetbeni összeállítása magában foglalja a visszavetési jog kijátszását.

A legtöbb állam a franeczia Code szabályait fogadta el azon módosítással, hogy nem a vádlott, hanem a vádló tartozik előbb nyilatkozni.

A belga eljárásban egyes esküdtek ellen is lehet kifogást tenni, ha az nem bír a törvény által előszabott kellékekkel. Különben a franeczia Code szabályai irányadók.

Badenben mindazon okok miatt, melyeknél fogva valamely bírói tag kizárását lehetne kérni (24. és 25. §§.), az egyes esküdtek ellen is lehet kifogással élni. Ezen kifogások az alakulás előtt érvényesítendőek.

A tárgyalásokhoz 30 rendes és 8 póttag idéztetik be. Hogy a tárgyalás megtartható legyen legalább 27 olyan esküdtnak kell megjelenni, kik kifogás alá nem estek. A megjelentek irányában az egyes nevek felszólításánál előbb a közvádló azután a vádlott nyilatkoztatja ki, vajlon visszavetéssel él-e vagy sem.

Egyenlő számmal vethet vissza mindkét fél. Ha az esküdtek száma páratlan, p. o. 27 vagy 29, a vádlott egygyel többet vethet el.

Bajorországban is 30 rendes, de csak 6 póttag hivatik meg a tárgyalásra. Legalább 24-nek kell megjelenni. A közvádló és vádlott egyenlően élhetnek a visszavetési joggal. Előbb a közvádló nyilatkozik.

Waadtland cantonban a vádlott 12 esküdtet és egy bírót, a közvádló 12 esküdtet vethet vissza minden okadás nélkül.

A többi államok is többé kevésbé hasonlóan rendelkeznek.

Az oroszországi pereljárás szerint is a közvádló tartozik előbb nyilatkozni az általa visszavethető 6 esküdt iránt. A vádlott annyit vethet vissza, hogy csak 18 maradjon meg. Ezekből sorsolás útján jelöltetik ki a 12 esküdt.

A tárgyalást vezető elnökről.

Kétségtelen, hogy a legfontosabb személy a pereljárásban a tárgyalásokat vezető elnök. Azon jogkör, melylyel valamely perel-

járásban ez van felruházva, rendszerint az egész perrendtartás szellemét tükrözi vissza.

Három főmomentum van, mely az elnöki jogok mikénti szervezésében lényeges; ezek: vajon a vádlottat, tanukat és szakértőket ő hallgatja-e ki, avagy a felek? vajon a tárgyalás eredményét ismétli-e az elnök végbeszédben vagy sem? s végre, hogy ezen elnöki zárszó miként van szabályozva; kiterjeszkedik-e a tárgyalás adataira, a bizonyításra is, avagy csak az alkalmazandó törvény és törvényes szabályok értelmezésére szorítkozik-e?

Az angol pereljárás azon szabályát, hogy az esküdtszékeken csak az elnöklő egy bíró maga döntsön bírótársak nélkül, csupán a genfi eljárás sajátította el, s ez is csak 1848. márczius hó 2-ika óta.

A többi állam mind a francia szabályt követi: az elnök kezeibe teszik le a vezetést, a tárgyalás folyama alatti rend iránti felügyeletet és a fegyelmi jog gyakorlatát; a felmerülő jogkérdések eldöntése és az ítélet kimondása tekintetében azonban néhol két, máshol négy bírótárst rendelnek melléje.

Teljesen mellőzik az elnöki resumét Waadtland, Bern, Tessin és Neuenburg schweiezi cantonok, ugyszintén a schweiezi szövetségi bírósághoz tartozó ügyekre nézve fennálló perrendtartás.

A belga esküdtszéki eljárásban az elnök ugyanazon jogokkal van felruházva, mint Franciaországban. A tanukat és vádlottat ő hallgatja ki. Afelett, hogy valamely tanu kihallgatható-e vagy sem, ő határoz. Ujabbi tanuk beidézését is elrendelheti. Köteles azonban az esküdteket figyelmeztetni, hogy ezen tanuk nem bírnak bizonyító erővel, csak informatio végett hallgattatnak ki. Az 1831. június hó 19-én kelt törvénnyel eltöröltetett a francia eljárás után idomított és addig szokásban volt elnöki resumé s a most fennálló esküdtszéki eljárás szerint sem áll jogában az elnöknek a tárgyalás eredményét összegezni. Ezen változtatást a mintául vett francia eljáráson a legkitünőbb belga jogászok igen üdvösnek tartják.

A porosz esküdtszéki eljárás is lényegében utánzása a francziának. Áll ez az elnöki jogokról is. Itt is az elnök vezeti a kihallgatásokat. Csupán azon egy lényeges módosítást tartalmazza 1852 óta, hogy ha a közvádó és védő egyetértőleg azt kívánják, hogy a tanuk kihallgatását ők magok eszközöljék, az elnök ezeknek is átengedheti azt. A gyakorlat azonban ezen intézkedést czélszerűtlennek igazolta, mert az elnökök ezt rendszerint maguk irányában nyilvánuló bizalmatlanságnak tekintik s

azért a védők jobbjára nem merik ezt kérni, a közvádlók pedig a legkritikább esetben járulnak hozzá.

A bajor eljárás csak annyiban tér el az elnöki feladatok tekintetében a francia mintától, hogy a 171-ik §-ban fenn van ugyan tartva az elnöki összegezés, de akként szabályoztatik, hogy nem tartalmazhatja, úgy mint a francia resumé, a tárgyalás eredményének ismételését, hanem úgy mint Angliában csak az alkalmazásban jövő jogszabályok és törvényes rendelkezések megmagyarázására szorítkozik.

A badeni pereljárás (1849. február 17.) az elnöki resumét megtartotta. Ezen törvény tárgyalásakor a II. kamara azt elhagyandónak véleményezte ugyan, de az I. kamara pártolta. A 276-ik §-ba csak azon hozzátétel vétetett fel, hogy az alkalmazandó törvényes szabályok különösen az incriminált cselekmény ismérvei is megmagyarázandók. Az 1864. márczius hó 18-iki perrendtartás 276-ik §-a is kötelességévé teszi az elnöknek a tárgyalás eredményének összegezését s a törvényben foglalt kifejezések jelentőségének megmagyarázását. Az esküdtekhez intézendő kérdéseket azonban a törvényszékkel egyetértőleg állapítja meg. Egyebekben mindazon jogokkal és hatalommal van felruházva, mint Franciaországban. A felek indítványa nélkül is meghívhat a tárgyalás folyamán újabb tanukat. Sőt ha a törvényszék vele egyetért, még az ilyen tanuk meghiteltetését is elrendelheti; és pedig még a kihallgatás előtt is, tehát akkor, midőn a vádlott tüzetesen még azt sem tudja, hogy mi szándékoltatik a tanu által bizonyíttatni!

Említésre méltó még, hogy Bajorországban az esküdt-székeken rendszerint egy legfelsőbb ítélőszéki bíró elnököl (18. §.). A bíróság külömben 5 tagból áll; a többi négy bíró a kerületi törvényszék ülnökei közül rendeltetik ki.

A braunschweigi pereljárás szerint is az elnök eszközli a vádlott, a tanuk és a szakértők kihallgatását. Az 1858-ig érvényben volt pereljárás teljesen mellőzte az elnöki resumét. Az 1858. majus 4-iki póttörvény 37-ik §-sa azonban megengedi ugyan, ha azt az elnök szükségesnek vagy czélszerűnek tartaná, s akkor is, ha az esküdtek kívánnák, de csak az alkalmazásban jövő törvények s az azokban előforduló kifejezések megmagyarázására szoríttatott.

Az oldenburgi elj. 320. §-a megtartja az elnöki resumét; kiterjeszti a bizonyítékokra, de — a francziától eltérőleg — a cselekmények ismérvei és a törvényes szabályok értelmezésére is.

Sajátságos rendelkezése az oldenburgi eljárásnak még az, hogy ha az elnök összegezésében a tárgyalás eredményét valamely irányban hibásan adná elő, a felek kérhetik a bíróságot, hogy ez irányban a tárgyalás ismételtessék, a tanuk vagy szakértők ujjal kihallgattassanak.

Württemberg, Hannovera, Freiburg canton, Olaszország szóról-szóra a francia törvény rendelkezéseit fogadták el az elnöki jogok és resumé tekintetében.

Zürichben az elnöki végszó, úgy mint Angliában, csak törvénymagyarázat.

Thurgauban a kérdéseknek a törvényszék általi megállapítása után az elnök resumét tart.

Az orosz eljárási szabályok szerint az elnök végszóval él ugyan, de ez csak a törvények és bizonyítási szabályok megmagyarázására szorítkozik, s mint ilyen is világosan egyéninek jelentendő ki. Egyszersmind figyelmeztetni köteles az elnök az esküdteket, hogy ha okaik vannak, azt, hogy enyhítő körülmények forognak fenn, kijelenthetik.

A tárgyalás menetéről.

A tárgyalás menetében fontosak azon kérdések: minő tartalma van a vádlevelnek? — alá van-e vetve a vádlott az elnök általi kihallgatásnak? — tart-e az államügyész a tárgyalás elején vádlevelének támogatására vádbeszédet? — a tanukat és szakértőket a bizonyító felek avagy az elnök hallgatja-e ki? — van-e a védőnek közvetlen kérdezési joga? — mennyire van megengedve, hogy elővizsgálati adatok, nevezetesen tanuvallomási jegyzőkönyvek, felolvasás által constatatassanak? — stb.

Változatlanul elfogadták ez irányban a francia pereljárás szabályait Hannovera, Braunschweig, Oldenburg, Kurlhessen, Olaszország, Hessen nagyfejedelemség. A többi államok is többé-kevésbé utánozták a francia tárgyalási szabályokat, egyik-másik tekintetben azonban még is hol az angolból is átvettek valamit, hol egészen önállóan rendelkeztek.

A mi különösen a vádlevel tartalmát illeti csak a schweiczi törvények rendelik, hogy abban a bizonyítékok felsorolása és elemzése mellőztessék. A többi eljárások többé-kevésbé megengedik.

A belga eljárásban a tárgyalás csak alakra, látszatra felel meg a vádeljárásnak, lényegére néze nyomozó úgy mint Francia-

országban. A vádlott azonban, ha nem akar, nem köteles felelni a hozzá intézett kérdésekre, s hallgatása hátrányára nem értelmezethetik. Az elhalt vagy meg nem jelent tanuk vallomásának felolvasása pedig nincsen megengedve. Ellenben a porosz eljárás megengedi a meg nem jelent vagy időközben elhalt tanuk vallomásainak felolvasását. Sőt oly tanuk is kihallgattathatnak, kik a vádlevélben meg nem neveztettek; ezek nem szolgálhatnak ugyan bizonyítékkul, mert meg nem hiteltetnek, miután azonban az esküdtek itt is, úgy mint Franciaországban s a német államokban, nincsenek oda utalva, hogy határozataikat bizonyítékokra alapítani, hanem csak benső meggyőződésük szerint ítélnek, igen világos, hogy az esküdtek, kik az ilyen tanuk közötti különbséget kellően megérteni nem tudják, ily váratlan információk általi meglepetésekkel sokszor félre vezethetők.

A bajor eljárás szintén jobbára utánzása ugyan a francziának; sokban azonban mellőzi annak hiányait. Így p. o. a tárgyalás kezdetén ez is megtartja az államügyész szóbeli vádindítványát; de hogy ez által az esküdtek elfoglulttá ne tétethessenek a bizonyítékok meghallgatásában, megengedi a 149. §-ban, hogy a tárgyalás elején a közvádló után a védő is ily előterjesztést teheszen. Ugy szintén lényeges eltérés van a 164. §-ban, mely a franczia eljárás azon helytelen intézkedését, hogy a vádlott és védő csak az elnök útján intézhetnek kérdést a tanuk és szakértőkhöz, mellőzte, s mindkettőjüknek a közvetlen kérdészi jogot adta meg.

Bizonyos körülmények között itt is meg van ugyan engedve az oly tanuk vallomásának felolvasása, kik a tárgyalásra meg nem jelentek, de ez a 166. és 167. szakaszokban mégis némileg korlátozva van.

A württembergi pereljárás csak némely szabályát veszi fel az angol eljárásnak, többiekben a francziát követi. A 90. szakasz szerint a tárgyalás kezdete előtt mindenkor megkérdezendő a vádlott, vajon bűnösnek vallja-e magát a vádlevélben terhére rótt cselekményben. Előszabja továbbá, hogy a vádlott, ily beismerés esetén, cselekményének részletei iránt is kihallgatandó az elnök által, s figyelmeztetendő vallomásának következményeire. Ez esetben elmarad az esküdtek részvét. Egyebekben az államügyész bevezető vádindítványa (exposé), az elővizsgálati adatok constatalása, meg nem hitelt tanuk kihallgatása, elnöki resumé, mind át vannak véve a francziából.

A badeni törvény lényegében a francia szabályokat tartalmazza. A vádlevél különösen (216. §) kiterjeszkeszhetik a bizonyítókakra, az enyhítő és súlyosító körülményekre is. Több büneset és több vádlott összefoglalása meg van engedve (224. §). Csak a közérkölciséget sértő esetekben zárható ki a nyilvánosság (225. §).

A közvádló szóbeli vádelőterjesztése a tárgyalás kezdetén mellőztetett. A vádlevél felolvasása után mindjárt a tanúk kihallgatása kezdődik. A 238. §. szerint a tanúk kihallgatását átengedheti az elnök a közvádlónak és védőnek, ha ezt egyetértőleg kívánják. A 240. §. szerint oly tanúk elővizsgálati vallomása, kik a vallomástételt megtagadhatják, fel nem olvasható. A vádlott az elnök által korlátlanul kihallgattathatik. A közvádló és védő jogosítva vannak a tanukhoz, az elnök által lett kikérdeztetésük után, közvetlen kérdéseket intézni. Ugyasint az esküdtek is.

Nevezetes, hogy a badeni perelj. szerint a közvádlónak nem áll jogában a vádat elejteni (246. §). A tárgyalás végén vádját szóval is indokolhatja, kiterjesztheti, újabb körülményekre alapíthatja, súlyosbíthatja. Ha azonban oly új büntény iránt emeltek általa vád, mely a vád alá helyezés tárgyát nem képezte, joga van a vádlottnak a tárgyalás elnapolását kérni, s ez meg nem tagadható.

A frankfurti eljárásból megemlítendő, hogy tárgyaláskor a vádlott ki nem hallgattatik.

Az elnök bemehet az esküdtek szobájába, ha felvilágosításokat kérnek tőle. Egyebekben a francia szabályok itt is elfogadtattak.

A schweizeri szövetségi bírósághoz utasított ügyekben rendszerint a közvádló s csak kivételesen az elnök hallgatja ki a vádlottat. A tanúk kihallgatása a felek által keresztkérdések által történik mint Angliában. Az államügyész nem tart bevezető beszédet. Az elnöki resumé mellőzve van. Ugyanigy rendelkeznek az aargau, neuenburgi, tessini és a zürichi pereljárások.

Az orosz esküdtszéki eljárás szerint a tárgyalás elején megkérdezendő a vádlott, vajon bűnösnek avagy büntelennek nyilvánítja-e magát. Az előbbi esetben további felvilágosítások is kérhetnek tőle, de ha a bűnösséget el nem ismeri, tovább ki nem kérdezethetik; neki azonban joga van bármikor nyilatkozni. Ha beismerésben van, mellőztetik a bizonyítási eljárás; azonnal a vád és védelem terjesztetik elő. Ha az elnök, esküdtek és felek valamelyike azonban kívánja, beismerés esetén is megtartatik

a bizonyítási eljárás. Sohasincs azonban a beismerésnek azon hatálya, hogy az esküdtek mellőztessenek. Mindegyik fél (ugy mint Angliában) az általa hivatolt tanukat maga hallgatja ki. Az elnök felvilágosító kérdéseket tehet.

A javaslat bizonyítási szabályokat is állított volt fel az esküdtek részére. A törvénybe azonban azok fel nem vétettek.

A tárgyalás szóbeli és nyilvános; ennek kizárása csak „az istenkáromlás, a családi kötelek és a női szemérem elléni büntettek eseteiben“ rendelő el.

Az elővizsgálati tanuvallomási jegyzőkönyvek felolvasása csak az esetben van megengedve, ha valamely tanu ellenkezőleg vall, vagy igazoltan meg nem jelent.

Az esküdtekhez intézendő kérdésekről.

Az esküdtszékek üdvös működésének egyik fő kívántatósága, hogy az eljárásban az esküdtekhez alkalmas kérdések intézése legyen előszabva. Nem czélunk most arról szólni, hogy keresztül vihető általában szükséges-e a tény és jogkérdéseknek egymástól elkülönítése, és nem czélszerűbb és helyesebb-e a jogkérdéseket is népszerűvé tenni az által, hogy ott, hol ténykérdéssel függnek össze, esküdtek által oldassanak meg. Csak azt akarjuk constatálni, hogy minő sok függ attól, milyen kérdés intéztetik az esküdtekhez?

A magyar példamondás azt tartja, hogy csak okos kérdésre lehet okos feleletet adni. Ha vizsgálat alá vesszük az esküdteknek mindazon határozatait, melyek bárhol visszatetszést szültek, vagy megsemmisítették, azt lehet tapasztalni, hogy nagyrésztben úgy az egyik mind a másik a hozzájuk intézett kérdések helytelen voltára vezethető vissza.

Az angol eljárás egészen mellőzte a kérdések intézését. A vádlelet tekinteti azon kérdésnek, melyre az esküdtek felelete váratik. Azonban kétségtelen, hogy czélszerűen rendezve, tetemesen egyszerűsíti, s biztosabb irányba tereli a kérdés az esküdtek tanácskozását. A continentalis törvényhozások ennél fogva valamennyien kérdések intézését rendelik.

E tekintetben az a fontos, ki intézi a kérdést? lehet-e a netaláni helytelen kérdés kiigazítását eszközölni? olyan-e annak tartalma, hogy a szükséges tudni valókat teljesen megoldja?

A nevezetesebb törvények e tekintetbeni rendelkezéseit nem árt ismerni.

Belgiumban a tény és jogkérdés elkülönítése éppen annyi felszegségeket szül, mint Franciaországban. A kérdések minden kigondolható subtilitással kerülnek a jogkérdések érintését.

A bajor eljárás szintén megtartja ugyan a kérdések intézését, de azokat az eljárás 173—179. szakaszaiban aként szabályozza, hogy ki van kerülve a tény és jogkérdések merev elkülönítése. Megjegyzendő, hogy az 1861. évi november 10-diki törvény 22-ik §-a jogot ad a védőnek is, hogy pótkérdéseket indítványozhasson s azok különösen, ha enyhítő körülmények létezésére vonatkoznak, nem is mellőztethetnek.

A württembergi eljárás szóról szóra a francia törvény rendelkezéseit fogadja el. Sőt a 163. §-ban egészen átveszi a Code 342. §-nak azon rendelkezését is, hogy az esküdtek elnöke mihez tartásuk végett azoknak instructiót olvas fel: hogy a kérdések megoldásában ne a bizonyítékokat, hanem csak benső meggyőződésüket kövessék. Ugyanigy rendelkezik Hannovera is.

A badeni perrendtartás 278. §-a rendeli ugyan hogy a főkérdésbe a bevádolt cselekmény törvényes ismérvei is felveendőek, de jogot ad a bíróságnak, ha jónak látja, a főkérdést egyes ténykérdésekre is feloszthatni. Felveendőek a kérdésekbe mindazon körülmények, melyek a törvény szerint a büntetethez való alkalmatlanságot kizárják, enyhítik vagy súlyosbítják. A közvádló, az esküdtek, a vádlott és védője indítványozhatják a kérdések módosítását és újabb kérdések felvételét. E felett a bíróság határoz. Ha a tanácskozás során kételeik merülnek fel az esküdteknek egyik-másik kérdés értelme iránt, nyílt ülésben felvilágosítást kérhetnek a törvényszéktől. Ehhez is hozzászólhatnak úgy az államügyész valamint a védő is.

A braunschweigi pereljárás nem fogadta el a tény- és jogkérdések merev elkülönítését, sőt 140. §-ában egyenesen meghagyja, hogy a főkérdésbe az incriminált büncselekmény törvénybeli ismérvei is felvétesse. Igen célszerűnek bizonyult azon intézkedés, hogy a b. perrendt. 136. §. szerint az államügyész azonnal a vádbeszéd befejezése után hozza indítványba az esküdtekhez intézendő kérdéseket. A védő ezekre megteheti észrevételeit, s a bíróság csak azután állapítja meg azokat.

Hasonlóan rendelkeznek az esküdtekhez intézendő kérdések tárgyában az oldenburgi eljárás 322—335. §§-ai is.

Az orosz pereljárás 754. §-a három kérdést rendel az esküdtekhez intézni, és pedig:

- a) valjon a bűntény elkövetett-e?
- b) valjon a vádlott követte-e el? s
- c) valjon a bűntény betudható-e neki?

Határozathozatal.

E tekintetben az egyes államok törvényei a legkülönbözőbb rendelkezéseket tartalmaznak.

Belgiumban az 1838. törvény a titkos szavazást hozta be. A határozatok szavazat többséggel hozatnak. Az esetben ha 7 szavazattal 5 ellenében hozatott a határozat a bíróság dönti el az ügyet. Ilyenkor úgy mint Franciaországban volt, itt is külön szavaznak a bírák is a kitűzött kérdések felett, s szavazataikat az esküdtekéihez számítják. Ha tehát a bírák valamennyien vagy többségük az esküdtek többségének véleményén van, ez határozattá válik; ha pedig a bírák valamennyien vagy többségük az esküdtek kisebbségének véleményét fogadja el, ez emelkedik határozattá. Franciaország, melytől Belgium ezen szavazási módot eltanulta, mint helytelent, mellőzte később, s mellőzte a bajor törvényhozás is rajnai tartományaiban 1861. november hó 10-én; Belgium azonban még maig is megtartotta.

Poroszországban is a francia szabályok állanak a szavazatok számarányára nézve. Ha 7 szavazat áll szemben 5 szavazattal, a bíróság dönt. Ezen utóbbi intézmény megszüntetésében nem utánozta Franciaországot.

Hasonlóan rendelkezik a hannoverai eljárás. Meg nem engedi azonban, hogy az esküdtek a vádlottat kegyelemre ajánlhassák.

Badenben a most érvényben levő törvény szerint marasztaló határozat hozatalához a 12 esküdt közül legalább 8-nak kell hozzájárulni. Különbön felmentendő a vádlott. A szavazás eredménye nem tétetik közzé. A büntetést kizáró vagy enyhítő körülmények tekintetében (285. §.) intézett kérdés a vádlottra nézve kedvezően eldöntöttnek veendő, ha csak 5 szavazat is nyilatkozik mellette.

„Nem bűnös“ határozat esetében az elnök, bírótársaival való tanácskozás nélkül, nyomban felmenti a vádlottat a vád terhe alól.

Ha a bíróság azt találja, hogy a vádlottnak terhére rótt cselekmény a törvény szerint éppen nem büntethető, vagy hogy a büntetést kizáró ok forog fenn, a vádlottat felmenti, még ha az esküdtek bűnösnek nyilvánították volna is (292. §.). Ha pedig

egyhangulag azt találja a bíróság, hogy az esküdtek a dolog lényegére nézve a vádlott hátrányára tévedésben vannak, az ügyet a legközelebbi esküdszék elé utasíthatja (293. §.).

A bajor törvény is aként rendelkezik, hogy a szavazás eredménye ki ne hirdettessék. Marasztaláshoz legalább 8 szavazat szükségeltetik. A badeni perrendtartás 292. és 293. §§-nak rendelkezése a bajor eljárásban is el van fogadva (202. 212. §§.).

A braunschweigi eljárás (742. §.) a határozat érvényéhez a 12 esküdt egyhanguságát követeli. Ha 24 óra alatt ilyen nem jó létre, az esküdtek elbocsáttatnak és a legközelebbi esküdszékhez utasítatik az ügy. Megjegyzésre méltó e tekintetben, hogy 1865-ig csak két oly eset fordult elő, melyben az esküdtek egyetértésre jutni nem tudtak volna. Az esküdteknek meg van engedve, hogy a vádlottat kegyelemben ajánlják.

A waldeki perrendtartás szintén egyhanguságot kíván a határozat érvényéhez.

Oldenburgban a vádlelél, úgy mint Angliában, az incriminált bűntény alfajaira is indítottanak tekintetik (335. §.) s az esküdtek jogosítvák, ha kérdés nem is intéztetett e tekintben hozzájuk, vádlottat a nagyobb beszámítású cselekmény alóli felmentés mellett, a kisebb beszámítású cselekményben bűnösnek kimondani. A határozatok egyhangulag hozatnak.

Bremában, Waadtland Zürich és Aargau cantonokban 8 szavazat elég a marasztaláshoz; Frankfurtban, Bern, Neuenburg, Freiburg és Tessin cantonokban 7, a schweiczi szövetségi eljárás szerint, továbbá Thurgau és Solothurn cantonokban 10; Neuenburgban a szavazás eredménye nem közöltetik, csak ha egyszerű szótöbbséggel mondatott ki a határozat.

Az oroszországi perreljárás 813. §-a egyhanguságot kíván ugyan, de ha az esküdtek huzamosb tanácskozás után egyetértésre nem juthatnak, elég a szótöbbség.

Helytelen határozatok kiigazítása.

A jogorvoslatok tekintetében majdnem valamennyi eljárás csak a semmiségi panaszt tartotta meg, úgy a mint az Franciaországban van szervezve. A semmitő bíróság, az államügyész és a vádlott vagy védőjének meghallgatása után hozza meg határo-

zatát. Valamennyi pereljárás elfogadta a francia eljárás azon rendelkezését is, hogy a bíróságnak, ha annak tagjai kivétel nélkül úgy vannak meggyőződve, miszerint az esküdtek a vádlott hátrányára tévedtek a dolog lényegére nézve, joga van az esküdtek határozatát felfüggeszteni s az ügy újbóli tárgyalását más esküdtszék elé vinni.

Olaszországban és Neuenburg cantonban azonban a bíróság e joggal csak akkor élhet, ha az esküdtek határozata egyszerű szótöbbséggel hozott.

A schweiczi szövetségi pereljárásban az esküdtek határozatát a bíróságnak semmi körülmények között sincsen joga hatályon kívül helyezni.

A badeni eljárás 400 és következő szakaszai esküdtszéki esetekben korlátlanul megengedik az újra felvételt:

1) ha új bizonyítékokkal igazolni képes a vádlott, hogy az ítélet tárgyát képezett bűncselekmény meg sem történt, vagy nem általa követtetett el;

2) ha két vagy több egyén ugyan azonos cselekményért különböző ítéletek által lett elmarasztalva s a két ítélet összehasonlításából az tűnik ki, hogy az elítéltek egyikének ártatlannak kell lenni;

3) ha tanúk vagy szakértők hamisan vallottak, vagy az alapperben bizonyítékul használt okiratok hamisak, ugyszintén ha a bírák, esküdtek, közvádló vagy védő megváltak vesztegetve;

4) ha oly új bizonyítékok merülnek fel, melyek önmagokban vagy az alapperbeli bizonyítékokkal kapcsolatban, vádlott ártatlanságát valószínűvé teszik. Végre

5) a 402. §. akkor is megengedi az újra felvételt, ha vádlott oly újabb körülményeket képes maga mellett felhozni, melyek a beszámítást enyhítik.

A közvádló is kérheti az újra felvételt az elévülési időn belül:

1) 401. §. 3 pontjának esetében, és

2) ha a felmentett vádlott utólagosan bíróság előtt tettét beismeri.

A bajor törvény (230. 264. §§.) hasonlóan intézkedik a jogorvoslatok tekintetében, mint a badeni. Van semmiségi panasz és

njra felvétel. Csak annyiban különböznek szabályai e tekintetben a badenitől, hogy a fenti 4. pont alatt említett perujítási indokot a bajor eljárás fel nem vette.

Statistikai adatok.

Arra nézve, hogy minő sikerrel működnek az esküdszékek, sokan a bűnvádi statistika nyomán vélnek ítéletet mondhatni, s ha valahol igen sok a felmentések száma, ócsárolják, ha pedig nagyobb az elítélések aránya: dicsérik az esküdtek lelkiismeretességét. Biztos adatoknak azonban ezen statisztikai számesoportokat nem tartjuk, mert ezen arányra nem csak az esküdtek lelkiismeretessége, hanem az államügyészek és a vádalahelyezés tárgyában ítéelő bíróságoknak többé-kevésbé alapos eljárásának is roppant befolyása van. Megtörténhetik ugyanis, hogy ott, hol oly államügyészek vannak, kik hivatásukat úgy fogják fel, miszerint a hol csak némi látszata van a bűnösségnek, nekik már vádat emelniök kell, még ha előre látható is a sikertelenség, s a bíróságok is a szigor felé hajolnak, azt hívén, hogy jobb 10 egyént alaptalanul vád alá helyezni, mintsem egy bűnöst kisiklani engedni, s azért a vádhatározat kimondásában, mely az ártatlant utóvégre is csak a tárgyalás kellemetlenségeinek teszi ki, nem igen scrupulosusok: az esküdtek lelkiismeretessége éppen a számos felmentésekben nyer kifejezést; míg ha az államügyészek és bíróságok a vádolással nem bánnak könnyelműen, hanem csak alapos megfontolás után s a siker teljes valószínűsége mellett teszik meg a lépést: a marasztalás és felmentés ugyanazon aránya mégis a mellett tehet tanuságot, hogy az esküdtek nincsenek még hivatásuk magasztos és komoly voltáról kellően áthatva.

Mindamellett tagadhatlan, hogy az államügyészek, kivéve a kiveendőket, nagyjában mindenütt a szigor felé hajlanak, s a bíróságok is, midőn a vád alá helyezés felett határozandók, rendszerint azt tartják szem előtt, hogy a tárgyalás kellemetlensége nem oly nagy baj a vádlottra nézve, mint az államra az, ha többnyire hiányos elővizsgálati adatok alapján az eljárás beszünttetetik, az anyagi igazság felderítése megakasztatik. ugyanazért némi tájékoztatást mégis nyújt a marasztalás és felmentés közötti arány, miért is nem egészen felesleges ismerni a bűnvádi statistika e tekintetbeni adatait.

Belgiumban 1840—1849-ig vagyis tíz évi átlag számítás szerint

4570 vádlott közül évenként elítéltetett 3238, felmentetett 1332.

Hannoverában

1854-ben elítéltetett	444,	felmentetett	81 ;
1855-ben elítéltetett	405,	felmentetett	72 ;
1856-ban elítéltetett	358,	felmentetett	47 ;
1861-ben elítéltetett	212,	felmentetett	44 ;
1862-ben elítéltetett	242,	felmentetett	56.

Poroszországban

1854-ben elítéltetett	6521,	felmentetett	1932 ;
1855-ben elítéltetett	5691,	felmentetett	1746 ;
1858-ban elítéltetett	3593,	felmentetett	1135 ;
1859-ben elítéltetett	3706,	felmentetett	1271.

Bajorországban

1854/55. elítéltetett	565,	felmentetett	80 ;
1855/56. elítéltetett	286,	felmentetett	44 ;
1856/57. elítéltetett	292,	felmentetett	63 ;
1857/58. elítéltetett	223,	felmentetett	37 ;
1858/59. elítéltetett	215,	felmentetett	30 ;
1859/60. elítéltetett	232,	felmentetett	35 ;
1860/61. elítéltetett	208,	felmentetett	42.

Württembergben

1853/54. elítéltetett	327,	felmentetett	73 ;
1855/56. elítéltetett	188,	felmentetett	28.

Badenben

1857-ben elítéltetett	71,	felmentetett	12 ;
1858-ban elítéltetett	102,	felmentetett	24 ;
1859-ben elítéltetett	65,	felmentetett	14 ;
1860-ban elítéltetett	66,	felmentetett	13 ;
1861-ben elítéltetett	69,	felmentetett	10 ;
1862-ban elítéltetett	81,	felmentetett	15.

Freiburgban

1861/62. elítéltetett	81,	felmentetett	38.
-----------------------	-----	--------------	-----

Thurgauban

1853-ban elítéltetett	70,	felmentetett	6 ;
1854-ben elítéltetett	65,	felmentetett	12 ;
1855-ben elítéltetett	60,	felmentetett	8 ;
1856-ban elítéltetett	43,	felmentetett	7 ;

1857-ben elítéltetett	30,	felmentetett	12 ;
1858-ban elítéltetett	22,	felmentetett	6 ;
1859-ben elítéltetett	22	felmentetett	5 ;
1860-ban elítéltetett	16,	felmentetett	2 ;
1861-ben elítéltetett	16,	felmentetett	4 ;
1862-ben elítéltetett	30,	felmentetett	6 ;
1863-ban elítéltetett	11,	felmentetett	1.
B e r n b e n			
1853-ban elítéltetett	581,	felmentetett	104 ;
1855-ben elítéltetett	298,	felmentetett	44 ;
1856-ban elítéltetett	195,	felmentetett	28 ;
1857-ben elítéltetett	273,	felmentetett	52 ;
1858-ban elítéltetett	213,	felmentetett	53 ;
1859-ben elítéltetett	174,	felmentetett	47 ;
1860-ban elítéltetett	261,	felmentetett	42 ;
1861-ben elítéltetett	205,	felmentetett	31 ;
1862-ben elítéltetett	157,	felmentetett	20.
W a a d t l a n d b a n			
1863-ban elítéltetett	128,	felmentetett	37.
N e u e n b u r g b a n			
1862-ben elítéltetett	155,	felmentetett	34.
G e n f b e n			
1845-ben elítéltetett	20,	felmentetett	6 ;
1846-ban elítéltetett	12,	felmentetett	7 ;
1847-ben elítéltetett	13,	felmentetett	3 ;
1848-ban elítéltetett	28,	felmentetett	15 ;
1849-ben elítéltetett	14,	felmentetett	17 ;
1850-ben elítéltetett	44,	felmentetett	15 ;
1851-ben elítéltetett	27,	felmentetett	19 ;
1852-ben elítéltetett	42,	felmentetett	11 ;
1853-ban elítéltetett	31,	felmentetett	10 ;
1854-ban elítéltetett	48,	felmentetett	24.
Z ü r i c h b e n			
1853-ban elítéltetett	137,	felmentetett	16 ;
1854-ben elítéltetett	49,	felmentetett	6 ;
1855-ben elítéltetett	49,	felmentetett	11 ;
1856-ban elítéltetett	22,	felmentetett	9 ;
1857-ben elítéltetett	49,	felmentetett	9 ;
1858-ban elítéltetett	26,	felmentetett	6 ;

1859-ben elítéltetett	29,	felmentetett	2 ;
1861-ben elítéltetett	29,	felmentetett	4 ;
1862-ben elítéltetett	36,	felmentetett	11 ;
1863-ban elítéltetett	27,	felmentetett	10.

Braunschweigban

1851/52. elítéltetett	139,	felmentetett	32 ;
1852/53. elítéltetett	82,	felmentetett	19 ;
1853/54. elítéltetett	95,	felmentetett	22 ;
1855-ben elítéltetett	68,	felmentetett	16 ;
1856-ban elítéltetett	71,	felmentetett	17 ;
1857-ben elítéltetett	88,	felmentetett	22 ;
1858-ban elítéltetett	44,	felmentetett	9 ;
1859-ben elítéltetett	22,	felmentetett	5 ;
1860-ban elítéltetett	18,	felmentetett	3 ;
1861-ben elítéltetett	18,	felmentetett	1 ;
1862-ben elítéltetett	17,	felmentetett	9.

Olaszország hét kerületében (Ancona, Bologna, Cagliari, Casate, Genua, Parma, Turin) 1861-ben összesen elítéltetett 1672 felmentetett 625.

Genuában	1861/62. elítéltetett	220,	felmentetett	69 ;
	1862/63. elítéltetett	230,	felmentetett	100.
Nápolyban	1863-ban elítéltetett	1901,	felmentetett	1193.
Az Abruzzokban	elítéltetett	287,	felmentetett	94.
Calabriában	elítéltetett	311,	felmentetett	209.
Siciliában	elítéltetett	128,	felmentetett	58.
Lombardiában	elítéltetett	156,	felmentetett	45.
Turinban	elítéltetett	207,	felmentetett	30.
A volt egyházi államban	elítéltetett	311,	felmentetett	136.

Összehasonlítás végett megemlítem hazai bűnvádi statistikánkból is az ide vonatkozó adatokat. Az ország összes királyi törvényszékeinél

1872-ben elítéltetett	16504,	felmentetett	8020 ;
1873-ban elítéltetett	20976,	felmentetett	10986.

Ha azonban az esküdtszéki eljárásnál a felmentések és marasztalások közötti arányból nem is lehet biztos következtetéseket vonni, annyi mégis bizonyos, hogy a felmentések aránya nem sokkal

nagyobb, mint ott, a hol rendes törvényszékek gyakorolják a büntető igazságszolgáltatást.

Szól azonban az esküdtszékek mellett azon adat, hogy azon országokban, hol a bíróságnak jogában áll az esküdtek bűnöst mondó határozatát, ha téves, felfüggeszteni, ezek e joggal felette ritkán élnek, s ezáltal mintegy igazolják, hogy a bírák is ugyanugy határoztak volna. Azon eset, hogy a bíróság felfüggesztette volna az esküdtek határozatát, Frankfurtban, Braunschweig és Würtembergben még egyszer sem fordult elő.

Poroszországban 1854-ben 12-szer

1855-ben 5-szer

1857-ben 10-szer

1858-ban 6-szor

1859-ben 4-szer

Belgiumban 1856-ig összesen három ily eset fordult elő

Fontosak továbbá az esküdtszékek működésének megítélésére azon adatok is, hogy ott, hol az esküdtek egyszerű szavazattöbbségénél a bírák is szavaznak a bűnösség kérdése felett, hányszor járultak a bírák az esküdtek többségének határozatához.

Belgiumban p. o. hol ezen szabály fennáll, egyszerű szavazattöbbséggel mondatott ki a bűnös.

1856-ban 9 esetben, a bíróság hozzájárult 8 esetben

1858-ban 13 " " " 11 "

1859-ben 5 " " " 3 "

1860-ban 7 " " " 5 "

1861-ben 8 " " " 6 "

1862-ben 7 " " " 6 "

Ami mindenestre arra mutat, hogy kevés kivétellel a bírák is osztották az esküdtek többségének nézetét.

Az osztrák esküdszéki eljárás története és vezéreszméi.

Már előadatott fentebb, hogy az ausztriai örökös tartományokban 1850-től 1853-ig esküdszékek ítéltek mindennemű bűnügyek felett, s hogy az 1853-ik évi május hó 23-diki most érvényben levő legújabb büntető perrendtartás is az esküdszéki intézményre van fektetve.

Azon szoros társadalmi és politikai kapocs, mely Ausztria és hazánk között fenáll, kívánatossá teszi, hogy ezen pereljárás főbb elveivel megismerkedjünk. De eltekintve ez indoktól, tudományos tekintetben is érdemes ezen törvény, hogy némileg körülményesebben foglalkozzunk vele, mert egyike a legújabb törvényhozási termékeknek, melynek alkotásánál egyrészt a jelen kor legkitűnőbb jogászai vettek részt, kik a tapasztalatok nagy tömegét használhatták már fel; s másrészt sok tekintetben hasonló társadalmi, politikai és nemzetiségi viszonyokhoz van alkalmazva, mint a minők hazánkban vannak.

Hogy az ezen perrendtartáson végig vonuló vezéreszméket egész jelentőségükben megérthessük, ismernünk kell némileg azon küzdelmeket is, melyeken az 1861-től fogva 1873-ig, míg t. i. törvénynyé tudott válni, keresztül ment. ¹⁾

¹⁾ Nincs Európában büntető perrendtartás, melyet oly alapos, oly sokoldalú tanácskozások előztek volna meg, mint ezt. Ugy a miniszterium által összehívott szakértő bizottságok, valamint a törvényhozó testületek vitái, oly tanulságosak, oly kimerítőek s a mellett oly rendszeresek, hogy valóban nincs kérdés, melyet minden oldalról megvitatta, emberi lehetőség szerint megfejtve nem találna az ember bennök. Ezek részletes ismertetése azonban, elvitázhatlan belbecsők mellett sem tartozik tüzetesen e mű körébe. Azért itt csak a lényegesebb mozzanatokkal fogunk foglalkozni. A ki a részletekkel is megismerkedni óhajtana, azt Dr. Mayer S.-nek legújabban megjelent jeles művére utaljuk, (Handbuch des österreichischen Strafprozessrechtes. Wien, 1876.), mely éppen ez irányban a legkimerítőbb anyagot tartalmazza s valóságos tárháza az érdekes adatoknak.

1861-ben Ausztriában Protobevera volt az igazságügyminiszter, s a mellette működött codificationalis osztály élén Riezy állott.

A büntető eljárás reformja azzal vette kezdetét, hogy Protobevera Dr. Glaser akkori egyetemi jogtanárt és későbbi igazságügyminisztert bizta volt meg, hogy tegyen javaslatot aziránt, miképen és minő irányban tartja a törvényhozási reformot e tekintetben megindítandónak.

Még ugyan az évi october havában emlékiratot nyújtott be Glaser az igazságügyminiszternek, melyben az alkotandó büntető perrendtartásra vonatkozólag positiv javaslatait előterjeszti.

Ezen emlékiratában Glaser az e tekintetbeni jövő törvényhozási működésnek egész utját előre megszabta s tüzetesen megjelölte nemcsak azon vezérelveket, amelyek megoldandók lesznek, hanem nyilatkozott azok mikénti megoldása iránt is. Emlékiratában Dr. Glaser megjelölte előre mindazon kérdéseket, melyek vitássá válhatnak, s positiv javaslatai oly találóak, hogy tizenkét évi beható tanácskozások után is majdnem ugyanazon sarkelveket találjuk törvényerőre emelve a mostani osztrák büntető eljárásban, melyeket ő ezen emlékiratában javaslatba hozott.

Az ország politikája óriási változásokon ment ez idő alatt át, minisztert miniszter váltott fel, de ez alapeszmék minden későbbi javaslatokban feltalálhatók.

Nem engedi meg terünk, hogy ezen emlékiratot egész terjedelmében közöljük, de fontosságánál fogva főbb elveinek ismertetését nem mellőzhetjük.

Először is azon kérdést veti fel Glaser, hogy micsoda kiindulási ponthoz fűzessék a reformmunkálat? Javaslatában oda nyilatkozik e tekintetben, hogy kiindulási pontul az 1850-iki büntető perrendtartás lenne elfogadandó. Mivel azonban az 1850-iki esküdtzéki eljárás akkor nem volt az ausztriai örökös tartományok mindegyikében életbe léptetve, s miután e tekintetben az egyes tartományok viszonyait szem elől téveszteni most sem lenne czélszerű, megkérdendők lennének a tartományok képviselői, valjon a nép zömét megérettnek tartják-e arra, hogy ott az esküdtzéki intézmény életbe léptetessék.

Kíváncosnak tartja azonban, hogy a törvényegység érdekében a pereljárás a Reichsrathban képviselt valamennyi országokban egyforma legyen, s azért a büntető perrendtartás akként lenne alkotandó, hogy szabályai egyaránt alkalmazhatók legyenek az országok

mindegyikében, akár elfogadtatik valahol az esküdtszéki intézmény akár sem.

A bizonyítékok tekintetében azok szabad méltánylása mellett nyilatkozik.

A vádrendszert, közvetlen szóbeliséget és nyilvánosságot minden consequentiáival foganatosítandónak tartja s azért minden oly akadály elhárítását ajánlja, mely a helyes törvénykezés e sarkelveit megbéníthatná.

A vádhatározat tekintetében azt javasolja, hogy rendszerint mellőztessék. A vádlevél kézbesítése által történjék a tárgyaláshoz való megidézés. Csak ha kifogást emel a panaszlott a vádlevél ellen, tétessék az a feltörvényszéknél bírói eldöntés tárgyává.

A járási társasbiróságok négyes collegiumban, — az országos törvényszékek pedig, — melyek ott, hol az esküdtszékek be nem hozatnának, azok helyét pótolnak — nyolczas tanácsban ítélnék. Szavazat egyenlőség esetén a vádlottra nézve kedvezőbb nézet válik határozattá. Halálos ítélethez egyhangúság szükséges.

A ténykérdésben való felebbvitel mellőztetik; de a semmitőszék vagy a felsőbb bíróság, a vádlott előnyére az ügy újabb tárgyalását rendelheti el más bíróság előtt: ha az ítéleti indokokból, a végtárgyalási jegyzőkönyvből, vagy más hiteles adatokból lényeges alaki sérelmekre akad; vagy újabb bizonyítékok folytán az ítélet helyességében kételyei vannak.

A járásbirósági ügyekben megtartandónak véleményezi a tény kérdésében is a felebbvitelt.

Javaslatokat tesz továbbá a tárgyalást megelőző vizsgálat tekintetében is. Az 1850-iki perrendtartást e tekintetben czélszerűtlennek s a közvetlen szóbeliséggel megegyeztetetlennek declarálja. Javasolja ez irányban:

a) hogy vizsgálat csak ott tartandó, hol az az ügy bonyolult voltánál fogva nélkülözhetlen;

b) hogy a vizsgálatot, mely a közvetlen szóbeliség elveihez képest különben sem lehet egyéb adatgyűjtésnél, rendszerint az államügyészségnek alárendelt rendőrség teljesítse. Csak ha már nélkülözhetlen az intézkedések fontosságánál fogva, adandó át a vizsgálóbírónak.

A személyes szabadság oltalmát illető javaslatai következők:

a) Öt éven felüli büntetéssel sújtott ügyeknél sem szükség-

képen legyen a vizsgálati fogság alkalmazandó. Ez, miután szükségessége csak esetenként ítélhető meg, a bíró belátására bízassék.

b) A meghiusítás veszélye miatt elrendelt vizsgálati fogság leghosszabb tartama két hónapban állapíttassék meg. Csak különösen fontos okokból s csupán oly büntényeknél, melyeknek valószínű büntetése egy éven felüli lesz, szabadjon a felsőbb bíróságnak, az eljáró bíróság ajánlatára s a főállamügyész meghallgatása után ezen időt egy hónappal meghosszabbítani.

A védelem már a vizsgálat első stadiumában megengedendő, ugyszintén az iratokba való betekintés. Csak ha a vizsgálat sikere követeli, legyen ez megtagadható.

A vizsgálat csak a közvádlo indítványára tehető folyamatba, annak elállása folytán beszüntetendő. A közvádlo ítélethozatal előtt bármikor elállhat vádjától. Ha csak a tárgyalás alatt áll el a közvádlo, ily esetben a vádlott ítéletileg felmentendő.

A közvádlo indítványán túl a bíróság nem mehet. A közvádlo csak a büntetés minősége s nem annak tartama iránt is tesz indítványt.

Ha a közvádlo a panaszt elejti, a magánpanaszos lép helyébe; de ez ebbeli jogait csak ügyvéd által gyakorolhatja.

Oly ügyekben, melyeket csak magánpanaszos üldöz, vizsgálati fogság nem rendeltethetik el.

Tárgyaláskor a feleket közvetlen kérdezési jog illeti.

Az esküdtekhez intézendő kérdéseket a szóváltások befejezése után a bíróság állapítja meg. Csak ennek megtörténtével tart az elnök magyarázatot az esküdteknek.

Esküdtképes minden választó. A községek képviselő testülete választja ezek közül a szolgálati esküdteket.

Bonyolodott ügyekre nagyobb műveltséggel bíró esküdtek alkalmazandók (Special-jury.)

Hogy apró, világos ügyek gyors ellátásban részesülhessenek, azt javasolja, hogy kihágásokra nézve, ha a vád valamely köztisztviselő hivatalos jelentésén alapszik, minden kihallgatás vagy tárgyalás nélkül kimondathassék 14 napi fogság vagy 100 frt bírságig terjedhető büntetés. Ezen határozat írásban kézbesítendő s a fél ebben figyelmeztendő az ezen határozat ellen emelhető kifogásra. Ha él ily kifogással a fél, az ügy rendesen tárgyalandó.

Dr. Glaser ezen emlékirata főbb pontjaiban teljesen megnyerte Protobevera igazságügyminiszter jóváhagyását; ennél fogva megbizta

öt, hogy ezen alapokon egy rendszeres büntető eljárási javaslatot készítsen.

A Reichsrathnak 1861-ik évi július hó 2-án tartott ülésében fejtette ki az igazságügyminiszter a kormány e kérdés körüli álláspontját.

Az esküdtszéki intézményről Protobevera ezeket mondá akkor tartott beszédjében :

„Ueber das Geschworneninstitut sind Bücher geschrieben worden, dagegen und dafür. Es ist bekannt, dass es constitutionelle Staaten gibt, wie Sachsen und Hannover, in welchen sie nicht bestehen; dass es absolut regierte Staaten gibt, wo sie eingeführt sind. Es ist nicht sowohl die Frage, ob sie als politische, sondern ob sie als richterliche Institute zu empfehlen sind, und es kann nicht verkannt werden, dass dabei auf die Eigenthümlichkeiten der Länder, auf den Bildungsgrad der Bevölkerung, auf die Willfährigkeit der Menschen in den einzelnen Königreichen und Ländern, einem solchen Institut Zeit und Mühe zu opfern, sorgfältige Rücksicht genommen werden müsse.

„Meine individuelle Anschauung ist die, dass das Geschworneninstitut schon vom Standpunkte des öffentlichen Lebens und als Mittel, das Rechtsgefühl in den einzelnen Schichten der Bevölkerung zu beleben, von hohem Werthe ist.“

1861-től 1872-ig nem kevesebb mint tíz büntető perrendtartási javaslat készült. 1861-ben három, 1862-ben egy, 1863-ban három, 1867-, 1869- és 1872-ben egy-egy. Ezek mindegyikében el volt fogadva az esküdtszéki intézmény. E tekintetben alig volt nézetkülönbség. Vita csak néhány más kérdés körül merült fel.

Ezek :

1. Valjon nem lenne-e czélszerűbb, egy új perrendtartás alkotása helyett, mely sok időt vehet igénybe, egyszerűen az 1850-dikinek ujjolagos életbe léptetése?

2. Valjon az esküdtszékek valamennyi országban, avagy csak azokban állíttassanak-e fel, hol 1850-ben is be voltak hozva?

3. Valjon a felelősségi jogorvoslat megtartassék-e vagy sem?

4. A közbíró hatáskörét illetőleg.

Egy ideig nyugodott e kérdés, mert a miniszteriumban működött bizottságok nem tudtak ezen vezéreszmék tekintetében egyetértésre

jönni. 1861-ik évi nyár közepén Protobevera beteg lett s ez alatt ideiglenesen Lasser látta el az igazságügyi tárczát. Alatta nem történt semmi.

1862-ik évi február hó 21-én vita idéztetett fel az esküdszéki intézmény érdekében a Reichsrathban, midőn Klaudy képviselő javaslatott tett, hogy az esküdszéki intézmény, addig is míg a perrendtartási javaslat elkészülhetne, sajtó ügyekre nézve léptetessék életbe. A kormány ekkor is az esküdszékek mellett nyilatkozott, de ellenezte annak részleges behozatalát csupán sajtóügyekre. Nevezetes különösen e tekintetben Schmerling nyilatkozata:

„Ich nehme für die Regierung das Verdienst — wenn es so genannt werden kann — in Anspruch, dass von ihr in der Frage der Einführung der Schwurgerichte die Initiative ergriffen worden ist, denn das erste Wort, welches die Einführung dieses Institutes in Aussicht stellte, wurde von der Ministerbank gesprochen, als mein verehrter College, der Leiter des Justizministeriums (Protobevera) die Grundzüge des Gerichtsverfahrens in diesem hohen Hause eingebracht hat. Wiederholt hat die Regierung Gelegenheit gehabt, diesem Institute das Wort zu reden, und die Regierung kann sich daher in keiner Weise unangenehm berührt oder auch nur überrascht finden, wenn heute von allen Seiten des Hauses warme Worte für das Institut als solches gesprochen wurden.

„Wenn ich nun neuerdings betone, dass von Seite der Regierung wesentlich gewünscht wird, sobald als möglich im Allgemeinen das Institut der Geschwornen einzuführen, so kann ich doch nicht umhin, erneuert auf die Schwierigkeiten aufmerksam zu machen, die nach innerer Ueberzeugung der Regierung bestehen, dass gerade für die Presse ausnahmsweise Schwurgerichte eingeführt werden.“

Később azonban mégis életbe léptetve lettek az esküdszékek egyelőre csak a sajtóügyekre nézve.

Az ígért büntető perrendtartási javaslat a kormány által tett fentebbi ígért daczára mégis késett, miért is ugyanazon ülésszak vége felé Dr. Mühlfeld tett ismét önálló indítványt, hogy az 1853-iki büntető eljárás megtartása mellett az ítélő bíróságok helyébe esküdszékek léptetessenek életbe. A ház azonban e javaslat felett azon indokolással, hogy a perrendtartásnak minden részében összehangzatba kell hozatnia az esküdszéki intézménnyel, minőnek az 1853-iki büntető eljárás nem tekinthető, s azon

reményben, hogy a kormány a legközelebbi ülásszak kezdetén a büntető perrendtartási javaslatot előterjesztendi, napirendre tért.

A javaslat azért nem készülhetett el, mert a kormány és a Staatsrath között, különösen a vádrendszer kérdésének megoldására nézve lényeges differenciák merültek fel.

Az ezek kiegyeztetésére tett kísérletek meghiusulván, Dr. Glasser letette az ez ügybeni további előadói szerepet. Helyette Krenn és Kagerbauer bizattak meg egy a Staatsrath módosításainak megfelelő javaslat elkészítésével.

1862-ik év végévé Hein lett igazságügyminiszterré. Hivatalba lépése után már 1863-iki január hó 22-én bizottság ült össze, mely a miniszter személyes elnöklete alatt egy újabb büntető perrendtartást volt megvitatandó. Tagjai a bizottságnak a miniszteren kívül Mitis osztálytanácsos, Mühlfeld ügyvéd, Mende főállamügyész, Benoni miniszteritanácsos, Sacken főtörvényszéki ülnök, Lienbacher államügyész és Glaser tanár voltak.

E tanácskozások során különösen a következő kérdések körül merültek fel megint véleménykülönbségek:

1. Valjon mindenütt alkalmaztassék-e az esküdtszék avagy csak ott, hol az 1850-ben fennállott?

2. Valjon a pereljárás egyforma legyen-e ott is, hol az esküdtszék be nem hozható, azon államokéval, hol ez intézmény életbe léptetik?

3. Valjon ott hol az esküdtszék fel nem álltattik, a felelősségi jogorvoslat megtartassék-e, vagy sem?

4. Valjon a vádrendszer oly értelemben alkalmaztassék-e, hogy a közvádoló az ügy bármely stadiumában beszüntethesse az eljárást?

5. Valjon az esküdtszéki elbírálás alá nem tartozó kisebb jelentőségű bűntügyekben a „Schöffengericht“ intézmény nem lenne-e alkalmazandó?

Az első kérdést illetőleg a többség azon nézetben volt, hogy egyelőre csak azon országokban álltattassanak fel az esküdtszékek, hol azok előbb is már működtek.

Kíváncsúnak jelentetett azonban ki, hogy az eljárási szabályok valamennyi országban egyformák legyenek, tekintet nélkül arra, valjon esküdtszékek ítélnek-e avagy rendes bíróságok.

A felelősségi jogorvoslatnak az előadó által javasolt általános

mellőzését leghevesebben Dr. Mühlfeld támadta meg, s felhozta különösen mellette azt, hogy a nép örök idők óta megszokta ez intézményt oltalomnak tekinteni, s azért nehezen fogná azt nélkülözni.

Glaser ellenben arra utalt, hogy nem az itt a kérdés, mit szokott meg a nép, hanem hogy mi czélszerű, mi jó. Az írásbeliséget is megszokta volt a nép, és pedig éppen ezt is garantiának tekintette, mert csak a fontos ügyekre volt alkalmazásban, hogy minden kérdés alaposan és nyugodalmasan megvitattathassék, mégis, midőn azt a szóbeliség mint czélszerűbb intézmény váltotta fel, a nép nem sajnálkozott a megszokott írásbeliség megszüntetésén.

A bizottság abban állapodott meg, hogy a tény kérdésében teljesen mellőzte a felebbvitelt a nem esküdtszéki ügyekben is, de meghagyta a büntetés megszabásának kérdésében.

A közvádlo hatáskörére vonatkozólag Dr. Glaser azt javasolta:

- 1) hogy a vizsgálat csak panasz folytán indítható meg;
- 2) hogy a panasz visszavonásával a további vizsgálat megszűnik, s erről a vádlottnak végzés adandó ki;
- 3) hogy az így beszüntetett ügy csak új bizonyíték alapján vehető újra fel; végre
- 4) hogy ha a közvádlo csak a végtárgyalás során lép vissza, a vádlott ítéletileg legyen felmentendő.

Élénkebb vita csak a 4-ik pont körül fejlődött ki. Némelyek azt vitatták, hogy oly esetekben is, midőn a közvádlo csak a végtárgyalás során lép vissza, elegendő a beszüntető határozat, mivel nem felel meg a valóságos ügyállásnak, hogy ítélet hozassék, ahol vád nem emeltetett. Javasolatott továbbá e részről, hogy a vádlottnak meg legyen azonban engedve, miszerint ha felmentő ítéletet akar nyerni, joga legyen követelni, hogy a tárgyalás s a bizonyítási eljárás megtartassék akkor is, ha a közvádlo panaszát visszavonta, hogy necsak perrendtartásszerűleg, hanem erkölcsileg is rehabilitáltathassa magát. Ennek ellenében azonban azon nehézségre utaltak mások, hogy lehetnek esetek midőn azután a közvádlo visszalépésének daczára a bizonyítási eljárás oly eredményeket mutat fel, melyek a bíróságot vagy az esküdtszéket a vádlott kétségtelen bűnösségéről győzik meg. Vagy azt kellend tehát ily esetekre rendelni, hogy a bíróság vád nélkül is elítélhet, vagy pedig, hogy a vádlott az önmaga által követelt tárgyalásnak reá vonat-

közölag kedvezőtlen eredménye mellett is mindig felmentessék. Egyike a vádrendszerrel, másika a közerkölesiséggel állana ellentétben.

Megemlítettett továbbá azon körülmény is, hogy azon rendelkezés, miszerint felmentő ítélet csak előzetes tárgyalásnak lehessen eredménye a vádlottat is kinos helyzetbe hozná. Ha megnyugodnék a közvádó elállásában s az ennek alapján való beszüntetésben, akkor mindig megmaradna még rajta némi foltja a gyanunak azért, mert azon jogával, hogy a bizonyítási eljárás mégis megtartassék, nem élt, ha pedig követelné az elállásnak daczára a tárgyalást, önmagát tenné ki az esetleges kedvezőtlen eredménynek.

A bizottság az előadó javaslatait változtatlanul elfogadta.

Az előadó azt ajánlotta továbbá, hogy az alkalmazandó büntetés mértékére nézve a közvádó ne tegyen határozott indítványt.

Ennek ellenében Dr. Mühlfeld azt hozta fel, hogy a védelmet hozza ezen rendelkezés félszeg helyzetbe, midőn példának okáért az alkalmazandó büntetés enyhítésére hoz fel érveket, holott még senki sem kért védenoze ellen szigorú büntetést. Azért szükségesnek tartja, hogy a közvádó határozott indítványt tegyen a büntetés mértékére nézve is. A védőnek csak ily határozott indítvánnyal szemben van megadva a lehetőség, hogy a kért büntetés tulszigora ellen indokolt ellenvetéseit megtehesse.

Mások ezzel szemben azzal védték az előadó javaslatát, hogy a büntetés mértékére nézve nem czélszerű a közvádó nézetétől függővé tenni azt, mert ily esetekre vagy azt kellene aztán rendelni, hogy a bíróság az indítványozott büntetésnél szigorubbat nem szabhat ki, még ha meg is lenne győződve, hogy az a törvény rendelkezéseinek meg nem felel, vagy pedig meg kellene engedni, hogy a bíróság, ha azt találja, hogy a vádlott az indítványozott büntetésnél szigorubbat érdemelt meg, a közvádó indítványán túl is mehessen. Egyik a vádrendszerrel a másik a közigazsággal nem volna meg-egyeztethető.

Dr. Mühlfeld indítványa a bizottságnak csak egy tagja által támogatott. A többiek az előadó véleményét emelték határozattá.

Azon kérdés vettetvén fel, valjon oly egyének vallomási jegyzőkönyvei, kiknek jogukban van a törvénynél fogva a tanuskodást megtagadni, felolvastassanak-e a végtárgyaláskor, ha magokat a személyes megjelenéstől felmentetni kérik, vagy sem, némelyek ezt szükségesnek tartják, miután a büntények némely faja, p. o. a rokonok közöttiek, néha másként nem is lennének megfenyithetők.

Ezzel szemben azonban Dr. Glaser azt javasolja, hogy ily jegyzőkönyvek felolvasása mellőztessék. Ezen indítványát többek között azzal indokolja, hogy megtörténik néha, miszerint a legközelebbi rokonok éppen a vádlott ártatlansága iránti meggyőződésükben, s midőn még nem is sejtik, hogy rokonuk fog a kérdéses bünténynyel vádoltatni, oly nyilatkozatokat tesznek, melyek az utóbb felmerült körülményekhez képest terhelő értelmezést nyerhetnek, s azért kínos helyzetbe ejtetnek azon tudat által, hogy vallomásuk felolvasása vádlott helyzetét rosztára fogná fordíthatni, s éppen azért inkább nem kérendik felmentetésüket, hanem megjelenendnek a tárgyalásra, hogy vallomásuknak a vádlottra nézve kedvezőbb fordulatot adjanak, vagyis hazudjanak. Másrészt az sem téveszthető egészen szem elől, hogy ellenségeskedések s irigykedések éppen a gyakori érintkezések közvetlenségénél fogva leggyakoribbak a családbeliek között, s azért ha lehetővé tétetik az ily vallomások használata még akkor is, ha az illető a nyílt ülésben való tanúságtételtől felmentetni kéri magát, ez egyrésztől lehetővé tenné a rokonoknak, hogy a vádlott mellett hamis vallomást tegyenek, anélkül hogy a meghiteltetés miatt attól visszariadniok kellene, s másrészt az egymással ellenségeskedésben álló rokonok közötti boszantásokat könnyitné meg, amennyiben a szembesítés és nyílt ülésben valló kihallgatás kellemetlenségeitől önkényesen elvonhatván magokat, hiányozni fog az erkölcsi alap arra, hogy e vallomások egyik vagy másik irányban hitelre méltók-e?

A bizottság többsége e kérdésben is az előadó indítványát tette megáévá.

A tárgyalások január és február hónapokon át folyton tartottak. Az alkotandó perrendtartás alapjául 74 elvi kérdés lett megállapítva s ezek alapján Dr. Glaser állított össze ismét egy újabb törvényjavaslatot, mely márczius és április hónapokban ki nyomtatván, a miniszterium által is megáévá tétetett.

1863 iki évi junius hó 18-án megnyittatván a Reichsrath, a büntető perrendtartás előterjesztése már a trónbeszédben is megigértetett: „Unter den zu einer solchen Behandlung geeigneten Vorlagen darf vor Allen der Entwurf einer St. P. O. erwähnt werden, welcher Ihre erhöhte Aufmerksamkeit in Anspruch nehmen wird. Festhaltend an der bewährten Grundlage der St. P. O. von 1850 räumt er der Mündlichkeit und Oeffentlichkeit der Verhandlung und dem Anklageprinzipie volle Geltung ein,

weist die richterliche Entscheidung wieder an die von jeder Beweisregel entbundene freie Ueberzeugung und bildet die Möglichkeit, in jenen Ländern, in welchen die nothwendigen Vorbedingungen für die Einführung der Geschwornengerichte erfüllt erscheinen, dem Wahrspruche derselben alle wichtigeren Fälle zu überlassen.“

Mielőtt azonban előterjeszthető lett volna a megállapított törvényjavaslat, azt jóváhagyás végett az államtanácsnak (Staatsrath) kellett bemutatni. Ez azonban ezt nem fogadta el, hanem ismét lényeges módosításokat követelt.

Dr. Hein igazságügyminiszternek csak többszöri rábeszélések után, s a tronbeszédben tett fejedelmi ígéretre való utalás s ebből folyó szükségesség által, és különösen miután eltérő nézetei iránt írásbeli megnyugtatót adott, sikerült Dr. Glasert reá bírni, hogy a javaslatot az államtanács által követelt módosítások szerint ismét átdolgozza. Ez 1863-ik évi június havában 8 nap alatt el is készült.

Az előbbi javaslatról ez következőkben tért el:

1. Megtartja a felelősségi jogorvoslatot a nem esküdtzéki ügyekben úgy a tény, valamint a jog kérdésében is. A vádlott hátrányára azonban meg nem változtathatja a felsőbb bíróság az ítéletet, ily esetekben csak az ügynek más bírók előtti újabbi tárgyalását rendelheti el.

2. Csak az öt évi börtönnél súlyosabb büntetés alá eső ügyek tartoznak esküdtzékek elé.

3. Csak a közvádoló panaszára indítható ugyan meg a nyomozás, de ha már el van rendelve a bíróság által a vizsgálat, a közvádoló csak legfelsőbb engedélyre állhat ismét el.

4. A hat heti záros idő, melynél tovább az előbbi javaslat szerint a meghiusítás indokából elrendelt vizsgálati fogság nem tarthat, eltöröltetett, s annak tartama teljesen a bíró belátására bízott.

5. A főtárgyaláson nem a vádlevél, hanem a perbefogó határozat olvasandó fel.

Midőn az államtanács azonban ismét tárgyalás alá vette a Dr. Glaser által átdolgozott javaslatot, voltak még mindig némely észrevetelei, úgy hogy azon ülésszakban már nem lehetett azt a Reichsrath elé terjeszteni.

A büntető perrendtartás kérdése 1864-től 1867-ig nyugodott.

Az állami alaptörvények, civilis törvényalkotások, majd pedig az 1866-iki porosz háború s annak következményei, a Magyarországgal való egyezkedés s a koronázás foglalták el a kormány és törvényhozó testület tevékenységét.

Hein igazságügyminisztert 1865. június 27-én Komers váltotta fel. Mivel azonban 1866-ban a Reichsrath nem ült össze, e kérdésben sem történt semmi. Komers után Dr. Herbst vette át az igazságügyi tárczát.

1867-iki évi october 28-án Hye mint igazságügyminiszter egy újabb büntető perrendtartási javaslatot terjesztett elő a Reichsrathnak. Ez alkalommal fényes beszédben ismertette az új javaslat vezéreszméit. Az esküdtzéki intézményről következőleg nyilatkozott:

„Die hohe Versammlung wolle es gütig entschuldigen wenn ich diesfalls nur ein einziges Wort in Ansehung meiner eigenen, geringen Person vorausschicke. Ich kann ja denjenigen Männern, die mit der Rechtswissenschaft bekannt sind, nicht verhehlen, und ich würde es niemals verhehlen, dass ich seit vier Jahrzehnten als ein entschiedener Bekämpfer der Schwurgerichte in Wort und Schrift, im Lehramte und im praktischen Leben mich bekannt habe.

„Allein — — ich muss beifügen, dass ich zu allen Zeiten dieser meiner Bekämpfung des Schwurgerichtes zwei Sätze beigefügt habe. Der erste besteht darin, dass in einem Lande, wo die entschiedene Menge des Volkes, der denkfähigen, der intelligenten Bevölkerung das Schwurgericht, sei es nun als ein Complementum constitutioneller Einrichtungen, oder sei es als eine Garantie der Gerechtigkeit, aus dem Justizstandpunkte fordert, wo einmal die überwiegende Menge der Bevölkerung glaubt, nur in dem Schwurgerichte das Vertrauen zu einer guten Rechtspflege zu finden, — auch die ernstesten und unabweislichsten Motive für jede Regierung bestehen, dasselbe einzuführen.

„Fürs zweite habe ich von jeher mich zu dem Grundsatz bekannt, dass, wenn man das Schwurgericht einführt, man es ehrlich und vollständig einführen muss; „ehrlich“ sage ich insbesondere in Ansehung derjenigen Verbrechen und Vergehen, rück-sichtlich welcher die dem Institute immanente politische Idee gerade bei constitutionellen Staatseinrichtungen es unmittelbar fordert, das ist bei politischen Verbrechen, bei politischen und bei Pressdelikten.

„Diese beiden Gesichtspunkte vertrete ich denn nun auch mit voller Ueberzeugung und Gesinnungstreue, indem ich bemerke, dass

ich selbst der Gesamtregierung den Vorschlag machte, und dass nach Massnahme dieses Vorschlages auch das Schwurgericht nun vollständig durchgeführt wird, wie wir es nur in irgend einem europäischen Staate ausgeführt sehen.“

A Reichsrath bizottságot küldött ki a javaslat tárgyában. Megválasztottak: Dr. Leonardi, Protobevera, Waser, Tschabuschnigg, Mende, Dr. Dietrich, Dr. Mühlfeld, Liembek lovag és Dr. Pfeiffers.

E bizottság 1869-iki évi november hó 26 án készült el jelentésével. A Reichsrath azonban már előbb (május hó 15-én) eloszlóván, a jelentés ismét nem kerülhetett érdemleges tárgyalásra.

1870-ik évi ápril hó 12-én Tschabuschnigg lett igazságügy-miniszterré. Hivatalba lépése után ez is azonnal Dr. Glaserert bizta meg, hogy az 1867-iki országos bizottság megállapodásainak figyelembevételével új javaslatot dolgozzék ki. Mielőtt ez azonban elkészült volna, ismét elnapoltatott a Reichsrath.

1871-ik évi február hó 4-én Habietinek vette át az igazságügyi tárczát. Ez alatt nyugodott a perrendtartás kérdése. Végre 1871-ik évi november hó 25-én Dr. Glaser hivatott meg az igazságügyek élére, az, ki nemcsak tudományos működése által volt az esküdtszéki intézmény első zászlósa, hanem 1861-iki emlékiratával, melyet Protobevera miniszternek átadott, a mostani büntető perrendtartás első alapját is letette.

Dr. Glaser 1872-ik évi február hó 16-án adta be a Reichsrathnak az általa szerkesztett büntető perrendtartási javaslatot.

E javaslat tárgyában adandó véleményes jelentésre a ház ugyanazon hó 23-án ismét bizottságot küldött ki. E bizottság már márczius hó 16-án beadta jelentését.

A bizottság egy kisebbsége ott is behozandónak mondja az esküdtszékeket, hol azok 1850-ben még nem lettek alkalmazva t. i. Lengyelország, Bukovina és Dalmátiában.

A Reichsrathban 1872. május hó 17-én került tárgyalás alá e javaslat. Ugyanaz évi június hó 4-én már a harmadszori olvasással is elkészültek.

A lefolytatott általános vitából csak némelyeket említek fel.

1. Az esküdtszéki intézmény majdnem egyhangulag lett elfogadva. Csupán Velez orvos, vorarlbergi képviselő, szállalt fel ellene, ajánlván a Schöffengericht intézményt. Indítványa azonban semmi támogatásban sem részesült.

2. Dr. Perger a felelbbviteli jogorvoslat mellőzése miatt támadta meg a javaslatot. Azonban a ház e kérdésben is imposans majoritással elfogadta a javaslat álláspontját.

3. Azon kérdést illetőleg, valjon Galiczia, Bukovina és Dalmatia is esküdtszékeket kapjon-e, megemlítendő, hogy ezen országok képviselte nevében és pedig Dr. Tomaszuk Bukovináért, Jassinszky Galicziáért és Voinovics Dalmatiáért, a kormányi javaslat ellenére, ez országokra nézve is az esküdtszéki intézmény alkalmazását kérték. E kérdésben ugyanakkor a leMBERGI ügyvédi kamara is petitionált az esküdtszékek behozataláért. Dr. Glaser a kormány nevében kijelentette, hogy a kisebbségi vélemény elfogadását nem ellenzi, mivel a kormány csak azért nem javasolta még ez országokban is az esküdtszékek felállítását, mert előbb azon országok nyilatkozatait akarta bevárni, nehogy azon szemrehányás érje a kormányt, hogy az ez iránybani egyformaság által is csak centralisálni akar. Mivel azonban most ezen országok képviselői magok kívánják ezen institutionnak ez országokra való kiterjesztését, ez ellen a kormány nem emelhet kifogást. A ház ennél fogva a kisebbségi véleményt fogadta el.

Az urak házához ugyanaz évi junius hó 6-án átküldetett a javaslat. Itt egy 9 tagu bizottság lett kiküldve. Tagjai voltak ennek: Apfaltern, Schmerling Haerdtl, Hye, Riey, Tschabuschnigg, Hein, Protobevera és Wrba.

A bizottság a javaslatot elfogadásra ajánlotta.

Az urakházában 1873-ik évi február hó 18-án kezdődött meg az általános vita.

A javaslat leghevesebb ellenesének mutatkozott Lichtenfels báró, volt főállamügyész.

Első sorban az esküdtszéki intézmény volt részéről támadásnak kitéve.

Schmerling lovag is tevékeny részt vett e kérdés körüli vitában, s többek között ezeket mondá:

„Darf ich offen meine Meinung darüber aussprechen, so glaube ich, dass es mit diesem Institute, so wie mit sehr vielen andern geht, die ihre Wege durch die Welt, auch durch die juridische Welt gemacht haben. Ueber alle Institutionen, werth oder unwerth, entscheidet schliesslich die Erfahrung. Was in der Theorie sehr gut sein mag, zeigt sich in der Erfahrung schädlich, was man in der Theorie für bedenklich findet, zeigt sich in der Praxis als preiswürdig. Ich glaube also, dass wir es auch der Erfahrung und

der Zeit überlassen sollen, in Oesterreich ein endgiltiges Urtheil über das Institut der Geschwornengerichte abzugeben.

„Ich würde aber trotzdem gegen die Institution der Jury gestimmt haben, wenn ich vermeinte, dass damit ein entscheidender und grosser Nachtheil für die Rechtspflege verbunden wäre.

„Diese Ueberzeugung kann ich aber nicht theilen. Wenn ich mich auch nicht für das Institut begeistert habe, so kann ich doch nicht verkennen, dass es Manches für sich habe und unter manchen Einschränkungen, welche nach den Anträgen der Commission in Vorschlag gebracht werden, nicht dahin führen wird, wo es eine zeitlang hinzufügen geschienen hat, zu einer vollständigen Anarchie auf dem Gebiete der Rechtspflege.

„Aus diesen Gründen glaube ich, dass ich mit Beruhigung empfehlen kann, auch diese Parthie der Strafprozessordnung, welche das Institut der Schwurgerichte betrifft, anzunehmen.“

Az esküdtszékek ellenesei jobbra azt hozták fel ez intézményről, hogy néhány év óta sajtóügyekre nézve esküdtszékek ítélvén, azok gy a k o r i s indokolhatlan felmentései ez intézményben való bizakodást a közönséges bűntényeknél is csuffá fogják tenni.

Vizont a többség azzal védekezett, hogy a sajtóügyi vétségek megbirálása sokkal magasabb értelmet igényel; abból tehát, hogy ezek megbirálásánál az esküdtek néha tévedtek, még nem következik, hogy a kevesebb értelemmel is megbirálható közönséges bűntetteknek is botlani fognak. Dr. Glaser különösen azon hasonlatot hozta fel, hogy ha valahol csupán sajtóügyekre nézve van az esküdtszék alkalmazásban ez oly egyedül álló fához hasonlít, mely egy a viharnek kitett pontra ültetve emiatt nem képes egymagában az idő viszontagságainak ellent állani s elpusztul, holott a legzordonabb helyen is, ha több ily fa együtt van, az idő viszontagságainak daczára is nőnek és erősödnek.

Igen érdekes vita volt még az államügyészség hatásköre, a vádhatározat, a felelősségi jogorvoslatok és a rendkívüli felülvizsgálat kérdéseiben, valamint azon irányban, valjon az esküdtszékek valamennyi országokban, avagy csak azokban léptetessenek-e életbe, hol az ötvenes évek elején már működtek.

Csekély eltérésekkel elfogadtatott a javaslat s miután a két ház közötti, különben lényegtelen eltérések is kiegyenlítették, 1873. évi majus hó 28-án szentesítést is nyert.

Mivel azonban mégis aggódott a kormány, hogy egyik-másik

országban, hol ez intézménnyel még nem történtek kísérletek, a gyakorlati kivitel oly nehézségekbe fogna ütközhetni, melyek az igazságszolgáltatás legfontosabb érdekeit kockáztathatnák, egyidejűleg egy másik törvény is alkottatott és lett szentesítve, mely a kormányt feljogosítja, hogy ott, hol az igazságszolgáltatás érdekeit az esküdtszékek tevékenysége által veszélyeztetve látja, azok működését bizonyos feltételek mellett időlegesen felfüggeszhesse.

Az így tizenkét évi tárgyalások után törvénynyé vált büntető perrendtartás főelveit az 1850-ikivel való összehasonlítás mellett fogjuk ismertetni.

A z e s k ü d t k é p e s s é g tekintetében e törvény következő rendelkezéseket tartalmaz.

E s k ü d t k é p e s s é g g e l b i r :

- 1) ki 30-ik évét meghaladta ;
- 2) írni és olvasni tud ;
- 3) ausztriai honossággal bír ;
- 4) valamely községben legalább egy év óta állandóan lakik ;
- 5) évenként legalább 10 frt, és 30,000 lakosnál népesebb városokban legalább 20 frtnyi egyenes államadót fizet, vagy enélkü is : az ügyvédek, közjegyzők, a fő- és középtanintézetek tanárai és tanítói, s mindazok, kik valamely belföldi egyetemen tudori rangot nyertek.

K é p t e l e n e k n e k nyilvánítja a törvény e hivatal viselésére :

- 1) az oly testi vagy szellemi fogyatkozásban szenvedőket, melynél fogva az esküdt hivatásának meg nem felelhetnek ;
- 2) azokat, kik nincsenek az összes polgári jogok gyakorlatában, különösen a tékozlás miatt gondnokság alatt, és a csődben levőket.
- 3) a büntető vizsgálat, vád, vagy fenyték alatt állókat ; végre
- 4) azokat, kik bűnvádi elítéltetés folytán a községi képviselőbe való megválasztathatásból ki vannak zárva, azon időre, míg ez tart.

A z e s k ü d t s z o l g á l a t r a b e n e m h i v a n d ó k :

- 1) az államhivatalnokok, kivéven a tanárokat ;
- 2) az állandó hadseregnél, tengerészetnél vagy honvédelemnél tényleges szolgálatban lévő, vagy nyugalmazott egyének és katonai hivatalnokok ;
- 3) a papok ;
- 4) a néptanítók ;

5) a pósta,- vaspálya,- távirda- és gőzhajózásnál alkalmazott egyének.

Felmentvék az esküdtszolgálat teljesítése alól:

1) a 60 évnél idősebbek;

2) az országgyűlési, reichsrathbeli képviselők és a delegatusok, az ülések tartama alatt;

3) a tényleges szolgálatban nem álló hadkötelezettek, szolgálatra lett behívásuk ideje alatt;

4) a császári udvarnál szolgálatban levők; ugyszintén a nyilvános tanárok és tanítók, orvosok, sebészek és gyógyszerészek, ha nélkülözhetlenségük az illető hivatal vagy községi előljáróság által tanusittatik;

5) egy évig mindazok, kik a mult évben esküdtekként már szolgálatban voltak.

Az 1873-iki törvény ezen rendelkezései majdnem mindenben azonosak az 1850-iki törvény rendelkezéseivel.

Lényeges eltérés a kettő közt csak annyiban van, hogy az 1850-iki esküdtszéki törvény 261. §-a képteleneknek nyilvánította e tisztség viselésére mindazokat: kiknek csődje büntetlennek nem nyilvánítottatott; kik akár haszonlesésből eredő, akár a közérkölsésgét sértő bűntény vagy vét sé g miatt elítéltettek; végre azokat, kik bármely törvényszegés miatt legalább hat hónapi szabadságbüntetéssel fenyttek.

A jelenlegi törvény sokkal szabadelvűbb, amennyiben egyrészt csak a büntetés tartamára szoritja a képtelenséget s másrészt, ahol az a büntetésen túl is kihat, csak azon időre szoritja, míg a marasztalás következményeként az illetőnek szenvedő választó képessége a törvénynél fogva felfüggesztve van.

A 30 éves kor, irni és olvasni tudás, s 10 és 20 frtnyi adó-minimum az 1850-iki évi esküdtszéki törvényben is ben vannak.

Ha a többi államok rendelkezéseit vesszszük figyelembe, azt találándjuk, hogy Austria az esküdtképesség tekintetében megkivántató korra nézve az összes német államokkal összhangzásban van.

Magasabb kort semmi állam, kisebbet csupán Anglia, a schweiczi kantonok és Oroszország szabnak elő.

Sem az 1850-iki sem pedig a mostani törvény fel nem vette rendelkezéseibe a vá d e s k ü d t s z é k intézményét.

Az esküdtlajstromok összeállítása következőleg történik.

A községek előljárai a községi képviselő testületnek általuk kiválasztott két tagjával együtt írják össze minden év szeptember havának elején azon összes esküdtképes egyéneket, kik az alóli mentességet nem eszközöltek. — Ezen községi lajstrom a községi előljároság hivatalos helyiségében 8 napon át megtekinthető mindenki által. — Jogosultak mellőzése, vagy képtelenek felvétele ellen mindenkinek joga van felszóllamlani. — E felszóllamlások felett első sorban az összeíró bizottság határoz.

A rectificált községi lajstromok a járási főnökhöz (Bezirks-hauptmann) küldetnek, ki azokból a járási lajstromot állítja össze, s átküldi az elsőfolyamodásu törvényszék elnökéhez, egyszersmint megjelöli a lajstromban levő azon egyéneket, kiket jellemők, becsületességük és ismert jogérzetüknél, — s különösen több nyelvi vidékeken — nyelvismereteiknél fogva legalkalmasabbnak tart az esküdtszolgálatra.

Rendezett tanácsu községekben az előljáró közvetlenül teszi át a lajstromot a törvényszéki elnökhöz.

Az első folyamodásu törvényszéki elnök bizottságot állít össze három bíróból és három bizalmi férfiból, kik az ő elnöklete alatt végérvényesen határoznak a felszóllamlások felett s kiválasztják a legalkalmasabb egyéneket, kikből az évi lajstromot és pótlajstromot összeállítják. Ha ezen bizottság az alaplajstromokból legalább 800 alkalmas egyént ki nem választhatott, elrendelheti, hogy a községekben azon különben alkalmas egyének is összeírassanak kik csak 5 fton felüli egyenes állami adót fizetnek.

Tizennégy nappal az esküdtzéki tárgyalások megkezdése előtt az első folyamodásu bíróságnál, két bíró és az államügyész jelenlétében, nyilvános ülésben sorsolja ki az elnök a legközelebbi szolgálatra jövő 36 esküdtet és 9 póttagot. Az ügyvédi kamara is felhívandó, hogy ezen cselekményhez egy tagot küldjön ki; ugyszintén jelen lehet a politikai hatóság egy kiküldöttje, mi végből az is eleve értesítendő.

Ezen törvénynek az esküdtlajstromok alakítása tekintetébeni rendelkezései lényegükben megegyeznek ugyan az 1850-iki törvénnyel. Az újabb törvény azonban egyszerűsítette a lajstromok revisióját, mert az 1850-iki esküdtzéki törvény szerint a törvényszék csak a felszóllamlások felett határozott s azután áttette megint a lajstromot a kerületi főnökhöz. Ez a községi bizottságokat és

bizalmi férfiakat összehívta s ezek az ő vezetése alatt eszközölték a lajstrom rectificálását.

Most pedig ezen választói bizottság a felszózlamlások felett ítélő törvényszék mellett működik.

Igen fontos eltérés még az 1850-iki és a jelenlegi törvény között az, hogy míg most választás által jelöltetnek ki az évi lajstromba felveendő esküdtek, addig amaz szerint ez sorsolás által eszközöltetett: vagyis most gondoskodni lehet arról, hogy e fontos hivatásra jellemsszárd, alkalmas, értelmes egyének hívasanak meg, míg az 1850-iki törvény ezen fontos körülményt egyszerűen a véletlenre bízta.

Azon rendelkezés, hogy ha a szükség úgy hozza magával, a 10 ftnál kevesebb adót fizetők is felvétethessenek, az 1850-iki törvényben is előfordul ugyan, de csak úgy, hogy 10,000 lakosnál kisebb községekre nézve általában 5 ftban volt megállapítva az adóminimum.

Az új törvény általában 10 ftban állapítja meg az adóminimumot, s csak kivételesen akkor, ha így a szükséges szám ki nem kerülne, engedi meg az 5—10 ft közötti adófizetők felvételét, tekintet nélkül a község minőségére.

Ez az új törvénybe azért vétetett fel, mert a tapasztalatok azt igazolták, hogy vannak szegényebb vidékek, hol a magas census miatt néha nem lehetett elegendő esküdttet találni s ez által az esküdtképes polgárok felette nagy terheltetésnek voltak kitéve.

Nem látszott azonban czélszerűnek ezt sem általánosítani, sem pedig a község nagyságához kötni; mert vannak kis községek, hol vagyonos a nép, s nagy községek hol szegény.

Az esküdtszékekhez utasítja a törvény

A) a sajtó termékek által elkövetett bűntetteket és vétségeket;

B) a közbűntények következő eseteit:

- 1) a felségárulást;
- 2) a közbéke megzavarását;
- 3) a lázadást és zendülést;
- 4) a nyilvános erőszakoskodást;
- 5) hivatalos hatalommali visszaélést;
- 6) közhitelpapírosok hamisítását;
- 7) hamis pénzverést;
- 8) vallásháborítás súlyosabb eseteit;

- 9) erőszakos nemi közöszlést;
- 10) megfertőzést;
- 11) természet elleni fajtalanság súlyosabb eseteit;
- 12) gyilkosságot és emberölést;
- 13) az anya tudta és hozzájárulása nélküli, magzatelhajtást;
- 14) gyermekkitevést;
- 15) súlyos testi sértést;
- 16) párviadalt;
- 17) gyújtogatást;
- 18) lopást;
- 19) sikkasztást;
- 20) rablást;
- 21) csalást;
- 22) hamis vádaskodást;
- 23) bűnelősegélést;
- 24) közhatósági intézkedések lealázását és azok elleni lázítást;
- 25) nemzetiségek, vallásfelekezetek és testületek elleni gyűlölségre való izgatást.

Az 1. 2. 3. 5. 6. 7. 9. 12. 20. 24 és 25. pont alatt felsorolt esetekben feltétlenül, a többiekben csak ha a törvényben alkalmazandónak kimondott büntetés 5 évi börtönt meghalad.

Nem tartoznak esküdtszéki elbírálás alá tehát a 4. 8. 10. 11. 13—19. 21—23. pont alatt felsorolt azon bűntények kevésbbé súlyos esetei, melyekre a törvény csak öt éven alóli büntetést rendel. Feltétlenül kivévk pedig az esküdtszékek illetősége alól: a felségsértés, a császári ház tagjai irányában elkövetett sértések, kémkedés, és az ellenséggel való czimboráskodás, idegen állam részére való jogosítlan toborzás, vagy e célra való emberrablás, közhatósági intézkedéseknek való ellenszegülés, erőszakos birtokháborítás, és más lakásába való betörés, a személyes szabadság jogosítlan korlátozása, zsarolás, hivatali vesztegetés, a vérfertőzés, fajtalanságra való csábítás és kerítés, a magzatelhajtás, ha azt a terhes nő magán követi el, kettős házasság; a sajtó ügyek kivételével valamennyi vétségek.

Az 1850-iki törvényhez viszonyítva azt lehet találni, hogy lényegükben a rendelkezések majdnem ugyanazonosak.

A sajtóvétségeket mindkettő felvette. A felségsértést és az uralkodó ház tagjainak sértését mindkét törvény kihagyta az esküdtszékek illetőségéből. Az 1850-iki törvény is általában csak oly bűn-

tetteket utasított az esküdszékek elé, melyeknek büntetése nagyobb öt évi börtönnél.

Az 1850-iki törvényben felsorolt és esküdszéki elbírálás alá tartozó esetek között csak két oly bűntény van, melyek 1873-iki törvénybe felvéve nem lettek, s ez a vesztegetés és a kettős házasság.

Ellenben az 1873-iki törvény több más oly bűncselekményt bizott az esküdszékek elbírálására, melyek az 1850-iki törvénykezési rendtartás szerint az alá nem tartoztak. Ezek a felségárulás, a nemzetiségek, vallásfelekezetek elleni gyűlölségre való izgatás és a közhatósági intézkedések elleni lázítás, továbbá a fertőzés és természetellenes fajtalanság.

A többi államokhoz viszonyítva az osztrák törvény néhány oly cselekményt utasított ugyan az esküdszékekhez, melyek némely szomszéd országokban oda nem tartoznak. Általában véve azonban az öt évi minimumnak alapul fogadása által oly szűk korlátokba szorította az esküdszékek illetőségét mint kevés más állam.

Az angol, porosz és némely schweiczi törvények azon rendelkezését, hogy ha a vádlott a vádbeli cselekvényt beismeri, a bíróság esküdtek nélkül is eldöntheti az ügyet, az osztrák perrendtartás nem vette fel.

A visszavetési jog gyakorlata és az esküdszék alakítása iránt az osztrák törvény hasonló rendelkezéseket tartalmaz, mint a többi német államok.

A tárgyaláshoz 36 rendes és 9 póttag hivatik meg. Ha 30-nál kevesebb rendes tag jelent meg, számuk sorsolás útján a póttagok közül egészítettetik ki. Mihelyest legalább 30 esküdt így együtt van, az elnök kérdést intéz a közvádlóhoz, magánpanaszoshoz, a vádlotthoz és az esküdtekhez, nem forog-e az utóbbiak valamelyikénél oly akadály fenn, mely őt a kérdéses ügy tárgyalásából kizárja. Ezen okok a következők:

1. Ha az esküdt a felekhez vagy azok képviselőihez oly viszonyban áll, melynél fogva a törvényszék valamely tagja ellen is kifogással lehetne élni.

2. Ha a vádlott elítéléséből vagy felmentéséből reá haszon vagy kár háromolhatik.

3. Ha a tárgyalandó ügyben mint bírósági tanu volt alkal-

mazva; vagy mint feljelentő, panaszló, védő vagy a káros képviselőjeként lépett volt fel, avagy akár mint tanu akár mint szakértő a fenforgó ügyben már kihallgatva lett, vagy lesz kihallgatandó.

4. Ha a kérdéses ügynek egy előbbi tárgyalásában mint esküdt már részt vett.

Az ez irányban való kifogások felett a bíróság határoz.

A mellőzöttek helyébe a sorsolás által meghatározott rendben mások lépnek.

Az esküdtszék alakítása külbenei semmiség mellett csak úgy kezdhető meg, ha a kifogásoltak mellőzése után még legalább 24 oly esküdt maradt meg, kik kifogás alá nem estek. Csak ha valamennyi a visszavetési joggal felruházott fél beleegyezik, kezdhető meg kevesebb taggal is az esküdtszék alakítása.

A megmaradottak közül mindegyik fél egymást felváltva egyet-egyet indokolás nélkül mindaddig visszavethet, míg vagy ki nincsen huzva olyan tizenkét esküdtnék neve, a ki ellen senki sem élt visszavetéssel, vagy pedig az urnában 12 névnél több már nincs.

Ha az esküdtek száma páratlan, a vádlott egygyel többet vethet vissza mint a vádló. Előbb az államügyész nyilatkozik s csak azután a vádlott.

Ha több vádló vagy több vádlott van, a visszavetést együttesen gyakorolják. Ha ez iránt nem tudnak megegyezni, sors állapítja meg közöttük a sorrendet, a melyben e joggal élnek.

Oly ügyeknél, melyeknek tárgyalása valószínűleg huzamosabban fog tartani az elnök az iránt intézkedik, hogy egy-két pótag is kijelöltessék sorsolás által.

Ha az esküdtszék megalakítása után a tárgyalás bármi oknál fogva azonnal meg nem tartatnék, hanem csak a 4-ik vagy valamely későbbi napon kezdhető meg, az esküdtszék újra alakítandó. Ha több ügy tárgyalása van egy napra kitűzve, az esküdtszékek alakítása az első tárgyalás megkezdése előtt valamennyi ügyre egyszerre ejthető meg. Az első ügyre nézve megalakított esküdtszék a további ügyekre is megmaradhat, ha a visszavetésre jogosultak ebbe beleegyeznek.

A törvény több esetet sorol fel, melyeknél fogva a törvénytörvényesek tagjai, a jegyző és az államügyész is ki vannak zárva valamely ügy tárgyalásában való részvételtől. Ezek azon szokásos érdekeltségi viszonyok, melyek minden perrendtartásban felsorolva vannak. Itt csak azt tartom megemlítendőnek, hogy az ügy vizsgálatával

megbizva volt bírós az, ki a vádhatározat meghozatalában részt vett, az ítélőszék tagja nem lehet.

Nevezetes a törvény 72-ik §-a is, mely azon elvből indulván ki, hogy lehetetlen a törvényben mindazon érdekeltégi eseteket taxative elsorolni, melynél fogva valamely bírói tagnak mellőzése kívánatosnak látszik, megengedi az államügyésznek, magánpanaszlónak és vádlottnak, hogy a bíróság bármely tagja vagy jegyzője ellen kifogással élhessenek, ha a törvényben felsorolt esetek egyike sem forogna is fenn, de mégis okokat tudnak felhozni, melyek a kifogásoltnak elfogulatlanságát kétségessé tenni képesek. Nem követeli tehát, hogy az érdekeltség igazoltassék, hanem megelégszik azzal is, ha az elfogulatlanság kétségessé tétetik.

A pereljárás alapeszméje a vádrendszerre van fektetve. A ki ellen az államügyész vagy erre jogosított magánpanaszos vádat nem emel, az ellen a bíróság hivatalból el nem járhat.

A vádlevél szerkezete és érvényesítése tekintetében a mostani osztrák büntető perrendtartás igen czélszerűen rendelkezik, s kétségtelenül előre haladottabb álláspontot foglal el az 1850-dikinél.

A mi különösen a vádlevél szerkezetét illeti, az az angol és francia minták mindegyikéből van összeállítva.

Tartalmaznia kell:

1. A vádlott nevét.
2. A vádlottnak terhél rótt cselekményt vagy cselekményeket valamennyi a törvényben meghatározott ismérveivel együtt. Amennyiben a bevádolt cselekmény világosabb megjelölése szükségessé teszi, a hely, idő, tárgy s többféle körülmények is kiteendők.

3. A bevádolt cselekmény vagy cselekmények törvénybeli megnevezését, valamint a törvény azon szakaszaira való utalást, melyeknek alkalmazásba vétele indítványoztatik.

Ezekon kívül egy rövid, de kimerítő indokolás csatolandó a vádlevélhez, melyben a tényállás, amint az a feljelentésből vagy az elővizsgálati iratokból kitűnik, körülményesen és összefüggőleg előadandó.

A megidézendő tanúk szakértők és egyéb bizonyítékok jegyzéke, melyekkel a vádló a főtárgyaláson élni kíván, felveendők a vádlevélbe vagy melléklendők ahhoz. A vádlevél maga tehát csak

a száraz tények leírását és a bizonyítékok (tanúk, szakértők, okiratok) jegyzékét tartalmazza. Az indokolás azonban kiterjeszkedik már az elővizsgálat adataira s az ezekből vont következtetésekre is, hogy a vád megengedhetősége felett határozó bíróság a bevádolt bűntény körülményeivel tüzetesebben megismerkedhessék. Ez azért hagyatott ki a vádlevél szövegéből s rendeltetett csak mellékletként ahhoz csatoltatni, hogy a főtárgyaláskor a vádlevél felolvasása az esküdteket elfogultakká ne tegye, bennök előre véleményt ne alkosson.

A vádlevél kézbesítetik a vádlottnak s ha 24 óra alatt nem emel kifogást a vád ellen, a főtárgyalás minden további közbeszóló határozat nélkül kitűzetik.

Ha ellenben kifogással él a vádlott, a vád megengedhetősége felett a felsőbb bíróság van hivatva határozni.

A főtörvényszék, ha a vádat alaposnak találja, egyszerűen csak azt határozza, hogy „a vádnak hely adatik.” Ha pedig indokolatlannak találta azt, hogy „a vádnak hely nem adatik s az eljárás beszünttetik.”

A vádhatározatban megnevezendők azon bírák, kik annak meghozatalában részt vettek. A törvény világosan meghagyja, hogy a határozatok indokai aként szerkesztendők, hogy az ítélszék határozatainak az érdemben ne praejudicáljanak.

Ezen rendelkezéseknek igen sok előnyei vannak a többi államok eljárási szabályaiban foglalt vádelrendelési módok felett.

Főelőnye, hogy a vádhatározat meghozatala a vádlottól függ. Ha ez nem emel kifogásokat, akkor az ügy vádhatározat nélkül, csupán a vádlevél alapján kerül tárgyaláshoz.

Ez nem csak tetemes munka és időtakarítás, de azért is czélzerű, mert a vádlott nem jelenik meg az esküdtek előtt a vádalá helyezés gyanufoltjával, a mi többször elfogultságot szülhet olyanokban, kik az ily határozatot már úgy fogják fel, mintha ezzel a vádlott bűnössége, vagy legalább az ellene fenforgó bizonyítékok nyomós volta valószínűnek találtatott volna.

Másrésről mégis megadja a vádlottnak azon jogot, hogy a vádat, ha azt teljesen alaptalannak tartja s magát meghurezoltatni nem akarja, megtámadhassa s elfogulatlan bíróság eldöntése elé vigye.

Előnyös továbbá, s ezidőszert egyedül az osztrák jog rendelkezik így, hogy a vádlottnak mód van nyujtva, a vád és indo-

kolása ellen észrevételeit megtehetni, még mielőtt az eldöntés alá kerülne, s így ezen eljárás szerint a bíróság nem a vádló egyoldalú előadásai alapján, hanem mindkét fél meghallgatása mellett határoz a vád megengedhetősége felett is. Ha már provokáltatik ily határozat, akkor legalább az is biztosított, hogy a meglevő adatok által nyújtotta lehetőség határaiban, csak az ügy alapos megvizsgálása és megvitatása után döntsék el.

Maga a határozat megnevezése és a törvényben előszabott szerkezete is eltér az eddigi szokásos és felette aggályos vádkimondási módoktól. Nem vád alá helyezi a vádlottat, hanem csak a vádnak helyt ad, vagy megtagadja azt. Nyelvészetiileg kevésbé súlyos fogalmak kapcsolvák azon kifejezéshez, hogy valaki ellen a vádemelés megengedtetik, mint ahhoz, hogy valaki vád alá helyezettetik.

Ezen megkülönböztetésnek esküdtszékeknél van különösen jelentősége. Nem lehet célszerű, hogy az esküdtek, bár mily csekély mérvben is, elfogultsággal tekintsenek már a tárgyalás kezdetén, még mielőtt a legcsekélyebb bizonyítékokról csak tudomásuk is lenne, a vádlottra; azért kikerülendő minden olyan körülmény, mely ily elfogultságot előidézhetne. S az osztrák törvénynek a vádkimondásra használt kifejezése e tekintetnek is megfelel.

Az is célszerű, hogy a vád megengedhetősége felett nem az első — hanem a másodbíróság határoz.

Ez által el van háritva az, hogy az ügyben érdemileg döntő bíróság a vádhatározat meghozatala által elfogulttá váljék s az ügyről magának alkotott nézettel üljön a tárgyaláshoz. De el van háritva az is, hogy a vád megengedhetősége felett azon bíróság döntsön, mely a vizsgálatba befolyván, már ez által sem tekinthető minden érdekeltségtől mentnek. Az előbbi ok fontos oly eseteknél, melyekben az érdemleges ítélelhozatal is a törvényszéket illeti; az utóbbi, hol esküdtszéki eldöntés alá kerül az ügy.

E tekintetben az osztrák új büntető perrendtartás egészen más elvből indul ki, mint az 1850-iki. Ez utóbbi szerint ugyanis előbb hozatott meg a vádhatározat, s csak, ha ez már jogerőre emelkedett, adatott be a vádlevél. Ezen büntető perrendtartás szerint is (222 §.) joga volt ugyan a vádlottnak írásbelileg indokolni netaláni kifogásait a hozandó vádhatározat ellen, de mert ezt már a vizsgálat befejezésekor kellett tennie, vagyis midőn a vádlevél nem volt még beadva, nem is volt alkalmá kellően védekezni, miután nem

tudhatta, hogy tulajdonképen mivel fog vádoltatni. Csak a vádlott által előterjesztett védelmi nyilatkozatok után, zárt törvényszéki ülésben adta elő az államügyész szóval vagy írásban vádindítványát. A vádhatározat hozatala csak az esküdtszéki ügyekben tartozott a főtörvényszék hatáskörébe. Pedig éppen akkor, ha a bíróság dönt a bűnösség kérdésében is, kíváncsi leginkább, hogy a vádalahelyezés feletti határozathozatal más bíróságot illessen.

Az 1850-iki perrendtartás sokban még a nyomozó eljárás elveit követte. A bíró hivatalból is eljárhatott, az államügyész indítványához nem volt kötve.

Maga a vádlevél szerkezete nélkülözötte azon egyszerűséget, mely a közvetlen szóbeliség egyik nélkülözhetlen feltétele. Meg volt engedve már ebben a bizonyítékok mérlegelésébe is bocsátkozhatni.

A tárgyalás folyamára és a határozathozatalra nézve az új osztrák törvény a német törvények némely módosításaival a francia tárgyalási szabályokat fogadta el. Az 1850-iki perrendtartástól azonban több tekintetben eltér és jobb intézkedéseket tartalmaz.

Az esküdtek elé szabott eskűminta majdnem szóról szóra az, mi a francia Code 312-ik §-ában van előszabva. Lényeges eltérés csak abban van, hogy a francia minta szerint arra is fogadalmat tesz az esküdt, hogy az ügy felett, mielőtt szavazatát nem adta, senkivel sem fog tanácskozni; az osztrák eskűformula is felveszi ugyan ezen rendelkezést, de nehogy félre értessék, miként az sok időig Franciaországban történt, hozzá teszi „kivéven esküdttársaival.”

Az esküdtek nem együttesen hanem egyenként esküdnek meg, amennyiben az elnök elmondja az eskűmintát s azután egymásután szólitja fel az esküdteket neveiknél, mire azok mindegyike egyenként mondja „esküszöm, Isten engem úgy segítjen”.

A tárgyalás kezdetén mindenekelőtt a vádlevél olvastatik fel. A vádlevél mellékletei, különösen a vádindítvány indokolása, nem tárgyai a felolvasásnak.

A vádhatározat csak akkor olvasandó fel, s csak azon részében, mely a vádpontok valamelyikére nézve a további eljárást beszüntette, vagyis a vádnak helyt nem adott. (244 és 314 §.)

Az 1850-iki b. perrendt. 269-ik §-a minden esetben felolvastatni rendelte úgy a vádhatározatot valamint a vádlevelet is egészben.

E tekintetben az új osztrák büntető perrendtartás oly újítást tartalmaz, mely semmi más törvényhozásba felvéve még nincs, de melynek czélszerűségét mindenki el fogja ismerni; mert tagadhatlan, hogy az egyszerű polgárt az ily határozat könnyen elfogulttá teheti; azt hiszi, hogy kit felsőbb bíró jogosan vádolhatónak kimond, az ártatlan nem lehet.

A francia eljárás azon rendelkezését, hogy a tárgyalás elején az államügyész szóval is indokolhatja a vádat (exposé), az osztrák eljárás, bár azt több német állam is felvette, teljesen mellőzte.

A vádlott, tanuk és szakértők kihallgatását az elnök eszközli, közvetlen kérdéseket intézhetnek azonban azokhoz a törvényszék tagjai, az esküdtek, a felek és ezek képviselői is.

A 245-ik §. némileg korlátozza a vádlott kihallgatását, amennyiben, ha a vádlevél tartalmát be nem ismeri, a további kérdésekkel való zaklatásnak nincsen helye. De joga van a vádlottnak még a bizonyítási eljárás megkezdése előtt a vádlevél állításaira körülményesen nyilatkozni, valamint a tárgyalás során is minden felhozott bizonyítékra észrevételeit megtenni. Erre az elnök által figyelmeztetendő. Ha nyilatkozatai eltérők a vizsgálatban tett vallomásaitól, vagy ha a feleletet épen megtagadja, a vizsgálati jegyzőkönyv felolvasása rendeltethetik el.

A kihallgatandó tanuk és szakértők, valamint egyéb bizonyítékok egymásutánját az elnök határozza meg.

A tanuk és szakértők egyenként, kihallgattatásuk előtt megeskettetendők.

Ha a tanuk ellentétesen vallanak, egymással szembeesítendők. A vádlottal nem. A tárgyalás egész folyamata alatt jelen van a vádlott Csak kivételesen van joga az elnöknek, valamely bűntárs vagy tanu kihallgatásánál, a teremből őt eltávolíttatni. Ezen kihallgatás megtörténte után azonban behívandó s a távollétében történetekről körülményesen értesítendő. A tárgyalás során csak bizonyos meghatározott esetekben van megengedve az elővizsgálati tanúvallomási jegyzőkönyveknek felolvasása.

Ezen esetek:

1. Ha valamelyik tanu időközben meghalt; ha tartózkodása

ismeretlen; vagy megjelenése betegség, aggkor, igen nagy távolság vagy egyéb fontos okok miatt eszközölhető nem volt.

2. Ha a főtárgyaláskor tett vallomásuk az elővizsgálatban mondottaktól lényegesen eltér.

3. Ha erre nem jogosított tanuk vagy bűnrészesek a vallomástelt megtagadják; végre

4. Ha mindkét fél beleegyezik.

Az elnök jogosítva van a tárgyalás során a felek indítványa nélkül is, ha némely körülmények felderítésére czélszerűnek tartja, újabb tanuk és szakértők beidézését elrendelni. Afelett valljon az így beidézetek megeskettessenek-e, a felek meghallgatása után a bíróság határoz.

Nevezetes rendelkezése továbbá az új osztrák büntető perrendtartásnak, hogy az esküdtekhez intézendő kérdések mindjárt a bizonyítási eljárás befejezése után a vád és védbeszéd előterjesztése előtt állapittatnak meg a bíróság által. Ezen kérdések úgy az államügyésznek valamint a védőnek is, ha kívánják, írásban is átadandók. Mindkét fél a kérdések módosítása s újabb kérdések felvétele iránt is indítványt tehet.

Ez által egyrésről eleje van véve elhamarkodott homályos kérdések intézésének, s másrésről úgy a vád, valamint a védelem is, de főleg az elnöki végszó konkrét alapra vannak fektetve; az esküdteknek a kérdések lényege, az abban foglalt kifejezések jelentősége minden szempontból megmagyaráztathatik.

Ha a bíróság a tárgyalás folyamából arról győződik meg, hogy az eljárás a panaszra jogosultnak indítványa nélkül tétetett folyamatba, vagy akarata ellen folytatott; — ha a vádló a tárgyalás folyama alatt panaszát elejtette; — ugyszintén ha azt találja, hogy a cselekmény b-következett kegyelmezés, vagy elévülés folytán megszűnt büntethető lenni: az esküdtek mellőzésével kimondhatja a felmentő ítéletet.

A vádló az esküdtekhez intézendő kérdések megállapításaig van jogosítva panaszától visszaléphetni.

A vádló és védő előadásai után az elnök befejezettnek jelenti ki a tárgyalást s összegezi röviden a tárgyalás eredményét, felsorolja a vádlott mellett és ellene szóló erősségeket, anélkül azonban, hogy azok felett saját nézetét nyilvánítaná; megmagyarázza az esküdteknek a vádba vett büntény ismérveit s a kérdésekben előforduló törvényes kifejezéseket s figyelmeztet.

teti őket a tanácskozás és szavazás körüli kötelességeikre.

Az elnök előadását senki sincs jogosítva félbeszakítani, sem pedig észrevételeket arra nem tehet. Azonban mindkét fél kívánhatja, hogy az esküdteknek adott jogi magyarázat jegyzőkönyvbe vétessék.

Az elnöki összegezés ezen rendelkezés szerint két részből áll, épen úgy mint Angliában. Ismétli röviden a bizonyítási eljárás eredményét s oktatást ad az esküdteknek a kérdések eldöntéséhez szükségeselt törvények ismeretében.

Ha az esküdteknek a tanácskozás során kételyeik vannak, melyekre nézve felvilágításokat akarnak nyerni, ez iránt írásbeli megkeresést intéznek az elnökhöz, ki annak megadása végett a jegyző, államügyész és védő jelenlétében szobájukban megjelenhetnek. Ha az utóbbi kettő eltávozott volna a törvényszéki épületből, egyedül a jegyzővel is bemehet e célból az elnök az esküdtek szobájába.

A bűnösség tárgyában intézett kérdés igenlő eldöntéséhez legalább 8 szavazat szükségeseltetik, ugyanannyi a súlyosító körülmények constataálására irányzottaknál. Egyébb mellékkérdések egyszerű szavazattöbbséggel döntetnek el.

Szavazategyenlőség esetében a vádlottra nézve kedvezőbb nézet tekintetik eldöntöttnek.

Az esküdtek „nem bűnös“ határozata folytán a bíróság azonnal kimondja és kézbesíti is a felmentő ítéletet.

Ha a bíróság egyhangulag úgy van meggyőződve, hogy az esküdtek a dolog lényegére nézve tévedésben vannak, jogában áll az ügyet, ha vádlott bűnösnek mondatott ki, a legközelebbi esküdtszékhez utasítani.

Ha pedig azt tartja, hogy azon cselekményre, melyet a vádlott az esküdtek kimondása szerint elkövetett, a törvény büntetést épen nem szab, vagyis bűnténynek nem is qualificálható, — felmenti a vádlottat, daczára annak, hogy az esküdtek bűnösnek mondták.

Külömben pedig, ha e két eset fenn nem forog, a felek újbóli meghallgatása után kimondja a büntetést. Határozott indítványt a kiszabandó büntetés tekintetében az államügyész nem teszen (255. §.) Az 1850-iki b. perrendtartásnak a tárgyalás folyamára és a határozathozatalok módjára vonatkozó rendelkezései majdnem azonosak. Van azonban néhány igen lényeges eltérés is. Így p. o. miként fentebb már érintettem, az új perrendtartás szerint a vádhatározat

fel nem olvasandó, kivéve azon esetet, midőn az a vádléval némely pontjait szünteti meg; a régi szerint ez mindenkor felolvasandó volt. Az új eljárásban védő és vádlott közvetlen kérdéseket intézhetnek a tanuk és szakértőkhöz, a régi eljárás szerint (278. §.) ezt csak az elnök utján tehették.

A jelenlegi eljárás szerint az esküdtekhez intézendő kérdések mindjárt a bizonyítási eljárás befejezése után állapittatnak meg; az 1850-ikiben ellenben (323. §.) csak az elnöki összegezés után.

A jelenlegi eljárás szerint az elnök felvilágosítás végett csak a jegyző, államügyész és védő, és csupán kivételes esetekben egyedül a jegyzővel mehet be az esküdtekhez, az 1850-iki perrendtartás szerint mindig egyedül mehetett be hozzájuk.

A hozott ítélet ellen semmiségi panasznak és fellebbezésnek van helye. Az utóbbi jogorvoslat azonban csak a büntetés kiszabására vonatkozhatik. A bűnösség kérdése csak semmisségi panasszal támadható meg.

A büntető perrendtartás 344-ik §-a felsorolja a semmiségi okokat. Jobbára alaki sérelmekre vonatknak.

Nevezetesebb esetei:

a) ha az esküdszék nem volt törvényszerűen alakitva; b) ha az ügy védő nélkül tárgyalatott; c) ha oly elővizsgálati jegyzőkönyv olvastatott fel, mely törvény szerint figyelembe nem jöhet; d) ha az esküdteknek az elnök helytelen jogi oktatást adott, stb.

A semmitőszék előtti tárgyalásban mindenkor védő is alkalmaztatik. Lényeges eltérést tartalmaz az új perrendtartás e jogorvoslat tekintetében azon irányban, hogy az 1850-diki perrendtartás szerint felmentő ítélet ellen az államügyész a vádlott hátrányára nem élhetett jogorvoslattal. Ily ítélet ellen az államügyész, vagy ha ez elmulasztotta volna, a főállamügyész csak a törvény megtartása szempontjából (zur Wahrung des Gesetzes) élhetek semmiségi panasszal.

Ennek azonban a felmentett vádlottra nézve nem volt semmi joghatálya. Az új perrendtartás ezen megkülönböztető rendelkezést nem vette fel.

Az eljárás újra felvételét kérheti az elítélt vádlott:

1. Ha igazolja, hogy elítéltetése valamely hamisított okirat,

hamis tanuságtétel, megvesztegetés, vagy valamely harmadik személy egyéb büntethető cselekménye által okoztatott.

2. Ha oly új ténykörülményeket vagy bizonyítékokat hoz fel, melyek önmagukban vagy az előbbi bizonyítékokkal való összefüggésükben a vádlott felmentését vagy enyhébb beszámítás alá eső cselekményben való elítéltetését indokolni képesek; végre

3. Ha ugyanazon cselekményért különböző ítéletekkel két vagy több egyén ítéltetett el, s az ítéletek, valamint az azok alapjául szolgáltat ténykörülmények összehasonlításából ezen egyének közül egy vagy többnek büntelensége szükségszerűleg következik.

Az államügyész vagy magánpanaszoló pedig az elévülési időn belül akkor kérhetik az ügy újrafelvételét:

1. Ha a felmentő ítélet valamely hamisított okmány, hamis tanuságtétel, megvesztegetés vagy egyéb bűncselekmény által éretett el.

2. Ha vádlott később bíróság előtt vagy bíróságon kívül a neki tulajdonított cselekményt beismeri, vagy egyéb oly újabb ténykörülmények vagy bizonyítékok merülnek fel, melyek egyedül vagy az előbbeni bizonyítékokkal való összefüggésükben alkalmasak vádlott bűnösségét igazolni.

Joga van az államügyésznek az újrafelvételt a most felsorolt esetek valamelyikében akkor is kérni, ha vádlott elítéltetett ugyan, de épen a fenti okok miatt enyhébb büntetés alkalmaztatott mint a minőt alkalmazni kellett volna:

1) ha a vádlott tulajdonképeni cselekményére a törvényben halálbüntetés vagy életfogytiglani börtön van kiszabva, a vádlottra pedig az ítélet alapjául szolgáltat körülményeknél fogva csak időleges börtön volt kiszabható; vagy

2) ha legalább 10 évi börtön lett volna kiszabandó s a büntetés kiszabása 5 éven alul történt; végre

3) ha a cselekmény bűnténynek bizonyult, holott az előbbeni körülményeknél fogva csak vétségnek volt qualifikálható.

A közvádló új bizonyítékok alapján az oly ügy újrafelvételét is kérheti, mely tárgyalás nélkül lőn beszüntetve.

A magánpanaszlónak, ha panaszát visszavonta, az újrafelvétel meg nem engedhető.

A vádlott által kért újrafelvétel nem eredményezheti az újított perben annak súlyosabb elítéltetését.

Az újrafelvételt nem csak a vádlott, hanem hozzátartozói is kérhetik. Ha pedig az államügyésznek jutnak oly körülmények tudomására, melyek a vádlottnak jogot adnának újrafelvételt kérhetni, köteles erről a vádlottat vagy hozzátartozóit értesíteni, vagy hivatalból az újrafelvételt indítványozni.

Az 1850-iki bünt. perrendtartás (393. és 394. §§.) szerint az államügyész az ügy újrafelvételét csak akkor kérhette a felmentő vagy tulenyhe ítélet ellen, ha büntető birói ítélettel kimutatta, hogy a felmentés, vagy enyhébb elítélés: hamisítás, hamis tanúság, vesztegetés, vagy egyéb büntett alapján történt

A vádlott perújítási kérelme ily feltételhez kötve nem volt. Az új pereljárás az államügyészre nézve is mellőzte ezen feltételt.

A semmitőszék jogosítva van a főállamügyész meghallgatása mellett az újrafelvételt a vádlott javára akkor is elrendelni, ha a vádlott azt nem is kérte, s nem is forognak fenn azon esetek, melyekben azt kérhetné, de az elítéltetés alapjául szolgált ténykörülmények semmis volta iránt alapos aggodalmai vannak, vagy azt találja, hogy valamely ügyben a vádlott hátrányára a törvény megsértetett vagy helytelenül alkalmaztatott.

Ezen intézmény fény- és árnyoldalai.

Legtöbbet ártottak az esküdtszéki intézménynek azok, kik a z t a né p s z a b a d s á g, a z a l k o t m á n y o s s á g s z e m p o n t j á b ó l pártolták. Nem csak azért, mert ezen szempont a mindenkori kormány iránt egyidejűleg bizalmatlanságot fejez ki, s a bizalmatlanság ismét csak bizalmatlanságot szül; hanem főleg, mert az állam egyik legtekintélyesebb, legtiszteletreméltóbb, legbefolyásosabb osztályára, a bírákra, sértő, amennyiben annak ad kifejezést, mintha ezekről föl lehetne tenni, hogy az igazságot a kormány céljainak bármikor feláldozni fognák, hogy kezeikben az egyéni szabadság veszélyeztetve van. Ez volt indoka a legtöbb helyen, hogy ez intézmény ellenségekre talált éppen a jogászörökben, vagyis azoknál kik a törvények alkotására a legelhatározóbb befolyást gyakorolják.

Tagadni nem lehet ugyan, miszerint azon történelmi tény, hogy az esküdtszékek illetőségi köre mindenütt oly időkben szorítatott meg, midőn a kormány szabadságellenes törekvésekkel hatalmát éppen terjesztetni akarta a népjogok rovására: nem a rendes törvényszékek függetlensége mellett tesz tanúságot; de viszont el kell ismerni, hogy más részről ebből még nem következik, hogy az esküdtek minden befolyásoknak felette állanak.

Nem szabad szem elől tévesztetni, hogy az utolsó évtized a bírósági szervezet terén is óriási előmeneteleket tett. Ahol alkotmányosság lépett az absolutismus helyébe, ott többé-kévésbé érzi mindenütt a kormány is, hogy a független bírói kar egyik alapkőve az államrendnek; tudja, hogy ha az egyik kormány corumpálhatja a bíróságok függetlenségét, más kormány és pártok fellépésével, ezek is megfogják ezt tehetni. Hodie mihi, cras tibi. Azért tehát jobbára, önérdékekben is kimélni iparkodnak a bírói függetlenséget. S azért a jelen alkotmányos államok bíráit a régi vagy absolutisticus államok bíráival párhuzamba tenni nem lehet.

A ki helytelen szempontból indul ki, az helyes eredményekre nem juthat.

Már pedig kétségtelen, hogy alkotmányos országban a népszabadságokat nem a törvényszéki termekben, hanem a törvényhozó testületben kell megvédelmezni. Ez azon hely, hol az ez iránybani sérelmeket szóba hozni és orvosolni kell. Ott nincsen parlamentarismus, ott nincsen alkotmány, hol a népjogoknak más ótalma nem létezik: mint a bíró függetlensége! Ott szinleges az alkotmányosság s csak arra szolgál, hogy a legveszélyesebb önkény takarója legyen.

Sőt azt hiszem, hogy éppen a politikai előny leggyengébb oldala az esküdtzékeknek, mert amint bizonyos, hogy lehetnek bírák, kik néha nem fognak elég állhatatosságot megőrizni, midőn valamely ügy mikénti eldöntésében a kormány — melytől előmozdításuk függ — van közelebről érdekelve, úgy tagadhatlan az is hogy elégszer az esküdtek sem menttek olyatén befolyásoktól, melyek az ügyek igazságos eldöntésére zavarólag hatnak. Ilyen p. o. a lármázó közvélemény nyomása, pártérdekek, vallási elfogultság, társadalmi balnézetek stb.

Ezen szempontból vizsgálva tehát a dolgot, az esküdtzéki intézmény sem mentt a hibáktól. Sőt e tekintetben — ezt nem tagadom — alatta áll a rendes bíróságoknak; mert míg a rendes bíróságoknál leginkább csak egy érdek t. i. a kormány érdeke gyakorolhat némely esetekben aggasztó befolyást, addig az esküdtzékeknél számtalan, néha fel sem ismerhető befolyások hamisíthatják meg az ítélő polgárok pártatlanságát, független önállóságát. Hogy ezen lehetőségek daczára mégis ritkák azon esetek, melyekben az esküdtzékek a polgári, a politikai szabadság veszélyére váltak volna, ezen intézménynek nem politikai, hanem igazságügyi előnyeiben nyugszik. Az esküdtzékeknek, mint igazságügyi institutiónak szervezete olyan, hogy míg a rendes bíróságoknál, ha ily káros befolyás valahol befészkelte magát, azt onnét eltávolítani, a z e g y e s e m b e r n e k, ki ez által veszélyeztetve érzi szabadságát, nincs hatalmában, addig az esküdtzéki intézmény a visszavetési jog gyakorlataiban bírja az elfogult vagy érdekelt elemek részvétele elleni correctivumot, mi által mindenki kellően védelmezve van.

Ha valamely állam képes lenne annyi bírót alkalmazni, hogy a minden indokolás nélküli visszavetési jog gyakorlata ezeknél csak felényire oly tág körben, mint esküdteknél, megadható lenne a feleknek, akkor — ezt sem habozom kimondani, — bizonyos

feltételek mellett inkább biznám az igazságszolgáltatás gyakorlását törvénytudó bírakra, mint törvénytudatlanokra.

De mivel nincsen állam, mely az erre szükséges számú, jogban jártas egyénekkel rendelkezhetnék, sem pedig olyan, mely az ilyen intézménynek költségeit elviselni lenne képes, előnyt adok az esküdt-széki intézménynek melynél ezen garantiák létesítésének oly leküzdhetlen akadályai nincsenek.

Oly fényes oldala ez institúciónak a visszavetési jog, mely semmivel sem pótolható. A jogtudó bírák felelőssége, törvényekben való jártassága, kötelességérzete és bótápasztalatai, mind nem érnek annyit, mint amennyi garancia az egy visszavetési jog gyakorlatában fekszik. Mind e kitűnő tulajdonságok, ha valamennyi bíróban meg is lennének s ha nem is léteznék bíró, kiben ezen kellékek egyik-másika esetleg hiányozhatik, mégsem nyújthatnak kellő megnyugvást, ha a bíráskodásból szabadon ki nem zárható az érdekelt felek által az, kiről tán tudják, hogy ellenségek! Pedig a bíró sem mentt az összes emberi gyengeségektől, s elégszer lehetnek emberek egymás irányában ellenséges indulattal, anélkül, hogy ezt bizonyítani is lehetne.

Van ugyan némely államban joga a vádlottnak 1—2 bírót minden indokolás nélkül is visszavethetni, de ez egyrészt oly szűk kör, mely valóságos ótalmat a legtöbb esetben nem is nyújt, s másrészt: bíróval szemben gyakorolva, — miután az a mindennapi élet és surlódások hullámainál némileg távol áll, — egy nemét a gyanúsításnak hordja magán, sértő; miért is azon collegiálitásnál fogva, melylyel egy és ugyanazon testületnek tagjai egymás iránt viseltetni szoktak, a vádlottra következményeiben káros is lehet, vagy ha nem is az, annak képzelgetik s amiatt tartózkodó az illető ezen jogának gyakorlatában.

Nem lehet azt állítani, hogy ugyanezen indokok az esküdt-székeknél is felhozhatók; mert először is az esküdtek nem képeznek összetartozó testületet, közöttük nincsen collegiálitás, egymást, mondhatni, alig ismerik; — ha tehát egyikük vagy másikuk mellőztetik, ez az esküdtársakra nem bántó, nem ösztönzi őket, hogy megbántott társukat mintegy rehabilitálják.

A bíróságoknál, ha meg is engédtetik a visszavetés, rendszerint! csak 1—2 tagra szorítkozik. Éppen ebben fekszik pedig a dolog odiuma. Ha többekkel szemben gyakoroltatik, a combinatióknak oly

igen tág köre lesz, hogy abból egyikre sem fog valami gyanúsító feltevés támadhatni. Még mielőtt gondolkozhatnék valaki, hogy ugyan miért vettették az egyik vagy másik vissza, a vádlottnak ellensége, vagy a vádlónak barátja-e az illető, stb. stb. már a 3. 4. 5. visszavetés következik, s az észrevételeket tevő abban fogja hagyni a további combinatiókat. Ellenben ha csak egy-két egyénnel szemben gyakoroltatik a visszavetés, ezen egy egyén körül összpontosulnak a legkülönbözőbb feltevések.

A bíró életpályája rendszerint kívül esik a mindennapi forgalmi élet keretén, s azért a vele való érintkezés jobbra csak hivatalos működésének körében történik. A beidézett 30 vagy 36 esküdt mindegyike ellenben a legkülönbözőbb foglalkozásokban élven, embertársaikkal s így a vádlottal is a legkülönbözőbb viszonyok és körülmények között jöhettek kellemes vagy kellemetlen érintkezésbe. Ennek következménye pedig az, hogy a visszavetés bírónál rendszerint hivatalos minőségére, a törvényekben való jártatlanságára, jellemgyengeségére vagy éppen részrehajlására szokott a közelebbi körülményeket nem ismerők által visszavezettetni. Azonkívül tehát, hogy ez odiumot szül, még a birói tekintélyt, e kitűnő társadalmi tényező iránti köztiszteletet is csökkenti. Nem így az esküdteknél, hol az érintkezések lehetőségének számtalan volta miatt a combinatiók éppen a viszonyok sokféleségénél fogva semmi biztos támponttal sem bírnak. Ezeknél tehát a visszavetés nem sértő s reactiót sem eredményezhet.

Azonban, mondom, még ha ezen okok nem is akadályoznák a vádlottat rendszerint bíróságokkal szemben a visszavétési jog szabad gyakorlatában, annyi bizonyos, hogy a legtöbb államnak bírósági létszáma — melyet betegség, szabadságon lételkülönben is apasztani szoktak — olyan, hogy azokon felül, kik egyenes érdekeltiségi kifogásolás alá esnek, alig lehetend valamely államban többre mint egy — két bíróra nézve az indokolás nélküli visszavetésnek helyt adni. Ez pedig annyi mint semmi. S mindenesetre sokszorta kevesebb mint az, ha, miként az esküdtszéknél, 9—12 egyént vethet vissza az illető a bíraskodásból.

Hogy valamely országban csak egy bírónak indokolás nélküli visszavetése megengedhető legyen, az ország legkisebb bíróságának is 10 tagból kellene állani. S még így is megtörtén-

hetnék, hogy az eljárásra szükséges szám nem lenne meg. Ugyanis 10 bíró közül, miután mindegyiknek joga van 6 h e t i s z a b a d s á g o t igénybe venni, legalább egy folytonosan fog hiányozni, mert tízet hattal sokszorozva ez hatvanat teszen, vagyis nyolcz héttel többet egy esztendőnél. De ha figyelembe vesszük még azt is, hogy a bírák legnagyobb része a nyári hónapokban élvezi szabadságát, a létszámból sokszor egynél több is fog hiányozni ez okból. Biztosan tehát csak 9-et lehet számba venni. Ezen kilencz közül egy elmarad azért, mert az ügy vizsgálatát teljesítette. Azt nem is veszem tekintetbe, hogy elégszer megtörténik, miszerint az ügy vizsgálóbírája akár betegség, akár szabadságra menetel következtében abban hagyandja a vizsgálatot, s azt más bíró folytatandja, miáltal két bíró mellőzése váland szükségessé. Azt is figyelmen kívül hagyom, hogy egyik-másik bíró mellőzése azért is szükségessé válhatik, mert a vizsgálat során felmerült incidens határozatok meghozatalába befolyt.

A fentebbiek szerint megmaradó 8 bíró közül bátrán lehet egyet leszámítani esetleges b e t e g e s k e d é s e k miatt. Jó egészséget kívánok mindenkinek; leginkább pedig a bíráknak, mert igen fontos, hogy betegségektől megóva legyenek. Sana mens in sano corpore. A gyakori betegeskedéseknek az ügyek mikénti ellátására is befolyása van. A folytonos szobai, ülő munka és kellő mozgás hiánya azonban rendszerint káros az egészségre. S azért éppen nem tuzok, ha a létszámból egyet esetleges betegségek miatt levonok; marad tehát 7. Ezen hét bíró közül adjunk a panaszlónak és vádlottnak csak egy-egyre nézve visszavetési jogot, s már nem lesz több öt bírónál, vagyis a bíráskodásra okvetlenül szükséges létszámnál. Csak egy ellen legyen már most a felek valamelyikének oly kifogása, melynél fogva annak kizárását bizonyos indokoknál fogva kérheti, s az ügy eldöntése már meg lesz akasztva.

Öt bírót említek azért, mert ha valahol hivatalnok bíróságokra bizatik a bűnösség kérdésének eldöntése és a közvetlen szóbeliség elvtől fogadtatik el, amivel a felebbviteli jogorvoslat legalább a tény kérdésében megnem egyeztethető, az ügyek végérvényes eldöntéséhez legalább annyi garancia kikerülhetlenül szükséges, hogy ne 3 hanem 5 bíróból álljon a törvényszék. És tényleg mindazon államok, melyek el nem fogadták az esküdtszékeket, legalább 5 tagban állapították meg az ítélő bírák számát.

Terjedtebb alapon a visszavetési jogot megengedni, mint mindegyik félnek egyet, tehát már éppen nem lehetne. De ámitás lenne

azt is hinni, hogy az oly állam mint p. o. a miénk képes az ország minden egyes törvényszékéhez legalább 10 rendes, jól díjazott, bírót alkalmazni. Hiszen látjuk, hogy a mostani nyomorult fizetések mellett is törvényszékeink legnagyobb része csak 6—8 bíróból áll, s még ezeket is redukálni vagyunk kénytelenek. Pedig bizonyos, hogy míg a bíró úgy lesz dotálva, hogy csak kissé terhes család mellett folytonosan anyagi gondokkal kénytelen küszködni, s adósságokban uszik, addig bizalommal a bírák ítéletei iránt, jellemők minden szilárdsága mellett is, a nép nem viseltethetik. Addig mindig jogosult azon aggodalom, hogy könnyen meggazdagodott emberrel szemben a nyomorral küzdő s így sorsával elégedetlen bíró ítéletét némi ingerültség, egy másiknál tán egyéb körülmények befolyásolhatják.

Téves azon szempont is, ha valaki az esküdtszéki intézménynek a bírósággal való összehasonlításában azt tartja az esküdttek előnyének, hogy a törvényeket nem ismerik, a bíróságok hátrányául pedig azt, hogy tagjai jogtudósok. Ilyen érvelés felett csak mosolyogni lehet. Az esküdtképességi törvények sehol sem zárják ki a jogtudósokat. A kettő közötti fő különbség tehát nem ebben, hanem azon körülményben van, hogy az esküdttek nem állandóan, életfoglalkozásképen, az állambírák ellenben folytonosan ezzel foglalkoznak, ez képezi kenyérkeresetüket.

Egy másik oly előnye az esküdtszéki intézménynek, mely hivatalnok-bíróságok által, legyenek azok bármily tökéletesen szervezve, el nem érhetik, az, hogy a törvény ismeretét terjeszti a népben.

A törvények kihirdetését a régi államok szószerinti értelemben vették, amennyiben a hozott törvényeket közhelyeken tényleg kihirdették s a törvények ezen meghirdetéséhez az összes népet meghívták.

Ekkor tehát anyagilag is tökéletesen jogosult volt azon jogelv alkalmazása, hogy „a törvény nem tudása nem mentség.”

Mostan a törvények kihirdetése nem egyéb fictionál. A hivatalos lapban kinyomatik ugyan de tudja mindenki, hogy a hivatalos lapot csak igen kevés ember olvassa el naponta. S vannak számosan, kik mert olvasni nem tudnak, vagy ha tudnak is, de csak a nép egyszerű nyelvezetét értik s nem a némely államok törvényeibe magát oly annyira befészkelte nehézkes

irályt, vagy nincsen pénzök, hogy azt megvehessék, még ha akarnák is, sem ismerhetik meg az ország törvényeit. S így bizonyosan állithatni, hogy az ország törvényeit a legtöbb állambau a nemzet zöme nem ismeri.

Az emberi természetben rejlik, hogy tisztelettel csak az iránt viseltetik, amit tiszteletreméltónak ismer. Legyen az ember tárgy vagy törvény, ez mindenre áll.

Az állam megállhat ugyan, ha egyik-másik polgára nem ismeri az ország törvényeit. El kell ismerni azonban azt is, hogy a törvények nem csak azért alkottatnak, hogy megszegőit azok szerint büntetni lehessen, hanem főkép, hogy az állam polgárai cselekményeikben azokat követhessék. Ugyanazért kötelessége az államnak maga részéről minden lehető arra megtenni, hogy az állampolgárok a törvényeket megismerni tanulják.

Ha ezt nem teszi, legszentebb kötelességét mulasztja el, s az anyagi igazság szempontjából elveszti azon jogot, hogy a nem ismert törvények megszegőit büntetéssel sújthassa. A büntetések alkalmazása ily esetekben, nem tekinthetők egyébnek hatalmi tényeknél, melyeket jogi fictiókkal iparkodnak eltakarni. E jogi fictiók ott, hol enyém és tiedről van szó, vagyis oly jogokról, melyekről a polgár tetszése szerint le is mondhat, némi jogosultsággal bírnak még de nem a büntető törvények szempontjából. melyekben a legszentebb, elidegeníthetlen emberi jogokról történik rendelkezés, melyekről lemondani az embernek nincs joga.

A törvények ismeretének terjesztése legalkalmasabban azért történik az esküdszéki intézmény által, mert a tárgyalásokhoz beidéztet esküdtek az ügyek eldöntése körül megismerkednek a törvények rendelkezéseivel; megtanulják különösen azt, hogy a törvényt tisztelni, a törvénynek engedelmeskedni mindenki köteles. A polgárok egymás után jönnek sorba az esküdtszolgálathoz. A törvény iránti tiszteletben a tárgyalások során belé szokván, itt szerzett ismereteiket mind-egyikök saját körében tovább terjeszti. Ez által a törvény ismerete általánossá s azok megszegése ritkábbá válik.

Ellenvetni szokás, hogy ez által a büntettek kevesbedése el nem éretik, mert a tárgyalásokban csak azok tanulják a törvényt ismerni és tisztelni, akik esküdtekként működnek, nem pedig azon szegényebb osztályiak is, kikből a legtöbb gonosztevő kerül ki, s akik esküdtképességgel nem is bírnak. Ezen ellenvetés azonban nem áll, mert először is az esküdt polgárok qualificatiójával bírók

közül is kerülnek ki bűntevők, s ezeknek megtérítése minden esetre nyereség. De ha ez nem is lenne, tagadhatatlan, hogy a mindennapi élet küzdelmeiben résztvevő polgárok sűrűbben érintkeznek az alsóbb osztályu népekkel is mint a hivatalnokok.

A törvénybe ütköző cselekmények elkövetésénél rendszerint menteni szokta a legnagyobb gonosztevő is cselekményét önelkiismerete előtt valamivel. Egyszer a szükség, máskor az alkalom, ismét máskor a károsítandónak rosszasága által.

Az emberi természetben gyökerezik tehát az is, hogy amit más cselekményeiben megrovunk, attól tartózkodni érezzük indíttatva magunkat is. Az ember lelkiismerete hangosabban szólal fel akkor, midőn tudjuk, hogy elkövetendők vagyunk valami olyast, ami miatt mást kárhoztattunk; azért a legritkább esetek közé tartozik, hogy az esküdt azon tárgyalásokból, melyekben részt vett, ne okult — s hasonló büntény miatt maga is vád alá került volna.

Azon jogászok, kik azt hiszik, hogy az esküdtszék csak divat, s nem oly institutió, mely törvénykezési tekintetben előnyösebb az állandó törvényszékeknél, szálljanak önmagukba s kérdezzék meg magokat, nem tapasztalták-e önmagukon is néha emberi természetük e hajlamát? nem tapasztalták-e néha, hogy kisebb-nagyobb kötelességzegésektől, melyektől a legkevesebb embernek ifjusága mentt, éppen akkor kezdettek szigorúabban tartózkodni, midőn alkalmuk volt azt másnál roszalni, vagy büntetni.

Ha semmi más előnye sem lenne az esküdtszéknek, mint az, hogy ezen hatása által a büntettek kevesbedését eredményezi, elegendő lenne, hogy az elfogadtassék.

Hozzájárul azonban ehhez még azon körülmény is, hogy a polgároknak ily fontos tisztségre való meghívásuk emeli az erkölcsi önértékét, ami pedig szintén hatalmasabban megvédi az embert a büntényektől mint bármily szigorú bírák és barbár büntetések.

Jogállamban nem lehet a törvény ismerete egy osztály privilegiuma. Valamint a fegyverforgatás megszűnt mesterség lenni, hanem általánosítottatott, úgy közkinccsé kell válnia a jog és törvény tudásának is.

Az emberi tehetségek közül egy sem tompul oly hamar el, mint a figyelem. Akár ugyanazon dolgot többször, akár a legkülönbözőbb dolgokat nagy sokaságban egymásután látjuk vagy halljuk, figyelmünk kifárad, s a dolgok ily kimerültségünkben csak ködéképpként vonulnak el előttünk, anélkül, hogy emlékezetünkben azokból hű kép maradna meg.

Az élet legközönségesebb körülményeiben is tapasztalni ezt. A falusi ember, ki egy éven át egyszer-kétszer rándul a városba, s akkor a színházba megyen, az előadott darabot oly feszült figyelemmel fogja végig hallgatni, hogy képes leendő nemcsak az egész cselekményt elmondani, de az egyes jeleneteket is híven megjegyezni magának. Ellenben a városi ember, ha naponta látja azt, végig hallgatja anélkül, hogy az összefüggésre csak figyelmeztetni is tudna; ha pedig kijő a színházból, már el is feledi a részleteket. Emlékezetében legföllebb a marcansabb helyek, megragadóbb jelenetek maradnak nagyobb vonásokban meg. Vagy, hogy komolyabb példát hozzak fel, gondoljanak csak vissza a miniszterek azon időkre, midőn mint egyszerű polgároknak valaki baját esetleg elpanaszolta nekik, nem fogták-e rögtön fel az ily elbeszélést minden részleteivel s nem tartották-e meg hónapokon át emlékezetükben. S most, midőn naponta egymásután 10—15 egyén jön elpanaszolni nekik sérelmeiket, képesek-e azt mind oly figyelemmel kísérni és emlékezetükben megtartani, mint annak előtte? Bizonyára nem!

Sokkal veszélyesebb az, semhogy gondolná az ember, hogy a rendes törvényszékeknél, a bírák figyelme rövid idő alatt kimerítetik. Éveken át egymásután a legkülönbözőbb drámák gördülnek le előttük, úgy hogy idővel eltompul figyelő tehetségük s az egyes ügyeket alig képesek már a szükséges éberséggel végig hallgatni.

Még inkább beáll ezen eltompulás oly ügyeknél, melyek egymáshoz, ha némely eltérésekkel is, de lényegileg hasonló körülmények kíséretében történtek meg. Pedig az ügyek nagy része ilyen. Nem minden esetnek vannak érdekfeszítő részletei.

A figyelő tehetség véges, mint minden, ami emberi. Nem véd ez ellen sem a törvénytudomány sem pedig a köteleességérzet. Már pedig ha arról van szó, hogy kinél van megnyugtatóbb kezekben valamely ügy eldöntése, annál-e, aki törvényekben nem jártas ugyan, de egészséges józan észszel és éber figyelő tehetséggel bír,

avagy annál, aki mély jogtudománnyal és bő tapasztalatokkal dicsekedhetik ugyan, de feszülten figyelmezní már nem igen tud: akkor kétségtelenül előnyt fog mindenki adni az előbbinek.

Az esküdt, mivel a legegyszerűbb polgári foglalkozás mellől hivatik egyszerre a szokatlan bírói székbe, s önértetét a hivatás fontossága is emeli, s mert a dolgok új volta érdekli: phisicailag képešebb a tárgyalás folyamat éber figyelemmel kísérni, mint a törvénytudó bíró, kit az esetek megszokottsága kifárasztott.

A kötelességérzet a bíraskodást hivatásszerűleg gyakorló törvénszéki tagoknál kétségtelenül nagyobb mint a mindennapi foglalkozások mellől odaszólitott esküdteknél, de tagadhatatlan, hogy az esetről esetre letett eskü benyomása alatt ezeknek kötelességérzete is ébren tartatik.

A magasabb műveltség rendszerint gyengíti a vallásosság intenzitását, s aki vallásos, legyen az zsidó vagy keresztény, mohamedanus vagy buddhaista, nemcsak általában szilárdabb erkölcsi elveket követ, de az eskü magában véve is erőšebben lekötí az illetőnek lelkiismeretét; ugyanazért amit a magasabb értelem hiánya esküdteknél a kötelességérzetből levon, azt a nagyobb vallásosság teljesen pótolja.

A bíró rendszerint ha nem is olvasta maga az iratokat, fontosabb ügyekben bírótársa, a referens vagy elnök útján mégis megismerkedik valahogy azokkal előre. Teszi ezt különösen azért is, mert ha külsőleg nem is hajlandó elismerni azt, érzi és tudja mégis önmagában, hogy figyelme nem oly éber már, hogy a tárgyalás során felmértő egyes kijelentések és nyilatkozatok jelentőségét és összefüggését csak egyszeri hallás után kellően megismerhesse.

Ezen előleges megbeszéléseknek pedig rendszerint az a következménye azután, hogy ő már véleményt alkot magának az ügyről még mielőtt annak tárgyalása megkezdett volna. S éppen mert már elbeszéltette magának a dolgot, még kevésbé képes figyelemmel kísérni a tárgyalás lefolyását. Pedig tudjuk, hogy mily lényeges változásokon megy néha át tárgyaláskor a vizsgálatilag összegyűjtött bizonyítási anyag. A legjobb esetben tehát összezavarja ítélethozatal alkalmával a közvetlenül hallottakat a neki bírótársa által elmondottakkal, s így elhatározása nem mindig fog nyugodni a tárgyalás közvetlen adatain.

Az emberi természet gyengeségében rejlik az is, amittől a bíró sem ment, hogy mindenki legokosabbnak tartja önmagát s nem egykönnyen hajlandó azt elismerni, hogy van nálánál is eszesebb. Csak attól hajlandó tanácsokat elfogadni, kit a közelismerés vagy a társadalmi állás tényleg fölébe helyezett. Az esküdt tudja, hogy a közvádoló és védő állásuknál, tanulmányaiknál és tapasztalataiknál fogva bővebb ismeretekkel bírnak, mint ő, azért előadásait figyelemmel végig hallgatja, s megjegyzi magának abból azt, amit benne helyesnek, jónak ismer fel. Ellenben a törvénytudó bíró felette, — de ha ezt nem is, legalább is egyenlő fokon — érzi magát ezekkel úgy tudományban, valamint tapasztalatokban. És tán sokszor méltán. De éppen azért teljesen feleslegesnek is tartja magára nézve ezek előadásait. Még maga előtt is szégyenlené, hogy ezek érveléséből is tanuljon valamit. Ő, ki már ugyanis elmondatta előre magának a dolgot, s végig hallgatta a tárgyalást is, ő, ki éppen annyi iskolát járt, mint ezek, s tapasztalatokban sem szegényebb: csak nem fogja feltenni magáról, hogy felette állnak elmebeli tehetség tekintetében, hogy tán mégis azok valamelyike találta meg az igazat s nem ő?

Az emberek nem ily szerények. A legkevésbé pedig a juristák. Azért rendszerint nem is figyel egyiknek előadására sem. Sőt elégszer lehet tapasztalni, hogy a vád és védelem előadásai alatt bírák ostentatíve discurálnak egymással, nehogy oly gyenge tehetségűeknek gondolja őket a közönség: a kik az ügyet az eddigiekből megérteni még nem tudták s most oktattatnak, hogy mi az igaz. Pedig tagadhatatlan, hogy több szem többet lát, több szempont figyelemre méltatása, az ügy kellőbb megvilágosítására vezet.

Az elővizsgálati adatoknak hivatalnok bíróságoknál általában sokkal nagyobb befolyásuk van az ügyek mikénti eldöntésére, sem hogy az a közvetlen szóbeliség szellemével megegyeztethető lenne.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a felvett jegyzőkönyveknek több hitel adatik, mint a mennyit azok valójában megérdemelnek.

Hogy megtörténhetik néha, miszerint a vizsgáló bíró helytelenül vesz jegyzőkönyvbe valamely vallomást, nem fogja tagadni senki sem. Néha félreértés, a tanu által használt helytelen kifejezések, lehetnek ennek okai, s azért száz meg száz körül-

mény szól a mellett, hogy az ily jegyzőkönyveknek bizonyító erő ne tulajdonittassék.

Mégis, épen azon testületi szellemnél fogva, mely rendszerint megvan, s kell is hogy meglegyen, ugyanazon bíróság tagjai között, a vizsgáló bírák által felvett jegyzőkönyveknek majdnem kivétel nélkül feltétlen hitel és bizonyító erő tulajdonittatik s ha a tárgyalás alkalmával valamely tanu mást mond, az nem vétetik figyelembe. S ez igen természetes is. A törvényszék tagjai nem szeretik collegájuk, a vizsgáló bíró tényeit úgy meghazudtolni, hogy abból reá azon gyalázat háramoljék, mintha hamisan vette volna fel a vallomási jegyzőkönyvet. Pedig, ha egyszer a közvetlen szóbeliségnek előnyeit elismerjük, okvetlenül azon álláspontra kell helyezkednünk, hogy a vizsgálati jegyzőkönyvek csak tájékoztató adatok. Ha ez álláspontot elhagyjuk, akkor az eljárás csak látszólagosan lesz közvetlenül szóbeli, valójában azonban írásbeli. S ez igen fontos, mert — az esküdszék egyik legszellemdusabb ellenese, Hye-Glunek is elismeri, hogy ha arról tudna meggyőződni, hogy a közvetlen szóbeliség biztosabban nyer érvényt az esküdszéki intézmény alkalmazása mellett, ő ezen előnyökért minden egyéb aggodalmait mellőzné s az esküdszékek behozatala mellett szavazna:

„Diesem Argumente gegenüber gestehe ich nun ganz offen, dass ich dann, wenn dasselbe nur innerlich wahr wäre, auch meinerseits vor jeder Bekämpfung des Schwurgerichtes zurückschrecken würde, — denn gewiss liegt keinem Justizmanne mehr als mir nebst der Unmittelbarkeit und der sogenannten Mündlichkeit alles gerichtlichen Verfahrens, die Oeffentlichkeit des Strafverfahrens im vollsten Sinne des Wortes am Herzen. Meine Forschungen auf dem Gebiete der Wissenschaft und meine lebendigen Anschauungen der Wirklichkeit, meine persönlichen mehr denn dreissigjährigen Erfahrungen haben mich — ich kann dies vor Ihnen nicht oft genug wiederholen — von den Segnungen dieser beiden Prinzipien des modernen Strafprozesses unerschütterlich überzeugt, und ich gehöre zu denjenigen, welche da glauben, dass unter Fachmännern heutzutage über diese unabweislichen Attribute alles gerichtlichen Verfahrens überhaupt und namentlich des Strafverfahrens kein Streit mehr geführt werden kann.“

Pedig a fentebbiek eléggé igazolják, hogy a közvetlen szóbeliség hivatalnok bíróságoknál csak alakilag, csak látszólag létezhetik, valójában azonban nem egyéb élőszóval ismételt írásbeliségnél.

Írásbeliség és szóbeliség úgy vannak egymáshoz mint két diametraliter futó vonal, melyek ugyanazon ponton soha sem találkozhatnak egymással. Vagy az egyikén vagy a másikon kell haladnia annak, a ki valamely czélt el akar érni; mindakettőn odajutni lehetetlenség. Éppen így összeférhetlen egymással az írásbeli vizsgálat és a szóbeli főtárgyalás. A k i e k e t t ő b ől e g y s z e r r e m e r i t : a z o r v o s s á g b a m é r g e t k e v e r .

Már említém, hogy a legtöbb esetben megismerkednek a hivatalnok bírák még tárgyalás előtt a vizsgálati iratokkal, s miután az ember nem bir azon képességgel, hogy azt, amit megtudott, azonnal kitörülje elméjéből, ezeknek sokszor nagyobb befolyásuk van az ügyek eldöntésére, mint a tárgyalási adatoknak. Legnehezebb mindenkor, a z e l s ő b e n y o m á s o k t ó l m e n e k ü l n i .

Még veszélyesebb benyomást tehetnek az ily elővizsgálati adatok a bíróra ott, hol a bizonyítási szabályok eltörültetnek, s ahol az illető ezek szerint még számot sem köteles adni, hogy mi győzte meg őt a vádlott bűnös vagy büntelen voltáról. Pedig a bizonyítékok szabad méltánylása is az előrehaladó jogtudomány egyik vívmányául ismertetett el, s alkalmazásának szükségét még azok sem tagadják, akik a szóbeliség és esküdtszéki intézmény niveaujáig még nem emelkedtek.

Épen így van a nyilvánossággal is. Ennek előnyei nem abból erednek, hogy a tárgyalási terem ajtai nyitva állanak, s abba bárki b e m e h e t , hanem ha t é n y l e g v a n i s m i n d i g k ö z ű n s é g , mely a tárgyalásokat figyelemmel kíséri s egyrészt ellenőre az igazságszolgáltatásnak de másrészt abból maga is okul s ismereteit tovább terjeszti.

A tapasztalat azt bizonyítja, hogy a közönség nagyobb érdeklődéssel viseltetik az esküdtszéki, mint a bírósági tárgyalások iránt. De ez igen természetes is. Különösen érdekes eseteknél rendszerint van elég hallgatóság ugyan, akárminő bíróság tárgyalja az ügyet; de a közönséges ügyeknél azért van több hallgatóság esküdtszékeknél, mint a hivatalnok bíróságoknál:

a) mert a beidézett esküdtek némelyike, ha nem is jött reá a sor, az nap ott marad, hogy a jövő napokra, midőn ő jön rendre,

tájékozottsággal birjon mintegy előkészíti magát hivatásának betöltésére;

b) mert az esküdtek hozzátartozói és ismerősei már csak azért is végig hallgatják a tárgyalást, mert látni óhajtják, hogy rokonuk vagy barátjuk fontos tisztében miként tartja magát.

Ezekkel tehát minden esetre nagyobb azon kör, mely a tárgyalások iránt érdeklődéssel viseltetik esküdtszékeknél mint más bíróságoknál.

Állandó bíróságoknál rendszerint bizonyos nézetek szoktak megcsontosodni, melyek, akár legyenek azok helyesek, akár sem, hasonló körülmények között újra meg újra ismétlődnek. Aki ezen nézeteket ismeri, tudja már előre a határozatot. Az esetleg összekerült szavazó bírák ismert nézeteiből az államügyész és a védő már le tudják előre vonni, mielőtt még hozzá szölgött volna egyikük vagy a másik, a hozandó ítéletet.

Hogy ilyen körülmények a vád és védelemre nyomasztólag hatnak, szükségtelen hosszasan bizonyítgatnom. Mondják meg a katonának, hogy győzelemre nincsen kilátása: s a sereg félig már verve van. Azon tudat, hogy amit mond, azt csak kényszerűségből engedik elmondani, mert a törvény így rendeli, de figyelemre nem méltatják. mert az ítélet már előre kész a votansok agyában, sőt azért türelmetlenül várják a befejezést, nem lehet nagyon ösztönző a szónokra, hogy érveit tüzetesen kifejtse. S így azon intézmény, melyre valamennyi állam törvényhozása oly nagy súlyt fektet, törvénytudó bíráknál — valljuk meg őszintén — értelmetlen formasággá fajul. Azon elv, hogy senki vád és védelem nélkül el ne ítéltessék, csak — alakilag nyer érvényesítést.

Felette fontos az, hogy a tárgyalás során hiven megőriztessenek a törvény által előszabott formák, hogy semmi se mellőztessék, ami az ügy alapos megismeréséhez vezethet, de semmi olyas se vonassék be a tárgyalás keretébe, ami a dolog érdemétől elvonja a figyelmet, vagy csak pillanatnyi benyomással van, anélkül, hogy higgadt meggondolás mellett, annak bármi jelentőség tulajdoníthatnák. Minden ember ki van annak téve, hogy valamely körülmény az első pillanatra megragadólag hat meggyőződésére, s ilyenkor nagyon hajlandó hinni saját csalhatatlanságában s a további tárgyalás feleslegességében. Ha nem is lehet attól tar-

tani, hogy rendes bíróságoknál ily pillanatnyi benyomások a további körülményes tárgyalás gyakori abbanhagyására vezethetnének, annyi azonban bizonyos, hogy akkor, midőn az ember azt hiszi, hogy az igazat már megtalálta, nagyon figyelni a további tárgyalásra már nem igen fog, sőt hajlandó annak minél hamarabb végére járni. Ez által sok, talán lényeges körülmény figyelmen kívül marad, vagy nem elég nyugalommal vitattatik meg. Ez azonban csak az esetben állhat be, ha a tárgyalás vezetése és az ítélelhozatal egy kézben van. Ellenben ha a tárgyalás vezetése és a formák megtartása a bűnösség megállapításától el van választva, úgy mint az esküdszéki intézménynél az tényleg van, ilyen, néha veszélyessé válható körülmények, be nem állhatnak. — Másnak felfogásában az ember soha sem oly bizakodó mint a magáéban; másról inkább felteszi a könnyelmű elhamarkodást, mint magáról. S épen mert tudja a bíróság, hogy a legkülönbébb észbeli tehetségek közül áll az esküdszék, azon lesz, hogy a tárgyalás minden körülmények között alaposan végig folytattassék, hogy azt a gyengébb felfogású is megértse.

Azt is szokták felhozni az esküdszéki intézmény ellen, hogy nem lehet törvényben járatlan, a legkülönbébb polgári foglalkozásokban felnőtt egyénektől azt várni, hogy a felmerülő egyes ügyekben a törvény szavainak, vagy a törvény szellemének megfelelően fogják megoldani a vitás kérdéseket, mert annak subtilitásait néha felfogni sem képesek. S azért nem fog a törvény akarata mindig érvényt nyerni.

Ez kétségtelenül igaz. De ebből nem az következik, hogy emélfogva az esküdszék rossz intézmény, hanem épen ellenkezőleg, hogy a törvények rosszak, vagy hiányosak, nem a nép, hanem jogtudósok részére szerkesztvők.

A törvénynek egyik mellőzhetlen kelléke, hogy úgy nyelvezetében, valamint szellemében oly világos legyen, miszerint azt bármily közönséges elméleti tehetségekkel bíró polgár felfogni és megérteni képes legyen, hogy eselekményeiben zsinór mértékül azt követhesse. Ami nem ilyen, az céljának meg nem felel, azt megjavítani, megváltoztatni kell; mert a törvények nemesak a jogtudósok, hanem és főleg — az egyszerű nép részére is alkottatnak. Bármily genialis bírakat alkalmazzon is a kormány, a törvények homályosságából eredő bajokat ezek el nem háríthatják.

A törvényhozásnak ennél fogva okvetlenül gondoskodnia kell arról, ha céljainak megfelelni akar, hogy módja legyen tapasztalatokat szerezni az iránt is, vajon törvényeit megértette-e a nemzet. Már pedig tagadhatlan, hogy ennek legbiztosabb próbaköve az esküdszék. — Amit ott, a vádló és védő megvitatása és az elnök megmagyarázása után sem tudnak megérteni és alkalmazni, az nem a nemzet nyelvén van megmondva, az tán nem is egyéb, mint — rossz fordítás. Azt alkalmazni nem szabad, hanem javítani vagy megváltoztatni kell.

De van egy másik szempont is, melyet egészen figyelmen kívül hagyni nem lehet. Kétségtelen ugyanis, hogy a jó törvénynek az is egyik kelléke, hogy a mindennapi élet szükségleteinek, az általános jogi érületnek megfeleljen. A törvényeknek a társadalmi viszonyokból, s nem ezeknek a törvényekből kell fakadnia. Ha ezt szem elől tévesztik, a törvény soha sem fog üdvös gyümölcsöket teremni.

Azt pedig kipróbálni, vajon a törvény valamely rendelkezése megfelel-e a társadalmi élet viszonyainak, a közjogerületnek, szintén nincsen biztosabb eszköz, mint az esküdszék.

A törvényhozó testületeknek lenne ugyan egyik főhivatásuk, hogy, a társadalom minden rétegéből bírván tagokat, e tekintetben tapasztalataikat érvényesítsék. De ez távolról sem bizonyult elegendőnek. Egyrésről azért, mert jobbára mégis csak a társadalom színe, a nagyobb birtokosok s a kitünőbb szónokok lesznek megválasztva. De másrésről azért sem, mert a törvények ily hiányait rendszeren csak konkrét esetekre való alkalmazásukban lehet megismerni.

Hazánk törvénykezési és jogtörténetéből van erre elég példa. Az élet viszonyainak meg nem felelő törvények évtizedeken át fennlottak anélkül, hogy a törvényhozás csak sejtette volna, hogy minő égbe kiáltó igazságtalanságok nyernek általa a gyakorlatban sanctiót.

Hogy példát is felhozzak erre nem nyulok messzire vissza, hanem a közelmúltból hozok fel egy esetet.

Az 1840. és 1844-iki esődtörvények azt rendelték, hogy a bukás hamissággal párosultnak mondandó ki többek között, ha a bukott

- a) vagyoni állapotát hit alatt fel nem fedezi; vagy
- b) ha bukása okait be nem adja.

A józanul gondolkozó s nem kifeezamitott teoriák vagy praecedensek után induló ember nem is képzelhet más indító okot a törvény e rendelkezésében, mint hogy a törvényhozó a bukottat ezen két eset bármelyikében azért tekinti bűnösnek, mert felteszi, hogy az, ki vagyoni állapotát hit alatt felfedezni nem akarja, abból elrejtett valamit, s azért vonakodik azt esküjével megerősíteni; az pedig, ki bukása okait be nem adja, azt lihetőleg adni nem is tudja: s így mindkét esetben a vélelem a bukottnak bűnös volta mellett harezolván, nem lehet igazságtalan, ha büntetéssel sújtatik.

Igen, de az ország valamennyi bíróságai, még a legfelsőbb ítélőszék esődosztálya is, nem fogta fel a törvény szellemét; nem értette meg, hogy a törvényhozó e rendelkezéseiben mit akart mondani, s a törvény nyelvtani értelméhez ragaszkodván, ezer meg ezer oly nyomorult embert, aki szerencsétlen csapások folytán esvén esődbe, magát mindenképen igazolni lett volna képes, hamis bukásban mondott ki bűnösnek csak azért, mert a vagyoni állapot hit alatt felfedezésére vagy bukása okainak előterjesztésére a bíróság által kitűzött határidőnél egy-kétnappal *későben jelentkezett*. Sőt, voltak számos esetek, midőn igazoltatott, hogy az illetén mulasztást épen csak az azzal megbizva volt ügyvéd követte el, s ennél fogva a bukott igazolási kérelmet is nyújtott be, hol ezt begyőzván, késznek nyilatkozott vagyoni állapotát utólagosan hit alatt felfedezni, vagy bukása okait előadni s ez nem használt neki! Ugy az alsóbb, valamint a felsőbb bíróságok, mindannyiszor elvetették az igazolási kérelmet azon, a büntető jog leg-sarkalatosabb elveivel összeköztetésben álló indokolással, hogy esőd-ügyekben ily perorvoslatnak nincsen helye, s kimondották a törvény hibás kifejezési módja, rosszul használt szavainál fogva mindannyiszor következetesen ily, senkinek kárával nem járó alaki mulasztások alapján is, a hamissággal párosult bukást s a büntetést.

Esküdtek, kik nem tudnak úgy a törvény szavaihoz tapadni, mint a chablonszerűleg eljáró s az esetek sokasága által elfásult

bíró, sohasem mondták volna ki a bűnöst oly esetekben, midőn igazolta a vádlott, hogy a mulasztás önhibáján kívül történt, hogy a mulasztást helyrehozni kész, hogy mulasztása által senki sem szenvedett kárt. S csak néhány ily felmentés elég lett volna, hogy a kormány figyelmeztetve legyen, miszerint a törvény rendelkezése homályos.

Törvénytudó bírónál e törvény, hibás volta mellett s még hibásabb értelmezéssel, évtizedeken át hatályban maradt és alkalmaztatott mindaddig, míg a pesti fenyítő törvényszéknek szabad-elvűségéről ismert egyik senatusában egy alkalommal azon eset nem adta elő magát, hogy a törvényszék, dacára annak, miszerint a esődbíróság ily alaktság miatt a bukást jogerejűleg hamissággal párosultnak mondotta volt ki, még is felmentette a vádlottat. Egy magasztosabban gondolkodó igazságügyminiszter ezen látszólagos törvénytelenység által véletlenül figyelmeztetve lett a törvény szavaiban sanctionált e képtelenségre s 1874-ben végre megszüntetésére törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé.

Addig azonban száz meg száz tisztességes ember megbélyegeztetett így ártatlanul a bűnösség gyalázatával. Családok tétettek erkölcsileg tönkre a törvény homályos stilizációja miatt. A legfelsőbb ítélőszék büntetőosztálya is csak annyit segíthetett, hogy az illetőknek jobbra a perbenállásukat tudta be büntetésül, de a esődbíróságilag kimondott polgárjogi súlyos következményeket nem törülhetette el. Néhány évtized múlva hinni sem fogja tán az utókor, hogy a 19-ik században az ilyen még lehető volt, amint felfogni nem tudjuk mi most, hogy mint lehettek őscink oly rövidlátók és embertelenek, a torturát bizonyítási eszközül alkalmazni s azzal kicsikart vallomásokra ítéleteket alapítani.

Az esküdtben az élő igazságérzet mindig erősebb, mint a törvény szavai iránti tisztelet. Ha tehát e kettő összeütközésben lesz, inkább fogja azt követni, mit az isten által beléoltott jogérzet parancsol, mint azt, amit az emberek hibásan rendeltek. A törvénytudó bíró lebilineselve érzi magát a törvény szavai által. S a legtöbb esetben alkalmazni fogja azt, ha a természet által beléoltott igazságérzet fel is lázad ellene. Míg tehát az esküdt kiegyenlíti a közjogérzet és az írott törvény közötti netaláni ürt, addig a bíró a megtanult szabályok befolyása alatt összeütközésbe hozza néha az emberi természetbe oltott isteni jogot az emberek által hiányosan szerkesztett törvényekkel.

Ugyanazért az esküdszökeek alkalmazása mellett sokkal hamarabb fogja észrevehetni a kormány, hogy az ország törvényei félreértetnek, homályosak, vagy a változott viszonyoknak és közjogerzetnek épen meg nem felelnek, mint állambíróságoknál.

A bíró azért is, mert felsőbb bíróságok subordinációja alatt áll, indíttatva érzi magát sokszor meggyőződése ellenére ragaszkodni a törvény szavaihoz, mert midőn eselekményeit igazolnia kell, könnyebb a száraz szavakra s e szavak legközelebbi értelmére utalni, mint a törvény szellemét kikeresni s azt felhozni. Jellemzi ezt a jogászok azon példamondása: „Fiat justitia et si pereat mundus!” A jogászi bíró tudományos formákba öli néha az igazságot, s ha az ő finom jogi deductióinak vagy a tanszékről hallott (tán hibás) elveknek a törvény szoros szavai megfelelnek, kimondja azok szerint ítéletét, ha az meggyőződésével, a törvény szellemével és céljával merőben ellenkeznék is.

Szolgáljon erre cecelans például még a következő eset:

A pesti kir. törvényszék fenyítő osztálya előtt bizonyos K. J. azzal vádoltatott, hogy egyik hitclezője javára ellene váltóvégrehajtás foganatossittatván, ez alkalommal pénztárczájában egy forintot találtak, ő azonban azt a végrehajtónak átadni nem akarta, tehát végrehajtási eselekménynek történt ellenszegülés miatt megfenyítendő.

Vádolt mentségül azt hozza fel, hogy oly szegény mint a templom egere; van beteg felesége és három apró gyermeke; ezen egy forint volt egyedüli vagyona és pénze, ha azt végrehajtás alá adta volna, éhen halt volna meg családja, mert nem volt egy falat kenyérök.

A végrehajtási jegyzőkönyv csakugyan constatálja, hogy vádlottnál egyéb holmi, a tárczájában volt egy forintosnál, nem találtatott. Hogy tettelesen ellenszegült volna, nem állittatik; csak az mondatik az eljárásról felvett jegyzőkönyvben, hogy a lefoglaltnak nyilvánítt egy forintot végrehajtást szenvedő a végrehajtónak átadni nem akarta.

A védelem érvényesítette, hogy az 1868-iki 54. tcz. 394-ik, s a váltóvégrehajtásokról 1869-ik évi ápril hó 8-án 998. sz. a. kibocsátott igazságügyi ministeri rendelet 28-ik §-nak k. pontjai kiveszik a végrehajtás alól a 15 napra szolgáló legszükségesebb élelmet; miután pedig igazolja a foglalási jegyzőkönyv, hogy

végrehajtást szenvedő részére 15 napi élelem a foglалás alól ki nem hagyatott, sőt igazolja, hogy vádlottnál a kérdésben forgó 1 frtnál egyéb vagyон épen nem találtatott, még butor vagy ruhanemű sem, ezen 1 frt mint a legszükségesebb élelemre szolgáló összeg, kihagyandó lett volna a foglалásból. A törvény szöszе-rinti szavai ugyan élelemről szólnak, de nem lehet kétség, hogy a törvény szelleme szerint különösen a fővárosban, hol a szegény ember élelmi készletet nem tart, hanem a piacon veszi meg pénzen naponként kenyerét, élelem hiányában azzal az utolsó forint azonos! Még a népkonyhában is 10 kr. fizetendő egy személy után az eledelért. A vádlottnál talált egy forint tehát két napnál tovább sehogy sem lett volna elegendő önmaga és családja élelmezésére. S így a foglалás elég lelketlenül olyas valamire szándékolgatván kiterjesztetni, mit a törvény kivett a foglалás alól, hiányzik a jogtalan ellenszegülés tényálladéka, s vádlott felmentendő.

A művelt jogászokból alakult törvényszék elítélte vádlottat 8 napi fogságra ellenszegülés miatt. — Indokolásában az hozatott fel, hogy a vádlottnak szabadságában állott volna, ha sérelmesnek tekintette a foglалásnak az utolsó forintrá való kiterjesztését ez ellen perorvoslattal élni. Természetesen felfolyamodással, amelyre 1 frt bélyeg kell, s amelynek elkészíttetése is 2—3 forintba kerül.

Nincs helye itt bonczkés alá venni, szorosan jogilag is helyes volt-e ezen ítélet vagy sem? Annyi azonban bizonyos, hogy esküdtszék — s ezt bátran érdeműl rovom fel — nem fosztotta volna meg az apró gyermekeket 8 napra kenyérkeresőjüktől azért, mert apjuk azon hiszemben, hogy a törvény a szegény ember utolsó falat kenyerét oltalma alá vette, a két napi legszükségesebb élelmet nem akarta végrehajtás alá bocsájtani. S bizonyos az is, hogy az esküdtszék illetén határozata úgy az anyagi igazságnak, valamint a törvény szellemének is inkább megfelelt volna, mint megfelelt a művelt jogászbírákból alakult törvényszék határozata, melyet — mirabile dictu — indokainál fogva a királyi tábla is helybenhagyott.

Igaz ugyan, hogy valamely népnél mélyen sülyedhet az igazságérzet, minélfogva a törvények alkalmazásánál csak az után indulni alig lehetend. De ez ritkán fordul elő. Akkor is rendszerint csak némely osztályokat ragad meg, mint a fekély. — Az igazságérzet az emberi természetnek olyan hajlama mint az öröm, a bánat, a félelem. Ha egyesekben el is tompul, a nemzet zömében mindig megma-

rad. De ha lenne is ily általános erkölcsi romlottság, ebből is csak az következne, hogy e betegséget valahogy orvosolni kell, nem pedig az, hogy a törvényhozásnak a nép jogérzetét számba vennie nem hasznos.

Hiszen ilyen érveléssel a parlamentarizmus kormányforma is rossz, veszélyesnek lenne nyilvánítható, mert lehet, hogy valamely nép erkölcsileg annyira süllyedend, hogy a társadalom felforgatására fog törekedni. Akik ilyen elvekből indulnak ki, azok csak következtetések maradnak magukhoz, ha még inkább a törvények alkotásából iparkodnak a népet kizárni, mint a törvények alapján való ítélésből. Hiszen kétségtelenül fontosabb a törvényeket meghozni, mint azok szerint ítélni. S nem is lenne ez ellen az sem felhozható, hogy a nép részvétele a törvényhozásban azért nem veszélyes, mivel nem közvetlenül, hanem jobbára a nemzet választott kitünőbb férfiai által gyakoroltatik, mert az esküdtszékek intézményénél sem közvetlenül a nép maga, hanem annak választottjai ítélnek a nép nevében; s bár tagadhatlan, hogy rendszerint a jobb osztályokból kerülnek ki a törvényhozó testületbe választott képviselők, mégis lehető, hogy a nép „az urak” gazdálkodását meguntván egyszer kizárólagosan az alsóbb osztályokból fogná megejthetni választásait. S ha a többséget ezek képeznék is, csupán azért a választások törvényességét kétségbe vonni vagy az ilyen parlament által alkotott törvények szentesítését megtagadni még nem lehet. — A korona csak a rendelkezésére álló alkotmányos eszközökkel védhetné az állam érdekeit netaláni helytelen intézkedések ellen. Amint hogy védve van a visszaélések ellen az esküdtszéki intézménynél is az államügyész és a bíróság részvétele által. Az emberek által alkotott törvények, akár alkotta azokat a nép maga, akár annak részére kormányok, fejedelmek: mindig hiányosak lesznek. S ha már az emberi romlottságra figyelemmel akar valaki annak meghatározásában lenni, hogy a törvények alkotására és módosítására honnét legyenek meríthetők a legbiztosabb tapasztalati adatok, szem elől nem szabad téveszteni azt sem, hogy bizonyos osztályok, kevés egyénből álló testületek, könnyebben lehetnek általában süllyedt jogérzetűek, mint egy egész nemzet. Egyes kutak, vagy kisebb patakok vize megmérgezhető egy időre, de a nagy folyamé soha. Az, ha nem is oly kristály tiszta mint a csermely: mindig és minden körülmények között élvezhető fog lenni, csak szabad folyását ne akasszátok meg!

Nem akarnék félreértetni. Távolság van tőlem az esküdt polgárokat a pozitív törvény fölé helyezni. De erre nincs is szükség. A törvény uralma kell hogy elismertessék az esküdtek által is. Csakhogy úgy mint mindenben, ennél is ártalmára van a dolognak azon merevség, melylyel a hivatalnokbíró a törvénynek megtanult, tán hibásan értelmezett, szavaihoz megszokottságból tapad. Olyan ez, mint az olajlenyomat. Ha hiba esuszott belé a kivésett formába, akár hány képet nyomtassanak vele, ugyanazon hibák mindannyiszor ismétlődni fognak. Mert hiába, a kész formán javítani már igen nehéz. Ellenben a szabad kéz művében, ha dilletans is az illető festész, elkerülhető a hiba, mihelyt észreveszik.

Az esküdt kétségtelenül köteles a bíró által neki megmagyarázott törvénynek érvényt szerezni; de éppen mert e kötelessége nincsen megváltozhatlan formákba szorítva, lehetővé lesz, hogy a törvény értelmezésébe esuszott hibák kijavittassanak, a törvény és élet közötti netaláni merev ellentét kiegyenlítettessék. Maga Dr. Schwarze Oskar Frigyes, szász királtsági főállamügyész, is azt mondja a z e s k ü d t s z é k e k e l l e n i r t m ű v é b e n :

»In der ausschliesslichen Handhabung des Gesetzes durch den Juristen liegt eine Gefahr für das Recht selbst; die Gefahr nämlich, dass das Gesetz zwar geistreich, aber mit dem Leben und dessen Anschauungen und Gestaltungen unvereinbar ausgelegt und angewendet wird.«

»Es liegt in der Mitwirkung der Laien eine schützende Institution, schützend das Recht in dessen Anwendung vor Erstarrung und unpraktischer Einseitigkeit.«

Lényeges az igazságszolgáltatás üdvös hatására nézve, hogy az iránt a nép bizalommal viseltessék. Mert csak ez esetben fog megerősödni a polgárok jogérzete. Enélkül nem létezhetik törvény iránti tisztelet, s az egyesek meg fogják szegni a törvényt tartózkodás nélkül mindannyiszor, valahányszor a büntetést kikerülhetni vélik. Már pedig ahol a jogérzet és a törvény iránti tisztelet gyenge, ott a törvénytsező csak elősegítettül fog a törvény alóli kisikamlásában. A törvénytudó bíró szigora tompa kard maradand, ha a nép bizalma, rokonszeuve nem élesíti meg. Bizonyítékok nélkül a bíró sem ítélhet. Szilárd jogérzet s törvény iránti tisztelet nélkül pedig a bizonyítékok aggályosak, vagy éppen a nem rokon-

szenves törvény ellen szövetkeznek. S ha arról van szó, mi biztosítja inkább az igazság uralmát: jogérzettel bíró nép, mely a törvény iránt tisztelettel viseltetik, s a törvény érvényesítését előmozdítani kész, avagy jó bíróság, melyet egy sülyedt erkölcsű nép csak akadályoz működésében, bizonyára az előbbinek fog mindenki több előnyt adni. — Azon állam, mely azt hiszi, hogy erős jogérzetet képes a polgárok kebleibe oltani, ha nincs is bizalom a törvény kezelői iránt, drákói szigor- és a büntető hatalom kérlelhetlen gyakorlása által, épen olyan tévedésben van az emberi természet felett, mint az absolutistieus államok voltak és vannak, ha azt gondolják, hogy elég az alattvalókat félelemben tartani, mert a félelem engedelmisséget szül, az engedelmisség pedig azonos a tisztelettel. Azt nem kutatom most, hogy az igazságszolgáltatás melyik módja érdemes inkább a bizalomra. A kérdés lényegére nézve utóvégre is csak az döntő, hogy tényleg melyik bír több bizalommal. Ez pedig, ha tekintetbe vesszük azon óriási hódításokat, melyeket ez intézmény 25 év óta tett, kétségtelenül az esküdtszékek mellett nyilatkozik.

Sokan azt is fel szokták hozni az esküdtszékek mellett, hogy mert a felek soha sem tudhatják, kik fognak az esküdtek közül visszavetetni s kik fognak bírálkként megmaradni, a megvesztegethetőség ez intézménynél teljesen ki van zárva.

Ami lehetőséges, azt a világ rossz nyelve felteszi, ha különben nem is állott be. Innét van azután, hogy néha a legtisztelőbb életű egyéneket is rágalmazni szokta a közönség. Legyen valamely bíró gazdag, nem fogják feltenni róla, hogy megvesztegethető, ha különben még oly gyenge jellemű is; de legyen megint szegény és bírjon terhes családdal, gyanúsítani fogják, ha jelleme oly tiszta is mint a harmat. Mindez azért, mert külsőleg legalább, inkább szól a lehetőség ez mint amannak mellette. Ugyanazért a megvesztegetés lehetőségének hiánya is emeli ez intézmény iránti bizalmat.

Miután esküdtszékeknél mindegyik fél szabadon visszavethet mindenkit a bíraskodásból, kihez bizalma nincs, a megmaradt esküdtzék mint a felek által választott bíróság tűnik fel.

A közéletben tapasztalhatni, hogy a felek az önmagok által választotta bírák iránt mindig nagyobb bizalommal viseltetnek,

mint bármily kitűnő és jellemes bírákból összeállított rendes törvényszék iránt. Határozataikban könnyebben megnyugosznak.

Szolgáljon például a pesti áru- és értéktőzsde választott bírósága. Milliók felett dönt néha egy pár órai felületes tárgyalás után s tagadhatatlanul nem fontolja meg a vitás kérdéseket mindig annyi oldalról és oly körülményesen mint 2--3 évi tárgyalás és adatgyűjtés után a rendes bíróság, s mégis ez ellen alig hallunk panaszkodni, míg a rendes bíróságok roszaságát mindenki, boldog-boldogtalan, száján hordja.

Vagy nézzünk körül, a legfontosabb szerződésekben nem kötnek-e ki a felek magoknak választott bíróságot? Nem veszik-e ez mint előnyt igénybe? Pedig nem lehet mindig állítani, hogy ez csak az ügyek gyorsabb elintézésének reményében teszik, mert tudja mindenki, hogy a választott bírósági eljárás, hála perrendtartásunk félszeg intézkedéseinek, sokkal hosszadalmasabb, mint a rendes bíróságoknál. Míg csak a választott bíróság megalakítása iránti eljárás lefolyik, addig a rendes bíróságnál a per félig már be is lehet tárgyalva.

Elhagyva az apró-cseprű pereket, a telekkönyvi, csőd, és örökösödési ügyeket, melyek causalis bíróságokhoz levén utasítva, ezek illetőségétől való eltérést nem tűrnek, a fontosabb perek majdnem egy negyede választott bírák által intéztetik el. S hogy nem több ügyre kötik ki a felek a választott bíróságokat, csak onnét van, mert a szerződések megkötésénél nem mindig gondolnak arra is, hogy per fog az üzletből támadni. Ily választott bírák ellen mégis alig hallunk panaszkodni. S ami panaszt hallani is, az nem a választott bírák ellen van intézve, hanem a perrendtartásnak a választott bírósági eljárást szabályozó hiányos rendelkezéseire vonatkozik.

Nincs ennek más oka, mint hogy a választott bírák ítéletei iránt a felek bizalommal viseltetnek.

Sokat tesz e tekintetben azon körülmény is, hogy a választott bíróságok határozatai nem levén felebbezhetők, határozataik végérvényesek, melyeket fessegetni többé nem lehet, s így a gáncsolási ösztönt sem ébreszthetik fel.

Emeli a feleknek az esküdtszékek határozatai iránti bizalmát azon körülmény is, hogy az esküdtek minden ügynél a felek jelenlétében esküsznek meg, hogy igazságosan fognak ítélni, s oly számos tagból állanak (rendszerint 12),

mely már magában véve is imponál. — Ennyi ember között mindig akadni fog 1—2 egyén, kinek igazságszeretete iránt, mivel a közéletből ismerik őket, a felek különös bizalommal fognak viseltetni. S miután tudják, hogy ezek jogtalanságot nemcsak el nem fognak magok követni, de ha mások akarnák ezt tenni, azokat felvilágosítani, nézetük helytelen voltáról meggyőzni is iparkodandnak, ezen bizalom az esküdszék többi tagjaira is kiterjed.

Ugy az általános jogérzet megszilárdulása, valamint a szóbeliség meghonosítása szempontjából is megbecsülhetlen előnyei vannak az esküdszéki intézménynek.

Ami különösen az előbbi körülményt illeti, bizonyos, hogy míg a felelbbvitel el nem fog törültetni a jogorvoslatok sorából, addig szilárd jogérzet s ennek alapján a törvények iránti tisztelet még nem fog gyökerezhetni soha, semmiféle nemzetnél, ha legjobb természeti hajlamai is lennének.

Ugyan képzelheti-e valaki, hogy ott szilárd jogérzettel birjon a nép s tisztelettel viseltessék a törvény iránt, hol mindennap azt tapasztalja, hogy amit az első bíró előnyére határozott, azt a másik ugyanazon bizonyítási anyag alapján hátrányára dönti el; s amely törvénytél fogva ő egyik forumnál nyertes lett, ugyanazon törvényt egy felső bíró épen ellenkezőleg értelmezi s ő pervesztessé leszen? Soha. Azon fél, kinek egy bíróság igazat adott, ha más bíró másképp határoz, azzal soha sem lesz megnyugtatta.

Érdekes azon arányt ismerni, mely az egymást megdöntő ítéletek tekintetében nálunk például mutatkozik. Ebből következtetéseket lehet vonni, hogy évenként hány emberben ingatják meg az egymással ellenkező ítéletek a jogérzetet, a törvény iránti tiszteletet.

A kir. Curia mint legfőbb ítélőszék elintézett 1872-ik évben érdemileg 3304 büntető ügyet. Ezek közül eldöntött:

helybenhagyólag	3028-at
megmásítólag	276-ot.

A pesti királyi táblán 1872-ben 11426 büntető ügydarab lett érdemleg elintézve.

Helybenhagyólag	7172
Megmásítólag	2214
Feloldólag s részben helybenhagyólag	2040.

A marosvásárhelyi kir. táblán 1872-ben 2893 büntető ügydarab nyert érdemleges elintézést:

helybenhagyólag	715
megmásítólag	624 !
feloldólag	271
más intézkedéssel	1283.

A kir. Curia mint legfőbb ítélőszéken 1873-ban elintéztetett érdemileg összesen 5371 db.

helybenhagyólag	4885
megmásítólag	486.

A budapesti kir. táblán 1873-ban érdemileg elintéztett 16157 ügy közül volt:

helybenhagyó	10982
megmásító	2958 !
egyéb intézkedéssel	2217.

A marosvásárhelyi kir. táblán 1873-ban érdemileg elintéztett 4697 büntető ügydarab között volt:

helybenhagyó	1765
megmásító	1215 !!
feloldó	386
más intézkedéssel	1331.

A kir. Curia n mint legfőbb ítélőszéken elintéztetett 1874-ben érdemileg 6604 büntető ügydarab; ezek közül

helybenhagyólag	6018,
megmásítólag	586.

A budapesti kir. táblán 1874-ben érdemileg elintéztett 16739 büntető ügydarab közül volt

helybenhagyó	10900
megmásító	4407
egyéb intézkedésü	1432.

A marosvásárhelyi kir. táblán 1874-ben érdemileg elintéztett 3638 büntető ügydarab között volt:

helybenhagyó	2117
megmásító	1489
feloldó	440.

Ugyanily sőt még rosszabb arány mutatkozik a polgári és váltó ügyekben is, tehát ott, hol nem lehet azt csupán a pozitív törvé-

nyek hiányának és a birói böles méltánylat ingadozásainak tulajdonítani. A kir. Curia mint legfőbb ítélőszéken elintézett ügyek közül volt:

		Polgári-, urbéri-, váltó- és csődügyben:		
1872-ben	helybenhagyó	6689	176	191
	megmásító	1281	33	50
1873-ban	helybenhagyó	7471	198	218
	megmásító	1429	224	419.
1874-ben	helybenhagyó	9492	224	419
	megmásító	3521	45	97.

A budapesti kir. táblán elintézett polgári ügyek között volt:

		polgári-, urbéri-, váltó- és csődügyekben:		
1872-ben	helybenhagyó	19125	148	1286
	megmásító	8394	137	525.
1873-ban	helybenhagyó	21742	165	2085
	megmásító	8671	209	423.
1874-ben	helybenhagyó	21488	163	2690
	megmásító	9419	203	838.

A marosvásárhelyi kir. táblán:

		polgári-, urbéri.	
1872-ben	helybenhagyó	2430	125
	megmásító	765	51.
1873-ban	helybenhagyó	3314	123
	megmásító	1163	54.
1874-ben	helybenhagyó	3341	135
	megmásító	989	67.

Ami pedig mind ennek a koronát felteszi, ez azon általános hiedelem, hogy épen azon ügydarabok, melyek megváltoztatólag lettek elintézve, tekinthetők alaposan felülvizsgáltaknak, ellenben az „indokainál fogva” helybenhagyottak egy része olyan, melynek részleteivel csak felületesen ismerkedtek meg. A gonosz világ ezt különösen onnét következteti, hogy épen azon hónapokban, midőn igen meleg van s nehezen esik az alapos munka, meg december havában, midőn felette sietnek, hogy sok restantia ne maradjon a jövő évre, szokott a legtöbb ítélet „indokainál fogva” helyben hagyatni. Az egyszerű polgár, ki a jogtudomány labirintusában járatlan, s annak esinját-binját nem ismervén, nem tudja, hogy van néha jogász, ki gyönyört érez abban, ha ugyanazon adatok alapján más következtetésre képes jutni, mint egy másik egyén, s nem tudja, hogy a jogtudományban nincsen abszolút igazság, hanem az

az igaz, a mit a zavaros szabályokhoz idomitani legjobban lehet, nem képes felfogni, hogy midőn két bíróság közül mindegyik mást mond, azért a jogtudomány szempontjából mindkettőnek igaza lehet. S épen azért egyiket feltétlenül elítéli s azt hiszi, hogy csak érdekelttség vagy rossz akarat lehet az ellenkező nézetnek oka.

S az az ember tisztelettel viseltessék a törvények iránt, melyeket felfogása szerint a törvény felkentjei sem tartanak meg, hanem elferdítenek; tisztelettel viseltessék a hatóságok iránt, kikben az igazság előlöt látja? Legyen szilárd benne a jogérzet, midőn azt tudja, hogy a törvény őrei is ingadozók? Balga képzelődés! A józan ész azt mondja neki, hogy az igaz csak egy lehet, ami Péteré, az Pált nem illetheti. S miután látja, hogy mégis a törvény szent nevében a természetes igazság e megdönthetlen tételét csuffá teszik, s hogy az írott törvények és a jogtudós bírák az igazságot ingataggá teszik „nézetkülönbségeikkel“, az ő lelkiismerete is meg fog lazulni, kipárólog belőle azon igazságérzet, mit, miként a lelket, a mindenható lehel belé.

A felebbezési jogorvoslatok polgári ügyekben még nem oly veszélyesek, mint a büntetőekben, mert míg amazokkal csak olyanok törődnek, akiket közvetlenül illet, t. i. a perben szereplő egyének, — addig a büntető igazságszolgáltatás mindenkit érdekel; s mert ez elidegeníthetlen emberi jogokkal űz játékot, az igazságszolgáltatás gyarlóságai felett millió lelket elkeserít.

Bármikép szépítsük is a dolgot: a nem jogász a chamaeleonként változó ítéletekben csak igazságtalanságot lát. Amit pedig a törvény szent nevében az állam bírái, — kik mintaképül kell hogy szolgáljanak, megtehetnek, mért ne tehesse ő is meg. Lelkiismerete ingadozó lesz. Nincs mi cselekményeiben irányul szolgáljon neki. Egyedüli vezéresillaga a haszon, az önérdek lesz. Azon törvényeket, melyeket az ország legfőbb bírái sem tudnak megérteni, s ma így, holnap amugy értelmeznek, tisztelni vagy követni nem fogja, mert egyik főkellékük, a félreérthetlen értelem is hiányzani látszik belőlök.

Az emberi igazságszolgáltatás gyarló, azt jól tudom; tökéletességet és csalhatatlanságot emberi művekben keresni nem lehet. De legalább ne tartsunk fenn rendszert és iskolákat, melyekben az igazság iránti hit megsemmi-

sítottatik, ne demoralizáljuk sistema szerint a népet!

A jogász érti annak lehetőségét, hogy egy és ugyanazon bíróság ma „fehérnek“ mondjon amit tegnap „feketének“ nyilvánított. Tudja, hogy ez a legjobb akarat mellett is kikerülhetlen, mert nem ismeretlen előtte, hogy léteznek „nézetkülönbségek“ s így ha valamely bíróságnál az ítélő tanács tagjai változnak, könnyen megtörténhetik, hogy a nézetökkel tegnap kisebbségben maradtak ma, a változott két tag miatt, többségre jutnak. De a laicus ezt meg nem érti, s azért félre magyarázza. El kell tehát leplezni avatatlan szemei elől e gyengéseket.

Nehezen fogunk megválni törvénykezési rendszerünk e czopfjától. De ha azt akarjuk, hogy a nemzetben szilárd jogérzet és a törvények iránti tisztelet honosuljon meg, szakitanunk kellend okvetlenül e képtelenséggel is, épen úgy, amint szakított a régi kor, bár évszázadokon át ragaszkodott hozzá, és csalhatatlannak tartotta, az istenítéletekkel, az ordaliák badarságaival.

Nem is kell sajnálnunk; mert ha közelebbről megvizsgáljuk ez institutio becsét, azt találандjuk, hogy az amellett, hogy a jogérzet szilárdságát és a törvény iránti tiszteletet aláasta, még egyes esetekben sem szolgált az igazság biztosabb kiszolgáltatásának garantiájául.

Számtalan azon eset, hogy az első bíróság ítéletét a második bíróság megváltoztatja; a legfelsőbb ítélőszék azonban ismét a másodbíróság ítéletét változtatja meg s az első bíróságot hagyja helyben. Ebből pedig az következik: hogy ez esetekben az első bíróság helyesebben ítelt mint a felebbviteli hatóság, kihez jobb igazság iránt fordultak a felek. Ha azután ugyanazon egyének valamelyikének megint van pöre, melyben ügyét azért nem viheti p. o. a legfelsőbb ítélőszékhez, mert a kir. tábla helybenhagyta az elsőbírósági ítéletet, fog-e bizalommal megnyugodni a fél azon bíróság végítéletében, melynek intézkedéseit a mult esetben felsőbbsege oly celatanter desavoualta?!

Ugyancsak sok azon esetek száma is, hogy — ahol három forum van — mindannyian egybehangzólag ugyanazt itélik. Ezekből pedig az következik: hogy mind akét felsőbb forum felesleges, mert az első épen oly jól ítelt mint a felsőbbek. S az egész kétszeri felebbvitel nem volt egyéb mint haszontalan idővesztegetés, huza-vona, mely az igazság érvényesítését odázta el.

Midőn pedig két alsóbb fórum egybehangzólag ítél, s a legfelsőbb bíróság ezt megdöntvén, ellenkezőt határoz: ez megnagyítónak már épen nem lesz tekinthető, mert kétséges fog örökké maradni, nem-e inkább van igaza azon nézetnek, melyhez két bíróság mint annak, melyhez csak egy csatlakozott. S itt eltekintek azon roppant demoralisáló hatástól, mely az ilyen ítéletek következménye, midőn egy bíró elveszi annak jogát, akinek két bíró azt már megadta volt, vagy elítél oly egyént, akit két fórum ártatlannak nyilvánított vala.

Lehet azon eset is, hogy a másodbíróság megváltoztatja az elsőnek ítéletét, a harmadbíróság pedig a másodbíró határozatát erősíti meg. Ez esetben sincs semmi garancia a felelősségben, mert ha helyesen ítél a másod bíró, midőn megváltoztatta az elsőbíró ítéletét, felesleges volt a harmadbíró, hogy a már helyes ítéletre még egyszer „ament” mondjon; ha pedig helytelenül ítél a másodbíró, s a harmadbíró mégis ezt hagyta helyben, csak az igazságtalanság nyert nagyobb sanctiót.

Avagy fekszik-e általában abban valami garancia, hogy egy felsőbb bíró alaposabban, igazságosabban fog ítélni mint egy alsóbb? Ugyan miért? Talán a nagyobb rang, vagy a jobb fizetés miatt. Vannak-e ezen tényezőknek is befolyásuk az ügyek igazságos megbirálására? Talán csak nem!

Tudomány és jellem; ezeknek igenis lehet nagy befolyásuk az ügyek mikénti elintézésére. Ámde mi köze ezen két tényezőnek a magasabb hivatallal? Lehet-e állítani, hogy azért, mert valaki felsőbb rangú hivatalban van, azért tudományosabb és jellemesebb, mint az, ki alsóbb bíróságnál alkalmaztatott?

A miniszter, aki a kinevezéseket teljesíti csak informatiok után indul. Csalódhatik itt úgy, mint ott. Sőt inkább a felsőbbnél mint az alsónál, mert amannál sokszor politikai befolyások is érvényesülnek, s jövedelmesebb hivatal lévén, több fáradságot vesznek magoknak a kinevezendőnek jóakarói és barátai, hogy a minisztert félrevezessék; hisz itt már érdemes!

Azt szokták felhozni sokan a felsőbb bíróságok mellett, hogy bár sem a tudomány sem a jellem nem képezi a felsőbb bíró privilegiumát, annyit mégis el nem lehet venni tőle, hogy övé a tapasztalatokban való nagyobb gazdagság.

Nem egyéb ez sem phrasisnál! Hát ugyanazon egyén, ugyanazon szolgálati idő alatt hasonló tehetség és szorgalom mellett, nem

ugyanannyi tapasztalatot fog-e megszerezni magának első mint felső-bíróági működésben? Bizonyára igen, ha nem többet.

Ott, hol valamely ország perrendtartása a bizonyítékok szabályait méltánylására van fektetve, épen képtelenség a felelősségi jogorvoslat megtartása. Ennél nincsenek szabályok felállítva, melyek szerint a bizonyosság constatálendő, csak a lelkiismeret nyilatkozik a felett, valjon valamit bebizonyítottának tart-e vagy sem? A lelkiismeret műveletét felülvizsgálni pedig csak úgy lehetne, ha a felsőbb bíró lelkiismerete jobb lenne mint az alsóbb bírőé. Ez azonban megismerhetetlen valami. Azt még lehet bizonyos körülmények között állítani, hogy a felsőbb bíró, kivált ha — mint némely államban — külön vizsgákat is tesz, több tudománynyal bír, mint az alsóbb, ki ily vizsgát nem tett, s azért inkább megtalálándja, hogy a bizonyítási szabályok szerint megállhat-e az ítélet vagy sem; de azt, hogy kinek van jobb lelkiismerete, a felsőbb vagy alsóbb bírónak, még megközelítőleg sem lehet meghatározni. Ugyanazért az első bíró lelkiismereti műveletének a felsőbíró lelkiismerete általi felülvizsgálata: egyszerű lehetetlenség.

Ha pedig figyelembe vesszük, hogy minő adatok állanak rendelkezésére az első bíróságnak, minők a felsőbbnek, melyekből az ügyek megítélésében kiindulhat, feltétlenül azt kell mondanunk, hogy azon bizonyítási materia, mely az első bíró előtt fekszik, rendszerint hitelesebb, megbízhatóbb, mint az, mely a felsőbb bíró elé terjeszthető.

Alig hiszem, hogy valaki most még amellett lenne, hogy az első bíróságok tisztán írásbelileg tárgyalják az ügyeket, főleg nem bűnügyekben, hol a psychologianak is némi befolyása van.

A legkevesebb, amit civilisált államtól most már követelni lehet, az, hogy legalább bűnügyekben a közvetlen szóbeliséget és nyilvánosságot honosítsa meg; követi is ezt valamennyi, csak félíg civilisált állam is, néhol azonban törpén, úgy, hogy csak az első bíróság előtt tárgyaltnak így az ügyek, a felsőbb bíróságnál azonban csak az iratok alapján, tehát írásbelileg.

Nem akarom hosszasan fejtegetni, hogy czélszerű-e ez vagy sem. Veszem a dolgokat úgy amint vannak. Hazánkban is ilyen a szóbeliség.

Ezen rendszernél pedig kétségtelenül jobb és megbízhatóbb azon materia, melyből az első bíró ítél, mint az, mely a felső bíróságnak szolgáltat adatokat, melyeknek alapján az ügyet felülvizsgálja.

Jegyzőkönyvben oly híven leírni a vallomásokat minden részleteivel soha sem lehet, mint a minő a valóság. De sokszor feledékenység, ügyetlenség, vagy plane szenvedélyesség is befolyhatnak arra, hogy a vallomás ferdén, helytelenül, legyen leírva. Ez tehát appelláció a jól informált bírótól a rosszul informálthoz!

Ezt feltétlenül rosznak tartom, s ideje, hogy ahol még meg van, mielőbb eltörültsék. Azonban nem minden állam van azon kedvező helyzetben, hogy ezen anomaliát aként szüntethesse meg, hogy minden elsőbíróság székhelyén egy kellően felszerelt másodbíróságot is felállithasson. Sőt bátran állithatni, hogy ilyen állam ez időszerint legalább nem létezik. A felebbviteli bíróságok tehát úgy vannak mindenütt berendezve, hogy több elsőbíróság területére egy felebbviteli bíróság állittatik fel. Ennek következménye pedig az, hogy a felebbviteli bíróság rendszerint távolabb fekvődvén a cselekmény színhelyétől s az ügyben szereplő tanúk lakásától, a helyszínén szemlét közvetlenül nem tarthat, de a tanúk közül is többen nem fognak megjelenni azon bíróságnál, amely távol fekszik, mint annál amely közel, helyben van. Ez bizonyosan bekövetkezik, s a legérzékenyebb bíróságokkal sem háritható el. Ily tanukra nézve tehát rendszerint csak a jegyzőkönyvek felolvasásával kénytelen a felsőbb bíró megelégedni. De elnéző a másodbíróság már azért is a meg nem jelenő tanúk irányában, sőt azok megidézésében is felette válogatós lesz, mert különben roppantul felszaporodnának évenként az eljárási költségek: s amennyi megtakarítást az állam az által tenne, hogy csak négy-öt elsőbíróság területére állít fel egy felebbviteli bíróságot, elvesztené megint a tanúk tetemes munkamulasztási és utazási költségeiben.

Nem megvetendő körülmény az sem, hogy az ügy tárgyalása hamarabb történik az első bírónál, midőn az események még közelebb fekvődvén, a tanúk emlékezetében inkább megvannak, mint hónapok múlva, midőn a másodszori tárgyalás történik a felső bírónál. A szemle tárgya és helye is elenyészhetik vagy megváltozhatik időközben. Ezalatt tanúk elhalhatnak, elköltöznek, megöriülnek vagy látva azok vallomásának fontosságát, megvesztegettetnek. Szóval, ha a közvetlen szóbeliség érvényesítést nyer az első- vagy másodfoku felülvizsgáló bíróságoknál is, még mindig állitható, hogy az emberi dolgok rendes menete szerint, a felsőbb bírónak soha

sem lehetnek oly megbízható adatai, melyekre ítéletét alapítsa, mint az elsőbírósnak.

Hozzájárul még ehez, hogy a közvetlen szóbeliség mellett a tanu az elővizsgálatban, a végtárgyaláskor s a felsőbb bíró előtti tárgyaláson többször kénytelenítettven fáradozni és drága idejét vesztegetni, meg fogja unni a vallomásoknak annyiszor való ismétlését, és mindenki kibuvni iparkodand ezen felette terhes polgári kötelesség alól, részint meg nem jelenés, részint tudomásának eltitkolása által.

Mindezekből az következik:

a) hogy a felebbviteli jogorvoslatnak távolról sincsen annyi előnye mint hátránya,

b) hogy káros hatása több tekintetben bizonyos, előnyei pedig felette kérdésesek,

c) hogy ha közvetlen szóbeliséget akarunk, akkor a felebbviteli jogorvoslatot, mint ezzel meg nem egyeztethetőt el kell törölni.

Ennek eszközölhetése végett azonban az ügyek első bírósági ellátása oly garantiákkal veendő körül, mely a tévedéseket legalább annyira, mint az a kétfoku felebbvitel által történik, lehetetlenítse. Ily védelmet pedig sajátlagos szerkezeténél, az ítélők nagy számánál, s a terjedt visszavetésnél fogva csak az esküdtszéki intézmény nyújthat!

Tudom, ennél sincsen a tévedés kizárva. De hát kivan-e ez zárva az ügyeknek rendes bíróságok általi háromszoros felülvizsgálatánál? Alig hiszem, hogy ezt valaki állítani merné. De az esküdtszékeknél legalább az ugyanazon ügyben keletkező egymással ellentétes ítéletek a jogérzet megszilárdulását, az igazságban hitet, a törvény iránti tiszteletet, vagyis — hogy az igazi elnevezést használjam — a földi igazságszolgáltatás illúzióját nem semmisítik meg.

Az ügyek alapos megvizsgálására és megfontolására is inkább ösztönözve van a bíró, ha tudja, hogy határozata végérvényes, s hogy ha tévedett, ez által helyrehozhatatlan kárt okoz. Mig ellenben azon tudat, hogy ha ítélete helytelen is lenné, a félnek nem szolgálhat sérelmére, mert nyitva áll részére a felebbvitel, gyakran arra bírja a bírót kétes esetben, hogy experimentáljon ítéletével, kimondja ítéletét, anélkül hogy alaposabb fáradságot venne magának a kételyek eloszlatására. Bizik a felekben, kik ha nem

találnák igazságosnak ítéletét, azt felebbezni fogják, s a felsőbb bíróban, ki újra felülvizsgálandja azt. Csak hogy ott a baj, miszerint a felsőbb bíróval is megtörténhetik, hogy alsóbb bírótársáról felteszi, miszerint alaposan és lelkiismeretesen megfontolta a dolgot, s azért azt helybenhagyni annál is inkább hajlandó, mert jól tudja, hogy az elsőbírósnak jobb alkalma volt az ügy közvetlen tárgyalásából azt megismerni s jól elbírálni.

S így a két dajka között elvész a gyermek: az igazság!

A felebbviteli jogorvoslat egyébiránt nem csak a bíróra lehet azon hatással, hogy az ügy alapos tanulmányozását elodázza magától, hanem elégszer a vádlót és védőt is könnyelművé teszi. Tudván, hogy a határozat nem végérvényes, s hogy egyik vagy másik meg nem elégedő fél részéről okvetlenül ugysis felebbvitetni fog, nem is vesz fáradságot magának egyikök sem, az ügyet minden oldalról és kimerítően tárgyalni. Másképp teljesítik kötelességeiket a felek képviselői, ha tudják, hogy ami határoztatni fog az szent és megtámadhatlan leszen, s hogy ha valami mulasztást követnek el, az helyrehozhatlan károkat okozhat. A felelősség óriási súlylyal nehezedik rájuk. S ennek öntudata a kötelességek lelkiismeretes teljesítésére ösztönzi őket.

Az ügyek alapos megbirálásának hátrányára szolgál néha rendes bíróságoknál azon idő is, melyben az ügy elintézésre kerül. Oka ennek a szokásos statisztikai kimutatás. Midőn az év vége közeledik, siet a bíró a neki kiosztott ügyek elintézésével. E sietség nem fog ugyan mindig hátrányára lenni az alaposságnak, sokszor azonban igen.

Egy bíró sem szereti ha restantiái vannak. Tart attól, hogy előmenetelére ez hátrányos lehet. S méltán. A miniszter utóvégre nem nézheti, hogy az egyes ügydarabok miként lettek feldolgozva, hanem a szorgalom megítélésében csakis abból indulhat ki, melyik bíró dolgozott többet.

Az esküdt, ki a restantiákkal nem törődik, s szorgalmáért nem kaphat s azért nem is vár elismerést, ily gondolatok által, az alaposság rovására, nem hajszoltatik.

Azt szokták felhozni, hogy a felebbviteli forumoknak meghagyása azért célirányos mert az ország törvényeinek egyöntetű alkalmazását biztosítják. Ha azonban figyelembe veszi valaki, hogy a bíróságok, a felsőbbek ugy mint az alsók, mint p. o. nálunk és

máshol is, ugyanazon kérdésben hol így hol amugy határoznak, néha egymással teljesen ellentétesen, az el fogja ismerni, hogy a törvény alkalmazásának egyöntetűségére nézve sincs nagy becsé az ügyek fokozatos felülvizsgálásának, s hogy e célból ugyanannyit az esküdt-széki intézmény mellett is el lehet érni terjedt hatáskörű semmitő-szék felállítása s annak kellő szervezte által.

Sokan némi garantiát helyeznek abba, hogy a bíró indokolni köteles ítéletét, s miután esküdtzéki intézménynél ez kivihetetlen, ezen institutio nélküli szerintök egy fontos bizto-sítékát az igazságos eljárásnak. Ez sem áll. Az indokolás semmi garantiát sem nyújt:

a) mert szóbeli nyilvános eljárásnál ez épen szükségtelen, miután a tárgyalásnak köztudomásu adatai teljesen pótolják az indokolást;

b) különben is, amennyi hasznót nyújt annyi kárt is okoz; mert ha sok esetben van is annyi becsé, hogy meggyőzi az illetőt az ítélet helyességéről, elégszer arra is szolgál, hogy megbotrán-koztatólag igazságtalan ítéletet ügyesen összeállított sophismák és ferdítések által, helyesnek elhittessen, s így az ártatlanul marasz-taltat nemcsak a helytelen ítélet által sujtja, hanem megbélyegzi még az indokolásban is.

c) Nem is szükséges az indokolás az esküdtzéki intézmény mellett, mert az ítéletek nem lévén fellebbezhetőek, nincsen ok, miért soroltassanak elő az indokok.

d) Egy helytelen indok sokszor mélyebben sérti a vád-lottat és a hallgatóság jogérzetét is, mint egy fellebbezhető ítélet.

e) Az indokolás sokszor nincs is okbeli összefüggésben az ítélettel, amennyiben az ítéletet a törvényszék hozza meg, az indokokat azonban csak az ügy előadója kénye-kedve szerint, egyéni felfogása alapján állítja össze. Néha csak a jegyző, ki az ítélet meghozatalába be sem folyt. A gyakorlati életben elégszer talál-kozhatsz az ítéletek indokolásában oly nyakatekert okoskodásokkal, amiről nem is lehet feltenni, hogy az egy collegium érett meggondo-lásából folyt volna ki.

f) Leginkább pedig az bizonyítja, hogy az indokolásban semmi garantiája sincs az igazságos ítéleteknek, hogy tapasztalatilag az alsóbb és felsőbb bíróságok egyaránt indokolni tudják

egymással ellenkező, egymást megváltoztató ítéleteiket is.

g) Elégyszer van azon eset, hogy egy kölömben tán teljesen helyes ítélet azért gáncsoltatik, azért bántja a közönség jogérzetét, mert az ügyetlenül vagy helytelenül indokoltatott.

Ennélfogva ez távolról sem oly hiány az esküdtszéki eljárásban, amely miatt magát az egész intézményt el kellene vetni.

A ki gyorsan ad, kétszer ad. Azt mondja a példabeszéd. Ez áll az igazságszolgáltatásban is. Akár legyen az polgári akár bűnügyi, a gyors végeldöntésnek kiszámíthatlan előnyei vannak. Írásbeliség és hosszadalmas huzavona a perekben: ikerestvérek. A gyorsaság egyik feltétele a szóbeliség. Mivel pedig az esküdtszéki intézmény, nemcsak a szóbeliséget biztosítja, de a felebbviteli jogorvoslatok hosszadalmasságait is mellőzi: ez intézménytől gyorsabb igazságszolgáltatást is lehet remélni.

Vannak kérdések, sőt épen a bűnügyi kérdések jobbra ilyenek, melyeknek helyes megítéléséhez nélkülözhetlenül szükséges, hogy az ember a mindennapi, s különösen az üzleti élet részleteit és természetét, az egyes néposztályok életmódját és cselekvési körét, nézeteit és erkölcsi viszonyait ismerje

A hivatalnok bíró, kinek egész idejét terhes hivatala tölti be, s már a törvény rendelkezéseinél fogva is távol kénytelen tartani magát minden üzleti forgalomtól, minden társadalmi surlódásoktól, csak a törvényszéki tereméből ismerheti az emberi élet különféle viszonyait. Azonban itt utóvégre is az élet küzdelmeinek csak egy része, csak némely esetei táruznak fel, s mindenesetre nem mindig az igazi színekben, sőt a leggyakrabban csak úgy, amint azt a felek magokra nézve előnyösnek tartják, elleplezván talán a legfontosabb körülményeket. Hú képet a mindennapi élet viszonyairól csak az szerezhethet, aki tényleg és közvetlenül részese e küzdelmeknek. E tekintetben tehát az esküdtnak tapasztalatai és ismeretei biztosabb alapokon nyugszanak mint a bírákéi.

Az ügyek igazságos elbírálásához nem elég a jogtudomány, sem a törvények teljes ismerete, hanem szükséges főleg, hogy a cselekmény elkövetésének alapmotivumai és körülményei is megértessenek. Az ítélet helyességének tehát két alapkélléke van:

a ténykörülmények megértése és az arra vonatkozó törvények ismerete.

A mindennapi érintkezésekben tapasztalhatjuk, hogy néha a legkitűnőbb tudósok, már akár jogászok akár más tudomány művelői legyenek, ha a közönséges élet bármily oly körülményei közé jutnak, melyek nem szorosan szaktudományuk keretébe esnek: oly ügyetlenül, oly félszegeen cselekszenek, hogy a legegyszerűbb gyakorlati ember, a legközönségesebb polgárnak is nevetség tárgyául szolgálnak.

Nem lehet ugyan állítani, hogy a rendes bírák épenséggel részt nem vennének a mindennapi élet küzdelmeiben. Ámde nem tagadható az sem, hogy a bírák annyira-mennyire mindnyájan egyenlő életviszonyok közt élnek, mindnyájan hasonló körökben mozognak, amit az egyforma fix fizetés is magával hoz némileg, — ezért többé kevésbé mindnyájuknál egyforma világnézet és gondolkodásmód fejlődik ki. Ez az ügyeknek mindig egyoldalu szempontokból való megítélésére vezet. Nem állítható ez az esküdtekről is, kik a legkülönfélébb életviszonyok közül kerülven, a ténykörülmények megvitatásánál sokféle szempontból indulnak ki.

Az már meghaladott álláspont, hogy minden bűnténynek fogalmát úgy lehetne meghatározni és körülírni a törvényben, hogy az már maga biztos utmutatásul szolgálhatna valamely eset megbírálásánál, kell e végből az életet is minden viszontagságaival, minden viszonyával ismerni.

A bíróságok ily kérdések megoldása körül rendszerint úgy segítenek magukon, hogy azok tekintetében szakértőket hallgatnak meg, s hiányos ismeretüket eként pótolják. De ez mindenestre nem nyújt annyi garantiát, mint ha az, ki itélni van hivatva, maga is ért a megbírálandó kérdéshez. Néha még ahhoz is kell bizonyos foka az ismereteknek vagy tapasztalatoknak, hogy az ily szakértői vélemény megértethessék. Ha ez nincs s a bíró vakon indul ezután, akkor tényleg nem is ő, hanem a szakértő ítél a jog felett.

Ily specialis ismeretek szükségességére csak az esküdtszéki intézménynél lehet tekintettel lenni, amennyiben vagy „special jury“ intézménye vétetik igénybe, vagy pedig legalább a visszavetési jog aként gyakoroltatik, hogy azok, akik éppen mitsem értenek a szóban forgó kérdéshez, visszavetettnek s csak a tárgy iránt szakavatottabbak hagyatnak meg.

Igy p. o. tisztességes kereskedőkből alakult esküdtszék kétségtelenül helyesebben fogja megítélhetni a hamis bukás, a hamis könyvvezetés és üzérkedés körüli csalás büntényeit, mint bármily kitérő jogászok, kik az üzleti élet folyását nem ismerik. De ha nem is épen kereskedőkből, de csak egyéb más hasonnemű foglalkozású polgárokból áll is az esküdtszék, lehet biztosan legalább azt következtetni, hogy az, ki közelebb áll mindennapi foglalkozása folytán valamely viszonyokhoz, könnyebben fogja azokat megérthetni, mint azon egyén, kit hivatása azon viszonyoktól távol tart.

Elismerem, hogy kell a helyes ítélethez nemcsak a viszonyok ismerete, de a törvények tudása is; de bizonyos az is, hogy a tüzetesen azon esetre alkalmazásba jövő törvényszakaszk rendelkezéseit könnyebb megérteni a szakértő bírónak az esküdtekkal, mint a szóban forgó viszonyok ismeretét szakértők által a bíróval. Nem azért mintha a bíró felfogása nehezebb lenne mint az esküdte, hanem azért, mert az esküdte oly szakértőtől veszi az oktatást, t. i. a bírótól, kinek a törvényekben való jártassága s a magyarázat körüli lelkiismeretessége minden kétségen felül áll, míg a bíró a felvilágosításokat oly egyénektől kapja, kiknek sem a kérdésben forgó viszonyok körüli ismerete, sem pedig lelkiismeretessége azon megnyugvást nem nyújthatják mint a minőt a bíróé nyújt. Külömben is, a bíró a törvény világos rendelkezéseire alapítja magyarázatát, mi ennek biztos alapot kölcsönöz s határozott alakjánál is könnyebben megérthető, míg azon szakértői magyarázat, mely p. o. üzletviszonyok ismertetésére vonatkozik, csak kérdéseken alapulhat, lényegileg tehát attól függ, alkalmas kérdések intéztettek-e a szakértőkhöz vagy sem? Mert ha ez téves, vagy egyoldalú, a felvilágosítás is hiányos lesz.

Külömben lényeges itt az is, hogy némely társadalmi viszonyok vagy üzleti körülmények oly sajátlagosak hogy kellően azokat megérteni csak az tudja, ki hosszú éveken át azon körülmények között élt. Az ilyenekkel egy-két szakértőnek néhány kérdésre alapított feleletéből teljesen megismerkedni tehát nem is lehet. Míg ahhoz, hogy valamely kérdésre vonatkozó törvényes rendelkezés ismertessék, nem kell az egész jogtudomány ismerete, hanem elég többnyire az is, ha az épen oda-vágó törvényszakaszk felolvastatik. Mert ha olyan complicált lenne a törvény rendelkezése, hogy azt sem felolvasás, sem egyszeri meg-

magyarázás után az esküdtek megérteni nem tudnák, annak alkalmazása úgy sem lenne jogos.

Sokkal biztosabb alapokra van tehát fektetve a kérdés megoldása, ha az, aki érdemben ítél, ismeri a mindennapi élet és közelmek viszonyait, vagyis a helyes ítélet főbb alkellékeit, s az odavágó törvény iránt a szakértő bíró által taníttatik ki, — mint ha megfordítva: az ítél a cselekmények felett, ki a jogtudományban és törvényekben kitűnően jártas ugyan, de a mindennapi élet viszonyainak s az üzleti forgalom részleteinek megismerésében mások véleményére, tanításaira szorul.

Az őskorban, midőn a népek kiválóan csak mezei gazdasággal és hadviseléssel foglalkoztak s a kereskedelem csak kevesek kezeiben nyugodott s csupán tárgyak kicseréléséből állott, a bűntények is egyszerűek voltak, megítélésükre a társadalmi viszonyok némi ismerete is elegendő volt. De most a kereskedelem és ipar körére valamint irányára nézve, óriási kiterjedést vett, úgy hogy minden egyes ágának ismerete hosszú évek tanulmányát veszi igénybe. Napról napra új és újabb nemei és módjai a megélésnek a keresetnek merülnek fel. S épen úgy amint a társadalmi viszonyok változtak s az emberek a legkülönbözőbb utakon és módokon sietnek vagyonra szert tenni, úgy a bűntények is előre meg sem határozható alakokban tűnnek fel, complicáltak mint az emberi civilizáció szövevényes viszonyai. Csodálni lehet néha azon leleményességet, melylyel az emberek céljaikat elérni iparkodnak. Ugy, hogy kétségtelen, miszerint most már nehezebb az ítéletnél azon feladat, mely a tényleges viszonyok megismerését czélozza mint az, mely a törvény ismeretét foglalja magában. Ezen kérdés helyes megoldása pedig az esküdtszékek alkalmazására vezet.

A bűnösség kérdésének megítélésénél felette fontos az, hogy minő előélete, minő magaviselete van valakinek, minő az ő múltja, tekintve jellemét és viszonyait: feltehető-e róla a terhére rótt büncselekmény elkövetése vagy sem? Ezen igen fontos körülményről az illetőnek polgártársai bírhatnak a legjobb tudomással. Az előjáróságoktól bekívántatni szokott erkölcsi bizonyítványok nem pótolhatják azon tudomást, mert ezek csak arra szoktak szorítkozni, hogy az illető volt-e már büntetve vagy sem, s kiadatik nem 12 választott polgár, hanem a mindenkor előjáró vagy jegyző egyéni szeszélye szerint. Már pedig lehet,

hogy valaki már büntetve volt, s azért kintinő becsületességü polgár s a másik büntetve még nem volt ugyan, de azért számtalanszor megérdemelte volna, csak kicsuszott mindig, mert nagyon is furfangos.

Hogy különösen némely falubeli előljáróságok által kiadatni szokott ilyenyszerű bizonyítványoknak mennyi hitelt lehet adni, eléggé bizonyítja azon sajnós körülmény, miszerint nem ritka eset, hogy elégszer egy és ugyanazon ügyhez két ilyen egymással homlok-egyenest ellenkező bizonyítvány szokott csatolva lenni. Az egyikben, melyet hivatalos megkeresésre közöltek a bírósággal a legrosszabb — a másikkban, melyet a fél kérésére adtak ki, a legjobb embernek van elmondva a vádlott.

Elég, ha e tekintetben utalok a végrendeleti alakiságok tárgyában kelt törvényjavaslat feletti országgyűlési vitákra, hol maga az igazságügyminiszter is constátálta a falusi előljáróságok által kiállított bizonyítványok megbízhatlanságát.

S így az esküdtszéki eljárás e tekintetben is garantiát nyújt, hogy a bűnösség megítélésénél a vádlottnak egyénisége, multja és jelleme is kellőbb méltánylást nyerend.

Az államok évszázadokon át azt is hitték, hogy hatalmuk nélkülözhetlen feltétele oly állandó hadsereg, mely kastszerűleg e célra nevelve és kiképezve, elzárkózott a nemzet polgári elemétől, azzal mintegy folytonos ellenséges lábon áll. Azt hitték, hogy a hadseregeknek nem csupán az a hivatásuk, hogy az államot az ellenséggel szemben védjék, hanem s főleg, hogy a népet leigázzni, minden szabadabb mozgalmat elnyomni segítsék. Az idők keserű tapasztalatokkal tették semmivé ez ábrándokat. Bebizonyult, hogy azon állam, mely így szervezte haderejét, az első erősebb kültámadásnál összeroskadott mint egy élettelen mumia, míg az, mely a polgári elemtől nem irtózva, haderejét az össznemzet fegyverforgatásra képes fiaiba helyezte, sohasem képzelt csodákat mivel, a szokásos katonai formákba helyesen be nem keményedett, de lelkesült nemzet élén hatalmasnak képzelt katonai államokat tiport le, s ezt azért mert ereje kifogyhatlan volt, — azzon forrás, melyből hatalma fakadt, az áldozat kész nemzet: ki nem apadt. S így lépett most már majd minden modern államban a kastszerűleg szervezett, majdnem kizárólag e célra felnevelt katonaság helyébe az általános védkötelezettség.

Azt gondolták, hogy a katonáskodás olyan életpálya, melyet csak 10—15 évi szolgálat után lehet elsajátítani. Most ez megszűnt. Egyesek igenis életpályának választják mostan is. De a haderő zöme és ereje nem ezekben, hanem olyanokban van, kik e kötelességet nem élethivatás, hanem csak polgári kötelességgépen, a haza védelmére, teljesítik, rendes életpályájuk azonban valamely polgári foglalkozás. Kétségtelenül czélszerű, hogy legyenek olyanok is, kik a katonáskodást életpályájuknak választják, hogy a sereg zömének vezérékül szolgáljanak.

Épen így van az igazságszolgáltatással. Aminő káros és czélszerűtlen, ha csak egy erre kiképzett osztály kezeibe van letéve az ország hadereje, épen oly czéltévesztett az, ha az igazságszolgáltatás egy erre betanított hivatalnoksereg privilegiuma. Legyenek egyesek, kik a törvények ismeretét életpályának választják, de a nép zöme se zárassék ki e polgári kötelesség gyakorlatából. A tanult bírák legyenek vezérei a polgári elemnek s ez, jó vezetés mellett, épen úgy megfogja védeni a társadalmat a gonosztevők ellen, mint megvédi az államot, ha nem is hivatásszerű katona, a külellenséggel szemben. Legyen az igazságszolgáltatásban a nép részvétele az, mi a hadügyben az általános védkötelezettség. Kevesebb professzionatus szakértő, de több értelem; kevesebb czopf, de több lelkesültség!

A legtöbb törvényhozás a bíróság felülvizsgálata alá helyezi az esküdtek azon határozatát, mely „bűnöst” mond ki. Felfüggeszthetik, ha azt tévesnek tartják. Ez kétségtelenül csak emeli esküdtszéki intézménynél a határozatok erkölcsi súlyát. Mindkét factor, a polgári elem és a jogtudó bírák, összhangzó elhatározásából fakadván az ítélet, nem hagy észszerű kételyeket a vádlott bűnös volta iránt.

Igaz ugyan, hogy a bíróság ily joggal a felmentő határozatokkal szemben sehol sincsen felruházza, de ebből csak az következik, hogy esküdtszéki eljárásban helytelen felmentő ítéletek inkább keletkezhetnek mint marasztalók. Minden esetre nem oly nagy baj azonban, ha a bűnös helytelenül felmentetik, mint ha ártatlanul elítéltetik valaki, mert az állam épen úgy nincsen veszélyeztetve, ha valmely bűnös a büntetés alól kiesuszik, mint ha a bizonyítás ellenében nem sikerült vagy ha a rendőrség épen nem képes felfedezni valakit, kit valamely elkövetett bünténynyel vádolni

lehetne. Az ügy ily felmentésnél azon stadiumban marad, mintha a tettes fel sem fedeztethetett volna. Ha utóvégre pedig az tűnnék ki, hogy a felmentés hamis tanuk, megvesztegetés vagy okmányhamisítás segélyével lett kieszközölve, az állam, úgy mint az állam-bírószági eljárásban, az esküdtszékinél is, bármikor újra felvétetheti az ügyet anélkül, hogy az első ízben helytelenül történt felmentésből az államnak bárminemű pótolhatlan kára lehetne. A vádlottra nézve azonban a helytelen elítélés helyrehozhatlan hátrányokat vonhat maga után. Azért tehát helyes és ezélirányos, hogy az igazságtalan marasztalás ellenében több garantiák legyenek, mint az netaláni helytelen felmentésekkel szemben. Az esküdtszéki intézmény életrevalóságát és erkölcsi erejét ez is csak emeli.

Ezen garantiák mellett is keletkezhetnek ugyan helytelen marasztaló ítéletek. De hol van emberi intézmény, melyben a hiba kizárva lenne? Az esküdtszékek ellen azonban ez mit sem bizonyít, mert csak a bírák vezetése, oktatása és hozzájárulása mellett történhetik.

Ha az államügyész vádat emel, ha a bíróság egy talán helytelen esküdtszéki határozatot fel nem függeszt, ez legalább is ugyanoly érv hivatalnokbíróságok, mint az esküdtszékek ellen. Egy cseppel sem bizonyít többet az utóbbiak mint az előbbiek hátrányára.

Egyébiránt soha sem lehet oly káros hatása annak, ha esküdtek hoztak téves határozatot, mert ez nem ingatja meg annyira az igazságszolgáltatásban való bizalmat, mint ha ezt törvényszék teszi. Az oly esküdteknek ugyanis, kik ily helytelen ítéletet hoztak, ki lehet ragadni kezeikből, visszavetés által, a náluk veszélyeztetett jogot, míg ha független és elmozdíthatlan bírák botlanak, ellenükben nincsen védelem, gyöngeségök vagy lelkiismeretlenségük azon vidéknek, ahol ítélnék a törvény szent nevében, évtizedekre állandó átok leszen. De a visszavetés nélkül is alig lehet félni, hogy ugyanazon esküdtek, kik együtt hibáztak egyhamar valamennyien ismét esetleg összekerüljenek. Ellenben a rossz törvényszék tagjai, kivált ha át sem helyezhetők, sokáig együtt maradván, oly csapásnak tekinthetők azon vidékre, amely elől csak a halálban van menekülés.

Aki az európai esküdtszéki viszonyoknál közölt statisztikai adatokat veendi figyelembe, az esküdtszéki eljárásnak hátrányaul felrótt

gyakori felmentések megítélésénél azon következtetésre jövend, hogy „az ördög nem oly fekete aminőnek festik.”

Először is bizonyos az, hogy azon körülmény, miszerint esküdtszékeknél többen mentetnek fel, mint állandó bíróságoknál, még semmitsem bizonyít ez intézmény ellen. Ebből magából még nem lehet azon következtetést vonni, hogy a felmentések helytelenek voltak, az anyagi igazsággal ellenkeztek. Kétes marad még mindig az, vajjon, ha ugyanazon ügyeket rendes jogász bírák ítéltek volna meg, nem ugyanannyi lett-e volna a felmentettek száma, s vajjon, ha többen ítéltek volna el, mint amennyit az esküdtek mondtak ki bűnösnek, nem-e éppen ebben rejlett volna nagyobb igazságtalanság.

A statisztikai adatok továbbá azért sem nyújtanak ez irányban valami biztos támpontot, mert arra, vajjon kedvező vagy kedvezőtlen arány mutatkozik valahol a felmentések és elítélések között, lényegileg ~~az~~ is nagy befolyása van, minő meggondolással és alapos-sággal járnak-e el az államügyészek a vádemelés és a bírák a vád megengedése körül. Lehet, hogy a gyakori felmentések éppen ezek alaptalan, vagy a sűrűbb elítélések ezek alapos eljárásából folyik.

Egyébiránt a fent közölt statisztikai adatok e tekintetben azon tapasztalatot is igazolják, hogy a felmentések aránya csak eleinte nagy, ellenben ott, hol az esküdtszéki intézmény már több év óta fennáll, egyáltalán nem kedvezőtlenebb mint rendes törvényszékeknél. Átmeneti viszonyokból pedig valamely intézmény jó vagy rossz voltára következtetéseket vonni nem lehet.

Sok függ attól is, világosak-e az alaki és különösen az anyagi törvények. Ott, hol az egyes kérdések körül a törvény határozatlan szerkezete ellentétes magyarázatoknak enged tért, hol emiatt a bírák is ellentétes nézeteknek adnak kifejezést, ott természetesen gyakoribbak a felmentések is, mint ott, hol világos és határozott törvények biztos támpontokat nyújtanak a fennforgó ügyek megítélésénél.

Ugyancz áll azon államokban is, hol az anyagi és alaki törvények nincsenek összhangzásban a létező viszonyokkal, a változott társadalmi állapotokkal, s a tulszigoru vagy már éppen elavult törvényekkel a polgárok természetes igazságérzete áll összeütközésben. A gyakori felmentések ily államokban csak azt jelzik, hogy a pol-

gárok élő jogérzete a törvényhozás hanyagsága felett győzelmeskedett.

Ezen körülmények tehát nem bizonyítanak semmit az esküdt-székek ellen, hanem csak arról tesznek tanúságot, hogy azon államok törvényhozásai elmulasztották a korral haladni, s a helyett, hogy azon lennének, miszerint a jogállam első ellékének t. i. a vagyon és személybiztonságnak világos és korszerű törvények által vessék meg tartós alapjait, csak oly törvényhozási működéssel töltik el idejüket, melyből egyikre vagy másikra kézzel foghatóbb haszon vár. Ők, a nemzet képviselői, befolyásuk és tekintélyüknél fogva, igazságot lelnek világos törvények nélkül is. Azok hiányait nem érzik. Miért is törnék magokat ennél fogva oly fáradtságos munkával, mint aminő a jó büntető és polgári törvények alkotása?

Ha a törvény ezélszerűtlen, tulszigoru, vagy a változott viszonyoknak éppen nem felel meg, ez a jogtudó bíróra is befolyással van s elégszer gyakori felmentésekben nyilvánul. Tapasztalhatjuk ezt különösen hazánkban, hol a műveltebb, s magasabb gondolkozású bírák néha a törvény határozott rendelkezései ellen is felmentenek, és pedig azért, mert természetes jogérzetök áll összeütközésben a régiebb időkben és más viszonyok között alkotott positiv törvénnyel. Ha az ily felmentések mégis ritkábbak a jogász bíráknál, az onnét van, mert ezek elzárkozottságuknál fogva kevésbé ismerik a változott társadalmi viszonyokat s hivatali felsőbbbségükre való tekintetből is félnek a törvénytől eltérni, inkább azzal nyugtatják meg lelkiismeretüket, hogy enyhe büntetések kiszabása által egyenlítik ki azon sérelmet, melyet az elavult törvénnyel fogva a vádlott elszenvedni kénytelen. Az esküdt azonban nincsen azon helyzetben, hogy a határozat érdemében elkövetett igazságtalanságot a büntetés enyhítése által compensálhassa. Ha ő kimondja a bűnöst, nem tőle függ, hogy az igazságtalan ítélet minő mérvben sújtsa a vádlottat. Azt már a bíró határozza meg. Természetes tehát, hogy nem lévén ami fellázadó természetes jogérzetét lecsillapítsa, a bűnös kimondásában ily eseteknél sokkal tartózkodóbb mint a hivatalnokbíró.

Ez azonban nem hátránya, hanem előnye az esküdtszéki intézménynek. Nem alkuszik az igazsággal, nem adja olesóbban, mert rossz, mint a szédelgő kereskedő a romlott pórtékát.

A bűnösség és büntetés kérdéseinek egy kézben való cumulatioja egyáltalában káros lehet némely körülmények között, mert sokszor arra viszi a bírót, hogy módjában lévén a kiszabandó büntetésnél enyhíteni a nem taláni jogsérelmet, a bűnöst kétes esetekben is kimondja, amit talán az esetben, ha a büntetés lényeges enyhítése által meg nem nyugtathatná lelkiismeretét, nem tett volna.

Az esküdtek által követett azon eljárás, melynél fogva az életviszonyoknak nézetük szerint már meg nem felelő törvényekkel ellentétbe helyezik határozataikat, összeütközésben áll a törvény iránt tartozó abszolút engedelmességgel, fognak a tudós állambölcsek kiáltani. Ez fölforgatása a társadalomnak! A tudatlan polgár a törvény fölé emelkedik, s kész az anarchia!

Igenis így van, ezt elismerem. De az ilyen fejtelenségnek nem a nép, hanem — ismétlem — a törvényhozó hanyagsága az oka. A törvényhozó a nép mandataria; ha nem teljesíti megbízatását, a jog a megbízóra, a népre visszazáll. Ez önvédelmi jogánál fogva megóvja önmagát a már alkalmazhatlanná volt törvény igazságtalanságai ellen. A társadalomra ebből sokkal kevesebb kár hárul, mintha mereven ahhoz ragaszkodunk, hogy a fennálló törvény minden körülmények között alkalmazandó.

Vannak államok mint p. o. hazánk, hol a házasságtörést a törvény halállal rendeli büntetendőnek. Az állam bölcs törvényhozása ugy ezt, mint a régi törvények más képtelen rendelkezéseit is még nem törölte el. Vasúti tervek, engedélyek; chinai, japáni és brazíliai kereskedelmi szerződések miatt — melyeknek hasznát tán soha sem veendjük, — nem juthatott ideje erre is. Van-e józan eszű ember, ki nem helyesli, hogy a bírák e törvényeket nem követik, s tudnák-e valaki kárhozatni az esküdteket, ha ily elavult törvénnyel szemben józan eszűket s a természet által beléjük oltott igazságérzetet követve: inkább felmentésre szavaznának? Tudom én is, hogy a rendezett jogállam alapeszméjével meg nem egyezik, ha a törvény alkalmazói a törvény fölé helyezkednek. Csakhogy azon ország, melynek törvényhozása nem halad a korrál, s törvényeit nem alkalmazza a mindenkor változó viszonyokhoz, nincs jogosítva magát jogállamnak nevezni.

A törvények ilyen mellőzése ellen védheti magát az állam hatalom rendes eszközeivel ha megteszi kötelességét, s idejében gondoskodik arról, hogy a törvények a nép erkölcsi érzetével és a

változó viszonyokkal öszhangzásba hozassanak. A veszély tehát nem nagy. Csak a kötelesség teljesítésére serkent. Ellenben a nép csak rendkívüli eszközökkel segíthet baján, s e rendkívüli eszköz: az elavult törvény mellőzése. Ha a törvényhozás a törvényt a változó viszonyokhoz képest módosítani elmulasztja, ezen mulasztás által elévülés áll be, vagyis a törvényhozó hallgatag lemondása, mely a törvényt hatályon kívül helyezi; mert fel nem tehető semmi törvényhozásról még ha hanyag is, hogy azt, mi a nép természetes jogérzetével, a közérkölesiséggel a változott viszonyoknál fogva összeütközésbe jött, tovább is fenntartani és érvényesíteni akarja. Ahol pedig a törvényhozó kifejezett vagy legalább hallgatag akarata nem szól valamely rendelkezés mellett: ott a törvény elvesztette kötelező jellegét s létezése már csak a történelemé.

Arról, hogy mennyi bizonyíték szükségeltessék arra, hogy valami minden kételyt kizáró bizonyossággal igazoltnak legyen feltételezhető, csak annak lehet fogalma, kinek e tekintetben vagy önmagának bő tapasztalatai vannak, vagy legalább ismeri a perrendtartásban foglalt bizonyítási szabályokat, melyek magok is évszázadok tapasztalatain nyugodván, némi biztos zsinórmértékül szolgálhatnak s megóvnak a tévedésektől.

Az igaz, hogy ezek ismerete inkább meg van a jogászbírónál, mint az ilyenekkel nem foglalkozó esküdteknél.

Ámde, hogy ezekben nem nagy garancia nyugszik, eléggé igazolja azon körülmény, hogy azon civilisált államok is, melyek az esküdtszéki intézményt el nem fogadták, hanem jogtudós bíráikhoz ragaszkodnak, elvetették újabb törvényeikben a bizonyítási szabályokat, s a bizonyítékoknak szabad méltánylására alapították perrendtartásaikat. Ennek be kellett következnie. A tortura is bizonyítási eszköz volt valaha. Sok esetben, azt utóvégre megtagadni nem lehet, ez is az igaznak felderítésére szolgált, mi enélkül talán sohasem lett volna felfedezve. Mégis eltörülték. Csak helyeselni fogja mindenki. Ugyanez áll a tanubizonyításról, okiratokról, szakértőkről, esküről gyanuokokról is. Ezek mind az igaznak felderítésére vezethetnek. De éppen úgy bizonyos, hogy mindezek hamisak is lehetnek.

Azért mert két tanu valamit állít, még az valótlan is lehet, bizonyosan igaznak nem állitható. Magának a beismerésnek sem

lehet feltétlen hitelt adni. Évszázadok tapasztalatai tehát nem a bizonyítási szabályok mellett szólnak, hanem azoktól való óvakodásra intenek, s arról győzték meg az emberiséget, hogy a cselekmények és körülményeik különfeleségénél fogva előre meg nem határozható, milyen szabályok szerint tartson igaznak valamit a bíró, minőknél nem; hogy továbbá a bizonyítási szabályok évszázadokon át jobbára arra szolgáltak, miszerint a megrögzött bűnösök, kik sokszor elég furfangosak az ily általuk rendszerint ismert szabályok alkalmazhatósága ellen megvédeni magokat, kibuytak megérdemelt büntetésük alól, ellenben az együgyű, — néha minden ártatlansága mellett is, a körülmények véletlen találkozása, s a bizonyítási szabályok alá való alkalmazhatósága miatt — elítéltetett.

Ha ily szabályok nem kötik s nem fedik a bírót, akkor érzi ez erkölcsi felelősségének súlyát s nem azt keresi csak, „pátszol“-e a bizonyítók a perrend szabálya alá, hanem minden körülmény, minden adat alapos megfontolása mellett az igazat iparkodik megtalálni. Nem elégszik meg az alaki bizonyossággal, hanem keresi emberi lehetőség szerint, az anyagi igazat.

Egyébiránt akár állít fel perrendtartásában valamely állam bizonyítási szabályokat, akár sem, ennek az esküdtszéki intézmény alkalmazhatóságához nincsen semmi köze. Ott, ahol ily szabályokat jónak látnak, mint p. o. még most is Angliában, az esküdtszéki tárgyalást vezető bíró van hivatta a tárgyalás során, minden egyes bizonyítéknál, az esküdtekkel azt megismertetni. Az ő feladata oly bizonyításokat, melyeket a perrend szabályai meg nem engednek, a tárgyalásból kizárni, vagy olyanoknál, melyeknél a tévedés nincs kizárva, az esküdteket óvatosságra inteni.

A hol pedig a bizonyítási szabályok előre nem szabhatnak meg a törvényben, azok nem tudása sem szolgálhat az esküdtszéki intézmény megtámadására.

A bizonyítékok szabad méltánylásának nincsen más szabálya mint az, hogy figyelembe vétessék a bíró által minden, ami a ténnyel való okbeli összefüggésénél fogva reá meggyőzőleg hat, vagy benne kételyeket támaszt, s hogy ott, hol észszerű kételyek forognak fenn, a meggyőző adatok bármily sokasága mellett sem jogosult a bűnösségnek kimondása. Ez azonban oly annyira benső operációja az emberi elmének, hogy azt külső jelekkel fixirozni, s azért felülvizsgálni nem is lehet. Ugyanazért a

bizonyítékok szabad méltánylásával való netaláni visszaélések ellen sem a bíró felelőssége, sem az ítéletek felülvizsgálata, ótalmat nem nyújthatnak. Annyi azonban bizonyos, hogy mentül több embert teljesen meggyőztek valamely adatok, annál inkább lehet feltenni, hogy észszerű kételyek nem férnek hozzá, s a bizonyossághoz közelit. Az ily egyének nagyobb számát azonban minden esetre inkább nyújtja az esküdtszéki mint az állandó bírósági intézmény.

Aki tehát a bizonyítékok szabad méltánylását észszerűbbnek tartja, mint a bizonyítási theoriát, annak el kell ismernie azt is, hogy ennek elfogadásával megsemmisül az eszerint meg nem közelíthető bírói felelősségbe s az ítéletek felülvizsgálatába helyezett bizakodás is. Ha pedig ez áll, gondoskodni kell más garantiákról. Más pedig mint az ítélők nagyobb száma, nem létezik.

A büntető igazságszolgáltatás közjogi jellegű. Annak mikénti gyakorlása ennél fogva nem csak az ez által közvetlenül érintett feleket, hanem az egész közönséget is érdekli.

Tudjuk, hogy az időnként keletkező ítéleteknek mily roppant befolyásuk van a közönség jogérzületére; emelik és megszilárdítják az államhatalom és törvények iránti tiszteletet, ha a közvélemény és a bíróság ítéletei találkoznak, szétrombolják és aláássák azt, ha azzal ellentétben állanak. Már pedig inkább remélhető a két factor közötti harmonia, ha a bíráskodást is polgárok gyakorolják, vagyis oly emberek kik úgy gondolkozásmódjuk, valamint világnézetük tekintetében a többi polgárokkal ugyanazon niveaun állanak, mint ha a törvényszegések felett a társadalomnak egy külön osztálya, saját kasztszerű nézetéből kiindulva, mond ítéletet.

A legtöbb esetben azért rendeli el a bíró a bevádolt egyének vizsgálati letartóztatását még olyankor is, midőn szökéstől vagy a vizsgálat sikerének meghiusításától tulajdonképen tartani nem lehet, mert az illetőt bűnösnek tartja s hiszi, hogy azt a vele hasonló módon gondolkozó ítélő hivatalnok-bírák is bűnösnek találандják; nagyobb biztosság végett azonban mégis szeretné azte kényszer eszközzel a bűnösség beismerésére bírni. Sőt van eset, hogy néha előre meg is kérdegeti a vizsgálati közeg bíró társait, hogy mi nézetben vannak. Ha ezektől támogatást nyer, még bátrabb ezen minden esetre súlyos intézkedés használata körül. Megnyugtattja lelkiis-

meretét azzal, hogy legrosszabb esetben majd be fog tudatni a vádlottnak ugyanis a kiszenvedett vizsgálati fogság büntetésébe. Hogy mily p ó t o l h a t l a n erkölcsi és anyagi károk sujthatják a szabadságától megfosztottat s hogy mily gyakran történhetik meg, hogy az illető mégis ártatlan s utóbb fel is mentetik, szükségtelen bizonyítgatnom. Az esküdtszéki eljárásban ily mérvben az elő nem fordulhat. Csak a legvilágosabb esetben bizakodhatik a vizsgáló bíró abban, hogy a bűnösség kimondatni fog. Az esküdteket véleményök iránt előre meg nem kérdezheti. Ugyanazért ez intézménynél a polgárok személyes szabadsága már az eljárás praeventiv intézkedései szempontjából is nagyobb ótalomban részesül, mintha hivatalnok-bíróságok ítélnék a bűnösség felett.

S hogy évenként nem épen csekély azok száma hazánkban, kik ártatlanul vizsgálati fogságban szenvedni kénytelenek, mutatják a következő hivatalos adatok:

1872-ben a királyi törvényszékeknél fogva volt összesen 21767 egyén. Ezek közül megszabadult ezen év folyama alatt:

a) a vizsgálat folyamán	7281	egyén
b) a vizsgálat megszüntetése folytán	1082	,
c) bizonyítékok elégtelensége miatt felmentő ítélet következtében	852	,
d) teljesen felmentő büntelenségi ítélet következtében	517	,

1873-ban fogva volt a kir. törvényszékeknél összesen 23487 egyén. Ezek közül megszabadult ezen év alatt:

a) a vizsgálat folytán	809	egyén
b) a vizsgálat megszüntetése folytán	1211	,
c) bizonyítékok elégtelensége miatt felmentő ítélet következtében	957	,
d) teljesen felmentő büntelenségi ítélet következtében	431	,

1874-ben fogva volt a kir. törvényszékeknél összesen 24702 egyén. Megszabadult a fogságból ez év alatt:

a) a vizsgálat folytában	8376	egyén
b) a vizsgálat megszüntetése folytán	1077	,
c) bizonyítékok elégtelensége miatt felmentő ítélet következtében	975	,

d) teljesen felmentő büntelenségi
ítélet következtében 314 egyén.

Az a) pont alatt felsoroltak között bentfoglalvák ugyan azon egyének is, akik valamely bűnperben, mely mások ellen folyik, bűnrészesekként vádoltatván s befogatván, a vizsgálat folya-
mában szabadon bocsáttattak, mert részességük nem igazoltatott, s így szintén ártatlanul szenvedtek; mivel azonban ezen pont alá foglalvák azok is, kik ideiglenesen, mert a vizsgálat meghiusításának veszélye elhárítottatott, vagy mert a szökés gyanújával szemben biztosítékot nyújtottak, helyeztettek szabad lábra, az e pont alatt felsorolt adatoktól eltekintek. Hanem veszem csak a b) c) és d) alatti adatokat. Ezek szerint pedig vizsgálati fogságban sinlődött ártatlanul:

1872-ben	2451 egyén
1873-ban	2599 „
1874-ben	2366 „

A hivatalos adatokban ninesen ugyan feltüntetve, hogy hány egyén lett egyszerűen a vizsgálati fogság betudásával büntetve, mert akkor még sötétebb színben tűnnék fel a személyes szabadsággal való ezen visszaélés. Az emberi jogok e legszentebbekével való könnyenbánásnak ugyanis van még indirect hátránya is. Ez még veszélyesebb.

A legóvatosabb bíróval is megtörténhetik t. i., hogy ártatlannal szemben rendeli el a fogságot. — Néha pillanatnyilag felmerülő gyanúk szolgálhatnak indokul. Sokszor azután az ügy bonyolult volta miatt hónapok, sőt — mint p. o. hazánkban specialiter, — évek is lefolyznak, míg a vizsgálat befejezését nyeri¹⁾. Jön azután az ügy

¹⁾ A modern államok büntető perrendtartásaiban rendszerint 3 hónapot szabtak meg az összeszóllalkozást gátló vizsgálati fogság maximumaként. Hogy mennyire van ez máskép hazánkban, mutatják a következő adatok. Vizsgáltilag fogva volt:

1872-ben	3—6 hóig	2536 egyén
„	6—12 „	1365 „
	egy évnél tovább	660 „
1873-ban	3—6 hóig	2718 egyén
	6—12 „	1415 „
	egy évnél tovább	558 „
1874-ben	3—6 hóig	2620 egyén
	6—12 „	1363 „
	egy évnél tovább	514 „

tárgyalása. Ha ily esetekben k é t e s a vádlott bűnös vagy büntelen volt, igen fatalis helyzet áll be az anyagi igazságra s a vádlottra nézve. Azon körülménynek, hogy a vádlott huzamosan van már fogva, rendszerint némi befolyása van hivatalnok-bíróságoknál a bűnösség kérdésének eldöntésére is. Ha a vizsgáló bíró, ki a vizsgálati fogságot elrendelte, különben kitűnő embernek ismertetik, s a törvényszék tagjai barátságos indulattal viseltetnek iránta, vagy plane ha az ily végzést annak idejében maga a törvényszék is helyben hagyta, mindig bizonyos tartózkodás mutatkozik a felmentés tekintetében. Mintegy restelik elismerni ez által azt, hogy a vádlott ártatlanul, vagy legalább indokolatlanul volt megfosztva huzamos időn át egyéni szabadságától. Ha tehát ily esetekben egyaránt kétes ugy a bűnösség, valamint a büntelenség, jobbra odahajlik a bíróság, hogy a b ű n ö s t mondja ki. Takarja ezzel mintegy azon jogtalanságot, mely a hosszas letartóztatás által a vádlotton, akár collegájuk a vizsgálóbíró, akár maga a törvényszék által elkövettetett. Tudják igen jól, hogy a már e l ő r e k i s z e n v e d e t t b ű n t e t é s miatt, mely amugy sem vehető le többé senkiről, csak igen kevés ember panaszkodik. Sőt mentől ártatlanabb, s mentül mélyebben fáj neki, hogy büntelenül szenvedett, annál inkább örülni fog, hogy azon kezekből, hol vele ilyen égbekiáltó jogtalanság történt, valahára szabadulhat. Nem is keres orvoslát, mely kiszenvedett büntetés után ugy sem nyújtható neki, hanem belenyugszik az ítéletbe, hogy feledje mihamarább azon keserőségeket, melyeket átélni kényszerült. Abbanhagyja a felsőbb bíróhoz való folyamodást is, mert fél, hogy még nagyobb jogtalanság érendi őt. S lehet-e rossz néven venni neki, ha ily szomorú tapasztalatai után a bíróságokról még rosszabbat is feltesz? Hogy azonban az ily ember nem fogja terjeszteni a törvény és emberi igazságszolgáltatás iránti tiszteletet, az bizonyos.

Esküdtszékeknél ily hatása a hosszú vizsgálati fogságnak soha sem lehet. Az esküdtnél collegialis befolyások nem érvényesülnek. Megengedem, hogy hivatalnok-bíróságoknál sem felette gyakoriak az ily esetek, hanem hogy nem is épen nagyon ritkák, nem különösen vidéki bíróságoknál, hol a bírói tagok kisebb száma is szorosabbá teszi a collegialitást, a kölcsönös elnézést, azt tudni fogja mindenki, ki a bűnvádi törvénykezést nem csupán könyvekből hanem a gyakorlatból is ismeri.

Egy további káros hatása a hosszú vizsgálati fogságnak hivatalnok-bíróságoknál az anyagi igazságra nézve az is, hogy miután

a védő tudja, hogy a kiszenvedett baj már úgy sem hozható helyre s gyakorlatból ismeri a bíróságok ezirányban való hajlamait is, a védelem is lánghabb, nem sokat törődik az ártatlanság, vagy ha úgy tetszik az anyagi igazság felderítésével, hanem megelégszik azzal, ha védenze a vizsgálati fogságnak büntetésül lett betudása mellett újabbi büntetés nélkül menekülhet.

Mindezen hátrányok oly szorosan függnek össze a hivatalnok-bírószági intézmény természetével, hogy azokat orvosolni másként, mintha az ítélethozatal a polgárság és államközegek között megosztatik, nem is lehet.

Ugyanazon jelenség ez az emberiség társadalmi életében, mint az, mely az államokat arra vitte, hogy a törvényhozó hatalom megosztassék, s ez által az alkotmányok létesülésére vezetett.

A vegyes bíróságokról.

Azt mondják, különösen némely n é m e t állambölcsek, hogy a mely előnyök az esküdtszékek mellett felhozatni szoktak, mind igazak ugyan, de mindez nem magában ez intézményben gyökerezik, hanem általában abban, ha a bűnösség kérdésének megoldásában nemcsak hivatalnokok, hanem közönséges polgárok is részt vesznek. Ez pedig elérhető, anélkül hogy az esküdtszéki intézmény előnyeivel annak hátrányait is elfogadni kellene, az által, ha a bírósági collegiumok hivatalnokok és polgárokból állíttatnak össze. Azért ajánlják, mint czélszerűbbet, a Schöffebíróságok intézményét.

Ezekkel is meg kell ismerkednünk, mert különösen az utolsó évtizedben sokszor lett az esküdtszéki intézménnyel ellentétbe állítva.

Ez intézmény régibb története homályban van. Annyi azonban bizonyos, hogy eredete a régi german népeknél keresendő. A kútfőkben sokszor említettnek „Schöffen“ elnevezés alatt. Illetőségük úgy polgári mint büntető jogkérdésekre is kiterjedett.

Az írásbeliséggel azonban ezek is épen úgy megszűntek közreműködni az ítéletek meghozatalánál, valamint megszűnt az esküdtszomszédok bíráskodása.

Ujabbán 1850 óta tétetnek ez intézménnyel gyakorlati kísérletek. Hannover és Oldenburgban a rendőri bíróságoknál egy törvénytudó hivatalnok és két polgár mint bizalmi férfi együttesen ítélenek. Würtembergben és a szász királyságban vétségek és kisebb-szerű bűntények eseteiben ítélenek ily vegyes bíróságok.

Ezen intézménynek átvitele a fontosabb bűnügyekre ujabb időkben kiválólag azon törekvésből fejlődött, hogy azon nehézségek és félreértések, melyek az esküdtszéki intézménynél a bíróságnak egy kérdező és egy felelő collegiumra való felosztásából erednek, az által kiegyenlítettessenek, hogy a polgári és hivatalnoki elem együttes tanácskozásban dönti el az ügyet.

Hogy e nehézségek léteznek, nem lehet tagadni, léteznek különösen mindenütt, hol az esküdtszéki eljárás honosításában vakon a francia mintát követték.

Ahelyett azonban, hogy ezen nehézségek elhárítása céljából az egyszerű angol formához visszatértek volna, a német tudósok a legkülönbözőbb recepteket gondolták ki azok orvoslására. Először azt javasolták, hogy a bírák és esküdtek együtt tanácskozzanak ugyan, de azután megint elváljanak egymástól s külön szavazzanak, s csak ha mindkét collegium bűnösnek találta a vádlottat, mondassék ki a nyílt ülésben is a marasztaló határozat; ha ellenben a collegiumok valamelyike felmentést vagy kisebb bűnösséget határozott, a vádlottra nézve enyhébb határozat mondassék ki. Később mások azt javálták, hogy külön legyen ugyan mindkét collegium tanácskozása és szavazása is, de a kölesönös felvilágosítások végett az esküdtek tanácskozását, kik a bűnösség felett ítélendők, a bíróság egyik tagja vezesse, hogy a netaláni félreértéseket helyreigazíthatassa, még mielőtt a határozat meghirdettedik. — Ezt különösen azért akarták behozni, hogy azon rossz benyomás, mely a közönségben észlelhető, ha az esküdtek tévednek, s ennek helyreigazítása végett tanácskozási szobájukba visszaküldetnek, elenyésztessek. Mivel azonban ezen eszmék egyike sem talált pártolásra, most a „Schöffén” intézményt ajánlják, melyben a tanácskozás és szavazás is együttesen történik.

Legtekintélyesebb szószólója ez intézménynak Schwarze szászországi főállamügyész. Az ő ajánlatára tesz gyakorlati kísérleteket ez intézménnyel Szászország is. Ugyan ő volt az, ki e kérdést a Dresdában tartott 2-ik német jogászgyűlésen is vita tárgyává tette.

Alkalmasabb helyet ez intézmény barátai ki sem kereshettek volna, hogy az kedvezően eldöntessék, mint Szászországot, hol ez intézmény tényleg fennáll. A jogászgyűlésre megjelent tagok nagy része szászokból állott, mert azoknak nem kellett messze utat tenniük. Szólottak e kérdéshez ott többen, nevezetesen Schwarze, Gneist, Stenglein, Lauhn, Becker; főtörvényszéki bírák, ügyvédek és államügyészek. A jogászgyűlés azonban mindezen kedvező körülmények dacára imposans többséggel ez intézmény ellen s az esküdtszék mellett nyilatkozott. Az irodalomban azonban folyton tart azóta is az eszmék harca. Most különösen Berlinből indult ki újabb azon törekvés, hogy az egységes német büntető eljárásalkotásánál a Schöffén bíróságok vétessenek alapul az esküdtszékek helyett.

Hazánkban is felvetetett e kérdés Illés Károly volt megyei fiseus, jelenlegi királyi ügyész által az 1871-iki magyar országgyűlésen. Azonban itt is ellene nyilatkozott a többség.

Ez intézmény történetéből elég ennyi. -- Térjünk már most a dolog érdemére.

Ha az esküdtszékkel tétetik párhuzamba ez intézmény, a kettő, miként már említém, lényegileg abban tér el egymástól, hogy :

a) az esküdtszéknek a polgári elem el van különítve a hivatalnok bíraktól, s egymástól függetlenül külön döntenek el: a bíróság által a processualis kérdések és a büntetés, a polgárok által, a ténykérdések vagyis a bűnösség.

b) A „Schöffën“ bíróságoknál ellenben a polgári és hivatalnoki elem együtt tanácskozik és határoz valamennyi felmerülő kérdés felett.

Ezen megkülönböztetésekből folyólag azt állítják a „Schöffën“ intézmény barátai, hogy általa az esküdtszéki intézménynek következő hiányai lennének elháríthatók:

1. Azon visszásság és zavar, mely gyakran a kérdések félreértéséből keletkezni szokott, elmarad, mert ha kell is néha kérdésekre osztani együttes tanácskozásban is szavazáskor az eldöntendő anyagot, a félreértés itt fesztelen felvilágosítások által eloszlatható s ha mégis történnék, reparálható még mielőtt a szavazás eredménye közzé téve lenne, s így nem jár az illető polgárok iránti bizalom nyilvános megingatásával, azok tekintélyének lealázásával.

2. Kevesebb egyénre levén szükség, mint az esküdtszéknek, a nép terhelése is jóval kisebb, közreműködése pedig ugyanazért sokkal biztosabb lenne. Mivel pedig kevesebb alkalmas egyént találni könnyebb, mint többet, ez intézmény által az is biztosított, hogy a nép részéről csak oly egyének folyjanak be a büntető igazságszolgáltatásba, akik a nép bizalmát valóban megnyerték és a szükséges műveltség és jellemtisztasággal bírnak.

3. Az esküdtszéknek azon sokat emlegetett tulajdonsága, hogy általuk a népben bizalom ébresztetik az igazságszolgáltatás pártatlansága iránt, csak fokozottabb mértékben jelentkeznék az által, ha a nép az általa kijelölt legjobbakat, a jogtudó bírákkal együtt, mint azok egyenjogú bírótársait, látná működni, s annak biztos tudatában volna, hogy azok által, kiket bizalmával így megtisztelt, nemcsak a bűnösség

kérdése döntetik el, hanem a kinevezett bíróságnak egész működése ellenőriztetik és támogattatik.

4. Azon nem helyeselhető befolyás, melyet tapasztalás szerint közvádlók és védők a dialectica és érzelem fegyvereivel, az elnök pedig a tárgyalás eredményének netaláni helytelen összegezésével az esküdtekre sokszor veszélyes irányban gyakorolnak, nagy mértékben meggyengítenék az által, ha a jogtudó bírák mindannyiszor felvilágosíthatnák polgári társaikat a dolog valódi állásáról.

5. Az ítéletek minden kérdésre nézve indokolhatók s ezáltal megbízhatóbbak lennének.

Az első pont alatt felhozott állítólagos előny azonban, közelebbről szemügyre véve, a lehető legrosszabb ajánló levél. Ezen intézmény pártolói is elismerik ugyanis, hogy a kérdések szükségessége ennél sem lenne kikerülhető, s ebből folyólag kénytelenek elismerni azt is, hogy a hibás kérdések intézése és helyes kérdések félreértése itt is megtörténhetik. — A képzelt előny tehát csak az, hogy a hibák titokban maradnak. Pedig ez éppen a veszélyes. Régi példabeszéd azt mondja, hogy „az eltitkolt sérvéket gyógyítani nem lehet.“

Nem szabad figyelmen kívül hagyni ugyanis, hogy úgy a „Schöffén“-ek, valamint az esküdtek is többnyire jogban és törvényekben járatlan emberek. Kétségtelen tehát, hogy bonyolodott ügyeknél ezek könnyebbége végett sokszor úgy itt, mint amott, több kérdésre kellend felosztani az eldöntendő anyagot. Ily esetben pedig az, hogy az intézett kérdés félre ne értessék, első sorban az által hárítható el, ha a kérdés egyszerű, világos, népies nyelvezetű s a tárgyhoz illik. Csak világos, praecis kérdésre jöhet világos és határozott felelet.

A félreértések kikerülésének már ezen első garantiája is tehát nyilvánosan történik az esküdtszéki intézményben, a felek és hallgatóság ellenőrzése és előbbiek hozzászólhatása mellett, kik bizonyára féltékenyen őrködendnek afelett, nehogy azok homályosak vagy a tárgyhoz nem illők legyenek. Hogy mi történik a „Schöffénbíróság“ ülésében zárt ajtóknál a kérdésekkel, azt, mert a titok fátyola fedi, csak a jó isten tudhatja meg.

„Der Mensch begehre nimmer zu schauen,
Was die Götter bedecken mit Dunkel und Grauen!“

Akiknek ez a jelszavuk, azok pártolhatják ezen titkolódzást, mely nem hogy eltávolítaná a hibákat, de még növesztene is fogja zokat: — aminthogy a homály az, hol az emberi botlások legtöbbje megterem.

Esküdteknél tudja a bíró, hogy egyszerű polgárokkal van dolga, kik önállóan lesznek döntendők a bűnösség felett, akik között oly kezdők is lehetnek, kik először működnek mint esküdtek. Indítatva érzendi tehát magát a lehető legvilágosabb kérdések használatára, míg ellenben a „Schöffen“ intézménynél bizakodik tapasztalatból először is abban, hogy mindig van azok között zynéhány, ki a bírói tekintély előtt meghajolva, azt esetről-esetre akon követi. — S ez ugyis elég, hogy a bírakkal együtt a majorást alkossák. Hogy ezek rendszerint az ostobábbak, kik csak azért zavaznak mindig a jogtudósokkal, mert akkor nem kell szavataikat indokolni, nem kell a vitában szellemileg is észrevenniök, elvégzik ez helyettök a tudós urak: nem lehet előny. De ha ez nem is forog fenn, bizakodik a bíróság bizalmi férfiakul használt polgárok gyakorlottságában is.

S így egyrészt meg van a valószínűség, hogy a „bizalmi rfiak“ nem világosíttatnak oly jól fel az eldöntendő kérdés felett, mint az esküdtek, de másrészt hiányzik is teljesen az ellenőrködés hetősége.

Az esküdtszéki intézménynek egyébiránt nem szükségkéleni feltétele az, hogy a bűnösség kérdések által oldassék meg. Például szolgálhat Anglia, hol csupán a vádlevél szolgál a bűnösség kérdésének alapjául. Azon nehézségek tehát, melyek a kérdések nető félreértéséből eredhetnek, nem teszik szükségessé az esküdtszéki intézmény elejtését, hanem csak a „kérdések“ észszerű elrendését.

E vegyes bíróság ennélfogva már azért is kevesebb bizalmat kelt, mert az esküdtszéki intézménynél a felek arra is ügyelhetnek, hogy esküdtek, ha az általuk hozott határozat homályos, vagy akár a dlevélnek, akár a hozzájuk intézett kérdéseknek meg nem felelne, védeükről kellőképen felvilágosíttassanak és áározatuk kijavítására utasíttassanak. Ha pedig ez nem történnék, lve van a felek joga ily hibák ellen a semmiségi panasz vagy zéb jogorvoslatok által.

Oly hibák ellen azonban, melyek zárt ajtóknál történnek, kban maradnak, nem képzelhető semmi védelem. Az esküdtszék-

ben felmerülhetők hibák olyanok mint a nyílt ellenség, melyel szentül szemben áll az ember, melyet tehát legyőzni, idővel kiűrtani is lehet; a „Schöffën“ bíróságnak homályban lappangó hibái ellenben: orozva űlik meg az igazságot. Az pedig az emberi természet kiűrhatlan nézete, hogy a nyíltan fellépő ellenségtől, még ha bármily hatalmas lenne is, nem fél annyira, mint attól, ha gyengébb is, ki lappangva üldözi áldozatát. Mennél jobban fél valakitől, annál jobban gyűlöli, s mennél jobban gyűlöli, annál kevesebb bizalommal viseltethetik iránta.

Azt nem lehet kétségbe vonni, hogy a „Schöffën“ intézmény mellett kevesebb számú polgár közreműködése szükséges. De ebben nines is köszönet.

Rendszerint ugyanis minden bírósághoz ügyforgalmának nagyságához képest 10—15 ilyen bizalmi férfi neveztetik ki, vagy választatik meg. — Az tehát nem vonható kétségbe, hogy látszólag az a nép kevesebb terheltetésével jár mint az esküdtszéki intézmény. De csökkentti ezen látszólagos előny becsét először is azon körülmény, hogy nem is gyakorolható ezzel szemben oly terjedt alapon a visszavetési jog, mint esküdtszékeknél. Pedig éppen ebben nyugszik a népbíróságok egyik legfőbb nyesebb előnye. Aut-aut. Vagy úgy szerveztetik a „Schöffën“-bíróság is, hogy a visszavetési jog gyakorlatára elegendő s oly tágtér legyen engedve, mint esküdtekkel szemben, s akkor már nem áll az, hogy a polgárság kevesebb terheltetésével járna; vagy pedig csak 10—15 polgár neveztetik ki egy-egy bírósághoz egy évre, s a visszavetési jog gyakorlása a kisebb számhoz képest megszorittatik, vagy, mint mindenütt, hol ez intézmény honos, mellőztetik egészen s csak a netalán indokolt kifogás hagyatik meg, mint a hivatalnokbíróságoknál; de akkor természetes, hogy azon bizalomban, mely az esküdtszékeket éppen a visszavetési jog terjedt gyakorolhatása miatt kíséri, részesülni nem fog.

Ez intézménynek pártolói azt is tekintik előnyének, hogy egy-egy bírósághoz kevesebb számú polgár választatván meg bizalmi férfiakul, azok huzamosabb időn át vannak szolgáltatásban mint az esküdtek, s azért a szükséges ismereteket és jártasságot is inkább megszerezhetik magoknak, mint azok.

Azonban ez nem egyéb hypothesisnél, mely a valóságban meghazudtolatik. — Az által ugyanis, hogy az ily bizalmi férfiak szolgálata egyedenként sokkal terhesebb és hosszabb, a legtöbb alkalmas ember kerülni fogja bevásztatását. — Amint megteszi szívesen a tisztességes polgár, hogy 3—4 évben egyszer-e egyszer 2—3 hétre szolgálatot tegyen, épen úgy fog irtózni attól, hogy habár ritkábban, de egy egész évre elvonassék rendes üzleti foglalkozásaitól. S így sokkal nagyobb arányban fog azok száma apadni, kik ily szolgálatokra idejüket áldozni készek, mint amennyivel kevesebb erőket a „Schöffén“ intézmény igénybe vesz az esküdtszékeknél. Kisebb körből pedig terhesebb szolgálattal sokkal nehezebb alkalmas egyénekre szert tenni, mint nagyobb körből kevésbé terhes, ritkán ismétlődő szolgálatra.

Utóvégre a „Schöffén“ intézménynél is általánosítani kellend e terhet, — ha nem akarjuk egyesekre nézve elviselhetlenné tenni, — az összes polgárságra aként, hogy amennyivel hosszabb az egyének szolgálata egy huzamban mint az esküdtszékeknél, ugyannyival ritkábban kerüljön az illető ismét másodizben sorra. — Már pedig ilyen állásban a dolognak nem hagyható figyelmen kívül az, hogy amennyivel több jártasságot szerzend a „bizalmi férfi“ szolgálatának huzamosabb volta által, mint az esküdt, annyival többet fog ismét felejteti az egyik és másik szolgálati idő közti hosszabb pihenés alatt. S nem állitható az sem, hogy ez a tehernek könnyítését, hanem inkább azt, hogy annak nehezítését fogja képezni, mert minden emberre nézve phisicailag is terhesebb minden 5—6 évben, de egymásután 6—8 hónapig folytonos szolgálatban lenni, mint minden 2—3 esztendőben 2—3 hétig. Ezenkívül üzletét is inkább elhanyagolja az illető akkor, ha egy huzamban 6—8 hónapig magára hagyja azt, habár csak minden 5 évben egyszer, mintha ezt minden 2 évben teszi is, de csak 2—3 hétre. S itt még hozzájárul ehhez, hogy könnyíti az esküdt szolgálatát még az is, hogy egyik-másik ügyben recusáltatván, vagy mert a sors folytán nem is került rendre, szolgálata még akkor sem szakadatlán, midőn épen rajta lenne a sor, hogy szolgálatot tegyen.

Épen azért tehát csak képzelődés azt hinni, hogy a „Schöffén“ intézmény könnyíteni fogná a polgárok terhelését, és épen oly önámítás azt hinni, hogy alkalmasabb egyének fognak akadni, kik e szolgálatra adandják magokat. Sőt épen ellenkezőleg még inkább fog mindenki — kivén azokat, kik unalomüzésnek

használják, — azon lenni, hogy valami ürtügy alatt kimenthesse magát oly teher alól, mely üzletét teljesen tönkre tenné.

Amellett azonban, hogy sem nem könnyitené az egyes polgárok terhét, sem pedig az alkalmasabbak kiválaszthatását nem mozdítja elő, még azon különös hátrányt is termi, hogy a résztvevők szűk körre fogván apadni, jobbra ugyan azon egyének fognak évről évre szolgálatban lenni. Mindenütt, ahol ezen intézmény fennáll, rövid idő alatt azon gyakorlat fejlődik ki, hogy a rendes foglalkozással bíró egyének távol tartják magokat ezen terhes hivatás teljesítésétől, hanem állanak a bizalmi emberek jobbra oly egyénekből, akiknek semmi különös foglalkozásuk nem lévén, e hivatást — mint már említém — időtöltésből fogadják el. Ilyenek p. o. nyugalmazott tisztviselők, tőkéik kamatai után élő magánzók, foglalkozás nélküli házi urak, vagyis oly emberek, kik a mindennapi élet küzdelmeiben alig vesznek valami részt, s így az abból fejlődő bonyolult viszonyok kellő megítélésére nem is bírják az oly szükséges képességeket. S így ennél azon előnyök, melyek a résztvevők gyakori változásából fakadnak, szintén megsemmisülnek.

Egy állandó törzs ez, mely, — az illetők külömben bármily tisztességes emberek legyenek is, — ugyazon kinövésekkel bir, mint a hivatalnok bírák intézménye. Sőt mert jobbra féltudósokból áll, amannál még sokkal veszélyesebb.

Huzamos időn át ülnökölvén, náluk is meggyengül a figyelem. Náluk is kifejlődik a collegialitás minden hátrányaival.

Nem ellenőrizhető, hogy a bírák épen e bizalmas viszonyból folyólag velük az iratokból előnyomozási oly adatokat is ne közöljenek, melyek a tárgyaláson nem constatatván, semmi hitelt nem érdemelnek.

De nem ellenőrizhető az sem, hogy a vizsgálat adataival előre meg ne ismertessenek, s így ők is mint a hivatalnok bírák ne alkossanak magoknak már előre, még a tárgyalás megkezdése előtt, véleményt az ügy felett. Sőt miután a tudományosan mivelt jogász mégis inkább képes megkülömböztetni a tárgyalásban constatált körülmények hitelt érdemlőségét az elővizsgálatban constatáltaktól, mint a csak gyakorlati tapasztalatok után kontárkodó féltudósok, az ily adatok még veszélyesebb benyomásokat tesznek a bizalmi férfiakra mint a bírákra, s azért bizonyos, hogy ez intézmény mellett a közvet-

len szóbeliség még inkább összetörptül csak színleges comédiává.

Ha, mint ez intézmény most rendesen szervezve van, a visszavetési jog azzal össze nem kapcsoltatik, sőt az ily bizalmi férfiak kormányilag neveztetnek ki, vagy ha általában választatnak is a nép által, az egyes esetek hez a törvényszékek elnökei által rendeltetnek be, bizonyos hogy idővel azon gyakorlat fejlődik ki, miszerint jobbára olyanokat fog az elnök behivogatni, kik hajlékonyabbak a bírának nem szoktak opponálni, hanem mindenre áment mondanak, mit a tudós urak felhoznak. — Sokszor jók az ily bizalmi férfiak, mert nem nehezitik meg az ügyek gyors elbírálást ellenmondásokkal s ebből folyó vitákkal, de akkor meg legjobb mindig mellőzni őket s megmaradni a réginel, a hivatalnokbírósi rendszernél, hol nemcsak ritkán, de soha sem zavarhatja a laicus ember gondolatja a gyakorlott hivatalnok mintaszerű gyorsaságát az ítéletek kimondásában.

Nem kis tévedés van abban is, ha azt hiszik ez intézmény pártolói, hogy azon bizalom, melylyel a közönség rendszerint az esküdtszékek iránt viseltetik, fokozottabb mértékben jelentkeznék, ha azt látja, hogy a polgárok egyenjogutársai a bírának, s ezeknek egész működését ellenőrzik.

Először is feledni látszanak ezen érv felhozói, hogy az esküdtszéket épen oly körülmények miatt kíséri a nép és felek bizalma, melyeket, miként már emlitém, a „Schöffén“ bíróságok teljesen nélkülöznek. — T. i. a visszavetési jog tágkörű gyakorlata s az, hogy nem professionatus ítélőmesterek döntenek a kérdések felett mechanicus megszokottsággal. S így a bizalmat keltő okok megszűnván, szükségképen elmaradand a bizalom is.

De másodszor épen ily indokolatlan azon nézet is, mintha a polgároknak a bírakkal való egyenjogusítása emelné az azok iránt való bizalmat.

A közönség csakhamar észreveszi, hogy ily vegyes tanácsban a polgárok csak statista szerepet játszanak s igen jól tudja, hogy midőn zárt ajtóknál a dialecticában jártas jogászokkal állanak szemben, az azok által felhozott argumentatiók irányában, ha az ellenkezőről is lennének meggyőződve, nem birnak annyi rutinena, hogy ellenkező nézeteket oly finom distinctiókkal védelmezhessék, mint a

hivatalnokok s egy-kétszer történjék egyes szavakkal való lefőzetésök, be fogják látni, hogy jobb nekik csak valamely bíró nézetéhez csatlakozni, mint önállóan gondolkozni.

Tudja a közönség ezt már abból is, hogy az ítéletek a törvénykezés stylusában szerkesztett indokolással vannak ellátva, melyekre az egyszerű polgár nem igen képes; tudja, hogy az csak a jogászok műve lehet, polgártársai csak csatlakoztak a jogászok nézetéhez. Hogy az ilyen körülmények tudása nem alkalmas a bizalmi férfiak önállóságában való hitet megerősíteni, be kell látnia mindenkinek, aki nem elfogult e kérdésben.

Nem fokozhatja a bizalmat az sem, hogy a polgári elem egyenjoguvá tétetik a hivatalnokokkal: mert soha sem volt és lesz a nép-nél az a bizalom egyedüli fokmérője, hogy minő kitüntetésekkel ruháztatik valaki fel a kormány által.

Egyébíránt nem is való, hogy a polgári ülnökök ez intézménynél egyenlő jogokkal lennének felruházva, mint a hivatalnok bírák. Először is nem szólhatnak be a processualis kérdésekbe, sőt nem bízhatnak meg a büntetés megszabásával sem. Az egyenjoguság tehát csak ámitás, amelynek valódi természete rövid idő alatt köztudomásra jó. — Ily önámításra alapított bizalom pedig hamar eloszlik, mert alapja koholt.

Vannak ugyan némelyek, kik a büntetés minőségének és nagyságának meghatározását is reá akarják bízni a „Schöffën“-ekre. Ez azonban ezen intézmény legkitünőbb pártolói által is elejtettet, mert, azt mondják, a büntetés kimérése csak akkor tekintetik igazságosnak a közönség által, ha az egyéb hasonló ügyekben kimondott büntetésektől lényegesen el nem tér. Sem szigorubb, sem enyhébb. Ily összehasonlítások tételre nem tartják képesnek a törvénykezésben mégis nem állandóan résztvevő polgárokat. — Amit pedig a bűnösség kérdésének meghatározásánál tesznek, azt is zárt ajtóknál teszik, miről senki semmit sem tudhat. A titkolódzás pedig egyáltalán nem alkalmas arra, hogy bizalmat keltő legyen.

Senki sem fogja kétségbe vonhatni, hogy nagyban emeli az esküdtek iránti bizalmat azon körülmény is, hogy működésük megkezdése előtt, a felek jelenlétében, nyilvános ülésben ünnepélyes esküt tesznek, hogy az ügy elbírálásában legjobb lelkiismeretök szerint fognak eljárni. — „Schöffën“-eknél a bizalomnak ezen motívuma is elmarad.

Ha pedig ezek is megeskettetnének állandó alkalmaztatások daczára minden tárgyalás kezdetén, ez megint csak azt mutatná, hogy nem állanak egy fokon hivatalnok bírótársaikkal, sőt a bizalmatlanságnak adna egyenes kifejezést. Nem lehet ugyanezeket az esküdtekkel szemben felhozni, mert ezek ügyről-ügyre változván s a bírósággal nem is egy collegiumot képezvén, esetről-esetre való megeskettetésük nem alacsonyítja le őket polgártársaik szemében.

Hogy káros befolyással lehetnek a közvádlo és védőnek egymással néha merőben ellentétes előadásai, valamint az elnöknek a tényállással ellenkező összegezése a jogban s a törvények különböző értelmezésében járatlan polgárookra, nem tagadom, valamint hogy hiába állítaná valaki azt is, hogy az ilyen befolyások „Schöffén” bírákkal szemben lehetetlenek lennének. — A kettő között a különbség csak az, hogy az esküdtszéki intézménynél minden nyilvánosan történvén, a helyreigazítás is lehetségesítve van, s hogy megtörténjék, arra többen felügyelnek, s minden kiláthatja és hallhatja, valjon az valóban meg is történik; ellenben a „Schöffén” bíróságnál, bár meg kell engedni, hogy itt is megtörténhetik a helyreigazítás, bizonyos az, hogy valjon megtörténik-e, azt nem ellenőrizheti, nem tudhatja senki sem, sőt még a hiba megtörténte is titokban maradhat. Azt pedig, hogy miként történik a helyreigazítás, szintén csak a tanácssterem néma falai tanusíthatnák.

A nyilvánosság maga is garancia az esküdtszéki intézményben, hogy úgy a felek, valamint az elnök is tartózkodók lesznek merőben helytelen előadások által félrevezetni az ítélő polgárokat. Azon tudat, hogy a fél, kinek érdekeit a törvény- vagy tényállás elferdítése sérti, azt nem hagyandja megtorlatlanul, már is elég, hogy csak kissé önérzetes ember is e sikamlós térre ne lépjen.

Ami különösen a közvádlo és védő előadásait illeti, ez az esküdtszéki intézményben nemcsak kölcsönösen magok a felek által, hanem az elnök által is helyreigazíttathatik. S hogy e helyreigazítás megint ne legyen részrehajló, ne legyen újabb s még sokkal veszélyesebb ferdítés, őrködnék ismét a felek, őrködik a közvélemény. Ha mégis megtörténnék, az eljárás megsemmisítése által enyhíthető. A garancia itt is tehát az ellenőrködés nyilvánosságában és kölcsönösségében nyugszik. A „Schöffén” bíróságnál is ellenőrizheti ugyan az elnök a felek netaláni ferdítéseit s tanácskozássra való visszavonulás után felvilágosíthatja erről a bizalmi embereket is,

de hogy teszi-e ezt vagy sem, azt már nem tudja senki sem.

Hogy miként összegezi az elnök zárt ajtóknál a jogban járatlan birótársainak a tárgyalás eredményét, az minden ellenőrködéstől, minden jogorvoslattól el van vonva. Az pedig, ha az elnök merőben helytelenül, tévesen informálná a laikusokat, hogy alárendelt birótársai által fog-e általában, s fog-e a kellő erélyvel rendre téríttetni, ha nem is kétes, legalább is bizonytalan.

Ami különösen a kérdéshez vágó törvényes szabályok megmagyarázását illeti, az a „Schöffén” intézménynél a lehető legszerencsétlenebb s legaggályosabb módon történik.

Esküdszéki eljárásban ugyanis a felek netaláni egymástól eltérő tévmagyarázatait kiegyenlíti az elnök egységes zárnnyilatkozata; szavaiban a törvény hajlíthatatlan és tétovázástól mentt akaratát veszi tudomásul az esküdtként működő polgár.

Ez is tudja, hogy a vádló és védő egyoldalu szempontokból indulnak ki a törvény értelmezésében. Ezen tudattal szemben tehát teljesen elég hallania a pártok felett álló s a közigazság nevében szóló törvényszéki elnök nyilatkozatát, s ha van benne jó akarat, tudni fogja azt is, hogy melyik értelmezést kell e tekintetben követnie, hogy esküjének eleget tegyen. Ha van is néha az elnök és bírák között nézetkülömbőség, azt egymás közötti tanácskozás útján eldönthetik, úgy hogy az esküdtek előtt csak az össztörvényszék kijelentett akarata nyilatkozik mint egységes törvénymagyarázat.

Nem így van ez „Schöffén” bíróságoknál. A közvádlo és védő ellentétes nyilatkozatainak meghallgatása után, az összbíróság, bizalmi férfiak és hivatalnokok, tanácskozásra vonulnak vissza, s itt azután megtörténhetik, hogy a törvény értelme iránt a három törvénytudó bíró mindegyike más nézetben lesz. Hiszen szörszálhasogató jogászoknál ez nem is ritka dolog. A laicus tehát ötféle különböző nézettel fog szemben állani s épen nem fogja tudni, hogy már most mi a helyes. S mégis utóvégre, mert hát nem lehet abban hagyni a dolgot, ők, a törvénytudatlanok fogják eldönteni a jogi kérdést is, ők, kik számuknál fogva a többséget képezik, fogják kimondani, hogy az eltérő jogi nézetek melyike helyesebb.

Még abban sem lehet bizakodni, — ami két baj között még a kisebb lenne — hogy a bírák a tényállás netaláni elferdítésénél nem lesznek elég bátrak, az elnök nézetét czáfoló ellen-

kező véleményeket nyilvánítani; mert a jogi kérdések és a ténykérdések körüli nézetkülönbségek között nagy eltérés van s amint bizonyos, hogy a legtöbb elnök mélyen megbántva érezte magát, ha valamely bírótársa arra figyelmeztetné, hogy a tárgyalás adatait nem híven adja elő, úgy köztudomású dolog az, hogy a legkülömbözőbb rangban levő jogászok között sincsen semmi sértő abban, ha egymástól eltérő nézetben vannak egyik-másik jogi kérdés vagy törvény érteleme felett.

Ha pedig azon eset áll be, ami szintén megtörténhetik, hogy a polgári bírák valamelyike elég szájas szóval győzni a hivatalnok urakat, s a bizalmi férfiak önállóságukat és szavazatuk súlyát megmutatandók, összetartva határoznak valamit, mi a jogászbírák jogtudományával és meggyőződésével merőben ellenkezik, ők a tán compromittáló határozatot, bár miként resteljék is, nemcsak önmagukban is meghirdetni, de még indokolni is lesznek kénytelenek. Ilyen lealacsonyítása a jogtudománynak és bírói tekintélynek nem fordulhat elő az esküdtszéki intézményben. Ha helytelen határoznak az esküdtek, annak felelősségét csak ők viselik, s ha téves határozatuk a vádlott hátrányára van, még fel is függeszthető a törvény felett őrködő bírák által.

Van még egy indok, melyet ez intézmény szószólói felhoznak mellette, s amelyet el nem hallgathatok. Azt mondják ugyanis, hogy „az ítéletek minden kérdésre nézve indokolhatók s ezáltal megbízhatóbbak lesznek.”

Már az esküdtszéki intézmény fény- és árnyoldalainak feltüntetésénél kimutattam, hogy általában mily kevés garancia nyugszik az ítéletek indokolásában. De ettől eltekintve, s még ha meg is tudna valaki arról győzni, hogy ez némileg biztosít a helytelen ítéletek ellen, bizonyos az, hogy ez nem oly előny, mely a „Schöffengerechte“ bíróságok mellett bizonyít.

A kérdés t. i. egyszerűen az: vagy képes egy jogban nem jártas laicus is valamely ügyre vonatkozó nézetének indokát megmondani, vagy nem.

Tegyük fel, hogy nem. Akkor bizonyos, hogy a „Schöffengerechte“ bíróságnál is indokolni fogják a hivatalnokok szavazataikat s nem az erre képtelen polgárok is. Ha ezzel szemben mégis úgy tüntették fel az ítélet indokolása, mintha az a vegyes elemekből alakított össz bíróságnak gondolatmenetét tolmácsolná, az

nem egyéb ámtásnál. S itt eltekintek azon rendszerinti esetektől, hogy az indokolást nem is a collegium, hanem jobbára vagy egy bíró vagy pedig csak a szavazásban részt sem vett jegyző szokta szerkeszteni.

De tegyük fel a másik esetet, vagyis: hogy a jogászilag nem művelt laicus is bír azon képességgel, miszerint határozatának indokát megmondhassa. Nem látom be, hogy akkor — ha valaki csakugyan garantiát lát ebben — mért ne indokolhassa az esküdszék is épen úgy határozatát, mint a „Schöffén“ bíróság. A kettő között csak az lenne a különbség, hogy a csupán laikusokból álló esküdszék indokolása darabosabb, de a valóságnak megfelelőbb, a „Schöffén“ bíróságé ellenben simább, stilisticailag tökéletesebb, de azután épen tán kevésbé hű lenne. Ha valahol az esküdtképesség egyik feltételül az irni-olvasni tudás van előszabva, nem lehet aggódni, hogy a működő 12 esküdt közül egy se akadjon, ki a felmerülő indokokat leírni ne legyen képes. És ha történnék is ilyen eset, mi sem szól annak ellen, hogy magoknak akár a közönségből, akár a bírósági személyzetből egy szavazat és tanácskozási jog nélküli jegyzőt ne választhassanak.

Egyébiránt egy előző szakaszban kimutattam már, hogy a közvetlen szóbeliség és a felelőztetési jogorvoslat egymással meg nem egyeztethető intézmények. Ugy költséges voltánál, valamint a bizonyítási anyag változandóságánál fogva kivihetetlen. Már pedig az ítéletek indokolásának csakis ezen jogorvoslat szempontjából lehet valami bece. S így ezen érve a „Schöffén“ intézmény pártolónak, még ha nem is volna helytelen, csak annál bírhat némi jelentőséggel, aki a közvetlen szóbeliséget a felelőztetés kedvéért feláldozni kész, vagyis aki nálunk a megyei tábla bírák előtt tárgyalt írásbeli criminalis perekre, amelyek mellett tubákolni és nyugalmasan szundikálni oly jól lehetett, vissza sohajtozik.

Midőn azt hallok dicsérni és emlegetni, hogy valahol czélszerűbb lenne esküdszék helyett a „Schöffén“ intézményt honosítani, azon böcs államférfiak jutnak eszembe, kik azt állítják, hogy ha az államok ministeriuma mellé egy polgári államtanács nevezetnék ki, akik között bizonyára képesebb és jellemesebb emberek lesznek, mint a minőket a tudatlan nép képes megválasztani, ez a parlamenteket nemcsak feleslegessé tenné, de még czélszerűbb is lenne.

A czélszerű vegyülés csak homogen elemek között lehetséges. Aki olajat vízzel vagy sót czukorral akar egy testté vegyíteni, az valami jó, használható anyagot alig fog nyerni. Még oly elemek közt is, melyek homogenek csak ront a vegyítés. Bor és víz. Töltsd össze s nem lesz sem jó borod, sem jó vized. Vagy meg rontja, vagy felfalja egymást a két különböző elem, vagy pedig nem is egyesül, ha együvé öntik is.

Egész más világnézettel bír a fix fizetése után élő hivatalnok mint a mindennapi küzdelemben fáradozó polgár. Vegyítsétek e kettőt össze, épen azon eredményt érenditek el, mintha olajat és vizet öntetek együvé. Egyesülni soha sem fognak. Az olaj mindig felül marad s a víz csak arra való, hogy az olaj magasabban álljon a pohárban, mint állana ha egyedül lenne abban. Épen ilyen a „Schöffén“ intézmény is. A polgárok, mint a víz a pohárban, csak arra szolgálnak, hogy a közönség azt higgye, miszerint az ítélet a polgári és hivatalnoki elem együttes működéséből fakadt; valójában azonban az egész csak szemfényvesztés lenne; mert itélni rendszerint csak a hivatalnokok fognak, s csupán felelőségüket fogja a polgári elem fedezni.

S így ez intézménynél még azon garancia is, mely a bírói felelősségben nyugszik, meggyengül, megoszlik, az activ factorról a passiv factorokra hárittatik.

Az ezen intézményben szereplő elemek különböző voltából a legferdebb helyzetek keletkeznek.

A tanu, szakértő, a közvádó, a védő, mind felszeg helyzetben érzik magokat s nem tudják, hogy előadásukban micsoda irányt kövessenek. Ha igen világosan és körülményesen, a nép egyszerű nyelvén adják elő mondanivalójukat, a hivatalnok-bírák arcza in fog kifejezést nyerni a bosszankodás, mert hozzájuk oly nyelven beszél, mintha tudatlanok lennének; — ha pedig, tudván azt, miszerint a döntő elem a hivatalnoki s jobb ezek tetszését megnyerni, azért a tapasztalt szakértők között szokásos praecis nyelvezettel iparkodand megtenni észrevételeit, akkor meg a bíróság „bizalmi emberei“ fognak nagy szemeket vetni a szólóra, hogy valjon micsoda fellengzős dolgokat akar velők az illető megértetni.

Az esküdtszéki intézménynek egyik főelőnye, a bírák és esküdtek közötti munkamegosztásban nyugszik. A bíróság ügyel a for-

mákra s határoz küzbenszóló kérdések felett, ügyel különösen arra hogy oly dolgok belé ne vonassanak a tárgyalásba, melyek az egyszerű polgárok elhatározását illetéktelenül befolyásolhatnák. Az esküdt pedig mitsem törődve az alaki formákkal és processualis kérdésekkel egész figyelmét a lefolyó tárgyalás anyagának szenteli. — A „Schöffën“ bíróságnál ily munkamegosztás hiányzik. A bíró az oda nem tartozó körülményeknek a tárgyalásba való belevonására nem ügyel oly féltékenyen, mert bízik önmagában, s abban, hogy majd felvilágosítja ő laicus birótársait. Eredménye azután ennek, ha vagy elfelejtí a bíró laicus társait felvilágosítani, vagy úgy hatott rájuk azon illetéktelenül belévont körülmény, hogy azt a felvilágosítások többé eltörülhí nem képesek, hogy oly körülmények dönthetik el valamely ügy sorsát, melyeknek tán szóba hozatni sem kellett volna. S hányszor nem történik meg, hogy valamely incidens kérdés oly horderejű, hogy az dönt már impliciter az érdem felett is. Ha ugyanazon bíróság határoz azon kérdés felett, mely az érdemben is dönt, már morális pressió alatt áll, midőn a meritum felett van határozandó; vagyis eldönti a dolgot előre, midőn még kellően meg sem gondolta.

Hazai viszonyaink szempontjából tekintve a dolgot, nálunk mind a két intézmény idegen. A kettő között t. i. az esküdtszékek és „Schöffën“ bíróságok között azonban gyakorlati szempontból mégis az a lényeges különbség van, hogy amaz általában évszázadok óta kipróbált intézmény, mely a legkülömbözőbb míveltségű és hajlamu nemzeteknél jónak bizonyult, emez ellenben specialis német institutió, melylyel ott is csak most tétetnek némely államocskákban gyenge kísérletek. Ha tehát két idegen intézmény között kell választani, eltekintve attól, hogy az esküdtszék nálunk még sem nevezhető oly idegennek mint a „Schöffën“ bíróság, ha egyenlően jónak is tartatnának, az észszerűség mégis amellett szól, hogy azt válaszszuk inkább, melyet többen fogadtak el, mely több helyütt és régiebb idők óta lett kipróbálva, mint azt, mely csupán a theoriák szüleménye s gyakorlatilag még csak a gyermekvankosokban él. S ezt már azért is, mivel a tapasztalatok közlése is megbízhatóbb forrásból fakad esküdtszékeknél mint a „Schöffën“ bíróságoknál, mert amazoknál az eljárás egész nyilvánosságából mindenki merithet és közölhet adatokat, ellenben a „Schöffën“ bíróság jó vagy rossz voltáról csak magok az abban szereplő egyének szerezhetnek

tapasztalatokat, ezeknek közlése pedig nem tekinthető teljesen érdektelennek. Mert ha valahol a hivatalnoki elem viszi a nagy szót: a polgárok restelik alárendeltségüket beismerni, a hivatalnokok pedig csak dicsérni fogják ezen reájuk nézve kellemes állapotot. Még fokozottabb mérvben áll ez, ha valahol a „laicusok“ kerekednek felül. A hivatalnok megszokta: nagy súlyt fektetni a „tekintélyre“ s így nem hajlandó oly dolgokat elárulni, melyek az ő tekintélyének esekély voltát bizonyítanák.

Vannak, akik ez intézményt megyei biráinkkal vélik hasonlatba tehetni, azonban eltekintve attól, hogy sokkal inkább hasonlít egymáshoz bármi is, mint e két institutió, ez csak egy okkal több lenne arra, hogy azon intézményt, melyet mint rosztat, csak néhány év előtt mellőztünk, ne honosítsuk újra meg: német czéger alatt.

Nem lehet tagadni, hogy az esküdtszéki intézménynek is vannak hibái. De ezen hibák olyanok, melyek jobbra a rögtönösen alkotott francia esküdtszéki szabályok vak utánzásából erednek, de így is előnye az esküdtszéki intézménynek az, hogy e hibák ennél nyiltan történnek meg, s azért egyrésztől fegyvert szolgáltatnak ugyan ezen intézmény ellenségeinek, hogy azt megtámadhassák, de másrésztől lehetővé is teszik, hogy a hibák észleltessenek és eltávolittassanak. A „Schöffén“ intézmény ellenben nem azon őszinte törekvés által vezéreltetik, hogy felfedeztessék benne minden hiba, hogy orvoslásáról is lehessen gondoskodni, hanem hogy a hibák, a visszaélések, eltakartassanak; ha megtörténnek zárt ajtóknál, titokban történjenek. S így a hibák orvoslását már a priori lehetlenné teszi, amennyiben nem lehet remélni, hogy ugyan azok, akik a hibákat elkövetik, azoknak őszinte elismerése mellett orvoslásukról is gondoskodni fognak. Ilyenre csak egy harmadik érdektelen szemlélő képes. „Más szemében meglátja az ember a szálkát, magában azonban még a gerendát sem.“

Az esküdtszékekről hazai viszonyaink szempontjából.

Az ázsiai őskorból ismeretlenek az igazságszolgáltatás körüli institutióink. A bevándorlás e földre pedig épen olyan korban történt, midőn egész Európát olyannyira szabadsággellenes áramlat nyomta, hogy az esküdtszék — Schwéd és Dánországot kivéve — alig volt valahol alkalmazásban. Az igazságszolgáltatás a continensen akkor már nem volt a jog, hanem a hatalom kifolyása.

A francia forradalom után, amidőn Európa nemzetei egymásután megalapították az alkotmányos szabadság és az anyagi igazságszolgáltatás e biztosítékát, Magyarország hosszú időn át vallásszabadsági és politikai küzdelmekkel volt elfoglalva. Nem gondolhatott a kalácstra, midőn a mindennapi kenyérért is élet-halál harcztot küzdenie kellett. Törvényhozási működése egyáltalán Béctől függvén, ily szabadelvű institutiónak, minő az esküdtszék, mit ott akkor semmi szín alatt sem fogtak volna sem a királyi propositiókba felvenni, sem pedig szentesíteni, midőn az emberi szabadságok mellett való leg-egyszerűbb felszólalásokat az osztrák burokratia n ó t á s p e r e k k e l üldöztetett, behozatalára gondolni sem lehetett. Ezt minden bizonynyal a királyi jogok csorbitásának fogták volna tekinteni.

Alig kezdett azonban a nemzet némileg megszabadulni az osztrák állambölcsek gyámködése alól, azonnal e kérdéssel is foglalkozott.

Az 1840-ik évi V. törvényezik folytán kiküldött országos választmányban pendítettett meg először törvényhozásilag nálunk az esküdtszéki intézmény honosításának eszméje. Az ezen törvényezikk folytán munkálkodott országos választmányban egy — ugy számánál, mint ismereteinél fogva — tekintélyes kisebbség nyilatkozott a z e s k ü d t s z é k b e h o z a t a l a m e l l e t t. Az országos választmány többsége azonban ellenkező nézetben volt. Az esküdtszéki intézményt gyakorlati szempontból nem tartotta akkor még h a z á n k b a n

alkalmazhatónak. Előnyt adott az állandó törvényszékeknek. Részen azonban a kiküldött országos választmány többsége is elismerte az esküdtszéki intézmény czélszerűségét annyiban, amennyiben a perbefogás kérdésre vád esküdt székeket, perbe fogó székek elnevezése alatt, alkalmazott javaslatában. Az ügyek érdemleges eldöntését azonban állandó ítélőszékekre bízta.

Ezen országos választmány nevezetesebb tagjai voltak és pedig azok közül, kik az esküdtszék behozatalát ellenezték: L o n o v i t s József, Bezeredy Miklós, Lányi Imre, Hertelendy Ignác, Niczky János, Zsedényi Eduard, gróf Apponyi György, gróf Dessewffy Aurel; azok közül pedig, akik az esküdtszékek behozatala mellett nyilatkoztak: Pázmándy Dénes, Dubraviczky Simon, báró Eötvös József, Pulszky Ferencz, Klauzál Gábor, Deák Ferencz, Palóczy László, Olgyay Titus.

Mindkét részen oly nevek, a nemzet oly kitünőségei, akiknek úgy lángoló hazaszeretetük, valamint államférfiai bölcseségük feltételezni engedik, hogy amit mondtak az esküdtszékekről, azt érett megfontolás után, hazai viszonyainkra való kellő figyelemmel, benső meggyőződésből mondták s nem kockáztatták a haza jólétét, az igazságszolgáltatás jövőjét, t h e o r e t i c u s i d e á k k e d v é é r t.

Hazai viszonyaink szempontjából nem lehet tehát felesleges, ha megismertetjük az e kérdés körüli tárgyalások menetét és szellemét. Teszszük azt különösen azért is, mert hazai irodalmunk épen e kérdésben oly szegény, hogy máshonnét tudósaink és állambölcsseinknek az esküdtszékek intézménye iránti nézetét nem is tudhatni meg, amennyiben e kérdéssel foglalkozó munka irodalmunkban még nem létezik.

Az 1841-ik évi december hó 15-én és következő napjain tárgyaltatott az országos választmányban azon kérdés: „ki ítéljen a tény kérdése felett, esküdtszék-e, vagy más bíróság?”

„Minden birói hatalom üdvös hatásának első leglényegesebb feltétele — mondák az esküdtszék fentnevezett pártolói — a közbizodalom. — Hol ez hiányzik, hol a nép azon tisztelet helyett, melylyel az igazság kiszolgáltatóihoz tekintenie kellene, remegve látja szigorú bírót; hol azoknak ítéletei által, kiknek tiszte a békés polgár személyes és vagyoni batorságának fenntartása lenne, magát inkább veszélyeztetve érzi; ott a birói hatalom legszebb hivatásának meg nem felelhet. S tagadni nem lehet, hogy e részben az

esküdtszékek minden más bíraskodási formák fölött magoknak első-séget vívtak ki. Tekintsünk bárhová: Angliára, mely ezen institutió-nak bölcsője, vagy Franciaországra, mely ezt véres zendüléssel vívta ki, vagy a német rajnai tartományokra, hol az ellenségek által hozatott be, s annyi bús emlékekkel összekötve volt, azt találандjuk, hogy a nép mindenütt egyaránt ragaszkodik esküdtszékeihez s ha naponkint országokat látunk, melyek régi törvénykezési formáiktól ez idegen, de jó institutióhoz áttérnek vagy érte küzdenek, alig van egy, mely esküdtszékeket birva, rólok bármily biztosítókkal körülfogott rendes birói hatalomért lemondana; alig egy, mely a civilisatio magasabb fokára érve, esküdtszékek után nem vágyód-nék, vagy bennök polgári szabadságának legfőbb palladiumát nem látná.

„Az esküdtszékeknel a bíró egyenesen a népből lép ki, közte és a vádlott közt jogegyenlőség létezik; ha birói tisztében eljár, ő visszalép polgártársai közé, s valamint érdeke vala büntetni a gonosz tettet, mely az ő személyes bátorságát is veszélyezteti, úgy az ártatlanságnak megőrzése is neki, aki mindennap igazságtalan vádaknak épen úgy ki lehet téve, mint mások, közönyös soha sem lehet. Feltehető tehát, hogy az esküdtbíró ítéletében csak a szoros igazságot tartja szemel előtt; de még valószínűbb ez, ha meggondoljuk, hogy a sors által választva birói tisztéhez, mindazon megvesztegetéseknek, melyek által a birói igazságszeretet néha ostromoltatik, ő, az ismeretlen, kitéve nincs. S így sem az uralkodó hatalomtól, melynek kegyeit vadászni talán épen alacsony állásánál fogva eszébe sem juthat, sem a vádlott által, kivel csak a törvényszék színe előtt találkozik, el nem csábíttathatik. Mind vádló, mind vádlott e felett a lehető legnagyobb kiterjedésben gyakorolja a recusatioi jogot; úgy, hogy az esküdtszék ez által mintegy a felektől választott bíróvá válik.

„Aziránt valjon bizonyos cselekedet a törvény által a büntetek közé soroztatott-e? az esküdtszék ítélő képessége nem vonat-hatik kétségbe, miután világos, hogy senki oly tettért, melynek bűnösségét nem ismeré, büntetés alá nem vonathatik, s így kijelen-teni: hogy a tettek vétkeességéről csak tudós bírák ítéhetnek, nem volna egyéb azon beismerésnél, hogy mindazok, kiket a törvény büntető keze sujt, oly tettekért szenvedik büntetéseiket, melyeket csak a tudós bíró s nem ők ismerének büntetteknek.

»A törvények iránti tiszteletet a polgárok szívében semmi sem erősíti meg annyira, mint azon büszke öntudat, melylyel mindenki önmagát mintegy a törvények őrzőjének tekintheti.

»Azon nehézségek, melyek ezen intézmény alkalmazhatósága ellen nemzetünk művelődési fokából és az intézmény idegenszerűségéből merítettnek, megezáfoltatnak azon körülmény által, hogy Angliában is oly korban t. i. a 13-ik században honosult már meg az esküdtszékek intézménye, a midőn az angol nemzet művelődésre nézve sokkal alantabbokon állott, mint jelenleg hazánk; s amiut Canada, Ceylon és Máltában, mely nemzeteknek művelődése hazánkénál jelenleg — sem áll magasabban, — gyökeret tudott verni a jury, nem lehet állítani, hogy erre épen csak a magyar nemzet lenne éretlen. A mi pedig az intézmény idegenszerűségét illeti, megfontolandót hogy oly birói eljárást a választmány aligha hozhatna javaslatba, mely törvénykezésünk formáiba, az eddigi hibák helyett, valami új elemet nem hozand be. Nemzetünk kisebb művelődésének nehézségeit a qualificatio meghatározásánál kikerülhetni; s az esküdtszék intézményét egyéb honi törvényeinkkel rokonságba hozni lehet.«

Az országos választmány többsége részéről felhozott ezekkel szemben az esküdtszéki intézmény ellen, hogy:

»hibázik az, aki azon körülményből, hogy a büntető törvénykönyvnek általánosan érthetőnek kell lennie, — mivel különben a nem tudva vétkezőt igazságosan megfenyíteni nem lehetne, — minden polgárnak ítélet kimondási képességét következteti; mert legyen bármily világosan is szerkesztve a büntető törvénykönyv, és legyen bármennyire elterjedve a miveltség, a nem törvénytudó polgár csak azt fogja tudni, hogy bűnözött; a bűn fokozatának ismerete pedig gyakorlott gonosztevőkre és törvénytudókra leszen szorítva.

»Nem lehetvén oly bizonyítási szabályokat felállítani, melyek a jogban nem jártas polgároknak is megérthetők legyenek, a biró meggyőződése sokkal biztosabb adatokon nyugszik, mint az esküdtkéi, kiknek meggyőződése mindenkoron csak személyes leend. Így például a vádlottnak előbbi életmódja, kellemetlen hatásu arczvonásai, egy becstületes embernek ellene tett állítása, közbeszéd stb. mind oly körülmények, melyek elegendők arra, hogy a perbefogottnak vádbeli büntettéről valakit egyediségéhez képest alányilag meggyőzhessenek, melyek azonban biróilag vagy tekintetbe sem

vétethetnek, vagy legalább bírói meggyőződés előidézésére elégtelenek. Innét alaposan állítható, hogy a rendes törvényszékek több biztosítást nyújtanak a perbefogottra nézve, mint a személyes meggyőződés szerint ítélő esküdszék.

„Az esküdszéki eljárásban nem lehet helye a felebbvitelenek; pedig ha a vagyont tárgyzó perekben nem elegendő egy bíróságnak ítélete, mennyivel inkább szükséges a büntető eljárásban a felsőbb törvényszéknek ellenőrködése, mert a vagyon kipótolható a hibás vagy igazságtalan fenyítő ítélet által elszenvedett büntetést ujtás útján megsemmisíteni nem lehet.

„A juryval járó recusatiói jog törvényszékeknél is¹⁾ behozható.

„Hogy az esküdszékek által valódi értelemben a nép ítéljen, ugy sem érhető el, mert bizonyos feltételekhez levén kötve a jurynek tagjává lehetés, bármily széles alapokra terjesztessék is ki az esküdtek qualificatiója, az esküdteknek alkalmas polgárok a többiekre mindig egy külön s felsőbb osztályzatot fognak képezni. Esküdszékeknél is tehát csak delegatió által gyakorolja a társaság bírói hatalmát, az pedig nálunk különben is a százados szokás által megerősített választási uton szintén elérhető.

„A megyei törvényszékeknél bíráskodó táblabírák, kik bírói hivataloskodásuk után privát körükbe visszalépnek, szintén nem állandó tagjai a bírói testületnek.

„Egyébiránt az állandó bíró sem szűnik meg polgár lenni, ő is kerülhet vád alá, ő neki is érdekében van az igazságszolgáltatás lelkiismeretes kezelése.

„Az esküdt szintén, ugy mint más ítélőszék tagja, polgári viszonyainál és összeköttetéseinél fogva meggyőződését saját érdekének alá rendelheti, ha ettől lelkülete vissza nem tartóztatja; mert nem az ítélőszék minemősége, hanem csak a bírónak erkölcsi jelleme biztosítja annak lelki függetlenségét; s a közingerültség vagy elfogultság, a sokszor tévelygő közvélemény hatalma épen oly káros befolyást gyakorolnak az esküdre, mint a mennyire félnek némelyek az állandó törvényszékeknél a kormány befolyásától, vagy a megvesztegetéstől, melynek metelye elől utóvégre az esküdt sincsen teljesen biztosítva.

„Azon vonzódásnak, melylyel a nemzetek ezen intézet iránt viseltetnek, oka nem az esküdszék belső jelességeiben, nem abban,

mintha általa az igazság szolgáltatását biztosítottabbnak vélnék, hanem azon political állásban és befolyásban, melyet egyes polgároknak némileg szerez, kereshető.

„A rajnai porosz tartományok szenvedelemmel azért ragaszkodnak ez intézethez, mert ebben látják gyenge pótlékát azon alkotmányos intézeteknek, melyeket nélkülöznek. Nálunk e tekintetben a juryre nincs szükség, mert alkotmányunk védpaizsa alatt a polgári szabadság mély gyökeret vert.

„Arra nézve, hogy nem volna nemzet, mely az esküdszéki intézménytől, ha azt egyszer birta, örömet megvált volna, ellenkezőt bizonyít a hollandusoknak, ezen hideg megfontolás nemzetének, példája. Hollandiában a francia császárság alatt voltak esküdszékek, és azok, mihelyt az ország alkotmányos jogaiba visszahelyeztetett, eltűrültettek, és mellettük a büntető jog legújabb felvételekor is csak a szavazók kevesebbsége nyilatkozott. Anglia egy dűl azon ország, hol az esküdszékek czélszerűeknek és jótékony hatásuaknak mutatkoznak, de ezen hatás oly körülmények által van feltételezve, melyeket áthozni a legjobb akarat mellett sem lehet.“

„Igaz ugyan, hogy Canadában, Ceylonban s más angol gyarmatokban fennáll az esküdszék, de ott a nép színe angol, a bírák angolok és így nemcsak ezen intézmény, hanem annak elemei és feltételei is átvihetők valának. És általában, egy a polgári kifejlés bölcsőjében fekvő népnél, mint p. o. Ceylon, melynek nincsenek saját intézetei, könnyebb idegen intézeteket behozni, mint olyanál, mely ezekkel már ellátva van; mert ezen utóbbinál arra is kell tekinteni, valjon a behozandó új intézetek összeférnek-e a régiekkel?

„Magyarországban arra, hogy az esküdszéki intézmény behoztassék, nincsenek a társasági állapotok, főkép miveltség tekintetében eléggé kiegyenlítő.“

Ezen indokok alapján az országos választmány, többsége az esküdszékek intézményét el nem fogadta s megtartván ugyan a vád alá helyezés kérdésében a perbefogó esküdszék intézményét, az ítélethozatalt, vagyis a bűnösség és büntetés kérdésének eldöntését, állandó törvényszékekre bízta.

A kisebbség különvéleményt adott be. A fentebb érintett érvekhez felhozott még ezen különvéleményben az esküdszékek mellett több újabb argumentum is:

„Ha Európának azon nemzetei vétetnek tekintetbe — mondja ezen különvélemény — melyek alkotmányos szabadsággal bírnak

nem lehet észre nem venni, hogy azoknak nevezetesen nagyobb része felvette büntető rendszerébe az esküdszékeket; s midőn egyrészről magában Európában több mint 85 millió szabad ember lel biztosságot és megnyugvást az esküdszékek eljárásában, 20 milliót sem közelít meg azon szabad emberek száma, kik állandó és rendes bírósághoz ragaszkodnak. Meglepő továbbá azon körülmény is, hogy hatvan évvel ezelőtt az európai nemzetek között csak Anglia, Svéczia és Norvégia volt az, melynél az esküdszékek léteztek, most pedig nyugoti Európának legnagyobb részében elterjedett már ezen institutió, és így hatvan évek alatt hatvan millió ember lőn meggyőződve régi rendszerének orvosolhatatlan hiányairól s egyszersmind arról, hogy csak esküdszékek mellett lehet a büntető igazság kiszolgáltatását czélszerűen elrendezni.

»Országok tapasztalása szól tehát az esküdszékek mellett, s bátran lehet ennyi példa után állítani, hogy azon institutió, melyhez annyi alkotmányos nemzet és annyi millió szabad ember oly buzgón ragaszkodik, rossz és helytelen nem lehet.

»Kötelessége minden törvényhozónak idegen nemzetek tapasztalásaira is figyelmezni, s ha önhazájában oly hiányokat lát, melyeknek pótlására czélszerű institutiók léteznek más országokban, általvenni az idegen intézményt is, és azt a honnak egyéb institutióival összeolvasztva, nemzetivé tenni. Hiszen az ész és a tapasztalás közkinese az emberiségnek, s hol azon ember vagy nemzet, mely elmondhassa magáról, hogy idegen észre és idegen tapasztalásra soha sem szorult? Hol állana korunkban az emberiség kifejlődése és a művelődés, hol állának a nemzetek institutiói, ha jót és hasznost egyik a másiktól át nem vett volna? Tekintsük bár hazánkat, nem látjuk-e institutióink minden ágában, hogy azoknak nagy részét idegen nemzetek példája után alakítottuk? Polgári törvényeink és egész törvénykezésünk, törvényhozásunk formái és a közigazgatás, védelmi rendszerünk és a közadózás, egyszóval mindaz, mit polgári szerkezetünk lényeges részeinek tartunk, tetemes változásokon ment át időnként; azon változások pedig nem mindig önmagából a nemzetből fejlődtek ki, hanem gyakran idegen földről hozattak által. Csak őseink példáját követjük tehát, ha szükségünk pótlásában a jót és hasznost, de idegenszerűt csak azért, mert idegenszerű, el nem taszítjuk magunktól.

»Meggyőződésünk tehát az, — folytatják a különvélemény benyújtói — hogy a büntető igazság czéljának sokkal inkább meg-

felelnének hazánkban is az esküdtszékek, mint a rendes és állandó bíróságok; s hogy az esküdtszéki rendszert polgári szerkezetünkkel összeolvasztva egészen nemzetivé tenni fölötte könnyű volna.

„A szabad választás egyik alapelve polgári alkotmányunknak s keresztül van szöve institutióinknak majd minden ágain, s épen ezen szabad választás által volnának az esküdtszékek is alakítandók; municipális rendszerünk és azon törvényes gyakorlat, melynél fogva számosan, kik tisztviselők nem valának is, részt vettek a közdolgok folytatásában, sok önállásu és hivatalt nem viselő férfit kiképzett az igazság kiszolgáltatására; szóval nálunk a közelet és a közigazgatásbani tetteges részvét általában elterjedett s alig van nemzet Európában, melynek minden intézményeivel oly könnyű volna összeolvasztani az esküdtszéki rendszert, mint Magyarországon.“

A karok és rendek gyűlésében többen, de a leglelkesebben Szemere Bertalan szólalt fel az esküdtszéki intézmény mellett. Beszédjéből legyen feljegyezve e néhány tétel:¹⁾

„Én a rendes bírák három nemét ismerem: örökös bírák, választhatók időszakonként, és az esküdtek. S miután vannak statutsok, melyekben az örökös bírák, s vannak mások, melyekben a választhatók nem épen rosszul felelnek meg hivatásaiknak, én azon, hogy némelyek az esküdtszéktől kétkedve vonakodnak, oly igen nem csudálkozom, annál kevésbbé pedig, mert theoria útján mind az örökös, mind a választható bírák eszméjére eljutni könnyű. Kiben tulnyomó azon roszak félelme, melyek a választással együtt járnak, milyen a pártfüggés, az örökös és elmozdíthatlan bírót kíván, kiben azon roszak félelme tulnyomó, melyek az örökösséggel járnak együtt, milyen az önkény, az választható bírót kíván. Ellenben az esküdtszék intézetére az emberek nem theoria útján jutottak és jutnak el, ez nem bölesek találmánya, hanem az élet szülötte és a közönséges józan észé, melyen alapszik; azért ez nem annyira elméletek, mint élet és tapasztalás által igazoltatik, s hogy valaki által megkedvel tessék, szükség biznia a józan észben, szükség ismernie az életet.

„Jó bíróban megkivántatik, hogy legyen független, részrehajlatlan s ítélni képes. S kérdem én, az örökös, bár elmozdíthatlan bírónines-e markában a végrehajító hatalomnak, melytől függ a kinevezés, a feleblleptetés, jutalmazás és megtorlás ezer neme, s nem

¹⁾ Toldy a magyar politikai szónoklat kézikönyve Pesten 1866 II. k. 38. l.

felette kevés-e azon emberek száma, kikre sem a csábítás, sem a rettentés nem hat? S a választható bírák viszont, ha egyrésztől függetlenek is a hatalomtól, másrésztől nem válnak-e könnyen pártok játékvá? — — Az esküdtszék mentt mindkét tökéletlenségtől, mert a hatalomnak nincs elég ideje sem rettenteni, sem ígérgetni, miután a visszavethetés jogánál fogva csak az utolsó időben tudhatni meg, kik lesznek az ítélő esküdttagok, s nem hihető, hogy a mindig változó esküdtek függetlenségét úgy megronthassa, mint az állandó és kevés számú bírákét; — mert más oldalról a néptől sem érezhetik magukat függésben, mert esküdtté őket nem választás, hanem törvény tette, s tudják, hogy amint az ítéletet kimondták, bírák lenni megszűntenek.

„Nem tagadom, hogy magas jellemekre találunk az örökös s a választott bírák között is, kik tisztábbak voltak a hatalmasoknál, erősbek a népnél, de ez nem szabály, hanem csak kivétel; azt sem tagadom, hogy az esküdteknél is akadhatnak botlásra függetlenség tekintetében, de ez itt épen úgy kivétel, mint amazoknál kivétel ennek ellenkezője volt.

„Hogy a bírának több tudományuk van, az esküdtek ellen mit sem bizonyít, mert nekik nem tudományra van szükségük, hanem tiszta lelkiismeretre, józan észre és élettapasztalásra. — — — A józan ész párosulva függetlenséggel, részrehajlatlansággal, bizonyosan jobban eltalálja a valót, mint a függés s részrehajlás befolyása alatt ítélő törvénytudor, kivált ha azt is meggondoljuk, hogy gyakran a tudomány az emberben amint nő, a szerint fogy a józan élettapintat, hogy az állandó bírák apródonként megszoknak minden vádlottban bűnöst találni.

„Mint minden nagy és szabad intézet, az esküdtszék is számos ellenvetésekkel ostromoltatik. Így p. o. hogy mivel törvény által kiszabott próbákhoz az esküdtek nem kötvék, ítéleteikben nincs egydedség, de erre azt jegyzem meg, hogy ítéletekben jó ugyan az egydedség, de fő az, hogy bennök igazság legyen. Arra, hogy az esküdtek gyakran feloldják a vádlottat, azt jegyzem meg egyrésztől, hogy p. o. Párisban 1801—1805-ig az esküdtszékek a vádlottak egy negyedét, a specialis bíróság egy harmadát oldá fel; 1819-ben a francia kamarákban az igazságminister is alaptalannak nyilvánítá ez ellenvetést hivatalos adatai nyomán; másrésztől, miután a feloldás magában nem hiba, hogy ez hibának mondathassék, azt kellene előbb bebizonyítani, hogy olyanokat oldoznak fel az

esküdtek, kiket belsőképen bűnösnek vallanak ; és ha a bírák igazságszeretetének mértéke a számos elmarasztalás, úgy az 1793-iki forradalmi tribunál nagy magasztalást érdemel. Azon ellenvetésre, hogy az esküdtszéktől nincs felebbvitel, kettőt jegyzek meg, egyik, hogy rendkívüli esetekre, midőn véleménye szerint ártatlant vélne marasztaltnak, az állandó bíróság felhatalmaztathatnék az ügyet más esküdtszék elébe utasítani ; — másik, hogy ha ez nem volna is, a bíró függetlensége, részrehajlatlansága, a visszavethetési jog, az egész eljárásnak közvetlen színről-szinre való szemlélete, a nyilván, a szóbeliség sokkal lényegesebb biztosítékai a vádlottnak a felebbvitelnél, hol a felsőbb bíróság holt betűkből s könnyen meghamisítható iratokból s egy harmadik előadása után kénytelen ítélni.“

„Azon további ellenvetésre, hogy az esküdtek eltérhetnek a törvénytől, talán önkényből, talán mivel a törvény ellenkezik meggyőződésükkel, legyen szabad megjegyeznem, hogy az esküdteknek a közrend fennállása szintén érdekekben áll, hiszen ők épen azon osztályból valók, mely a nép magvát képezi ; legyen szabad megjegyeznem, hogy ez csak ott történhetik, hol a büntető törvény nincs összhangzásban a néperkölcsekkel, s ez esetben a törvényhozóra nézve nem lehet alkalmasabb figyelmeztető az esküdtszéknél, mely egyszersmind az élet, emberiség és a törvények hiányai között mint közvetítő, s néha mint szabadító lép fel.“

Az ezirányban lefolytatott országgyűlési vitának az lőn eredménye hogy a karok és rendek az országos választmány többségének javaslatát elvetvén a kisebbség véleményét tették magukévá s ennélfogva a büntető eljárás újra átdolgoztatván egészen az esküdtszéki intézménynak alapul vételével lőn elfogadva.

Ezen az 1844-ik évi augusztus hó 26-án tartott országos ülésben a főrendekhez intézett izenetbe foglalt újabb büntető eljárásnak az esküdtszékekre vonatkozó leglényegesebb intézkedései a következők:

Van külön vád- és külön ítélő esküdtszék.

A vádesküdtszék 13, az ítélő esküdtszék 12 tagból áll.

Esküdtképesek azon egyének, kik életkoruknak 24-ik évét már meghaladták és évenkénti 100 forint tiszta jövedelemmel bírnak. Azonban, bár annyi jövedelmök nem volna s életkoruknak 24-ik évét nem töltötték volna is be, esküdtképesek:

1. A nyilvános oktatók és segédek.
2. A magyar tudós társaság tagjai.

3. A bölcsészet, törvény és orvos tudományok tudorai és az okleveles sebészek.

4. Hites ügyvédek és mérnökök.

5. Községek jegyzői.

Küldöttség írja össze törvényhatóságunként valamennyi esküdtképes egyéneket.

Ezen alapjegyzékből választás útján, alakittatnak a törvényhatósági közgyűléseken egy évre külön-külön a vád és ítélő esküdtszék tagjai.

Ki mely évben a vádesküdtszék tagja, azon évben egyszer sem az ítélő esküdtszéknek tagja nem lehet.

A vádesküdtszéknek nem gyakorolnak a felek visszavetési jogot.

Az ítélő esküdtszéknek a tárgyalásra berendelt 30 esküdt közül a közvádó 6-ot a vádlott 10-et vehet vissza okadás nélkül.

A vádesküdtszék szótöbbséggel határoz.

Az ítélő esküdtszéknek vádlott marasztalásához legalább 8 szavazat szükséges.

Ha az esküdtszék határozata „bűnöst” mond s a törvényszék tagjai mindnyájan úgy vannak meggyőződve, hogy az esküdtek a dolog lényegére nézve hibáztak, a törvényszéknek joga van, az esküdtszék határozatát felfüggeszteni s azt új esküdtszék elé vinni. Ha az esküdtszék feloldoz, ott e felfüggesztésnek nincsen helye.

A főrendeknek 1844-ik évi szeptember 18-án visszaérkezett válaszenete azonban ezen büntető eljárást, épen mivel az az esküdtszéki intézményre volt alapítva, elvetette, annak tanácskozásába sem bocsátkozván.

Berekesztetvén azután még ugyanaz évi november havában az országgyűlés, a dolog abban maradt.

Az 1840-iki tárgyalásokból azon tapasztalatot lehet mérteni, hogy egyrészt annak védői sok előnyeit ez intézménynek még nem is ismerték kellően, s azért a vitákban nem is érvényesítették; s másrészt ez intézmény ellenesei jobbra oly érvekre támaszkodtak (mint p. o. a bizonyítási szabályokra, hogy a bírák is választás útján nyerik hivatalukat, s hogy Európában az esküdtszék csak Angliában, annak sajátlagos viszonyainál fogva működik sikerrel) az esküdtszék kezelszerűtlenségének feltüntetésében, melyeket részben elejtett most már a jogtudomány, részben megezáft az azóta lefolyt idők tapasztalata.

Ujra feléledt ezen kérdés hazánkban 1848-ban, midőn az ugyanazévi XVIII-ik t. cz. a sajtóvétségek elbírálását esküdszékekre bízta.

Ekkor már ugy az alsóházban valamint a felsőházban is csak kevesen voltak, kik még czélszerűtlennek tartották volna hazánkra nézve az esküdszékek intézményét.

Ezen törvény az absolutismus által hatályon kívül helyeztetvén csak 1867-ben lett ismét életbe léptetve. Az eljárást az alsóháznak 1867-ik évi márczius hó 9-én és a felsőháznak ugyanazon hó 12-én tartott üléseiből adott felhatalmazások alapján egy 1867-ik május hó 17-én kibocsátott igazságügyminiszteri rendelet szabályozza. Nehány későbbi rendelet a hiányokat pótolja.

Életbe léptette továbbá az 1868-ik évi LVI. t. cz. a főváros területén előforduló kisajátítások eseteire, tehát tisztán civiljogi kérdések eldöntésére nézve is az esküdszéki eljárást.

1871-ben a magyar jogászgyűlés is foglalkozott e kérdéssel. Az indítványt szerző tette. A jogászgyűlés állandó bizottsága által Illés Károly pestmegyei tiszti ügyész és Rittóók Zsigmond nagyváradai ügyvéd kérettek fel ezen kérdésbeni véleményadásra. Az előbbi ellene nyilatkozott az indítványnak s inkább az állandó bizalmi férfiak („Schöffén“) intézményének alkalmazását ajánlá. Véleményében azt hozza fel, hogy czélszerűnek tartja ő is ugyan, miszerint a nép részt vegyen az igazság kiszolgáltatásában, de azt hiszi, hogy „társadalmi viszonyaink kezdetleges állapota, a nép műveltségének igen alanti foka, a közügyek iránti közömbösség, a törvények tiszteletének és az erkölesi alapokon nyugvó jogérzetnek ugyyszólván teljes hiánya, a különböző osztályok között uralkodó vagyoni és születési különbségek és ezekből kifolyó aristocraticus szellem, a végletekig vitt pártoskodási és nemzetiségi gyűlölködés, a birói kar tekintélyének csekély volta, büntető törvénykönyv és perrendtartásunknak csak a jámbor ohajtások közötti létezése,“ mind oly okok, melyek az esküdszéki intézménynek ez idő szerint még ellene szólnak. Ellenben hazai viszonyainknak megfelelőnek tartja, hogy a bizalmi férfiak („Schöffén“) intézménye behozassék, és pedig azért, mert, ugy mond többek között:

„biztosíthatnák az, hogy a nép részéről csak oly egyének folynának be a büntető igazságszolgáltatásba, a kik a nép bizalmát valóban megnyerték és a szükséges műveltség és jelemtisztasággal is bírnak;

„a b i z a l o m csak fokozottabb mértékben jelentkeznék, ha a nép által kijelelt bizalmi emberek által a bíróság egész működése, tehát a tanácskozás is, ellenőriztetnék.

„Kevesebb egyénre levén szükség, mint az esküdtszékeknél, a nép terheltetése is jóval kisebb, — közreműködése pedig sokkal biztosabb lenne.

„Azon nem helyeselhető befolyás, melyet tapasztalás szerint közbírák és védők a dialectica és érzellem fegyvereinek felhasználásával vagy az elnökök a tárgyalás eredményének egyoldalú összegezése által sokszor veszélyes irányban gyakorolnak, a közös tanácskozásban nyerendő felvilágosítások és eszmecsere folytán, hatálytalanná válnék.

„Kikerültetnék azon visszasság, mely szerint a jogtudó bíróságnak azon esetben, ha az esküdtszék szembetűnőleg tévesen ítél, joga van a vele egy célra működő bírói testületnek ítéletét hatályon kívül helyezni.

„Az ítéletek minden kérdésre indokolhatók és ezáltal megbízhatóbbak lennének.“

A másik véleményező Rittóók Zsigmond, kitűnő nagyváradi ügyvéd, jelenleg az ottani ügyvédi kamara elnöke, határozottan az esküdtszékek behozatala mellett nyilatkozott. Véleményének főbb és megjegyzésre méltó pontjait szintén megérintendőnek tartom.

Azt mondja ugyanis, hogy „a bűntények ismérvei a köztudatban oly mélyen gyökerezettek, hogy ha nem lehetne is állítani bizonyossággal, miként az esküdtek a bűntény létezését biztosabban képesek felismerni, mint a jogtudó s éppen azért bizonyos tanfoglalmak iránt elfogult bírák, de azt el kell ismerni, hogy azon cselekményt vagy mulasztást, melyben 12 független becsületes polgár többsége büntetésre méltó cselekményt vagy mulasztást nem fedez fel, az államnak nem lehet joga büntetni.

„Az esküdtszék a közöny ellen, mely a mindennapi foglalkozásnál oly emberi, hogy attól a legerősebb jellemek alig képesek magukat felmenteni, a leghatályosabb intézmény, mert azon polgárok, kik mindennapi foglalkozásuk köréből hivatnak elő a komoly munkára, ítélni polgártársaik felett, nem eshetnek közönybe.

„Ha az esküdtek tévednek, büntelent bűnösnek mondván ki, a jogtudó bírák, ha ellenkezőről vannak meggyőződve, az esküdtek határozatát felfüggeszthetik. Ha és hol azt nem teszik, ott egyetértettek az esküdtekkal, s így ha hiba történt, azt az esküdtszéki

intézménynek tulajdonítani nem lehet. Ellenben ha a tudós bíró ítél a bűnösség felett s tán iskolai tantételek után indulva, a nép jogérzetével ellentétben, bűnténynek qualificál valamit, a mi nem az, ez ellen nincsen semmi oltalom. A felelősség is csak azon cselekedethez tartozó egyénekhez megyen.

„Az esküdtzsékek keletkezésének és elfogadásának története mutatja, hogy ez intézmény a népeknél általában kitűnő bizalommal részesült, mire mutat azon tény is, hogy mindenütt ott és akkor, a hol és mikor a nép akaratát érvényesíthette, fogadtatott el az esküdtzséki intézmény. Mutatja azt Franciaország, Németország és Olaszország példája. S ha valaki ezen történelmi tényekkel szemben azt állítja, hogy a népek csak izgalmas időkben, politikai eszközként követelték itt mindenütt az esküdtzsékeket, czáfolatul a schweiczi kantonokra lehet mutatni, hol különböző időkben, politikai nyugalomnak közepette fogadtatott az el a kantoni törvényhozások által.

„Azoknak pedig, kik a monarchiával meg nem egyeztetetőknek tartják, szolgáljon czáfolatul Anglia példája.

„Hogy mozgalmas időkben valamely politikai áramlat által el ne sodortassa magát az esküdt, óvszer azon körülmény, hogy a vádlás joga az állam kezeiben van, s a helytelen határozatot a bíróság felfüggesztheti.

„A mi hazai specialis viszonyainkat illeti, — véleményező oda nyilatkozik, — hogy hazánkban az esküdtzsékek társadalmi, politikai és erkölcsi feltételei megvannak. Ha nevelési ügyünk bizonyos hátramaradottságot mutat is, az általános értelmi képzettség még is azon fokon áll, mely mellett nem eshetünk kétségbe, hogy alkalmas módon kellően képzett esküdtzsékeket összeállítani lehető nem lenne. Népünk természetből nyert értelmi képessége is közönségesen ismert.

„Erkölcsi tekintetben nem lehet ugyan tagadni, hogy az utolsó évtizedek sarjadéka, számos rendszer változások alatt, sokban romlott jogérzetet hoz a társadalomba, de ezen romlottság nem általános s épen az esküdtzsékek nyilvános működése lehet a leghatályosabb gyógyszer ezen baj orvoslására.

A szakosztályban szerző mint indítványozó nyitotta meg a tárgyalást. Ott különösen azt hangsúlyozta, hogy az esküdtzséki intézményben a visszavétési jog gyakorlata által az esküdtek választott bírákként működnek, kik iránt mindkét fél bizalommal viseltetik. Akár lekötöztetjük az egyiknek, akár ellensége a másikat, eltávolítatik. Nem tartoznak egymásnak tekintetekkel,

mint sok éveken át együtt működő bírák. Sokszor csak akkor vannak először együtt, s azért mindenki csak saját meggyőződése által vezéreltetik. Biróságoknál az együttműködés gyakran fejt ki oly viszonyokat, hogy az egymás nézeteit támogatni szokók sokszor meggyőződésük ellenére szavaznak. A közvetlen szóbeliség elve jogtudó bíráknál, kik mindig fognak alkalmat találni a vizsgálati iratokba tekinthetni, nem érvényesülhet teljesen.

A hibás esküdszéki határozatok nyomában hatályon kívül helyeztetvén, nem is lehetnek oly káros befolyásuak mint ha állandó törvénytudó biróságoknál utólagos tárgyalás után csak hónapok mulva döntenek ismét másképen el a felsőbíró által a dolog. Évszázadok óta állandó törvénytudó bírák gyakorolták hazánkban az igazságszolgáltatást. Ha tehát valaki nálunk még is a nép rossz erkölseire, a hiányzó jogérzetre mutat, midőn az esküdszékek behozatala ellen nyilatkozik, akkor helytelen érvel támogatja véleményét, mert ez éppen az állandó biróságok intézménye ellen szól. Hosszu idők után az eredmény mutatja ugyanis, hogy az állandó bírósági rendszer — mi nálunk eddig fennállott — bizonyosan rossz, ezen intézményről tehát még azt sem lehet mondani, hogy még nincs discreditirozva.

A vita teljesen gyakorlati irányban folyt s abban mondhatni kizárólagosan a gyakorlat emberei, az ország legkülömbözőbb vidékeiről mondták el nézeteiket. A szakosztály nagy többsége szavazáskor az esküdszékek behozatala mellett nyilatkozott, mely enuntiációhoz a rendes ülés is csatlakozott.

Azóta ismét nyugszik e kérdés hazánkban. Ha, a mint hírlik, törvényjavaslat fog előterjesztetni az országgyűlésnek a büntető eljárás szabályozására, hihetőleg ismét szőnyegre kerülend. Minő eredménynyel, a jövő titka. A tudománynak és szakembereknek kötelessége azonban addig is, s függetlenül attól, hogy minő álláspontot foglaland a kormány el e kérdésre nézve, tartózkodás nélkül nyilatkozni aziránt, hogy jelenlegi hazai viszonyaink között ez intézményt jogrendszerünkbe felveendőnek tartják-e vagy sem?

Tagadhatatlan, hogy azon kérdés, vajon érdemes-e valamely nemzet az esküdszéki intézmény behozatalára, eltekintve ezen intézmény politikai és igazságügyi előnyeitől, még ez intézmény elnevezésénél is jobbára csak kulturális kérdés. Vizsgálni kell tehát, vajon a népmvelési és egyéb specialis viszonyok olyanok-e,

hogy a nép ezen intézményre megérettnek tekinthető-e vagy sem? Nem fog-e kezeiben a különben üdvös intézmény olyanná válni, mint a gyermek kezeiben — ezen különben oly hasznos eszköz — a kés. Itt az össznépszerűség műveltségi foka az irányadó. A mi hason műveltségi fokon álló más nemzeteknél jó, ugyanazon feltételek mellett nálunk rossz nem lehet.

A statistika azon állami segédtudomány mely fokmérőjét szolgáltatja valamely nép műveltségi állapotának is. Egységül szolgál az írni és olvasni tudás. Ha valamely népnél minden 1000 lakosra átlag csak 25 egyén találtatik, a ki írni-olvasni nem tud, az a nép kétségtelenül magasabb fokán áll a műveltségnek, mint az, melynél minden ezer emberre 450 olyan esik, ki ezen ismeretekkel nem bír.

Lássuk tehát, hogy Európa azon államaiban, hol az esküdt-székek fennállanak s üdvösen működnek, minő műveltségi állapotok vannak s hasonlítsuk össze hazánk viszonyaival, vajon csakugyan olyan óriásilag nagy-e hátramaradottságunk, hogy hazánk a civilisált nemzetek sorába éppen nem lenne sorolható?!

Nem minden államnak vannak olyan általános népszámlálási adatai, melyek a műveltségi viszonyokra is világosságot vetnek. Ott a hol ilyenek hiányzanak, némi kisegítőül szolgálnak az ujonezozási vagy az esketési feljegyzések. Ezekből, miután a népesség minden osztályaira kiterjed, mint részből, lehet az egész népesség viszonyaira is következtetéseket vonni.

Poroszországban a sorozás adataiból kitűnik, hogy semmi nevelésben sem részesült

1851/2-ben 50.010 besorozott ujonez közül	2412=4.82%
1864/5-ben 63.032	» » » 3480=5.52%
1867/8-ban 88.607	» » » 3410=3.72%
1868/9-ben minden nevelés hiányában volt	3.94%

Bajországbán 1860—68-ig átlag a besorozottak közül semmi iskolai neveléssel sem birt 9.6%

Franciaországban az 1866-iki népszámlálás adatai szerint az összes lakosság közül

nem tudott sem írni, sem olvasni	14.847.863=32. ₈₄ %
csupán olvasni, de írni nem tudott	3.886.324=11. ₄₇ »
írni és olvasni tudott	18.876.380=55. ₆₉ »
hiányoztak az adatok	454.557 egyénnél.

Az egyes kerületek felette lényeges különbségeket mutatnak egymás között a műveltségi fokban. Legkedvezőbb arány mutatkozik az Alsó-rajna, jura, Felső-marne departementokban, hol minden 5 éven felüli 100 ember közül csak 5—6 van olyan, ki sem írni sem olvasni nem tud. A legkedvezőtlenebb viszonyt mutatják Vendée, Gers, Nièvre, Corsica, Dordogne, Indre, Felső-Vienne, — hol minden 5 évet meghaladott 100 ember közül nem kevesebb mint 50, 55, 60 sőt 66 oly egyén található, ki sem írni sem olvasni nem tud!

Még rosszabb színben tűnnek fel a francia népnevelési viszonyok, ha figyelembe vétetik azon számarány, mely a házasuló felek műveltségi fokát mutatja. Ezekre nézve ugyanis 1855. év óta történnek a feljegyzések. Ezen adatok szerint nem voltak képesek nevüket aláírni a házasulandók közül:

	férfi	nő	átlag
1855-ik évben	32. ₂₀	48. ₃₆	39. ₉₂ %
1856-ik »	31. ₁₅	47. ₀₁	39. ₀₈ »
1857-ik »	30. ₈₈	46. ₄₉	38. ₆₈ »
1858-ik »	30. ₇₈	46. ₁₄	38. ₄₅ »
1859-ik »	30. ₈₀	45. ₂₅	38. ₈₈ »
1860-ik »	29. ₈₁	44. ₉₀	37. ₅₆ »
1861-ik »	29. ₂₇	44. ₁₆	36. ₇₂ »
1862-ik »	28. ₅₄	43. ₂₆	35. ₉₀ »
1863-ik »	27. ₉₃	42. ₅₀	35. ₂₂ »
1864-ik »	27. ₈₈	41. ₄₅	34. ₆₆ »
1865-ik »	25. ₈₈	41. ₀₂	33. ₄₅ »

Az egyes vidékek között a különbség épen olyan, mint az általános adatoknál. Legkedvezőbb Elsass-Lothringia német megyéiben, legrosszabb a Bretagneban. Néhol p. o. Corrège és Felső-Vienne megyékben az összekelők 73 sőt 75⁰/₀ nem tudta nevét aláírni.

Angliában a házasság kötéseknél 100 egyén közül nem tudták az okiratot aláírni:

	férfi	nő	átlag
1864-ik évben	23. ₃ %	32. ₆ %	28. ₁₀ %
1867-ik „	21. ₁ „	28. ₈ „	25. ₀ „
1868-ik „	20. ₁ „	27. ₈ „	24. ₀ „
1871/75-ik „	32. ₆ „	38. ₉ „	40. ₃ „

A tengerészeti hadtestnél 1865-ben adatok gyűjtettek össze a szolgálatban levő katonák műveltségi állapota iránt. Ezek szerint a vizsgálat alá vett 30.000 egyén közül nem tudott

	semmit olvasni, hiányosan,	semmit írni, hiányosan
az altisztek közül	5 %	16 %
matrózok közül	11 „	26 „
tengerész közlegények	23 „	26 „
hajós legények közül	2 „	30 „

Olaszországban az összes lakosság, Róma és Velence elhagyásával, mely városok adatai még hiányoztak, 1861-ben 10,897.236 férfi, 10,880.098 nő, összesen 21,777.334 egyén volt. Ezek közül

	férfi	nő
írni és olvasni tudott	2,620.269	1,258.186
csak olvasni tudott	380.319	505.549
sem írni sem olvasni nem tudott	7,889.238	9,110.463 !

A városi és falusi népesség között nincsen nagy különbség a művelődés tekintetében. 1000 lakosra esik olyan ki sem írni sem olvasni nem tud :

a városokban 708

a vidéken 805.

Sajátságos jelensége ez az olasz művelődési állapotoknak, mely más országokban sehol sem fordul elő, mert majdnem általános szabály, hogy 15–20%-kal többen értenek a városi lakosok közül az írás és olvasáshoz, mint sem a falusi népesség közül. Ezen körülménynek éppen az esküdtszéki intézmény szempontjából roppant jelentősége van; mert ha valamely országnak vidéki népessége alacsony fokán van is a művelődésnek, de a városi népesség műveltségi állapota jobb, az esküdtszék látszólag kedvezőtlen általános viszonyok dacára is fennállhat és üdvösen működhetik, mert az esküdtszékek rendszerint városokban székelnék, s innét nyerik jobbra az ehhez szükséges elemeket.

Belgiumban az 1867-iki népszámlálás szerint	
tudott írni és olvasni	2,279.091=58 ⁹ / ₁₀
nem tud sem írni sem olvasni	1,659.588=42 „
7 éven alóli gyermek volt	889.154
összesen	4,827.833.

Az ujjonezozási adatokból kitűnik, hogy

1864-ben 10.453 ujjonez közül csak 5339=51⁰/₁₀

1866-ban 10.106 ujjonez közül csak 5782=57 „

tudta neve aláírása által elismerni, hogy a hadicikkelyek neki felolvastattak.

Németalföldön az 1863/67-iki években besorozott ujjonezok közül:

tudott írni és olvasni	79. ⁹⁵ / ₁₀₀
csupán olvasni tudott	2. ³¹ / ₁₀₀ „
sem írni sem olvasni nem tudott	17. ⁷⁴ / ₁₀₀ „

Spanyolországban az 1860-iki évi népszámlálás adatai szerint az összes lakosság közül:

	férfi	nő	összesen
tudott írni és olvasni	2,414.015	715.906	3,129.921
csupán olvasni tudott	316.557	389.221	705.778
sem írni sem olvasni nem tudott	5,034.545	6,802.846	11,837.391

Északamerika egyesült államaiban az összes lakosság 1850-ben 23,191.876-ot tett, ezek közül (a rabszolgák nélkül) 1,053.420 felnőtt egyén nem tudott sem írni sem olvasni. 1860-ban az összlakosság 31,443.321-et tett, kik közül 1,218.621 felnőtt egyén írni-olvasni nem tudott.

Az osztrák magyar birodalomban az 1868-iki sorozás adatai szerint írni tudtak:

Alsó Austriában	4.575	ujjonez közül	2135=46. ² / ₁₀
Felső „	2.292	„	1180=51. ⁴ / ₁₀ „
Salzburgban	458	„	212=46. ² / ₁₀ „
Steiermarkban	3.226	„	2198=68. ¹ / ₁₀ „
Karintiában	1.104	„	45=4. ⁰ / ₁₀ „
Krajnában	1.552	„	211=13. ⁵ / ₁₀ „
Partvidéken	1.570	„	132=8. ⁴ / ₁₀ „

Tirolban	1.505	ujjonez közül	718=47. ₇ %
Csehországban	15.540	»	» 7259=46. ₇ »
Morva és Sileziában	7.595	»	» 3858=50. ₇ »
Galiczia és Bukovinában	16.588	»	» 1155= 6. ₉ »
Dalmatiában	1.119	»	» 22= 1. ₉ »
Magyarországban	24.693	»	» 5917=24. ₀ »
Horávt-Hlavin országokban	1.791	»	» 173= 9. ₆ »
Erdélyben	6.235	»	» 664=10. ₄ »
	94.436	»	» 26.495=20. ₁ %.

A magyar korona országaihan 1870-ik év elején végrehajtott népszámlálás eredményei szerint, tett a 6-ik évet megelőző korszak száma:

	férfit	nőt	összesen
Magyarországban	4,541.048	4,648.105 =	9,189.153
Erdélyben	879.965	877.005 =	1,756.970
Fiume területében	6.909	8.488 =	15.397
Horvát-Szlávon országban.	403.495	408.068 =	811.563
A határörvidéken	495.505	482.726 =	978.231
Összesen	6,326.922	6,424.392 =	12.751.314.

Ezek közül:

	olvasni vagy olvasni s írni tudott		sem olvasni sem írni nem tudott	
	az összes népesség-		az összes népesség-	
	szám szerint:	nek százaléka:	szám szerint:	nek százaléka:
Magyarországban	4,501.439	48. ₉₉ %	4,687.714	51. ₁₀ %
Erdélyben	374.795	21. ₃₃ »	1,382.175	78. ₆₇ »
Fiume és területében	7.156	46. ₄₈ »	8.241	53. ₅₂ »
Horvát-Szlávon országban.	129.056	15. ₉₀ »	682.597	84. ₁₀ »
A határörvidéken	322.365	32. ₉₅ »	655.866	67. ₀₅ »
	5,334.791	41. ₈₄ %	7,416.503	58. ₁₆ %.

Nagy jelentősége van — mint már említve lett — az esküdtszéki intézmény szempontjából azon műveltségi állapotok kitüntetésének, melyek különösen a városokra vonatkoznak, mert jobbra mégis csak ezt kell szem előtt tartani, ha azt keressük, vajon olyanok-e műveltségi viszonyaink, hogy az esküdtszékek felállításához szükséges elemekkel birunk-e vagy sem?

		Megyékben ‰-okban	városokban ‰-okban
Magyarországban	olvasni írni tud	34.	55. ₄₉
»	csak olvasni tud	13. ₈₉	4. ₃₀
»	sem olvasni sem írni nem tud	52. ₁₁	40. ₂₁
Erdélyben	olvasni írni tud	14. ₇₀	41. ₃₄
»	csak olvasni tud	4. ₉₆	5. ₀₃
»	sem olvasni sem írni nem tud	80. ₃₄	53. ₅₈
Fiume és kerületében	olvasni írni tud	21. ₃₅	54. ₉₇
»	csak olvasni tud	0. ₁₀	0. ₀₉
»	sem olvasni sem írni nem tud	78. ₅₅	44. ₉₈
Határőrvidéken	olvasni írni tud	25. ₉₇	51. ₉₉
»	csak olvasni tud	4. ₉₄	17. ₄₂
»	sem olvasni sem írni nem tud	69. ₀₉	30. ₅₉
Horvát-Slavin ország.	olvasni írni tud	11. ₇₂	52. ₄₃
»	csak olvasni tud	0. ₈₅	0. ₀₁
»	sem olvasni sem írni nem tud	87. ₄₃	46. ₉₃

Az elhelyezhető esküdtszéki bíróságok székhelyeire való tekintettel érdekes különösen tudni az egyes nagyobb városok ebbeli viszonyát. Minden 100 egyén közül olvasni írni nem tud :

Kőszegen	15. ₀₈ ‰	Tordán	39. ₀₆ ‰
Sopronyban	18. ₃₈ »	Csikszeredán	39. ₉₇ »
Debreczenben	20. ₀₆ »	Komáromban	40. ₃₀ »
Székesfehérvártt	26. ₀₂ »	Segesvártt	40. ₇₉ »
Zólyomban	27. ₃₀ »	Körmöczbányán	40. ₉₅ »
Pozsonyban	27. ₃₇ »	Eperjesen	42. ₃₇ »
Győrött	28. ₀₅ »	Beszterezén	42. ₅₃ »
Pesten	28. ₁₂ »	Kolosvártt	43. ₃₃ »
Beszterezebányán	29. ₈₃ »	Vajda-Hunyadon	43. ₅₂ »
Budán	30. ₆₈ »	Lőcsén	44. ₄₈ »
Nagyszebenben	32. ₄₀ »	Temesvártt	46. ₁₃ »
Pécsett	33. ₇₈ »	Maros-Vásárhelyen	46. ₈₄ »
Esztergomban	34. ₀₇ »	Medgyesen	48. ₆₉ »
Késmárkon	34. ₀₈ »	Brassóban	50. ₉₀ »
Nagyszombaton	36. ₇₃ »	Aradon	50. ₂₉ »
Kassán	37. ₂₂ »	Bártfán	51. ₃₆ »
Szathmár-Németiben	37. ₆₄ »	Zilahon	51. ₆₉ »
Nagyváradon	38. ₇₂ »	Kecskeméten	53. ₄₅ »

Gyulafehérvártt	54. ₉₃ %	Szamos-Ujvártt	55. ₈₂ %
Szászvárosban	54. ₂₄ »	Ujvidéken	60. ₄₂ »
Nagybányán	54. ₇₂ »	Déésen	61. ₉₉ »
Szegeden	62. ₃₂ %		

Fiumében 45.₈₅ %

Zimonyban	13. ₂₀ %	Páncsován	39. ₆₇ %
Zenggben	35. ₄₈ »	Péterváradon	40. ₁₈ »
Karloviczán	61. ₈₀ %		

A tabell ris összehasonlítás az államok között nem eszközölhető, mert az adatok nem mind ugyanazon évre, sem pedig ugyanazon alapelemekre vonatkoznak. Néhol az ujoneozás, másutt a házassági jegyzőkönyvek, egynehány országban pedig általános népszámlálások képezik alapját az itt elősorolt adatoknak. A műveltségi adatoknál azonban 2—3 évi különbség nem bir lényeges befolyással. A népnevelés csak évtizedekben képes észrevehetőleg előre haladni. A házasságkötések adatai nem tehetők ugyan egyenes összehasonlításba az ujoneozás adataiból meritett eredményekkel, mert amabban nők is szerepelnek, emebben pedig csak férfiak. A nők pedig a műveltség tekintetében az egész világon roszab arányt mutatnak mint a férfiak. Mindamellett, ha mind ezen némileg eltérő körülmények kellően figyelembe vétetnek, a közlött adatok alapján megközelítőleg összeállithatni azon rangsorozatot, melyet az egyes nemzetek a műveltségi állapotokat tekintve egymás mellett elfoglalnak.

Azon államok, melyeknek ide vonatkozó adatai a közelebbi időből ismertetnek, eként sorakoznak egymásután:

1. Poroszország,
2. Bajorhon,
3. Németalföld,
4. Anglia,
5. Északamerikai egyesült államok,
6. Belgium,
7. Ausztria,
8. Franciaország,
9. Magyarország,

10. Olaszország,
11. Orosz birodalom,
12. Spanyolhon.

Figyelembe veendő azonban, hogy hazánkban a népnevelés 1848—1865-ig alig tett valami előmenetelt, s hogy különösen 1861-ig arra Bach miniszter germanisationális törekvései nyomasztólag hatottak. Az 1870-iki népszámlálás adatai nem válhattak már kedvezőbbekké, habár 1865 óta hasonlíthatatlanul nagyobb mérvben javítani iparkodtak már, úgy a kormány valamint magánosok is, a népnevelés ügyén. Azonban eltekintve ezen körülménytől az 1870-iki statisztikai adatok utmutatása szerint is állítható, hogy az alsóbb néposztályok műveltsége Magyarországon legalább is ugyanolyan fokon áll, mint Franciaországban.

Nem akarjuk azt állítani, hogy Franciaország nem mult volna minket felül semmi tekintetben. Sőt tudjuk, hogy a magasabb tudományok, művészet, ipar és kereskedelem tekintetében óriásilag elhagyott minket. De ezt is nem Franciaország maga, hanem csak Párizs. Az ország többi része csak kevés tekintetben áll magasabban nálunknál. Azonban e kérdésnél nem is az döntő, melyik nemzetnek vannak jelesebb tudósai, kitünőbb művészei, nagyobb kereskedelme, tökéletesebb ipara, hanem a nép általános műveltségi foka. E tekintetben pedig a közönséges műveltségi fok hasonló polezon áll mint nálunk. Az orosz birodalom és Olaszország pedig nálunknál tetemesen alacsonyabb műveltségi fokon vannak. Az esküdtszék e három állam mindegyikében mégis fennáll s üdvösen működik.

Leglényegesebb egyébiránt, mint már említők, az, hogy valamely országban a városi népesség minő fokán áll a műveltségnek, mert utóvégre is a városokban van a bíróságok székhelye s az esküdtszolgálatokra is jobbára csak a városok és legközelebbi környékének lakosai szoktak behivatni. A városok környéke pedig a városiakkal való folytonos összeköttetése és érintkezése miatt, valamint azért is, mert gyermekeiket jobbára ott iskoláztatják, rendszerint hasonló fokán van a műveltségnek, mint a városiak.

Ha tehát valamely népnél a városi lakosság műveltségi állapota sokkal magasabb polezon van, mint a vidékié, ez az esküdtszéki

intézmény alkalmaztatóságának szempontjából igen kedvező és fontos körülmény.

Olaszországgal hasonlatba téve hazánkat azt találандjuk, hogy minden 1000 lakosra esik olyan ki sem írni sem olvasni nem tud:

	a vidéken	a városokban
Olaszországban	805	708
Magyarországban	521	402
Erdélyben	803	535
Fiume és területében	785	449
Határőrvidéken	690	305
Horvát-Slavon országokban	874	469

Az esküdtszékek behozatalára nézve tehát nem csak általában, hanem különösen a vidéki és városi lakosság közötti kedvezőbb aránynál fogva is megvan hazánk népénél a közönséges ismeretek azon foka, mely azok üdvös működésére nézve egyik alapfeltételt képez.

Azonban eltekintve ezen adatoktól, annak, a ki ismeri nálunk az alsóbb osztályu népet, azzal többször érintkezett, el kell ismernie, hogy értelmi tehetség tekintetében bármely néppel versenyezhet, s hogy annak tiszta gondolkodásmódja, józan ítélőtehetsége néha a magasabb műveltségű embert is meglepi. Van nálunk is elég műveletlen, kinek gyenge felfogása levén, megértetni vele valamit, felette bajosan lehet. De melyik nép mentt teljesen ettől? Tény azonban az, hogy a nép zöme egészséges elméleti tehetségekkel bír, s hogy a qualificatio czélszerű megállapítása mellett az ország bármely részében elegendő oly polgárokat lehet találni, kikre e tiszttel ruházni aggodalom nélkül lehet.

Sokan azt hozták fel a magyar jogászgyűlésen e kérdés vitatásánál, hogy nálunk az utolsó időben történt számos rendszerváltozások folytán hiányzik a törvény iránti tisztelet, népünk igazságérzete roppantul demoralizálva van, a mi különösen onnét is kitűnik, hogy némely vidékeken a betyárkodást, az utonállást csak sportnak tekintik, melyet népies énekekben dicsőítenek. Másrésről pedig azok, kik ily érzelmeket nem is táplálnak, mégis rendszerint vonakodnak a hirhedebb rablók kézrekerítéséhez segédkezet nyújtani. Ugy a feljelentések, valamint a tanuságtételek körül tartózkodók. Ez tagad-

hatlanul igaz. Azonban épen nem az esküdszékek ellen szól. Csak azt bizonyítja, hogy az állandó bíróságok, melyek alatt e viszonyok fejlettek, sem a törvény iránti tiszteletet meghonosítani, sem pedig a nép jogérzetét megszilárdítani nem tudták. Addig míg az állam mesterségszerűleg erre kitanított, ezért fizetett tisztviselők által gyakorlandja az igazságszolgáltatást, az mindig idegenszerű maradand; inkább a hatalom, mint az igazság nyilvánulásának fog tekintetni; addig a büntető ítélet által sujtottakat az alsóbb műveltségű emberek szánsalma kísérendi. Csak ha maga a nép mondandja ki a bűnöst a törvény megszegői felett, fog az megszűnni a szegényebb osztálynak szemében az „urak akaratja“ lenni, hanem felismerendik benne a törvény változhatlan uralmát.

Annak, hogy a nép egy része némely vidékeken vonakodik a gonosztevőket feljelenteni, azok elfogatására segédkezet nyújtani s tudomásukról készségesen tanuskodni: nem lehet nálunk a még nem létező esküdszék az oka. Mit tehet e jövődöbeli intézmény arról, hogy közrendészetünk és törvénykezésünk a multban oly rosz volt, miszerint a pusztákon és falvakban lakó nép vagyon- és személybiztonságát jobban megóva érezte, ha a gonosztevőkkel tartott, mint az államhatalommal. Ha ez meg nem tudja őt védelmezni, nincs joga mind a zt követelni tőle, mit rendezett jogállamban polgártól követelni lehet. Ez két rosz közül a kisebbiket választja: inkább fél a gonoszok bizonyos bosszujától, mint a czimboráskodás miatti netaláni elítéltetéstől. Hogy e viszonyokon az állandó törvényszékek eddig segíteni nem tudtak, az már bizonyos, de hogy valjon az esküdszékek nem fognak-e javítani ez állapotokon, azt legalább bizonyosan állítani még nem lehet.

Hogy ezen állapotok jó rendészettel is tetemesen javíthatók, igazolják a szegedi királyi biztosság eredményei. Amint érezte a nép, hogy kellő őltalomra számolhat, ha a gonosztevőket feladja; — a mint látta, hogy az igazság karja kiméletlenül megragad mindenkit, gazdagot és szegényt, ki a törvényt megszegte, azonnal megszűnt a tartózkodás s a feljelentők és tanuk bővebben jelentkeztek, sem hogy szükség lett volna.

Egyébiránt az a pusztai és falusi nép, melynél a fent ecsetelt állapotok léteznek, nem lehet nagy befolyással magára az esküdszéki intézményre, mert bizonyos hogy az esküdszékek nem ezekből, hanem inkább a városok s legközelebbi környékeik lakosságából

fog alakíttatni, a melyről pedig azt állítani, hogy támogatja a bétýárizmust, épen nem lehet.

Sőt ha résztvenne az ily vidék is nagyobb mérvben az esküdt-székekben, inkább attól lehetne tartani, hogy tulszígoruak lesznek a bűneselekmények megítélésében, mint tulenyhék. Ez minden államban tapasztaltatott. A félelem csak ott tesz tartózkodóvá, hol a büntetés hatalma másnak kezeiben van, annál ellenben, ki maga befolyik a bűnösség kimondásába, inkább kegyetlenséget mint elnézést eredményez.

Igaz ugyan, hogy az sem lehet kívánatos, miszerint az esküdtek épen félelmüknél fogva tulszígór által vezéreltessenek, mert ez által alaptalan elítéltetések keletkezhetnek; de ez ellen védve van a vádlott az által, ha visszavetéssel él ily pusztai lakosokkal szemben s ha a törvényt alkalmazó bíróságnak úgy mint mindenütt nálunk s jog adatik, a téves marasztaló határozatok hatályát felfüggeszthetni.

Míg helyes institutiók nem teremtetnek, addig nem is lehet oly szilárd jogérzet a lakosságban, mint van olyan népnél, mely évszázadok óta ilyen institutiók mellett növekedett. Nem privilegiuma az angol vagy német népnek az igazságérzet. Ott is az esküdtzékek gyümölesce kitünő hajlamok. Ha mi általában addig akarnánk várni az esküdtzékek behozatalával, míg a törvény iránti tisztelet és helyes jogérzet oly erős lesz mint amaz népeknél, akkor azon ferde elvből indulnánk ki, mint a ki előbb akarja az okozatot mint az okot. Gneist Rudolf, kitünő német tudós szavai illenek e tekintetben hazánkra is:

„Der Sinn der Gerechtigkeit ist keiner Nation angeboren, sondern er muss der Gesellschaft anerzogen werden durch dauernde Institutionen und Gewöhnung.“

Egy másik specialis nehézség, melyet hazánk viszonyaira való tekintettel nálunk az esküdtzékek ellen felhozni szokás, azon körülmény, hogy alig van ország a világon, melyben annyi különböző nyelvű és nemzetiségű népek lennének, kik a műveltségnek is oly különböző fokán vannak, mint nálunk.

Nem védekezem ezzel szemben azzal, hogy a hivatalnokbíró sem vetközteti le nemzetiségét; nem azzal, hogy a műveltségi fok emelkedésével az ily érzületek csak erősebb öntudatra ébrednek. Nem akarok e tekintetben egyszerűen azon államokra és országokra

sem utalni, mint p. o. Északamerika, Schweiz, Csehország és Sziléziára, hol az esküdtszéki intézmény ily viszonyok daczára is fenáll és üdvösen működik. Azon szokásos phrazissal felelhetne valaki, hogy „a körülmények ott mások.” Azért lássuk egyenként a nehézségeket hazai specias viszonyaink szempontjából.

A mi a különböző nemzetiségeket és a nyelvek sokféleségét illeti: ez csak látszólagos nehézségekkel rémit, mert a nemzetiségek különféleségétől csak is az állami büntetteknel lehetne valamit tartani. Ámde az aggodalmak ebben is eloszlathatók. Ezekre nézve, úgy mint most a budapesti és marosvásárhelyi kir. törvényszékeket, az ország egy-két, kiválóan intelligens esküdtekkel bíró városát lehetne illetőségi körrel felruházni, s az egész odiosus kérdésnek el lenne véve az éle. Közönséges büntetésekkal szemben pedig alig hihető, hogy nemzetiségi vonzalmak nyerjenek befolyást. Nem tehető fel egyikéről sem a hazánkban levő nemzetiségek közül az, hogy a rablót, a gyilkost, a csalót, a tolvajt, mert nemzetbelije, pártfogása alá fogná venni. Sőt épen ellenkezőleg, jobbra csak nagyobb szigorra lehet ilyen körülmények között számolni, nem pedig elnézésre. A vádlottak padján levőben nem szeretik az emberek nemzetbelijüket felismerni s vele kezét szorítani.

Egyébiránt nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a városok lakossága — s esküdtszékeknél jobbra csak ezt kell tekintetbe venni — az egész országban felette vegyes. Kolosvárt vagy Verseczen, Nagyváradon vagy Temesvárt, Nyitrán vagy Aradon mindenütt vegyítve laknak a különféle nemzetiségek. Ugy, hogy már csak a visszavetési jog is kellő ótalmat nyújt az ellen, hogy a nemzetiségi különlegességek az igazságszolgáltatásba be ne csempészethessenek.

A divatozó nyelvek különfélesége pedig oly körülmény, mely okoz ugyan némi nehézségeket, de ezen nehézségek törvénytudó bíraknál, sőt az írásbeli pereljárásnál sem hátrithatók egészen el. Mert utóvégre az írásbeli pereljáráásban is csak azon nyelven mondja el a tanu vallomását, a melyet tud t. i. magyarul vagy németül, tótul vagy románul, szerbül vagy horvátul. Mindkét esetben a vallomás lefordítása lesz szükségessé, ha a bíróságnak nem valamennyi tagja ismeri az országban divó valamennyi nyelvet. Pedig a bírák közül csak igen kevés ilyen lesz található. Valjon csak néhány bíró, vagy ezek és az esküdtek részére történik-e a tolmácsolás, az már mindegy, sem több időt, sem több költséget

nem igényel. A különbség a kettő között csak az, hogy az írásbeliségnél a fordítás minden ellenőrzés nélkül történik. Hiba csuszhatik be a jegyzőkönyvbe már az eredeti vallomás kivételénél, és hiba másodszor annak lefordításánál. Ellenben a közvetlen szóbeliségnél nyilvánosan történik a tanu vallomása, és nyilvánosan, valamennyi fél, a többi tanuk, bírák, hallgatóság jelenlétében a tolmácsolás. Már a tolmács is jobban vigyáz ily ellenőrködés mellett, hogy híven fordítsa le a mondottakat; de ha nem is vigyázna jobban, a hiba könnyebben vétethetik észre és igazíttathatik ki. Valaki mindig akad annyi ember közül, kik az esküdtszéki eljárásban részt vesznek, a ki szintén érti a nyelvet és a hibát észre veszi.

Sőt állíthatni, hogy a nyelvbeli nehézségek sokkal kisebbek esküdtszékeknél, mint törvénytudó bíróságoknál.

Szó itten csak az országban divatozó nyelvekről lehet. Idegen nyelvek esetleges előfordulása nem jöhet tekintetbe. Ha mármost el is ismerjük, hogy a jogtudós bírák rendszerint nyelvészetiileg is terjedtebb ismeretekkel bírnak, mint az egyszerű polgárok nagyobb része, ezen terjedtebb ismeret jobbjára csak classicus vagy külföldi nyelvekre vonatkozik. Kevés olyan művelt jogász van az országban, ki ha már különféle nyelvekben is gazdagítani kész ismeretei tárá, az egyéb tanulmányaitól elvont időt nem a franczia vagy angol, olasz vagy német nyelvek megtanulására fordítandja, melyek által szaktanulmányaiban is tágabb látkört nyerhet, az általános műveltség minden ága feltárul előtte, hanem törni fogja fejét a tót és román, szerb vagy horvát nyelvek megtanulásával, a melyeknek egyéb hasznát nem is veheti, minthogy egyszer-másszor a tárgyaláson, ha ilyen nyelvet beszélő tanu fordul elő, azt közvetlenül megértendi, s nem kénytelen úgy mint bíróiarsai a tolmács fordítása után itélni. A törvénytudó bíró ha lelkiismeretes és előretörekvő, hivatalos teendőivel, az új és újabb törvények tanulmányozásával, a külföldi jogtudomány előhaladásaival annyira el van foglalta, hogy ilyen, reá nézve csekély értékű tanulmányokra ideje sem marad. S ha tenné is egyik-másik különöz, ez mindig csak egyes ember lesz, s azért a tolmács alkalmazása mégis szükséges maradand a többi bírák miatt.

Másképen van a dolog esküdteknél. Ezek rendszerint ugyanazon város, ugyanazon vidék lakói, mint a vádlott és különösen a tanuk; üzleti és társadalmi érintkezések által oda vannak utalva, hogy a vidékükön dívó nyelveket ismer-

jék, hogy azokkal, kikkel mindennap a legkülönbébb összeköttetések vannak, megértethessék magokat. Gyermekkoruktól fogva, előbb a változó házi cselédség útján, később másnyelvű játészó társaik által, végre felnöttükkel polgári foglalkozásuk körében észrevétlenül megtanulják a folytonosan hallott azon vidékbeli nyelveket.

Jogtudósok is megismerkednek ugyan gyermekkorukban a szülöföldjükön divatozó nyelvekkel. De ez a komolyabb tanulmányok megkezdésével rendszerint elhanyagoltatik, miután a bíróvázasztás megszüntetésével most már nem is mindig bizonyos, hogy ugyan azon vidékre nyerne kinevezést, a hol nevedektek.

Azért épen a polgári elemnél sokkal gyakrabban lehet oly egyént találni, ki az országban divó nyelvek közül többet ért és beszél, mint a jogászörökben. A vegyes lakosságu vidékeken a legegyszerűbb emberek, kik írni olvasni sem tudnak, legalább két nyelvet ismernek, sőt elégszer hármát, négyet is. S így épen az esküdtszék behozatala által azon nehézség, melyet az országban divatozó különféle nyelvek a szó belisége elé gördíteni látszanak, (mert hát az írásbeliségnél is megvan ugyanez) nem hogy fokoztatnék, de jobbára elenyészik!

Az sem képez elháríthatlan akadályt, hogy az egyes vidékek és nemzetiségek műveltségi fokozata sokkal alacsonyabb, mint a másiké. Ez minden államban így van. Sehol sem áll az egész ország egyforma műveltségi fokon. Így p. o. Franciaországban minden 5 évet meghaladott 100 lakos közül nem tud sem írni, sem olvasni:

Alsó-rajnai departement-ban	5. ⁴⁴ / ₁₀
Jura- »	5. ⁰⁷ »
Doubs »	10. ⁰⁵ »
Felső-rajnai »	13. ⁶⁹ »
Sajna »	13. ⁹⁴ »
Mosel »	20. ²⁰ »
Rhone »	24. ¹⁰ »
Oise »	25. ⁰⁵ »
Drôme »	32. ⁵⁸ »
Gironde »	35. ⁰⁶ »
Chatenze »	41. ⁴² »
Creuse »	45. ⁴² »
Nièvre »	52. ¹⁰ »

Dordogne departement-ban	60. ₆₆ ⁰ / ₁₀
Indre »	63. ₆₁ »
Cher »	64. ₉₈ »
Felső-Vienne »	66. ₆₇ »

Poroszországban az 1869-iki ujonezozási adatok szerint:

Schleswig-Holsteinban	0. ₆₇ ⁰ / ₁₀
Nassau és Frankfurtban	0. ₄₅ »
Lauenburgban	0. ₈₁ »
Hannoverában	1. ₀₈ »
Hessenben	0. ₅₅ »
A szász tartományokban	0. ₅₂ »
A Rajna vidékén	0. ₈₁ »
Brandenburgban	0. ₆₅ »
Pommeraniában	1. ₂₄ »
Westphaliában	1. ₆₂ »
Sziléziában	3. ₀₅ ¹ / ₁₀
A porosz öröktartományban	13. ₂₆ »
Posenben	14. ₇₃ »

Olaszországban:

Lombardiában	65 ⁰ / ₁₀	Modenában	86 »
Piemontban	69 ⁰ / ₁₀	A markokban	90 »
Toscanában	83 »	Umbriában	91 »
Romagnában	84 »	Nápolyban	94 »
Parniában	86 »	Siciliában	95 »

Sardiniában 95⁰/₁₀

Belgiumban:

Luxenburgban	15 ⁰ / ₁₀	Namuriban	16 ⁰ / ₁₀
Limburgban	29 »	Nyugoti Flandriában	58 »

Keleti Flandriában 60⁰/₁₀

Austriában:

Steiermarkban	32 ⁰ / ₁₀	Csehországban	54 »
Felső-Austriában	49 ⁰ / ₁₀	Krajnában	87 »
Morvaországban	50 »	Partvidéken	92 »
Tirolban	53 »	Galiezia és Bukovinában	93 »
Salzburgban	54 »	Karinthiában	96 »
Alsó-Austriában	54 »	Dalmatiában	98 »

Sígy Magyarországon is:

Moson megyében	16. ₈₈ ⁰ / ₁₀	Sopron megyében	22. ₁₆ ⁰ / ₁₀
Gömör »	22. ₅₆ »	Torna »	28. ₇₈ »

Veszprém megyében	29. ₂₅ %	Szeben székben	59. ₂₁ %
Győr	» 29. ₉₅ »	Udvarhely »	59. ₈₁ »
Liptó	» 30. ₃₀ »	Bihar megyében	59. ₉₄ »
Pozsony	» 32. ₈₇ »	Trencsén »	60. ₇₁ »
Komárom	» 33. ₀₆ »	Zemplén »	61. ₁₀ »
Hont	» 33. ₁₀ »	Sáros »	63. ₆₁ »
Tolna	» 33. ₅₆ »	Torontál »	64. ₅₀ »
Zólyom	» 33. ₆₁ »	Szatmár »	66. ₅₉ »
Fehér	» 34. ₃₀ »	Ujegyház székben	68. ₇₀ »
Békés	» 34. ₆₉ »	Háromszékben	69. ₉₃ »
Vas	» 34. ₉₆ »	Temes megyében	70. ₈₂ »
Pest	» 36. ₅₀ »	Maros székben	72. ₆₂ »
Hajdukerületben	36. ₇₁ »	Bereg megyében	73. ₅₃ »
Esztergom megyében	36. ₉₇ »	Aranyos székben	75. ₆₀ »
Borsod	» 40. ₁₁ »	Ungh megyében	77. ₉₆ »
Nógrád	» 40. ₁₄ »	Kraszna »	79. ₃₁ »
Turóc	» 41. ₀₀ »	Osik székben	79. ₃₄ »
Baranya	» 41. ₂₄ »	Arad megyében	79. ₄₀ »
Nyitra	» 42. ₂₁ »	Szászsebes székben	79. ₉₀ »
Bars	» 42. ₃₀ »	Kolos megyében	80. ₉₀ »
Somogy	» 43. ₁₂ »	Szerdahely székben	81. ₀₀ »
Jászkún területben	43. ₂₇ »	Ugocea megyében	81. ₀₉ »
Abauj megyében	43. ₄₉ »	Naszód vidékén	81. ₆₅ »
Árva	» 44. ₁₃ »	Küküllő megyében	82. ₁₉ »
Szepes	» 44. ₅₃ »	Középszolnok m.	82. ₆₆ »
Segesvár székben	44. ₇₃ »	Szászváros székben	83. ₆₆ »
Besztercze vidéken	46. ₂₅ »	Felső Fehér megyében	83. ₆₈ »
Kőhalom	» 48. ₇₂ »	Krassó »	85. ₄₅ »
Brassó	» 49. ₈₈ »	Torda »	86. ₉₉ »
Nagy Sink székben	50. ₂₃ »	Mármaros »	87. ₅₈ »
Medgyes	» 50. ₉₅ »	Fogarás vidékén	87. ₆₇ »
Heves megyében	52. ₈₉ »	Alsó Fejér megyében	89. ₆₁ »
Csongrád	» 55. ₇₇ »	Belső Szolnok »	89. ₆₆ »
Csanád	» 55. ₈₈ »	Kőrös vidéken	89. ₇₇ »
Zala	» 56. ₆₉ »	Doboka megyében	93. ₂₀ »
Szabolcs	» 56. ₆₉ »	Hunyad »	94. ₅₀ »
Bács	» 58. ₀₁ »	Zaránd »	95. ₇₀ »

De ezen statisztikai adatok azt is mutatják, hogy a tisztán magyarok által lakott megyékben egyik véglet felé sem hajlik a

népesség általános műveltsége, hanem mondhatni középen van, fele tud, fele pedig nem tud írni-olvasni.

A műveltség közép arányánál kedvezőbb viszonyokat tüntetnek fel azon vidékek, hol a magyar és német elem vegyül össze. Mutatják ezt: Mosony, Vas, Veszprém, Soprony vármegyéek, Segesvár Beszterceze székek és Brassó vidéke.

A tót nemzetiség által erősebben lakott megyék nem sokban térnek el a magyaroktól. Csak Trenesén és Sáros mutat erősebb hátramaradottságot.

A legalacsonyabb fokon állanak az oláhok, szerbek és ruthek által lakott vidékek.

Az ezen különböző műveltségi állapotokból és a netaláni nemzetiségi surlódásokból folyó akadályok azonban teljesen elenyésznek, ha egyrésről a mérsékelt vagyoni census mellé műveltségi census is (írni és olvasni tudás) állapittatik meg s az esküdtszékek beosztása és székhelyeik megállapítása körül azon városokra lesz kellő tekintet, melyek magasabb fokán a műveltségnek állanak. Ilyenek pedig mint a már fentebb közölt statistikai adatok igazolják az ország területén kellően szétosztva minden vidéken találhatók. Csak egy pillantást kell vetni azon arányra, mely a megyék és városok közötti különbséget mutatja, s azonnal meggyőződünk arról, hogy a legrosszabb arányt mutató vidékeken is vannak oly városok, melyeknek műveltségi állapota teljesen megnyugtató viszonyokat tüntet fel. Így p. o. Biharmegyében, hol a lakosság 59.₉₄ százaléka nem tud sem írni, sem olvasni, van két város t. i. Debreczen, hol csak 20 és Nagyvárad, hol csupán 38% nem bír ez ismeretekkel; Baranya vármegyében, hol a lakosság 41.₂₄%-ka nem tud sem írni sem olvasni, van Pécs városa, melynek aránya csak 33%-ot mutat; Temesvár megye, hol a lakosság 70.₈₂%-ka nélkülözi ez ismereteket, Temesvár városa 46.₁₃%-okkal; Arad vármegye, hol az összes lakosság 79.₄₀%-ka műveletlen, Arad város 50.₂₉%-kal; Középszolnokvármegye, hol minden 100 egyén közül 82.₆₆ nem részesült nevelésben, Zilah város, melynek lakosai között csak 51 ilyen esik minden százra; Tordavármegye, hol a lakosság 86.₉₉%-ka nem részesült semmi iskolai nevelésben, Torda város, melynek lakosai között csak 39 oly egyén esik minden 100-ra, ki írni olvasni nem tud stb.

Egyébként azon óriási különbség, mely egyrésről a magyar és német s másrésről a többi nemzetiségek, továbbá a megyék és

városok műveltségi fokozata között van, azoknál is eloszlathatja a nemzetiségi velleitások miatti aggodalmakat, akiket a fentelősorolt egyéb indokok nem is nyugtatnak meg teljesen, mert ha csak az írni-olvasni tudás fogja is azon műveltségi fokot képezni, mely esküdtképességgel felruház, bizonyos, hogy ez idő szerint legalább igen kevés activ részük lesz ez intézményben a nemzetiségeknek. Idővel emelkedni fog remélhetőleg ezek műveltségi állapota is, de akkor meg is fognak szűnni egy-egy desperatus izgató által félrevezethető tömeget képezni. Ha egyebet nem érne el Magyarország az esküdtszékek behozatala által, mint hogy ösztönöznék ez által nemzetiségeit, miszerint e fontos jogokban való részesülhetőség végett ők is előbbre haladjanak a közművelődésben, akkor már ennél fogva is meg kellene hozni minden áldozatot, hogy az esküdtszékek felállíttassanak.

Az esküdtszékeket azért nem tartják némelyek honosítandóknak hazánkban, mert, úgy mondják, sokkal költségesebb, mint az állandó bíróságok általi törvénykezés. Ha ez igaz lenne, akkor tagadhatatlanul oly nehézséget képezne, mely az esküdtszékek behozatalát ez idő szerint, jelenlegi pénzvizonyaink között kivihetetlennek tüntetné fel. Ámde ez sem egyéb mint mélyebb meggondolás nélkül odavetett állítás, mely közelebb vizsgálat után épen az ellenkező következményekre vezet. Az esküdtszéki intézmény nézetem szerint nem drágább, hanem olcsóbbá teszi az igazságszolgáltatást.

Szól emellett először is azon általános tapasztalat, hogy mindenütt, hol ez intézmény behozva lett, évről évre kevesbedik a büntettek száma. De hát ne elégedjünk meg ezen indirect bizonyítékkal, hanem vizsgáljuk tüzetesebben e kérdés pénzügyi oldalát.

A felelbbviteli jogorvoslatok megszüntetése által megszűnik a költséges felsőbíróságok szüksége is. Vagy ha meg is fognak maradni a polgári és esküdtszékekhez nem tartozó kisebb jelentőségű fenytő ügyekre nézve, létszámuk legalább felényire lesz apasztható.

A büntető statistika azt mutatja, hogy a fenytő ügyek nagy része feloldólag szokott a felsőbb bíróságoknál elintéztetni. Ebből pedig következik, hogy mindannyiszor a tárgyalás ismétlése vált szükségessé. S hogy ez nem csekély költséget okoz, igazolják a következő adatok. Feloldólag és pótlásokat rendelő módon lett ugyanis elintézve a büntető ügyek közül:

1872-ben a kir. Curian mint legfőbb ítélőszéken	319
a budapesti kir. táblán	2040
a marosvásárhelyi kir. táblán	1554
összesen	3903
1873-ban a kir. Curian mint legfőbb ítélőszéken	303
a budapesti kir. táblán	2217
a marosvásárhelyi kir. táblán	1717
összesen	4237
1874-ben a kir. Curia mint legfőbb ítélőszéken	158
a budapesti kir. táblán	1432
a marosvásárhelyi kir. táblán	440
összesen	2030
három év alatt 10170.	

Tagadhatatlan, hogy esküdtszékeknél is előfordul elégszer a hozott határozatok megsemmisítése s a tárgyalás ismétlése, de alig hihető, hogy ily nagy számra szaporodhassék. Nálunk e tekintetben kevés a tapasztalat. De ha a külföld bármely államét tekintjük is, ezek azt mutatják, hogy a megsemmisítések alig képezik az esküdtszékieleg elintézett ügyek $1\frac{1}{2}\%$ -át. S ez igen természetes is; mert esküdtszéki tárgyalások csak lényeges alaki sérelmek alapján támadhatók meg, s úgy a bíróság, valamint a felek is tudják, hogy a hozandó ítélet végérvényes; ügyel tehát mindegyik, hogy fontos körülmény ne mellőztessék.

Bírósági eljárásnál a tárgyalás folyamára maga azon bíróság ügyel, amely egyszersmind érdemlegesen határoz, s magára nézve egyik-másik körülmény felderítését feleslegesnek tarthat, mert azt hiszi, hogy e nélkül is eltalálандja az igazat, melyet a felsőbb bíró, talán épen ellenkező jogászi elveknél fogva azután mégis lényegesnek tart. Ellenben esküdtszéki eljárásnál tudja a bíróság, hogy nem ő dönt, hanem egyszerű polgárok, s azért kellően ügyel, hogy semmi lényeges körülmény ne mellőztessék. A z o k k a l s z e m b e n m i n d e n f e l m e r ű l ő k ö r ű l m é n y t v i t a t á s r a m é l t ó n a k t a r t. S a f e l e k — nem lehetvén nagy bizakodásuk a felebbviteli jogorvoslatban, — maguk részéről is, figyelmesebben ügyelnek arra, hogy semmi felderítetlenül ne maradjon a mi a határozatra befolyással lehet.

Maga az esküdtek közreműködése nem kerül az államnak semmi pénzébe. Az esküdtek sehol sem kapnak időmulasztásukért

kártalanítást. Legfőlebb ha vidékről idéztetnek be, követelhetnék fuvarbérük megtérítését. Ez azonban távolról sem érheti el azon összeget, melyet az állam a felebbvitelek s az ismételt tárgyalások elmaradása által nyer.

Egyébiránt nem hagyható egészen figyelmen kívül az sem, hogy hazánk is kénytelen lesz, ha azt akarja, hogy a nép bizalommal viseltessék az igazságszolgáltatás iránt, bíránk anyagi helyzetét javítani, úgy mint valamennyi körülöttünk levő modern állam ezt tette. Mert addig, míg a bírák jelenlegi csekély fizetésük mellett anyagi gonddal kénytelenek küzdeni, vagy jobbra-balra el vannak adósodva, a közönség mindig bizalmatlansággal és aggodalommal fog ügyeinek mikénti elintézésének elébe nézni. Ha azonban tudja a közönség, hogy az ügy eldöntése niesen kizárólag a fizetett s ez után élő tisztviselők kezeiben, ezen aggodalom elenyészik. Eltekintve tehát minden más indoktól, az állam előbb-utóbb azon alternatíva előtt álland: vagy áldozatokat hozni s bírái anyagi helyzetét javítani, vagy pedig esküdtszékek felállítása által elenyésztetni a bizalmatlanságot.

Tanúk és szakértők meghallgatása épen úgy és annyiszor szükséges a bírósági mint az esküdtszéki törvénykezésben. Ez tehát az esküdtszéki eljárásban drágítani nem foghatná a törvénykezést.

Azon óriási terhekért, melyeket e nemzet viselni kénytelen, a legkevesebb, a mit visszaszolgáltatásként követelni jogosult: bizalmat keltő igazságszolgáltatás. Ezt csak a szóbeliség nyújthatja. Állandó bíróságok kezeiben minden állam szükségesnek tartotta a felebbvitelt megtartani. Nálunk sem lehetne eltörölni. Sőt ki kellend terjesztetni a szóbeliséget a felebbviteli bíróság előtti tárgyalásokra is, ha a mostani félszeg és képtelen rendszer mellett nem akarjuk a jogorvoslat ezen nemét továbbra is nevetséges caricaturának meghagyni; akkor pedig bizonyos, hogy az állandó bírósági eljárás legalább is még egyszer annyi költségbe fog kerülni, mint az esküdtszéki törvénykezés.

Azoknak, kik hazai viszonyaink szempontjából ez intézmény behozatalát azért ellenzik, mert nézetük szerint idegenszerű s nem felel meg a történelmi jogfejlődésnek, válaszolt ugyan már az 1843-iki országgyűlés: midőn kimutatta, hogy alkotmányos életünk keretébe ez intézmény minden nehézség nélkül beilleszthető,

sőt, annak mintegy koronáját képezné; de az akkor felhozottakon kívül lehet most azon számos országra is utalni, hol ez intézmény azóta szintén mint idegenszerű honosított meg, s azért mégis üdvös gyümölcsöket terem mindenütt. Ott van egész Németország, Schweicz, Olaszhon, Oroszország, ezek mind 1840 óta fogadták el az esküdtszékeket, s egyik sem panaszkodik, hogy azért mert mint idegen intézmény lett átültetve, rossz lenne, vagy nem találkozónék mindenütt a polgárok sympathiájával s megszüntetendő volna.

Ugyanily gondolkodásmóddal irtóznunk kellene a vaspályáktól, a gazdasági gépektől, a felelős ministeriumoktól, tudományos akadémiáktól, általános hadkötelezettségtől, a realis tanulmányoktól; hisz mindezeket és sok más intézményeinket sem Árpád nem hozta be magával, sem pedig azóta mi magunk fel nem találtuk.

Egyébiránt 1843 óta változtak némileg a viszonyok is. Azóta életbe léptek nálunk is sajtóügyekre és a fővárosi kisajátításokra nézve az esküdtszékek. S aki emlékszik, hogy 1868-ban a sajtó-esküdtszék felállítását minő örömmel, minő ünnepélyességgel üdvözölte mindenütt a nemzet, az bizonyára nem fogja még magának sem hinni azt, hogy ez intézmény büntető ügyekre is kitérítve, idegenkedéssel találkozónék a népnél.

Hye-Glunek, az esküdtszéki intézmény legszellemdusabb ellenese is elismeri, hogy ott, hol a hivatalnok-bíróságok iránt bizalmatlansággal viseltetik a nép, az esküdtszékek felállítása elodázhatlan követelménye a czélszertiségnek. Már pedig elég azon tényre utalnunk, hogy alig van civilisált állam a világon, hol oly számosak lennének a megvesztegetési kísérletek mint hazánkban; mert amily bizonyos egyrésztől az, hogy az ily cselekmények kísérlete az igazolja, hogy a bírói kar becsületérzetén törnek hajótörést az ily becsstelen törekvések, oly bizonyos azonban másrésztől az is, hogy azt, kinek részrehajlatlan ítélete iránt bizalommal viseltetnek, nem szokás ily módon megkísérteni.

Fel lehetne ugyan hozni, hogy a sajtóesküdtszékek feletti gyakori felmentései és a fővárosi kisajátítási esküdtek magas becslései oly tapasztalatok, melyek nálunk inkább az esküdtszékek ellen, mint mellettük bizonyítanak; azonban ez épen oly elhamarkodott és alaptalan ítélet lenne, mintha valaki abból, mert az ujonez katona első próbaczéllövési nem mindjárt találók,

már arra vonna következtetést, hogy az illetőből jó harezos nem váland. A statisztikai adatok azt mutatják ugyan, hogy a sajtóügyek miatt bevádoltak közül az esküdtek:

	vétkesnek	nem vétkesnek találtak
1872-ben	3	12
1873-ban	4	12
1874-ben	5	12.

Ez tagadhatlanul azt igazolja, hogy a felmentések aránya ropant nagy. Azonban először is ez oly kevés eset, hogy azokból egyáltalán semmi következtetéseket sem lehet vonni népünknek az esküdszéki intézményre való éretlen voltára. Épen ugy nem, valamint hogy egy oly kórháznak feljegyzéseiből, melyben évenként csak 4 - 5 beteg gyógykezeltek, általános egészségügyi szabályokat nem lehet levonni.

Ezen 48 vád esetleg j o b b á r a alaptalan is lehetett.

Hozzájárul ehhez azon körülmény, hogy a sajtó hazánkban több évtizeden, sőt lehet mondani évszázadokon át le volt igazva. A népszabadságnak azonban a censura súlyos bilincsei daczára mégis, különösen az ötvenes években, nagy szolgálatokat tett. A nemzet nagy része e miatt pietással viseltetik azon factor iránt, melynek oly sokat köszönhet, s azért polgárai elnézők a kisebb botlásokkal szemben. Így van ez mindennel az életben. Ha valamely kedves emberünk huzamosb betegségben sinlődött, s azután felüdült, egy időig elnézzük minden szeszélyeit.

Az sem lehetett ezen kedvezőtlen arányra befolyás nélkül, hogy ezen intézmény új volta miatt sok diesvagyó ember — s ilyen species van nálunk elég! — szándékosan provokált maga ellen némi megbántásokat, csak hogy nyilvános végtárgyaláson szónoklatokkal tündökölhessen s másnap ország-világ olvashassa beszédjét a hirlapokban. Ne feledjük egyébiránt, hogy hazánkban még nem régen diesőség volt sajtóvétség miatt elítéltetni. Ezen benyomások még nem szűntek meg egészen, s míg egyrésztől némely hiu embert a tollal való vakmerőbb elbánásra bátorítottak — addig másrésztől az esküdteknél azt eredményezték, hogy ily politikai kalandorok felmentés által fosztattak meg azon gyönyörtől: valamely rögeszme mártyrja lehetni.

Nem kis része lehetett továbbá a gyakori felmentésekben a sajtótörvény azon rendelkezésének sem, melynélfogva a sértő és meg-

becstelenítő állítások bizonyítása meg nem engedtetik. Egyszerű polgároknak jogérzete nem tud minden hosszabb gyakorlat nélkül annyira a törvény szavaihoz tapadni, hogy azt, kiről nem tudja, nem mondott-e igazat a sérelmes cikkben, mégis elítélje. Magok a jogtudósok között meg van a véleménykülömbőség, ha valjon az igaznak megmondása vagy kinyomatása, bármily sértő is legyen, az anyagi igazság szempontjából büntethető-e vagy sem? Nem lehet tehát csodálkozni, ha egyszerű polgárokat tesz habozóvá, s ha habozásukban inkább az enyhébb felfogást fogadják el, mint a súlyosabbat.

Épen ilyen ok, mely sokszor felmentésekre vezet, sajtótörvényünk azon rendelkezése, melyről fogva nem kerestetik a valódi bűnös, hanem elég ha bárki is a felelősséget elvállalja, a vádló az ellen emeli panaszát. Így azután elégszer celatansan látja mindenki, hogy a vádlottak padján nem a valódi bűnös, hanem egy pénzen fogadott bűnbak ül. Az egyszerű polgárnak az ilyen, csak „magasabb műveltségű jurista” theoriáival megegyező igazság nem fér a fejébe, s vonakodik valakit a cikk szerzőjének és bűnösnek kimondani, midőn a szinleges beismerésen kívül minden mellett szól, hogy nem az a cikk szerzője, nem az vétett a törvény ellen.

Azután ne feledjük, hogy mindenütt, hol az esküdtszéki intézmény eleinte csupán sajtóügyekre nézve lett behozva, ugyan ezen jelenségek mutatkoztak. A midőn pedig közbüntényekre is kiterjesztetett, ezen aránytalanság a felmentések és elítélések között csakhamar elenyészett. Például szolgálhat Olaszország és Austria. S ez igen természetes. Ha az esküdtszék csak sajtóügyekre állittatik fel, az egyszerű polgár könnyen félreérti hivatását, nem tartja magát törvénykezési, hanem inkább politikai közegnek s azt hiszi, hogy az ő rendeltetése inkább az, megvédeni a sajtószabadságot a kormány vagy mások üldözései ellen, mint az, hogy a sajtó botlásait szigorúan megtorolja.

A sajtótörvények által elkövetett sérelmek felismerése magasabb értelmet és műveltségi fokot kíván, mint a közbüntényké. Azért Angliában az ily ügyek specialis jury elé tartoznak. Nem lehet tehát abból, hogy esküdteink eddig nagyon elnőzők voltak, arra következtetést vonni, hogy egyéb ügyekben is ilyenek lesznek. A sajtóügyekre nézve nálunk is lehetne aként rendelkezni, hogy az erre vonatkozó esküdtszék tagjai csak honoratorok, maga-

sabb iskolákat végzett egyének lehessenek, s akkor az egész nehézség, mely mostanig oly gyakori megütközéseket szült, kétségtelenül el lesz hárítva.

A mi pedig a fővárosi kisajátító esküdtszékek magas becsléseit illeti, azt csak dicsérni lehet. Nem szabad ugyanis figyelmen kívül hagyni, hogy Budapesten akkor az ingatlanok értéke folyamatosan emelkedőben volt. Ha már most valamely országnak az a gusztusa kerekedik, hogy a főváros legszegényebb városrészén át egy fényes sugárutat építtessen s e végből leromboltatja a nyomorultak hajlékait, hogy helyükbe a gazdagok palotákat építtessenek, s azért ezek a megszokott rögtől elválni kénytelenek: csak méltányos és igazságos, hogy a tulajdon szentségén elkövetett e sérelem legalább teljes kártalanítás által enyhíthessék. Kivált, ha mint ez esetben volt, az ezen változásokból eredhető haszon egy magántársulat részére lett szánva. Hogy időközben más idők állottak be, s a vállalat jövedelmező volta a vállalkozó társulatra kötéssé vált, azt az akkori kisajátító esküdtek előre nem láthatták. Ujabbi határozataikban már sokkal szűkmarkuabbak, s kellő tekintettel vannak a visszament árakra.

Ezen század eleje óta Európa népei egymásután az esküdtszéki intézmény behozatala által iparkodnak igazságszolgáltatásaikat javítani. Az esküdtszéki intézményt mindnyájan, a legkülönbélebb történeti multtal s egymástól legeltérőbb jogrendszerrel bíró nemzetek, egyik mint a másik, jónak, üdvösnek, sajátlagos viszonyaihoz alkalmazhatónak találták, anélkül hogy több évtized tapasztalatai után csak egy is megbánta volna e reformot. S csupán hazánk lenne társadalomilag és erkölcsileg oly sülyedett, hogy azt ez intézményre méltatlannak kelljen bélyegezni?! Nem, ... Magyarország népe ily kemény ítéletet nem érdemel. A nemzet természeteti hajlamai jók, a népben a sok rendszerváltozás daczára él még elég jogérzet, hogy reá az esküdtszéki intézményt építeni, s a keblekben az igazságszeretetet és törvénytisztelet szunnyadó szikráit lobogó tűzzé ébresztetni lehessen.

Ha az austriai örökös tartományok, kik az alkotmányosságot tőlünk tanulták el, különféle — a műveltség különböző fokán álló, többféle nyelveket beszélő — nemzetiségeikkel, méltónak jelentették ki magukat ezen kétségtelenül csak civilizált nemzeteknek való

intézményre; ha Oroszország műveletlen népei kezeiben nem tartja veszélyeztetve az állam érdekeit; ha Olaszország, hirhedt személy- és vagyonbiztonsága daczára, nem félt a polgárok kezeibe letenni a büntető igazságszolgáltatás fontos jogát: akkor Magyarországot csak az nyilváníthatja fejletlennek és érdemetlennek ez intézményre, ki e nemzetnek ellensége s Európa előtt meggyalázní, népeit ázsiai hordáknak feltüntetni akarja.

Büntető eljárásunk reformja az esküdtszéki intézmény szempontjából.

E munka hiányos lenne s nem felelne meg feladatának, ha szerző nem nyilatkoznék aziránt is, hogy hazánkban a büntető eljárást s abban az esküdtszéki intézményt miképen tartja szervezendőnek.

Mivel pedig megtörténhetik, hogy e munkát olyanok is elfogják olvasni, akik nem foglalkoznak szakszerűleg e kérdéssel, akik büntető törvénykezésünk mostani állapotját nem ismerik, s ilyenek például a törvényhozó testületben is vannak, ezélszerűnek tartom néhány vonással jelenlegi büntető igazságszolgáltatásunk ismertetését előre bocsátani.

A büntető eljárás hazánkban csak néhány év óta szóbeli és nyilvános. Egész 1870-ig olyan volt, a melyről jobb — ha nem is szólunk.

A királyi ügyészségek és királyi törvényszékek felállításával kezdődött meg nálunk legalább némi tekintetben a büntető törvénykezés modernizálása. Azóta a törvénykezésben, ha nem is törvényhozásilag, de legalább a gyakorlat útján ujabbkori és szabadelvűbb szokásokat iparkodtak meghonosítani; érdemileg azonban a baj nem lett orvosolva, csak némi mázt tettek reá, hogy undorító ne legyen.

A vizsgálat stadiumában a titkos nyomozó eljárás van minden apparatusával együtt most is érvényben. Akár emel valaki panaszt akár sem, a bíró ha valamely bünténnyről tudomást vesz, vizsgálatot rendelhet el; s ha annak folyamában akár a sértett fél, akár a közvádló be is jelenti, hogy a vizsgálat beszüntetését kívánja, a bíró azt mégis folytathatja, sőt vádalá is helyezhet. Hiába jelenti ki azután tárgyaláskor is a sértett fél és a közvádló, hogy vádlottat bűnösnek nem tartják s azért megbüntetését sem kívánják, a bíróság azért mégis elítélheti; s ennél fogva sokszor a közvádló kénytelen a vádlott javára az ítélet ellen a felsőbb bíróhoz folyamodni. Innét cred azután azon nyomozási hajlam, melynél fogva különösen alsóbb bíránk, oly gyakran a

közvádoló szerepét is magukhoz ragadják s a tárgyalagos ítélésre képtelenné, elfogulttá válnak.

Ezen néhány sor eléggé jellemzi a királyi ügyészség állását is törvénykezési rendszerünkben.

A védelem megvan ugyan engedve már a vizsgálat stadiumában is, de csak annyiban, hogy szabadságában áll a vádlottnak védőt megnevezni és fizetni, ha van miből; s az ügyvédnek is megvan engedve, ily megbízásokat s az azzal járó díjazást elfogadni, de gondoskodva van egyszersmint arról is, hogy — akár bűnös a vádlott, akár ártatlan — a védő annak érdekében — legalább becsületes, egyenes uton — ne tehessen semmit sem.

A vizsgálati iratokba való betekintés a vád alá helyezés előtt, akár lehet tartani a vizsgálat meghiusításától akár sem, nincsen megengedve. A vádlottal négy szemközti nem értekezhetik. Sőt még oly esetekben is, midőn valaki vizsgálati letartóztatásba, vagy fogságba helyeztetett, nem közöltetik a védővel ezen intézkedés valódi oka.

A fennálló gyakorlat szerint joga van ugyan a vádlottnak vagy védőjének a letartóztatási határozat írásban való kiadmányozását kérni, de ezzel sem fog messzire mehetni. Némely törvényszéknél ugyanis aként értelmezik ezt, hogy csak a határozat adatik ki írásban, de nem annak indokolása is. Más törvényszékeknél kiadják ugyan az indokokat is, de ezek rendszerint úgy szerkesztvők, már czélzatosan a netaláni kiadmányozás szüksége miatt, hogy abból ne lehessen megtudni sem a letartóztatás okát, sem annak helyes voltát.

Rendszerinti tartalma az ily indokolásoknak ez:

a) tekintve, hogy vádlott vagyoni állapota az esetleges kárt nem fedezi, ennél fogva szökésétől méltán tartani lehet; vagy

b) tekintve, hogy a lefoglalt levelek tartalmából és N. N. tanu vallomásából vádlottat terhelő oly körülmények merültek fel, melyek valószínűvé teszik, hogy a vizsgálat sikerét szabad lábon hagyatása által meghiusíthatná: a vizsgálati fogságot ellene elrendelni kellett. stb.

Ilyen orákulumszerű végzésekkel a védő egész tevékenysége előre megvan hiusítva, hacsak a vádlott jogainak megvédéséhez szükséges tudomást tiltott, — de azért felette szokásos, — más uton meg nem szerzi magának.

Mert hogyan mutassa ki a védő felebbviteli indokolásában, hogy p. o. az a) szerint indokolt határozat nem helyes, ha az iratokba be nem tekinthet, s azért sem a valószínű kár összegét nem ismeri, sem pedig a vádlottnak a vizsgálati iratokban constatólt vagyoni állapotát, — hogy ezeket egymással összehasonlíthassa — nem tudja. Vagy a b) szerint indokolt esetben, ha sem a lefoglalt levelek tartalmát, sem pedig N. N. tanu vallomását — melyekre a végzés indokai hivatkoznak — nem közlik vele.

Mivel azonban a védő a letartóztatottnak családja által folytonos zaklatásoknak van kitéve, hogy védenceze érdekében mégis tegyen valamint, s azt, hogy az alkotmányos Magyarországon nincsen mód adva, ilyen intézkedések ellen kellő jogorvoslatot kereshetni, még ha az merő jogtalanság is lenne, hazafiui büszkeségből bevallani pirul, kénytelen a sürgetők lecsillapítására alaptalan és semmit mondó felebbezéseket közbevetni. Ezek által azonban a legtöbb esetben nem hogy segítene a vádlott sorsán, de még ront is azon, mert a vizsgálat folyamatát megakasztja, s a fogság tartamát csak még továbbra hosszabbítja.

A furfangosabb ügyvédek persze másképen cselekszenek. Ha nincs is meg engedve nekik hivatalosan, tudnak módot találni, hogy privative betekinthesse az iratokba. Mindig akad valamely irtok vagy szolgál, aki nyomorult fizetéséből meg nem tud élni, s ily szivességek által iparkodik anyagi helyzetét jobbitani. Ebből némely vidéken valóságos rendszere fejlődik ki a corruptionnak, s így eléretik az, hogy épen a tisztességes ügyvéd, aki az ily eszközöktől irtózik, megtagadni kénytelen a vizsgálati stadiumokban levő ügyekben a jogi segílyt, vagy csak sötétben való tapogatódzással iparkodik feladatának megfelelni, ellenben az, kinél méltán attól is lehetne tán tartani, hogy az ily tudomással a vizsgálat hátrányára vissza is foghatna élni, tudni fog mindent, amit tudnia kell, s azért a vizsgálat folyamába a vádlott előnyére sikerrel fog beavatkozni.

A vizsgálati fogság tartama semmi korlátokhoz sem lévén kötve, ad infinitum huzódhatik. Egy évnél hosszabb vizsgálati fogságok nem is ritka dolgok. A hivatalos statisztikai kimutatások szerint évenként 5—600 ilyen eset fordul elő törvényszékeinknél. Olyan pedig, aki 6 hótól egy évig van fogva 13—1400 fordul évenknt elő. Ha azután mégis felmentetik a vádlott, mert ártatlansága végre kiderült, s ez sem tártozik épen a ritkaságok

közzé, testben és lélekben tönkre téve, vagyonilag megsemmisítve, erkölcsileg meggyalázva elbocsátatik, hogy menjen kol-dulni vagy dolgozni, ha talál ugyan embert, ki az elbocsátott fogoly-nak foglalkozást adni nem iszonyodik. Hogy keresetét az ártatlanul szenvedett vizsgálati fogság miatt elvesztette, s családja is nyomorba esett: azzal nem törődik senki sem. Azt mondják az állambülcsek, hogy ennek így kell lenni. Tévedni emberi dolog. Külömben nem lehetne a gonosztevőket felfedezni és megbüntetni. Vagyis: gonosz-tevőkké tesznek ártatlanokat, hogy néhány bűnöst a büntetés által megjavítani lehessen. Irigylendő gonosztevők! kiknek javáért az állam becsületes polgárait áldozza fel!

De hát menjünk tovább e sötét képtől.

A vizsgálat folyamát illetőleg, az a régi criminalisticus fogások minden nemével el van látva. A vallomási jegyző-könyvek kivételénél bizalmi emberek nem alkalmaztatnak; a vizsgálóbíró és vádlott csak egymással állnak szemben. Ha bevallja a vádlott, hogy ezen és azon gonosz tettet csakugyan elkövette, vagyis midőn tehát bebizonyítottanak tekintendő, hogy bűnös, akkor a fog-ság tartamában, — ha különben jutalomul szabadon nem bocsátják — mindenféle könnyebbségeket megengednek neki; ellenben ha tagadja a terhél rótt cselekményt, ha magát ártatlannak mondja, tehát mivel bűnössége még kétes, a legborzasztóbb zaklatásokat kénytelen elszenvedni, hermetice izolálják a külvilágtól, családjával nem érintkezhetik; azon ürügy alatt, hogy a vizsgálatot meghiusíthatná, megnem engedtetik neki, hogy élmezhesse önmagát, olvas-mányokat elvonnak tőle, figyelmeztetik időről-időre, hogy vallja be tettet, mert akkor szabadlára helyeztetik, míg azt nem teszi, fogva marad. Végre azután megtürik, s a szabadság iránti vágytól gyötör-tetve s azon reményben, hogy tárgyaláskor elpanaszolandja ítélő-bíráinak, hogy mi kényszerítette a — tán valótlan — vallomásra, aláír mindent, amit a vizsgálóbíró elébe tesz. A kipróbált gonosz-tevőn persze nem fognak az ily kecségtetések. Ő, a ki már sokszor volt fogva, nem sokat törődik az ily ígéretekkel. De az, kinek előélete szeplőtlen, kinek szeretett családi köre van, melyhez vágyik, hogy kétségbe ne essenek, kit szégyenérzete éget s a földig gür-nyeszt, hamar elveszti megfontolását, s annál hamarabb, mennél romlatlanabb.

Ez a nyomozó rendszer átka. Azon tudat a bíróban, hogy neki az a hivatása: kipuhatolni a büntettest még ott is, hol bizo-

nyítékok nem léteznek, s akkor is, ha ezt tőle senki sem kéri, ösztönzi őt az ily eszközök alkalmazására. Ha csak sejtelve van a nyomozásba becélt bírónak valami elkövetett bűntényről: nincs nyugta, forni kezd benne a vér, kutat és keres, bolygat és vizsgál, feszeget és nyomoz, nappal csak arra gondol, éjjel arról álmodik, míg kézre nem kerít valakit, akire a benne felébredett és őt nyugtalanító gyanút aplicálni lehet. Hogy az így felingerelt ember félreérti azután a legköznösebb dolgokat is, csak természetes.

Elismerem, hogy sokszor a valódi tettesre is csak így lehetett a bűntényt reá bizonyítani. De merem állítani, hogy sokszor, igen sokszor ártatlanok is elítéltetnek ily módon, mert hiába áll azután panaszával elő tárgyaláskor, hiába vonja vissza vallomását, szavainak nem adnak hitelt, bizonyítani pedig a rajta így elkövetett erkölcsi torturát, egyáltalában lehetetlen, mert csak a vád ott és a vizsgálóbíró tudnak róla. Ha van is néha egy tollnok a vizsgálóbíró mellett, ez sem nyújt semmi garantiát, mert az főnöke ellen nem fog terhelő vallomást tenni, midőn azon jogtalanságnak, ha csakugyan elkövetetett, ő is részese.

Sőt némely törvényszékeknél azon sajnálatos szokás is lábra kapott, hogy az így kiesikart vallomások, mielőtt szabadlábra helyeztetnék a vádlott, tehát azon erkölcsi kényszer tartama alatt, rendszerint hitelesítettnek is a törvényszék előtt. Mennél inkább azt látja a vizsgálóbíró, hogy más bizonyíték a vádlott ellen nem volt constatálható, annál inkább iparkodik ily beismerést nyerni, s azt visszavonás ellen hitelesítés által biztosítani.

Az ilyen vallomások alapján százan meg százan ítéltetnek el. Hiába hozzák fel tárgyaláskor, hogy vallomásukat a szabadulás reményének erkölcsi kényszere sajtolta ki belőlük, hiába igazolják még azt is, hogy vallomásuk, nem is valószínű, az illető, ha ártatlan is, elítéltetik beismerése alapján.

Tudok egy esetet midőn valaki az által jött tévedésbe, hogy olvasta s hallotta valahol, hogy a vádlott vallomását tárgyaláskor szabadon módosíthatja és változtathatja. Letartóztatván, előbb tagadásban volt, de utóbb minden aggodalom nélkül magára vett és beismert mindent mit terhéül róttak, csakhogy kiszabadulhasson, s nem lévén soha még vizsgálat alatt, a törvényszéki ülésben való azonnali hitelesítést is csak szokásos formalitásnak gondolta. Midőn azonban még sem helyezettett azonnal szabadlábra, előadván tévedését és ezélját, néhány nap mulva ismét visszavonta vallomását. Menthetlenül elvult azonban veszve, mert

bár egy távoli gyanuokon kívül semmi más bizonyíték sem volt ellene, önbeismerése alapján elítéltetett.

S ezen eljárás, bármennyire ellenkezik az újabban elvül elfogadott közvetlen szóbeliséggel, még felsőbb bíróságaink előtt is pártolásban részesül.

A vád alá helyezésről és tárgyalásról majd alantabb külön szólok; itt még csak azt akarom ez idő szerint érvényben levő eljárásunk jellemzésére felhozni, hogy még a jogorvoslatok használati módjára sincsenek tisztában magokkal a bíróságok. Néhol engedtetik a vádlottnak meg gond ol á s i d ő, néhol nem, néhol elfogadtatik a magánpanaszos felebbezése, néhol nem; egyik bíróságnál megengedik a vádlottnak, hogy a tárgyan előbb védőjével tanácskozhassek, más bíróságoknál ezt sem tűrik, attól tartván, hogy a bűnössége öntudatában az ítéletben tán megnyugvó vádlottat a védő felebbezés bejelentésére bírhatná. Mintha bizony a felsőbb bíróság általi felülvizsgálat az anyagi igazságnak veszélyére lenne! Némely bíróság megtartja a régi magyar törvény azon rendelkezését, hogy három évnél súlyosabb ítélet h í v a t a l b ó l a táblára terjesztendő felülvizsgálat végett, más bíróságnál jogerősnek tekintik még a 10 évnél súlyosabb ítéletet is, ha a vádlott azt felebbezni elmulasztja.

Sőt némely bíróság annyira megy buzgalnában, hogy a tisztességes védelmet is meghiúsítja a felebbezés kérdése körül. Meghirdeti p. o. szóval az ítéletet, elmond futólag néhány indokot is, de úgy, hogy annak az ítélettel való összefüggését nem is lehet megtalálni. Igen természetes ennél fogva, hogy a védő azt rendszerint írásban kéri magának kiadatni, hogy az indokok s az ítélet helytelen voltát tételtől tételre kimutathassa. Ezt a törvényszék, miután kötelessége e kérelmet teljesíteni, el is rendeli, de a védő azon — ez engedélyből önként folyó — kérelmének, hogy megengedtesse neki, miszerint az ítélet elleni felebbezésének indokait csak az ítéletnek írásban lett kézbesítése után adhassa be, helyt nem adnak. S miután az ítéletet írásban rendszerint csak 2—3 hét múlva adják ki, a felebbviteli indokok ellenben a tárgyalás utáni nyolczadik napig beadandók, ennek következménye egyrészt az, hogy a védő czáfolni kénytelen felebbvitelében egy ítéletet, melynek indokait nem ismeri, s másrészt az ítéleti indokok utólagosan úgy készítettnek, hogy abban a már kéznél levő felebbviteli beadványban foglaltak nyernek utólagos czáfolatot. Sőt megtörténik néha az is, hogy a védő felebbviteli indokolása, ha abban az ítélet helytelen volta kissé igen is élesen ki van

mutatva, egyszerűen félretétetik, mintha elhanyagódott volna, s az iratok felterjesztetnek a felsőbb bírósághoz azok nélkül. A felsőbb bíró pedig, miután a felelbeszésnek írásban való beadása nem szükségképeni, észre sem veheti annak hiányát s felülvizsgálja az ügyet anélkül, hogy a vádlott az elleni panaszáról tudomást venne.

Voltak esetek, hogy a védelem lehetőségének ily kijátszása miatt panasz intéztetett a felsőbb bíróságokhoz is, azonban rendszerint hasztalanul. A bírák nagy része még ott is felesleges és szükségtelen dolognak tartja azt, hogy a vádlott védelme lehetőségetve legyen.

Abban a helyzetben van szerző, hogy ezen majdnem lehetetlen visszaélések igazolásául saját gyakorlatából is konkrét esetekre utalhasson, de nem lévén célja egyik-másik törvényszék eljárását pellengére állítani, megelégszik azok általánosságban való megemlítésével.

A törvényszékek egy része, mint p. o. a budapesti szabályul fogadta el, hogy valahányszor a vádlott vagy védője írásban is kiadatni kéri magának az ítéletet, minden különös kérelem nélkül is joga van felelbbviteli indokait csak az ítéletnek írásban lett kézbesítése utáni nyolczadik napon beadni. Hogy ezen humánus és jogos gyakorlat vidéken nem tud érvényre jutni, valóban esodálatos s igazságügyi állapotaink igazán szomorú helyzetére mutat.

A kormány maga is érezte, hogy ily zilált viszonyok között rendszeres törvénykezésről szó sem lehet, s hogy ezen minden irányadó szabályok hiánya miatti chaosba még egy újabb intézményt is — t. i. a kir. ügyészséget — belé állítani, csak növelni fogja a fejtelenséget. Ugyanazért addig is, míg egy rendszeres büntető perrendtartás alkottathatnék, aként remélt a bajon segíthetni, hogy az 1872-ik év elején „a törvényszékek illetőségéhez tartozó bűnvádi eljárás ideiglenes szabályozásáról” törvényjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé.

E javaslat megvitatására az alsóház egy 15 tagu bizottságot küldött ki, melynek elnöke Perczel Béla jelenlegi igazságügyminiszter, előadója pedig Szögyény László volt. A bizottság általánosságban elfogadta ugyan a javaslatot, de részleteiben több lényeges módosítást hozott indítványba; különösen pedig az egyéni szabadság biztosítása céljából a miniszteri javaslatnak ez irányban való intézkedéseit bővebben és tüzetesebben fejtette ki, és a levélsért-

hetlenség fentartásáról gondoskodott.“ Ezenkívül „a bizottság az egész törvényjavaslat hatályát a pesti kir. tábla területére találta korlátoolandónak, leginkább azon oknál fogva, mert azon viszonyok, melyek ezen területen a büntető eljárásnak *azonnali szabályozását feltétlenül szükségessé teszik*, a maros-vásárhelyi kir. tábla területén nem azon mérvben állanak fenn, hogy kívánatos lenne, miszerint egy, a miniszterium által közöl kilátásba helyezett végleges és teljes bűnvádi eljárás behozataláig a rendszert képező ottani perrendtartás intézkedései, melyek az 1868. évi XLIII. t. cz. ¹⁾ által törvényesítve is vannak, ideiglenes intézkedések által megszakíttassanak s összefüggésükből kihelyeztessenek.“

Részben annak hiányossága, de főleg azon körülmény miatt, hogy Erdélyre nem lehetett volna kiterjeszteni, anélkül hogy azt az Unió kedvéért egy rendszeres és teljes büntető perrendtartástól megne foszszák egy hiányos ideiglenes művelet kedvéért, az Uniót pedig nem akarták, már szentesítése utáni negyedik évében meghazudtolni az által, hogy Magyarországra nézve oly új törvény alkottassék, mely Erdélyt ne kötelezze, a házban sok ellenese volt e javaslatnak. Még mielőtt azonban érdemleges tárgyalás alá kerülhetett volna, eloszlott az országgyűlés, s a szeptember havában újra összeült országgyűlésen már szóba sem hozatván többé e javaslat, azóta várja a nemzet — hogy a jelenlegi igazságügyminiszter mint akkori bizottsági elnök által aláírt jelentés szavaival éljek — „a miniszterium által közöl kilátásba helyezett végleges és teljes bűnvádi eljárás behozatalát.“

Hogy valami haszna mégis csak legyen az e javaslatra fordított munkának, az igazságügyminiszter azt a bizottság által megállapított szövegezésben ugyanazon év végén „egyöntetű eljárás megállapítása tekintetéből“ az e. f. kir. törvényszékeknek és kir. ügyészségeknek megküldötte volt és a gyakorlatban „zsinórmértékül követendőnek ajánlotta“; de ez a kuszált állapotokon igen keveset segített. Egyik bíróság elfogadta, a másik nem; néhol szóról-szóra követik ezen nemtörvényt, másutt csak egyes részleteit; hivatkozni rá mint törvényerejű szabályra nem lehet; s így ezután is ott vagyunk ahol 1872 előtt voltunk. Vagyis: Magyarországon sem anyagi sem alaki büntetőjog, s bizonytalan, egyes bírák szeszélye

¹⁾ Magyarország és Erdély egyesítéséről.

szerint ingadozó gyakorlat; Erdélyben azon osztrák büntető perrendtartás, melyet alkotói saját hazájukban mint rosztat már évek előtt eltörültek; a határvidéken pedig császári rendeletek József és Maria Therezia idejéből.

Ez az adott helyzet hazánkban. Hogy égető szükség ezen állapotok mielőbbi megszüntetése, egy évtized óta tudja mindenki s elismerte az 1872-ben kiküldött országos bizottság is fentidézett jelentésében. Még sem történik semmi. Ezen állapot nálunk a törvényegység eszméjét caricaturává teszi. S ez különösen közjogi kérdésekben veszélyes. Pedig a büntető törvénykezés közjogi jellege elvitázhatlan, s azért méltán lehet félni, hogy a törvényhozás ezen tétlensége előbb-utóbb politikailag is meg fogja boszulni magát! Adja Isten, hogy csalódtam legyen!

Áttérek már mos azon kérdésre, hogy mi módon lenne nálunk az esküdszéki intézmény s ezzel kapcsolatban a büntető eljárás szervezendő.

Az esküdszéki intézménynek, hogy a helyes igazságszolgáltatás eszményét emberi lehetőség szerint megközelíthesse, először is helyes alapelven kell nyugodnia.

Ily kiindulási pont kétféle van: az ellenőrzés és kölcsönös támogatás elve. Az első azért tartja két részre osztandónak az ítélet kimondását, hogy a két rész a polgári és hivatalnoki elem egymást ellenőrizze, nehogy az egyik vagy másik helytelen határozzon. Ennek kiindulási pontja tehát a bizalmatlanság a két faktor között. A másik azért tartja két részre osztandónak az ítélet funkcióját, mert más cselekményében könnyebb megtalálni a hibát, mint a magáéban, feladata tehát a két faktornak egymást kiegészíteni, támogatni. Vezéreszméje a kölcsönös bizalom. Az utóbbit tartom a helyesebb alapelvnek. Ebből kell kiindulnia az egész intézmény szervezetének.

Ahoz, hogy valamely behozandó idegen intézmény üdvös gyümölcsöket teremjen, szükséges továbbá, miszerint az felismert hibáitól megtisztítva, s a nemzet szokásaihoz idomítva, honosíttassék meg.

Nem czélom itt a büntető törvénykezés egész tervét adni. Csak a főbb sarkelvekre vonatkozólag tartom kötelelességemnek véleményemet megmondani.

Az esküdszéki intézmény egyik alapfeltétele, hogy olyan anyagi büntető törvénykönyv alkottassék, melynek rendelkezései: világosak, nyelvezete: egyszerű s büntetései: nem tulszigorúak.

Hazánkban most van épen napirenden e fontos törvény alkotása. Az országgyűlés asztalára tett és nyomtatásban is megjelent Csemeghy-féle javaslat némi módosításokkal — igénytelen nézetem szerint — meg fogna felelni céljának. A nyelvezetnek helyenként való egyszerűsítése, a tulszigoru büntetések némi enyhítése s némely idegenszerű, — a nemzet hajlamaival és jogérzetével öszhangzásban nem álló — rendelkezések módosítása mellett: e mű esküdszékek mellett is használható lesz.

Szilárd jogszabályok nélkül a bíró törvénymagyarázata is ingadozó. S akkor természetesen az esküdtek határozatai sem lehetnek következetesek.

További alapkelléke az esküdszéki intézmény üdvös működésének egy oly büntető perrendtartás, melynek szabályai az esküdszék természetével öszhangzásban álljanak.

Sok államban épen csak azért nem tudnak az esküdszékek üdvös eredményeket felmutatni, mert a b. perrendtartásnak helytelen rendelkezései megbénítják. Az államok nagy része csak hosszas ellenzés után és politcailag mozgalmas időkben honosította meg a szóbeliséget és az esküdszékeket. A sokáig elfojtott óhaj ekkor azonban már jobbára oly sürgetőleg követelte ez intézményeket, hogy organikus büntető perrendtartásnak alapos kidolgozására hiányzott az elegendő idő. Elővették tehát hamarjában az írásbeli eljárás részére fennállott régi perrendtartásokat, s a tárgyalásra vonatkozó szakaszain néhány módosítást tettek, s belé illesztették az esküdszékeket. A tárgyalásig való része azonban s nevezetesen a vizsgálat megmaradt a régi. Innét támadt a legtöbb fől-szezség; mert esküdszék, annak megfelelő perrendtartás nélkül, olyan, mint ha valaki tikkasztó melegben téli ruhában, vagy didergő hidegben nyári öltözetben jár. Egy oly büntető perrendtartásnak, mely az esküdszéki intézmény sikeres működését előmozditsa, directe annak testéhez kell, hogy szabva legyen, úgy a vezérelvekben mint a részletekben is.

Hogy az esküdszéki intézmény csak is a vádrendszer mellett állhat fenn, minden kétségen felül áll. Hiszen csak még képzelni sem lehet, hogy esküdtek hivatalból bűnöst

mondjanak valakire, kit sem az állam képviselője, a közvádó, sem más valaki nem vádol. Épen ilyen még vita tárgyát sem képezhető kérdés a nyilvánosság és a közvetlen szóbeliség. Ezek oly kellékei ez intézménynek, mint az emberi életnek: a levegő.

Ezekből folyólag már a vizsgálatnak olyatén módon kell szervezve lennie, hogy az esküdtszéki intézménynek eme életelemeit meg ne semmisítse.

A szóbeli eljárás nem lehet az, aminek lennie kell, ha a vizsgálat egyéb adatgyűjtésnél, ha akár az előnyomozásnak, akár a vizsgálatnak azon feladata van, hogy bizonyítékokat constatáljon. Azt lehet példaképen fehozni, hogy amint az ércz harangnak hangja eltompúl, ha azt faburokkal körül veszik, ép oly nyomorékká válik a szóbeli tárgyalás, ha az alapját képező vizsgálat az írásbeliség szellemében teljesítettik.

Szükségtelen a vizsgálatot két részre (t. i. általános és specialis vizsgálatra) osztani, melynek különben nem is adható praecis határ; s épen oly szükségtelen a vizsgálat vitelét mindenkor bírósági közegek kezeibe letenni. Ennek vezetését legezészerűbb a közvádólóra bízni: s e végből alárendelni neki a rendőrséget. Ha az ő feladata vádolni, ha az ő kötelessége vádjának alaposságáról az ítélőszéket meggyőzni, akkor meg kell engedni, hogy ő gondoskodhassék a szükséges adatok megszerzéséről is, s ugyanazért eszközöket és közegeket is kell rendelkezése alá adni a melyekkel e feladatának megfelelhessen.

Valóságos munka-, idő- és költségpazarlás az ügyeket annyi kézen keresztül vinni a tárgyalásig, amennyin p. o. most nálunk, és még egy néhány államban keresztül mennek.

Először a rendőri tiszt vizsgál. Alig ismerkedett meg az ügy részleteivel, megint abban hagyja s átadja az ügyet a közvádónak. Természetes, hogy a rendőri hivatalnok tudomásának már csak egy részét közli, amit t. i. ő lényegesnek tart s jegyzőkönyvbe vesz. Pedig lehet, hogy a dolog további folyamában épen az mutatkozhatik lényegesnek, az ügy teljes felderítésére az vezethet, mit ő eleinte fontosnak nem tartott.

Midőn a közvádó hiányos iratokból az ügy és bizonyítékok állásával annyira-mennyire már megismerkedett, ismét kiadja az ügyet kezeiből a vizsgáló bírónak. Ez megint előről kezdi s ismét tanulmányozza maga részéről is azt. Mig annyira belé tanul az ügybe, amennyire a rendőri hivatalnok már hetek előtt benne volt,

hónapok folynak le : mert mennél tovább halad az idő, annál nehezebb az ügyet tisztába hozni, a bűnjeleket és adatokat változatlan állapotban találni. A vizsgálat befejezése után ismét visszamegy az ügy a közvádlóhoz, hogy tegyen érdemleges indítványt az eljárás beszüntetése vagy a tárgyalás kitűzése, illetőleg a vád alá helyezés iránt. Ha oly szerencsés az ügy, hogy ez nem kíván további pótlásokat, akkor megint a törvényszékhez vándorol. Itt előadót kap, s ez ismét „áttanulmányozza” az iratokat, s mintegy felülvizsgálja a vizsgálatot, megérett e már, nincsen-e még valami „kikutatni való.” S csak ha itt is szerencsésen passirozott, jön az érdemleges vádhatározat.

Természetes, hogy ha azzal, mit egymással folytonos contactusban levő két ember elvégezhetne, egymásután négy ember foglalkozik, kiknek mindegyike egymástól függetlenül a maga szempontja szerint jár el, akkor az eljárás nem lehet gyors, de mindenesetre kétszer oly drága, s ami legfőbb : sehogy sem sikeres ; mert bizonyos, hogy ha a vizsgálat elejétől végig egy és ugyanazon kézben nyugszik, s annak intézkedései lépésről-lépésre követik gyorsan a büntett nyomait, a négyszeri tanulmányozás s az iratok ide-oda küldése által elvesztegetett idő mindenesetre megtakaríthatatik, s nem marad a vádlottaknak annyi idejük, hogy a vizsgálat meghiusításáról gondoskodhassanak. Ami pedig a tanúk terhelését illeti, még szándékos boszantási célzatból sem lehetett volna alkalmasabb módot az eddigi vizsgálati eljárásnál kigondolni arra, hogy a tanúk egy és ugyanazon dolognak három-négyszeri elmondása által, teljesen megutálják a polgári kötelesség e nemének teljesítését.

Másik indoka, hogy miért tartom czélszerűbbnek s a szóbeliséggel megegyeztetetőbbnek, hogy a vizsgálatot a közvádló vezetése mellett csak a rendőrség, s ne a bíróság teljesítse, azon körülmény, mert azt hiszem, hogy ott, hol az írásbeliség oly sokáig fennállott mint nálunk, ez csak ily radicalis reformmal lesz kiürítható. Lehetetlenné kell tenni azt, hogy a vizsgálat bizonyítékok constatalásává fajúlhasson. Ez pedig csak úgy érhető el, ha oly kezekbe tétetik le ezen funetió, mely hivatásánál fogva sem bír azon közhitelességű jelleggel és pártatlansággal, amely bizonyítékok constatalására szükséges.

A tapasztalás mutatja ugyanis, hogy ha bírói közeg eszközli az előzetes kihallgatásokat, felvételeinek mindig, nemcsak nálunk, hanem más országban is, több hitelesség tulajdoníthatik, mint a mennyit annak a szóbeliség elvéből folyólag tulajdonítani kellene.

A bíró mindig körül van véve a hitelesség és pártatlanság bizonyos nyombusával, mely körülménynél fogva az eljárás súlypontja kivétetik onnét, ahova az való, t. i. az ítélőszék előtti tárgyalásból, s ez utóbbi korántsem az, a minnek kellene lennie, t. i. az ügy és azzal összefüggő bizonyítékok természet szerű meghamisítatlan lebonyolódása, hanem csak a vizsgálatilag már *constatált* adatok és bizonyítékok ismételése.

A tanu ugyanis, ha a vizsgálat során körülményesen lett kihallgatva, s tudja, hogy vallomása minden részletekkel együtt lett jegyzőkönyvbe véve és általa aláírva, a legtöbb esetben az ügy tárgyalásánál is csak ezekre utal, nem iparkodik emlékeztét összeszedni és minden részletet híven előadni, hanem kéri a vele felvett jegyzőkönyvet felolvastatni. Teszi ezt jobbára azért, mert ellenmondásokba nem akar keveredni; s ha rosszul is volna vallomása jegyzőkönyvbe véve, a legritkább esetben iparkodik azt a tárgyalásnál helyreigazítani, mert egyrészről resteli nyilvánosan bevallani hibáját, hogy aláírt egy nem valóságokat tartalmazó jegyzőkönyvet, de másrészről némely ily ügyekben járatlan tanu kényszerhelyzetben is érzi magát, a mennyiben fél ez által a vizsgáló közeget a jegyzőkönyv nem hű felvételével gyanúsítani.¹⁾

Itt nem akarok azon esetre is gondolni, midőn valamely tanu a vizsgálatban akár ellenségeskedésből akár mások beszéde utáni csacschaságból csakugyan könnyelműen tett hazug vallomást, s resteli ezt a tárgyalásnál, midőn látja már, hogy a dolognak általa nem is képzelt komoly oldala van, vagy midőn a nyilvánosság tisztító légkörében, és az ítélőszék előtti magábatérésnél szeretné az igazat megmondani, de fél, hogy az általa már aláírt jegyzőkönyv elébe fogna tartatni, s ő, ha nem is büntettetné meg hamis vallomásaért, mindenesetre mint hazug, mint hamis tanu lesz nyilvánosan meggyalázva.

Nem gondolok azon esetre sem, midőn tán egy elfogult vizsgáló bíró helytelenül vette jegyzőkönyvbe a tanu vallomásait s a tanu azt tán sietségében el sem olvasván, aláírta, később a tárgyalásnál pedig másképi vallomásának elfogadható okát adni nem is tudja. Vagy ha elő is adná ezen okot, bizonyítani azt nem képes, s különben is hitelre nem találna, mert a jegyzőkönyv szokott zára-

¹⁾ Szerző véleményes jelentése „A védő és közvádító hatáskörének meghatározásáról“ a negyedik magyar jogászgyűlés évkönyvében.

déka, hogy „felolvasás után jóváhagyatott és aláíratott“, szólna ellene.

Pedig azt, úgy hiszem, sokan tapasztalták már, hogy az ilyen szokásos, legtöbbször már előre odanyomtatott, megjegyzésekre nagy súlyt fektetni nem lehet. Hányszor nem történik, hogy a vallomási jegyzőkönyv elkészültékor a tanu, ki ugyis mulasztani kénytelen drága idejét, elsiet, s midőn fel akarják olvasni neki vallomását, maga azt mondja, hogy ismeri tartalmát, kéri magát az ujlagos felolvasás alól felmenteni, aláírja a jegyzőkönyvet és örül, hogy távozhatik.

Épen azért tehát, hogy a vizsgálat adatai bizonyítékok színezetével se birjanak s a tárgyalásnál minden tanu elfogulatlanúl tehesse vallomását, nemcsak mellőzendőnek tartom azt, hogy bírósági közeg vegye ki a tanuvallomásokat, de még azt sem engedném meg, hogy az körülményesen vétessék fel s azok által aláírassék. Kivendő természetesen azon eset, midőn a tanu élete veszélyben forogván, örök emlékezet végett bírósági közeg által kihallgatható és megeskethető legyen.

Szinte hallom azt, hogy miként fognak ez ellen felszólalni a régi rendszer és szokások emberei. Hiszen — fogják mondani — így a vádlott bármikor meg fogja vesztegethetni a tárgyalásig a reá nézve terhelően valló tanut, hiszen így nem fog lehetni a bűnösöket soha sem elítélni!

Az igaz, hogy lesznek esetek, melyekben a tanu másképp fog vallani a tárgyalásnál, mint a hogy a vizsgáló közeg előtt nyilatkozott; az is igaz, hogy lesznek tanuk, kik ezt haszonlesésből, a vádlott általi megvesztegetés folytán fogják tenni. De hát nem látják-e be az illetők, hogy oly jellemtelen tanuk vallomásaira, a kik az ilyenre képesek, nem is lehet a lelkiismeretes bírónak marasztaló ítéletet sem alapítani, polgártársát becsületétől, szabadságától, tán életétől megfosztani.

A becsületes, jellemes ember szilárdan meg fog maradni a mellett, a mit jó lelkiismerettel a vizsgálat során mondott, akár lesz módja azt megváltoztathatni, akár nem, akár bíró vette fel vallomását akár rendőri közeg, akár aláírta azt, akár sem, akár felolvassák azt neki, akár nem; a beestelen pedig meg fogja szemtelenül változtatni vallomását a tárgyaláson, ha úgy akarja, akár hányszor írta legyen alá a vizsgálati jegyzőkönyveket, ha tudja, hogy e miatt büntetni őt nem lehet.

Lehet, ismétlem, hogy ezen rendszer mellett egyik-másik bűnös, kivel szemben eddig ily tanukkal a bűnösség bizonyítékát helyreállítani lehetett, az általam javasolt eljárás szerint tán menekülhetni fog néha a törvény súlya alól. De ha lesz is néhány elmarasztalással kevesebb, az is bizonyos, hogy az ártatlanok elítéltetése is ugyanennyival gyérülni fog. S ezen előny azon hátránnyal sokszorta felér.

Észszerűleg csak két lehetőség van. Vagy megengedjük, hogy a vizsgálat adatai bizonyító erővel birjanak s mint ilyenek az érdemleges tárgyalásba belé vonassanak, vagy nem. Ha igen, akkor mindent meg kell tenni, hogy a vizsgálat adatai a bizonyosság criteriumaival körülvétsenek, hogy a jegyzőkönyvek hibás felvétele lehetetlenítettessék, hogy a tanuk már itt valamástételük megfontolására és csak igaz bemondások tételére hathatósan indittatva legyenek. A miket csak az által érhetnénk el, ha a jegyzőkönyvek felvételénél bizalmi férfiak alkalmaztatnának, ha a tanuk nemcsak figyelmeztetnének az igaz bemondásra és esetleges megeskettetésükre — a mi nem mindig elegendő — hanem kikérdeztetésük előtt tényleg meg eskettetnének, és végre, ha a közvádó és védő már itt jogositvalennének kérdések és ellenkérdések által a tanuk homályos és ellentmondó nyilatkozatait azonnal tisztába hozni. Ámde mindez csak haszontalan és időtrábló munkaszaporítás fog mindig maradni, ha ezen írásbeli anyag nem vétethetik egyenesen az ítélethozatal alapjául. Ha pedig az ítélet alapjául szolgálhat, akkor meg ezeknek a tárgyaláskor való ismétlése: haszontalan munkaszaporítás.

Ha ellenben észszerűbbnek találjuk, hogy az eljárás súlya az ítélőszék előtti tárgyalásba helyezve, s hogy a vizsgálat csak adatgyűjtés legyen, akkor mindent el kell lehetőleg távolítani, a mi e célzt megghiusítani, a vizsgálat adatait bizonyítékokká s magát a vizsgálatot már előzetes tárgyalásokká változtatni alkalmas.

Addig, míg három-négy közén fog keresztülmenni egy-egy vizsgálat, igazságszolgáltatásunk költséges volta mellett sem lehet remélni a vizsgálatok gyors lebonyolítását. Addig gyalázatukra mindennapos dolog lesz az, hogy valaki egy ügy miatt éveken át álljon vizsgálat alatt, s amikorra az ügy tárgyalásra jó, akkor már a feledékenység és halál tette legyen constatalhatlanná a tényálladékat.

Azon joga az államhatalomnak, hogy a bűntény elkövetésével vádolt egyént szabadságától foszhassa meg, mielőtt még bűnössége bírólag kimondva lenne, észjogilag nem indokolható, mert eszerint: megelőzné az ítéletet: a büntetés, s szentesítettnek azon lehetőség is, hogy ily módon büntetessék valaki, akiről utóbb kitűnhetik, hogy nem bűnös. Pedig az állam nem alapíthatja jogait ily jogtalanságra.

Az ítélet előtti fogságnak két neme szokásos, az egyik: a szökés veszélye miatti befogatás, midőn az állam valakit szabadságától megfoszt azért, hogy a megérdemlett büntetés elől el ne vonhassa magát; a másik: a vizsgálat sikerének biztosítására irányzott letartózkodás, midőn a vádlott szabadságától azért fosztatik meg, hogy létező bűnjeleket el ne távolíthasson, vagy tanukkal mikénti vallomástételükre nézve össze ne beszélhessen.¹⁾

E letartóztatási esetek elsejének legalább némi jogos alapja van, az t. i. hogy az államnak egyik feladatát képezvén a törvény megszegőit büntetéssel sújtani, e jogát nem gyakorolhatná, ha a tettes szabadságát az ítélet kimondásáig oly korlátlanul megtarthatná, hogy ismeretlen helyre való eltávozás által annak végrehajtását is lehetetlenné tehesse; az állam tehát jogosítva van biztosítékot követelni minden vádlottól, hogy ezt tenni nem fogja. A ki pedig sem személyiségében és társadalmi állásában, sem kezesekben, sem más módon ily biztosítékot nyújtani nem tud, annak elzáratása a társadalmi közjólét érdekében — kikerülhetlen. *Salus publica suprema lex est.*

Nem lehet azonban ilyen módon indokolni a vizsgálati fogság azon nemét, melynek ezélja, ez által a vizsgálat sikerét biztosítani; mert míg amannál valószínű, hogy az — kiért senki kezeségét vállalni nem akar, ki önmaga sem képes vagyoniilag biztosítékot nyújtani, s így ezen államhoz sem társadalmilag, sem vagyoniilag szorosabb kapcsolatok nem fűzik, a rosszal fenyegető büntetés elől megszökend, — addig a vizsgálat vagy pereljárás sikerösítésére ezélző fogságot épen csak immoralis indokokkal tudják a tudósok támogatni. Azt mondják ugyanis, hogy az államnak kötelessége lévén a törvények megszegőit büntetni, kell eszközzökkel birtania

¹⁾ Ujabbi bűntény elhárítása s a közbosszu lecsillapítása miatti befogatások épen csak rendőri praeventiv intézkedések.

a bűnösség bebizonyítására is; mivel azonban mindenkiben, aki vétett a törvény ellen s büntetésnek néz elébe, hatalmas ösztön támad e rosznak elhárítására, valószínű, hogy első sorban oda-irányozandja törekvését, hogy azon bűnjeleket, melyek bűnösségét igazolhatnák, eltávolítsa s azon tanukkal, akik az ő tettességét tudják, hamis vallomástétel céljából összebeszéljen. Ez az állam büntetési jogának kijátszását vonván maga után, a vádlott eziránybani eszelekvősége lehetetlenítendő, ami csak elzáratása által érthetik el.

Azonban ezen érvek nem állanak. Ugyanis ami a bűnjeleket illéti: vagy tudja az állam képviselője, hogy ilyenek léteznek vagy nem. Ha tudja, akkor mi sem gátolja őt abban, hogy azok rögtöni biztosításáról ne gondoskodhassék. Ha nem biztosíthatja azokat, mert már eltávolítvák, megsemmisítvék, akkor a vádlott letartóztatása által azok biztosíthatókká válni már nem fognak. Vagy pedig, ha azon eset forog fenn, hogy az államérdek képviselője nem tudja ugyan bizonyosan, hogy ily gyanújelek léteznek-e, s hol vannak, de gyanítja, szintén nem indokolt a vádlott letartóztatása, mert az ennek alapjául vett indok oly tág és fixírozhatlan fogalom, melynek alapján nem létezhetnék vád: elfogatás nélkül. Amit csak gyanítani lehet, arról még nem állíthatni, hogy valóban létezik, aminek pedig még csak létezése sincsen bizonyossá téve, az ily fontos jogoktól megfosztásnak alapjául el nem fogadható.

Ami pedig a tanukkal való összeszólalkozhatást illeti, ez azon feltételeken alapszik, hogy a vádlott hazudni, s a tanuk őt ebben hamis vallomással és hamis esküjökkel támogatni foghassanak. Ez két irányban helytelen és immoralis kiindulási pont. A vádlott ugyanis nem lehet bizonyítási eszköz. Valaminthogy nem köteles az állam elhinni annak önértékében tett bár való előadásait, úgy nem szükséges, hogy elhiggye annak valótlan mentségeit. Ha felmentik az egymáshoz közel álló családtagokat az egymás ellenében való vallomástétel kötelessége alól, százezzeres inkább felmentendő e kötelesség alól a vádlott, hogy önmaga ellen vádat emelni ne kényszeríttessék. S itt félreértések kikerülése végett, mindjárt megjegyzem, hogy csak az önvádaskodásra való „kényszer” tartom kárhözatosnak, s nem, távolról sem ellenzem azt, hogy a vádlottnak szabad vallomása, ha erre irányzott külső kényszer nélkül terheli magát, ítélet alapjául ne vétessék, valaminthogy a közeli rokonokat is csak felmentik a modern törvényhozások az egymás ellen való tanuskodás kötelessége alól, de nem mellőzik azok vallomását

ha felmentésüket igénybe nem véve vallomást tenni készek. Másrészről az államnak, melynek birái jobbára tanuk vallomása alapján élet és halál felett ítélnek, nem lehet, nem szabad a tanuvallomási bizonyítékot a priori ily gyanuval terhelni, tanukat ily aljasság elkövetésére általában képesnek tekinteni, mert ezzel az emberi igazságszolgáltatás sarkköveit dönti meg. Mindenki, a vádlott, s még inkább a tanuk jogosítvák követelni, hogy becsületességük ne gyanusíttassék, míg akár előéletük, akár jelen eselekményük erre különös okot nem szolgáltatott: mert különben az ellenkező által az ismertetnék el, hogy az állami igazságszolgáltatás épen oly gyarló, mint az alkalmaztatni szokott tanubizonyítás. Ez áll oly esetekről, midőn valamely bűntügyben oly tanuk hallgatandók ki, a kiknek előélete és körülményei jogos gyanura okot nem szolgáltatnak. Itt hiányzik minden erkölcsi indok arra, hogy a vádlott ezek kihallgatásaig elzárassék, mert jogosan fel nem lehet tenni, hogy ezen emberek, még ha a vádlott meg is kísértené őket, hamis tanuságtételre vele szövetkezni fognának. Ha pedig a közmorál érdekében ezen feltevés az egyedül jogos, akkor nincsen elfogadható indok, mely a vádlott letartóztatásának ily esetekben alapúl szolgálhatna.

Ha pedig azon esetet vesszük, midőn a kihallgatandó egyének olyanok, akikről előéletük és jelenlegi viseletöknél fogva valószínű, hogy hamis vallomások tételére is képesek, akkor ezen egyének már eo ipso oly elemét képezik a felhasználandó bizonyítási anyagnak, melyre, szóljon az bárkinek javára vagy hátrányára, nagy súlyt fektetni különben sem lehetend; lényegtelen bizonyítási eszközök biztosítása pedig nem lehet elegendő ok arra, hogy a vádlott ily lényeges jogokban sértessék meg, mint a minő a személyes szabadság. Nem lehet erkölcsileg helyeselni, hogy a vádlott szabadságától előzetesen megfosztassék azért, mert más egyének, vagyis az ellene fellépendő tanuk oly emberek, kikről fel lehet tenni, hogy hamis tanuságtételre vetemedni képesek. Ez nem a vádlott hibája, mások rossz jellemcért pedig őt sujtani, helyes és igazságos nem lehet. S így akár fel lehet tenni a tanukról e rosszasságot, akár sem, a morális indok mindkét esetben hiányzik, mely a vádlott ez okból való letartóztatását jogosnak tüntetné fel.

Nem lehet ellenvetni, hogy ugyanezen indokolás mellett a szűkös veszélye miatti letartóztatás sem bir jogosultsággal, mert ennél állapot valószínűségéről van szó, s ezt tapasztalatilag jelentkező és constatalható külső körülményekkel lehet igazolni, valjon

olyanok-e a vádlott családi, társadalmi és vagyoni körülményei egyrészről s az elkövetett cselekményre alkalmazandó büntetés másrészről, hogy ezeknek összevetése után vádlott szökése valószínűnek legyen tekinthető vagy sem? Valjon tesz-e szökési előkészületeket vagy sem? Ez korántsem oly tág és bizonytalan alap, mint az, valjon tartani lehet-e attól, hogy a vádlott ezen vagy azon tanuval a teendő hamis vallomás tekintetében összebeszélhetne. S nagy a különbség e két indok között még azért is, mert az elsőben csak a vádlott saját elhatározásának, saját cselekményének valószínűségéről van szó, s ez által végrehajtható minden más hozzájárulás nélkül; ellenben az utóbbiban mások közreműködése szükséges, a vádlott csábítása nem elegendő s tárgytalan, ha a tanúk becsületes emberek. De továbbá itt még a „salus publica suprema lex est” elvét sem lehet alkalmazni, mert a közjó csak azt követeli, hogy az, kiről bizonyos, miszerint a törvényt megszegte, bűnhődjék. De az, kire nem bizonyítható rá, az bűnsnek nem tekinthető, nem különösen, midőn csak előzetes elzáratása által reméli a vád a bizonyítékokat helyreállíthatni. Ha meg van a bizonyosság a bűnösségre nézve, akkor szükségtelen amiatt előzetesen eljárni, hozzák meg az ítéletet s büntessék meg, ha pedig nincs meg a bizonyosság, akkor még nem is követelheti a közjó, hogy az illető elzárassék.

Azt szokták leginkább ez irányban érvelni, hogy ez intézkedést jobbra célszerűségi okok ajánlják s főleg oly esetekben, midőn tartani lehet, hogy közeli rokonok fognak a vádlottal teendő vallomásaik iránt összebeszélni; ez pedig oly nagyon valószínű, hogy azt bizonytalan alapnak tekinteni nem lehet. Azonban ez is hamis feltevéseken nyugszik, mert ha ezen közeli rokonok a vádlott mellett tesznek tanúságot, ennek hitel tulajdonítani úgy sem szokott, ha pedig a vádlottat terhelni lennének kénytelenek, ezt kikérülhetik az által is, ha magokat a tanúságtétel alól felmentetni kéri.

Azonban bármily indokolhatlan is legyen ezen intézkedés, annyi bizonyos, hogy eddigelé az államok egyike sem mondott még le büntető hatalmának gyakorlatában ezen eszköz használatáról. S azért ez idő szerint még nekünk is számolnunk kell e vizsgálati eszközzel. Lesz idő, én nem kétlem, midőn az emberiség jogérzete annyira ki lesz fejlődve, hogy rendezett államban ily jogtalanság létezni nem fog. El fogják ismerni, hogy azon körülmény, miszerint a vádló bizonyítékainak meghiusítását félti, nem lehet indok arra, hogy a

vádolt itélethozatal előtt bűnhődjék. S e kort egyrésről a vizsgálati fogság elrendelésével való visszaélések s másrésről a nyomozó eljárás lappangó maradványainak felismerése érlelendik meg. Hogy megéri-e a mostani nemzedék, azt nem tudom; de erősen hiszem, hogy ezen idő bekövetkezend, amint minden igazságnak megjött még az emberiség történelmében az ideje.

Azt, hogy ezen eszközzel t. i. a vizsgálat sikerének biztosítása céljából elrendeltetni szokott fogsággal roppant sok visszaélések történnek és történhetnek, belátták már mindenütt, s azért valamennyi újabbkori törvényhozás azon van, ha nem is veszi ki ezen eszközt az államhatalom kezeiből, hogy az azzal való visszaélések nehezíttessenek, emberi lehetőség szerint kiirtassanak. Egész halmaza az óvszabályoknak állítottatott fel a vizsgálati fogságnak, mely esetekben, minő körülmények között, és mily módon való elrendelésére nézve, azonban a tapasztalat azt bizonyította, hogy az ez irányban felállított bárminő részletes szabályok is a visszaéléseket nem csak kiirtani, de még kevesbiteni sem képesek, mert a vizsgálat sikerének megghiusíthatása oly tág és fixirozhatlan fogalom, melyet korlátokba szorítani teljes lehetetlenség. Az egyetlen óvszer, amely legalább némileg hatályosnak bizonyult az, ilyenszerű vizsgálati fogság legnagyobb tartamának törvénybeli meghatározása. Ha a törvényhozás kimondja, hogy a vizsgálat sikerének biztosítása céljából elrendelt vizsgálati fogság leghosszabb tartama 2 vagy 3 hónapon túl nem mehet, ez ugyan szintén nem teszi lehetetlenné, hogy valaki ártatlanul ne szenvedjen, de szenvedéseinek legalább biztos határt szab. Ily korlát felállítását az újabb büntető perrendtartások mindegyike szükségesnek tartotta, s ilyet a mi eljárásunknak is alkalmazni kellend, ha végrevalahára véget akar vetni törvényhozásunk azon embertelenségeknek, melyektől jelen törvénykezésünk hemzseg, s melynél oly gyakoriak azon megszorító esetek, hogy ítéletileg felmentetik valaki, aki egy-két évig börtönben sinlódott!

A vizsgálati fogság, házmotozás, levélfoglalás s a többi eféle criminalistikus eszközökre nézve azt tartom legezélszerűbbnek, hogy azok elrendelését — kivévn a tetten kaptatás és folytonos üldözés sürgős eseteit — a bíróságtól tartozzék a vizsgáló rendőri hivatalnok vagy közvádó indokolás mellett kérelmezni; mert ami különösen a vizsgálati fogság elrendelésének jogát illeti, míg az a vizsgáló közege kezeibe lesz letéve, legyen az bár bíró vagy

rendőri hivatalnok, mindig aggódni lehet, hogy mindennapos lesz az azokkal való visszaélés, addig ezen intézkedések elégszer ürügyül fognak felhasználtatni, hogy a netaláni tagadásban levő vádlott a tortura ezen nemével „megpuhítottassék.”

Az, hogy a közvádoló kezeiben legyen az ügy vizsgálata, s ez azt részben a rendőrség útján, részben önmaga teljesítse, s bírói intézkedések iránt a törvényszékhöz csak akkor járuljon, midőn oly fontosabb cselekményekről van szó, mint a minők a letartóztatás, levélfoglalás, házmozgás és zárlat, nem idegen nálunk. A megyei fisciok e joggal fel voltak ruházva, s 1848-ig, a magyar törvények visszahelyezése után pedig 1861-től 1870-ig is tényleg gyakorolták. Hogy nem a legüdvösebb eredményeket szülte akkor, annak csak az volt oka, hogy ez intézmény az akkor dívott írásbeli és nyomozó rendszerrel össze nem egyeztethető. Hiányzott mindaz, ami a visszaéléseket akadályozhatta volna, t. i. fegyelem, nyilvánosság, függetlenség és állandóság. Azon fiscustól, kit pártok választottak 3 évre, pártok buktattak meg, ha nem volt részrehajló a pártbeliekkel szemben: üdvös eredményeket várni sem lehetett. De meg vagyok győződve, hogy a főügyészség felügyelete alatt, közvetlen szóbeliség és nyilvánosság mellett, e rendszer felette gyorsítani fogja a vizsgálatokat anélkül, hogy ily sokoldalú ellenőrzés mellett a megyei fisciok alatt tapasztalt hátrányok ismét megteremhetnének.

Megengedendőnek tartom általánosságban a védőnek, hogy a vizsgálati iratokba bármikor betekinthessen, de mert kétségtelenül lehetnek bizonyos körülmények, melyeket a vádlott vagy védője előtt felfedezni bizonyos időig nem lehet, mert különben a vizsgálat sikere meghiusíthatatnék, fennhagyandónak tartom a vizsgáló közeg azon jogát, hogy ezen adatokat ideiglenesen, addig t. i., míg a meghiusíthatás veszélye el nem hártatathatott, vagyis azon cselekmény nem foganatosított, a védő előtt titokban tarthassa.

A vizsgáló közeg ezen jogát azonban a lehető legszorosabban kívánom értetni, mert különben annak tágkörű értelmezése mellett lehetlenné tételnék a vádlottnak a védelmére szolgáló adatokat idejében megjelölhetni és ha a szükség úgy hozza magával, constatálni.

Igy p. o., ha a közvádoló indítványára helyét látná annak, hogy valakinél ház- vagy személymozgás eszközöltessék, vagy, hogy a póstahivatal vagy távirda bizonyos személyek között

váltandó levelek- és sürgönyöknek a rendőrség kezeihez leendő átszolgáltatása iránt megkerestessék, tagadhatatlan, hogy ezeket a védővel vagy vádlottal előre tudatni nem lehet, különben kockáztatva lenne tán ezen intézkedés sikere. Nem mehet azonban ezen titoktartás annyira, hogy az ürügyül használtathassék fel arra, hogy a védő előtt minden vizsgálati adat, s a szükségesén túl is eltitkoltassék.

Vannak bizonyos adatok, akár szóljanak azok a vádlott mellett, akár ellene, melyeket, ha annak idejében nem biztosítjuk, később megszerezni nem lehet.

Igy p. o. lehet, hogy a vádlottnál házmotozás foganatosítottván, ez oly gyanujelenségeket és bizonyítási adatokat hozott napfényre, melyekből kiindulva a vádlott bűnösségében kételkedni első pillanatra alig lehet.

Ha tehát a vizsgáló közegnek jogában állana a házmotozás foganatosítása után is titokban tartani annak eredményét, ezen tán csak látszólagos gyanuok a vizsgálatnak nemcsak ferde irányt adhatnának a vádlott és elégszer az anyagi igazság hátrányára, hanem folytonosan terhelvén őt az ebből folyó bűnösségi gyanu, személyes szabadságától való megfosztatásának is lehet okául.

Pedig elégszer van eset, hogy a házmotozásnak ezen a bűnösség mellett szólni látszó adatai utólagosan ugyan, de még idejében közöltetvén a vádlottal és védőjével, ő tán képes igazolni oly körülményeket, melyek akár a tárgyak gyanus voltát, akár azoknak a vádlottal összeköttetését eloszlatnák. S lehet, hogy az ily cselekmény eredménye később, csak huzamosb idő után közöltetvén a vádlottal, időközben az azok megezáfolására szolgálhatott körülmények elenyésznek s a gyanu terhe minden ártatlansága mellett is a vádlotton ragad.

Az emberek halandók, a bűntényekkel összeköttetésben levő tárgyak jobbára ingóságok, alakjukban többnyire megváltoztathatók, s így sok olyan körülmény merülhet fel a vizsgálat során, aminek megezáfolására, megdöntésére, valótlanságára, a vádlott ellenkező adatokat hozhat fel ma, de holnap azokra már hiába hivatkozik, mert a tárgyak, melyeket megjelölni akart, megváltoztattak, eltávolítottak, és a tanuk holléte ismeretlenné vált, vagy azok meghaltak.

Kétségtelen, hogy az egész pereljárasnak az a célja, hogy a bűnös megkapja törvényes büntetését, de bizonyos az is, hogy az igazságszolgáltatásnak attól is kell őrizkednie, nehogy ezen célját azon áron érje el, hogy ezáltal ártatlanok is szenvedjenek.

Ha tehát ezen két ellentétesnek látszó érdek küzd egymással, a perrendnek kötelessége a nehézségeket kiegyenlíteni, de ha ki nem egyenlíthetők, inkább álljon be annak lehetősége, hogy tán valóban a bűnös menekszik meg, semhogy valakinek emiatt lehetetlenné tétessék ártatlanságát bebizonyítani.

Azért — mint már mondtam — én okvetlenül megengedendőnek tartom általában azt, hogy a vádlott védője a vizsgálati iratokba bármikor betekinthessen, és csak kivételesen tartom a vizsgáló közeget arról feljogosíthatónak, hogy a vizsgálat né mely cselekményeit ez előtt titokban tarthassa, de csak addig, míg annak meghiusíthatásától alaposan tartani lehet, vagyis míg azon cselekmény nem fog a natosított.

Hogy pedig a vizsgáló közeg e jogával vissza ne élhessen, szabadjon a védőnek a betekintés megtagadása esetén az érdektelen, a vizsgálatba be nem folyó bíróság elé vinni a dolgot, ki meghatározandja mi közlendő, mi nem, mit, meddig lehet eltitkolni, mely időn túl nem.

A külön vád alá helyezést nemcsak hogy nem tekintem biztosítéknak alaptalan üldözésekkel szemben, de a vádlottra nézve káros, a bíróságra nézve haszontalan, időtrábló intézménynek tartom, mely az alapul vett szóbeliség elvével merőben ellenkezik.

Tudom és érzem, hogy ezen állításom is sok ellenzőre fog találni, mert a tudós könyvekben s a mindennapi phrazisokban megszoktuk ezen intézményt úgy emlegettetni, mint ami által az ártatlanul üldözött a közvádló túlkapásai ellen mintegy védve van.

Meggyőződéseim mindazonáltal az, hogy czélszerűbb, miszerint ezen intézmény elejtések.

Tudjuk az életből, hogy úgy az alsó, valamint a felső bíró, ha a bűnösségnek csak némi gyanuja forog fenn, a vád alá helyezés kérdésében a legritkább esetben szokott helyt adni a panasznak s veti el a közvádló vád alá helyezés iránti indítványát. S ezt a bíróságok igen helyesen teszik, mert ha a vizsgálat csak némi gyanuokokat constatált is, lehet, hogy a nyilvános végtárgyaláskor a tanúk meghiteltetése alkalmával ezen gyanuokok valóságos bizonyítékokká fognak erősödni. Ezen ok még inkább fog azonban fennforogni, ha — mi a szóbeliségnek egyik criteriuma — a vizsgálat nem fog egyébbel foglalkozni, mint a tárgyalási adatok sommás összeállításával s bizonyítékok constatálására csak kivételesen, midőn az a tárgyalásig valószínűleg elenyészhetik, terjeszkedend. Így pedig

majdnem lehetetlen lesz a vizsgálti iratokból másnak, p. o. az első vagy felső bírónak úgy megítélni azt, vajon van-e a vádolhatásra elegendő alap, mint azon személyeknek, akik a vizsgálat minden phazisán átmenvén, a vádlottal s kihallgatott tanukkal közvetlenül érintkeztek.

Ezen egyedüli közeg a vizsgáló rendőr vagy, ha mégis bírói közeg vinné a vizsgálatot, a vizsgáló bíró lenne. Ezekre egyedül bízni e kérdés eldöntését azonban kissé merész volna; mert feltéve, hogy így vagy amúgy határoznak, a közvádoló vagy vádlottnak kedvezően, azon kérdés merülhet fel, engedték-e ezen intézkedés ellen jogorvoslat a törvényszékhez vagy sem? Ha megengedjük a jogorvoslatot, akkor felülvizsgálná e határozatot oly bíróság, mely az ügyet csakis a vizsgáló közeg kivonatos feljegyzéseiből, de oly jól, mint az maga, nem ismerheti. Vagy feltéve, hogy a jogorvoslat ezen határozat ellen — a mi természetesebb és helyesebb — meg nem engedtetnék, nem lenne-e a büntető igazságszolgáltatás sikere egyedül a vizsgáló közegek kezeibe lefektetve? S nyujtana-e ez akár az államnak, akár a vádlottnak annyi garantiát, a mennyi annak hátrányaival felérne? Ha helyt ad a vizsgáló bíró a vád alá helyezésnek, a vádlott bírái előtt már az alaposnak elismert gyanu feltájjal jelenik meg. S a kimondott vád alá helyezés nemcsak elfogulttá teheti az egyszerű gondolkozásu esküdteket, de le is veszi a közvádoló vállairól az alaptalan vádaskodás kudarcát s az ebből folyó felelősséget.

Másképen fogja megfontolni a közvádoló, vajon emeljen-e vádat valaki ellen, ha nem érzi magát biztos alapon s ha nem takarja őt a közvélemény kárhóztató ítélete előtt a vád alá helyezést rendelő vizsgáló bíró, vagy ha úgy tetszik, a törvényszék tekintélye, nimbusa.

Ha pedig a vizsgáló közeg nem engedi meg a vádemelést, van-e annak józan értelme, hogy a közvádoló — a ki tán vádjának helyes voltáról teljesen meg van győződve, — a vádemelhetés jogától, az ügynek törvényes bírója elé vitelétől legyen megfosztva oly határozat által, melynek semmi kétségtelen adat sem szolgál alapul.

Azt, hogy ugyanazon bíróság döntsön a vád alá helyezés felett is, mely az ügy érdemleges tárgyalásában járand el, már épen nem czélirányos, mert ily előintézkedések által elfogulttá válik. A felső bíróságra pedig azért nem bízható, mert az a dolog állását még kevésbé ismerheti.

A vádlottra nézve nincs más előnye a külön vád alá helyezési intézmény megtartásának, mint, hogy néha talán az egyébként bűnös

vádlott, hiányos iratok alapján, illetéktelen bíró által, tanúk és bizonyítékok kellő meghallgatása nélkül felmentetik; vagy a különben ártatlan vádlott véletlen gyanúkok folytán, de mentsége kellő meghallgatása nélkül, a vizsgáló közeg hiányos feljegyzései fonalán, a szóbeliség és közvetlenség garanciái nélkül, s még mielőtt a bizonyítékok constatálva lennének, vádhatározat hozatala által gyanu terhével bélyegzetten várja be az illetékes bíró vagy esküdt-szék általi felmentetését.

S az államnak ez intézmény fenntartásából más haszna nincs, minthogy ezen közbenszóló, minden haszonnélküli vitatkozás miatt egy sereg bíróval és közvádlóval többet kell kineveznie, mert ezek ez által az egyéb teendők kellő elláthatásától elvonatnak.

Ugyanezen indokból a vádesküdt-szék intézményét sem tartom czélszerűnek. Nem különösen még azon indokból is, mert népességünk gyérvoltánál fogva az esküdtképes polgárok felette nagy terheltetésével járna.

Lehet, hogy tévedek, s a szakemberek többsége azon nézetben lesz, hogy a perbefogó határozatot nem lehet nélkülözni, ha az alaptalan panaszok általi zaklatásoknak nem akarjuk a legtágabb tért engedni. Én azt hiszem, hogy úgy mint a vagyoni nyereséggel kecsegtető alaptalan polgári perek ellen is elég védelem van a per-vesztesnek a költségekbeni elmarasztaltatásában s a konok perlekedőkre szabott bírságban, úgy az alaptalan vádakkal való zaklatás is elegendőleg korlátozva lesz:

a) a nyilvánosság által, mely az alaptalanul vádaskodót a köz-megvetésnek fogja kitenni;

b) mindennemű költségek és károkban elítéltetés által, ha a magán panaszló vádját nem csak hogy be nem bizonyította, de még valószínűnek sem igazolta;

c) érzékeny büntetések által, ha a vád rossz akaratú koholmánynak bizonyult a magán panaszos részéről;

d) fegyelmi megtorlás által, ha a közvádló a bűnössége valószínűsége nélkül vádat emel és tárgyaláshoz viszi az ügyet;

e) hivatali büntettképen való megtorlás által, ha a vád minden alap hiányában a közvádló által rosszakaratú boszantásul emeltetett.

Ha azonban mindezeket a törvényhozás még nem tartaná elegendőeknek arra, hogy a polgár alaptalan zaklatások ellen védve

legyen s a vádhatározat szükségessége, mint oly intézmény mellett nyilatkoznék, mely ha némileg meghoszabbítja is az eljárást, de oly előnyöket nyújt, melyeket másként elérni nem lehet, akkor legalább úgy lenne rendezendő, hogy annak hátrányai lehetőleg megszüntetve legyenek.

Legnagyobb hátrányainak tekintetik pedig az, hogy a vádhatározat meghozatik mielőtt a védelem a váddal szemben nyilatkozhatnék, s hogy a vádhatározat meghozatala által a vádlevél alapos volta vélelmeztetvén, vádlott iránt bírálban némi elfogultságot kelt.

Ezen hátrányok elsejét tökéletesen elhárítja a legújabb osztrák büntető perrendtartás, midőn rendeli, hogy a vádlevél alapján minden közbeszóló határozat nélkül kitűzetik a tárgyalás és a vád megengedhetősége iránt csak az esetben keletkezik bírói határozat, ha a vádlevél ellen törvényes időben kifogás emeltetik. Ezen rendelkezéseit az osztrák büntető eljárásnak oly szabadelvűeknek s oly czélszerűeknek tartom, hogy azt, ha már a vádhatározat teljes eltörlésére nem határozhatná el magát törvényhozásunk, minden változtatás nélkül elfogadhatónak vélem nálunk is. Ha nem is nemzeti találmány, nem kell restelnünk ezen rendelkezések elsajátítását, mert meg vagyok győződve, hogy idővel a modern államok valamennyije utánozni fogja e nehéz kérdés szerencsés megoldásában az osztrák törvény rendelkezéseit.

Ezen rendelkezéseknek különös előnyeül tekinthető az, hogy ha kifogás nem emeltetik, a vádhatározat teljesen elmarad, mi által roppant sok felesleges munka takaríttatik meg.

Nem egészen szerencsés szerkezetűnek és feltétlenül utánzandónak tartom azonban az osztrák büntető eljárásnak rendelkezéseit azon irányban, hogy általa a bírálban elfogultság ne keltessék a vádlott hátrányára. Ki van ugyan mondva, hogy a főtörvényszék, mely ily kérdésekben határoz, ügyelni tartozik, hogy határozatának indokolásában az érdemleges határozatnak ne praeoccupáljon, s nagyon helyes épen ez okból azon intézkedés is, hogy a főtörvényszéki határozatnak azon része, mely a vádnak helyt ad a főtárgyalás alkalmával fel nem olvasandó; de felolvastatni rendeli — s ezt tartom hibásnak — a határozat azon részét, mely a vád egyik másik pontját mint alaptalant elveti. Tartom pedig elhibázottnak a törvény ezen intézkedését azért, mert ez által sok esetben azon czélszerű intézkedések egész sora, melyek a vádhatározat tekintetében felállítottak, meghiusúlhat. Az ily negatív határozatok felolvasását én még veszélyesebbnek

tartom, mint ha az egész határozat, a vádnak helyt adó részében is, felolvastatnék. Mert félni lehet mindig, félni különösen esküdteknél, hogy az ily megtagadó határozatokból, s különösen azok alapos indokolásából, még inkább fognak következtetéseket vonni a vádpontok megengedett részének alaposságára s a vádlott bűnös voltára, mint ha ellőttük a vádnak helyt adó határozat is egészen felolvasztatott volna.

Az ily határozatnak felolvasása, akár adatott hely a vádnak, akár nem, felesleges időpazarlás. S azért legezészerűbbnek tartom azt, ha a vádhatározat felolvasása minden esetben mellőztetik. Az érdemben ítélő bírának, vagy az esküdteknek semmi közük sincs ahhoz: emeltetett-e kifogás a vád ellen vagy sem? Hely adatott-e a vádnak egészben-e, avagy csak részben? Nekiök csak a vádlevelet, az annak támogatására felhozott bizonyítékokat s a vádlott mentségét kell ismerniök. A közbenszóló bármilyen határozatokhoz nincsen semmi közük.

Mellőzendőnek tartom általában a vádhatározat felolvasását ezeken felül még azért is, mert azokra, a kik épen nem emeltek kifogást a vád ellen, némi árnyékot vet, mintha e jogukkal bűnösségük öntudatában nem éltek volna. S ezen körülménynek nem csak azon káros hatása van, hogy a vádlott irányában elfogultságot kelt, hanem az is, hogy sokakat a legalaposabb váddal szemben is — épen ez okból — kifogás emelésre ösztönöz. Már pedig a törvénykezés gyorsasága csak az által érhető el, ha abból lehetőség szerint minden haszontalan, czéltalan munka kiküszöböltetik.

Azon nehézség, mely az által merülhetne fel, ha a vádlevélnek részben hely adatnék részben nem, s nem lehetne tudni, hogy annak felolvasásakor mi hagyassék el abból, mi nem, elhárítható könnyen, ha a vádlevél úgy szerkesztetik, hogy abban — ami a kellő védelmet és átnézetet is megkönnyíti — minden egyes factum külön adatik elő, s külön indokoltatik. Azon vádpont, a melynek nem adatott hely, egyszerűen fel nem olvastatik, nem emeltnek tekintetik.

A tárgyalás menetét illetőleg felmerül azon fontos kérdés, hogy kinek hivatása legyen a tanúk és szakértők kihallgatása.

A most szokásos tárgyalási módot, akár legyen az esküdtszéki, akár törvényszék előtti, a mint az a francziák utánzásával nálunk és sok más államban is szokásos, sőt a különben kitünő és szabadelvű osztrák büntető perrendtartásba is felvétel

részemről nem tartom jónak. Értem ez alatt azt, hogy a tanúk kikérdezésének eszközlése, szóval az egész bizonyítási anyag elővezetése és érvényesítése a tárgyalási elnökre legyen bízva, a közvádoló és védő pedig majdnem csak mint meghívott hallgatók szerepeljenek.

A fő ok, hogy miért nem tartom ezt jónak, az, hogy nézetem szerint egy és ugyanazon ember két ellentétes érdeknek híven, s a nélkül, hogy abból az egyiknek vagy másiknak hátránya ne legyen, nem szolgálhat. Már pedig a bizonyítási anyag természetszerűen két egymással ellenkező irányra oszlik. Az egyik rész a vád támogatására, a másik rész a vád erőltetésre van irányozva. Minden attól függ, hogy az illetőnek hajlamát, rokonszenvét — mert ilyenekkel a bíró is bír — melyik irány ragadja meg. Ettől csupán az ment, a ki csak nyugodtan figyel a lefolyó mozzanatokra, s nem vesz tevékeny részt azok miképi lefolytatásában.

Nem akarom ezzel azt állítani, hogy nem létezhetnék kivételesen oly genialis elnök, a ki az emberi természetes hajlamok felett uralkodva, képes oly pártatlanul constataálni a vádlott mellett és ellene szóló körülményeket, hogy azt tán a közvádoló és védő sem tennék a maguk szempontjából jobban, de az ily elnökök mindig csak kivételek lesznek; a többségről áll az, hogy eljárásukban nem tudnak eléggé vigyázni arra, hogy a pártatlanság mérlegét egyik vagy másik irányba meg ne billentsék.

Csak nézzünk be a törvényszéki tárgyalási termekbe, s bíráljuk meg elfogulatlanul, tesz-e mindig és mindenütt a tárgyalást vezető elnöknek viselete, kérdéseinek iránya oly benyomást reánk, mintha az minden elfogultság nélkül úgy a vádlott mellett mint az ellene szóló körülményeket egyforma alaposzággal akarná constataálni; s nem-e látszik-e inkább a legtöbb esetben meg az, hogy az elnöklő jobbára azon törekszik, hogy, az ügy terhére magáról mielőbb lerázandó, a bűnösség bizonyítékai legyenek mennél jobban helyreállítva, a mentő körülményekkel azonban mely másik művét rontaná le, épen ily nagyon nem törődik?

Az embert mi sem boszantja jobban, mint az, ha nézete helytelennek bizonyul, ha törekvése váratlanul meghiusul. Azért látjuk aztán elégszer példáit azon jeleneteknek, hogy különösen, ha az elnök valamely kérdésre ellenkező feleletet kapott, mint a minőt kapni gondolt, nem fojthatja egészen el boszankodását és azért a további kérdésekben s az azok feleletére tett megjegyzéseiben, némi kifejezést is szokott adni ebbeli érzületének; a mi pedig nemcsak az ítélő

esküdtekre, hanem a tanuk magatartására, bátor fellépésére is elégszer káros befolyással lehet.

Igaz ugyan, hogy ha nem az elnöklő, hanem a közvádó és védő hallgatják is ki mindegyik a maga által hivatolt tanukat, szintén történhetik, hogy akár az egyik, akár a másik az elfogulatlansággal vagy a tanu szabad nyilatkozhatásával ellenkezésben levő megjegyzéseket fognak tehetni. De ezeket először is tilthatja és korlátozhatja a bíróság elnöke, ki a tárgyalás rendjére és méltóságára felügyel, de másodszor nem is lehet az ilyen helytelen nyilatkozatoknak olyan hatása, mintha azt a törvényszék elnöke teszi. Holott, ha az elnöklőt hozza ki valamely tanu adott felelete által tárgyilagosságból, — s ez, mert az elnök is ember, gyakran megtörténhetik, — nehéz, igen nehéz viszont annak hátrányát akár a közvádónak akár a védőnek paralyzálni.

Sőt az elnöklőnek azon, különben nemes indulatból eredt törekvése, melynél fogva minden kérdést, úgy a vád mint a védelem szempontjából, teljesen kimeríteni iparkodik, annyira, hogy neki a további kérdések tévise már feleslegesnek is látszik, szintén kellemtelen, a tárgyalás komolyságával és ünnepélyességével meg nem egyező surlódásokra adhat okot, mert történhetik elégszer, hogy azért a közvádó vagy védő még nem tartják a dolgot eléggé tisztába hozottnak s még kívánnak kérdéseket tenni. Ilyenkor úgy néz ki a dolog, mintha az elnöknek minden irányban való pártatlansága, vagy a kérdések mikénti feltevésében való jártassága és tapintatossága lenne kétségbe vonva, s elégszer azon megjegyzést vonják maguk után a képességében vagy részrehajlatlanságában megbántódott elnök részéről, hogy ezen vagy amazon pótkérdés már téve volt, vagy felesleges. Pedig ha igaz is tán, hogy néha már történt olyan vagy hasonló kérdés, minőt a közvádó vagy védő utólagosan még egyszer tenni kívánnak, mégis lehet, hogy a kérdés iránya, szerkezete vagy hangsúlyozása — mert annak értelme sokszor ettől függ — nem volt teljesen kielégítő. Vagy tűri aztán az elnök az ilyen helyreigazítást, vagy nem. A tárgyalás méltóságának, a bíróság részrehajlatlanságában való bizalomnak mind a kettő árt.

Én tehát helyesebbnek tartom, ha a közvádó és a védő foglalkoznak a bizonyítással, nem pedig a bíró, mely a felett lesz ítélendő, hogy a bizonyítás egyik vagy másik irányban sikerült-e.

Ha úgy a közvádó, valamint a védő maguk hallgatják ki az általuk hivatolt tanukat, szakértőket, ha maguk jelölik meg a felolvasandó okmányokat, melyekre a vád vagy védelem szempontjából támaszkodni kívánnak, az elnök pedig a bírósággal együtt csak a tárgyalás méltóságát őrzi, vagy ha a két fél valami közbenszóló körülményre vonatkozólag hozzá fordul, hoz határozatot, figyel a constátált körülményekre, megtiltja az oly kérdések intézését, melyek a dologra nem tartoznak, s csak akkor intéz ő is kérdéseket, ha azt látja, hogy valamely körülmény a felek által az anyagi igazság rovására felderítetlenül hagyatik: akkor a szerepek helyes beosztása biztosítja a tárgyalás sikerét és méltóságát.

Ezen eljárásnak egyébiránt nemcsak azon előnye van, hogy sem az elnök, sem bírótársai nem hoznak ki tárgyilagos álláspontjukból, nem nyújt okot arra semmi jelenetek által, hogy a bíróság részrehajlatlanságában kételkedhetni lehessen, s levévén a bíróság vállairól a kérdések intézésének, a bizonyítékok csoportosításának terheit, az gondosabban fog az egyes döntő körülményekre felügyelhetni; hanem czélirányos az az anyagi igazság szempontjából azért is, mert lehetővé teszi a vádnak és a védelemnek, hogy minden egyes körülmény constatalásánál nyomban megtehesse arra vonatkozó megjegyzéseit és észrevételeit, ami által megint a tárgyalás végén tartatni szokott hosszadalmas vád és védbeszéd, replikák és duplikák, ha nem is teljesen feleslegessé, de illő mértékükre szorítva lesznek.

Ha most a vád vagy védelem néha hosszadalmas végbeszédekkel untatja a bíróságot és az esküdteket, melyekben végig ismételteti a lefolytatott tárgyalásnak azon eredményeit, melyek álláspontjához képest kérelmét támogatni, s czáfolgatja azon monumentumait, melyekkel az ellenfél győzni akarni látszik, nem csoda, mert nem lévén alkalmá sem a vádnak, sem a védelemnek ezen megjegyzéseit a tárgyalás fonalán mindig ott megtenni, ahol azt az összefüggésnél fogva pár szóval megtenni lehetne, kénytelen ezen egyes körülményeket a végbeszédokban reproducálni, hogy megjegyzéseit érthetően megtehesse.

Vagy igaz az, hogy a törvényszék elnökei olyan anyagból gyúrt emberek, akikhez sem indulat, sem elfogultság hozzá nem fér, hanem képesek pártatlanul tisztába hozni egyaránt úgy a vádlott mellett, valamint az ellene is szóló körülményeket; vagy nem tehető az fel. Ha igen, akkor teljesen felesleges a közvádó és védő

szereplése. Ha pedig nem, akkor a bizonyítási eljárás vezetése czélszerűbben van a felekre bízva, kik ugyan szintén emberek s akik szintén hibázhatnak, de legalább egy pártatlan bíróság felügyelete alatt hibáiknak oly nagy kára nem lehet, azok helyreigazításaira utasíttathatnak.

Magától értetődik, hogy a közvádlo által kihallgatott tanukhoz és szakértőkhöz a védő s az ez által kihallgatottakhoz a közvádlo ellenkérdéseket intézhetnek.

Amint azonban teljes meggyőződés az, hogy nem czélszerű, hogy a bizonyítás az elnököt terhelje, mert tartok attól, hogy ez által elfogulttá válhatik: úgy nem tartom másrészt szükségesnek, hogy az elfogultságtól így menten maradt elnök a tárgyalás sommázatának előadásában megszorítva legyen s különösen esküdszéki esetenél saját véleményének kijelentésétől eltiltassék.

Tény az, hogy úgy a közvádlo, valamint a védő is csak saját szempontjukból és saját feladatuknak érdekében fogják elemezni az esküdtek előtt a tárgyalás eredményét. S ily két merőben ellentétes nézet mellett valóban sokszor nehéz az egyszerű műveltségű polgárnak megkülömböztetni a phrazisokat a nyomós bizonyítékoktól, s az'rt csak üdvös befolyással lehet az anyagi igazságra, ha a tárgyalást figyelemmel kísért, érdektelen, tapasztalt elnök figyelmezteti az esküdteket a tárgyalás főbb momentumaira. A sok helyütt fennálló tilalom, melynél fogva az elnöknek ezen resumében saját nézetét kijelenteni nem szabad, érthető addig, míg annak elfogultságától tartani lehet. De a mint a bíró megszűnt nyomozni, s csak vezetője és figyelője a tárgyalásnak, elenyészik az érdekeltség miatti aggodalomnak is oka. Egyébiránt az ily tilalom többnyire kivihetetlennek és ellenőrizhetetlennek bizonyult eddig is, a mennyiben az elnöklőnek mindig volt módja sommázatát oly alakba önteni, hogy abból nézetét, ha nem is mondta nyíltan ki, megérteni lehetett. Igen természetesen azonban, hogy az elnöklőnek nézete a független esküdtekre kötelező nem lehet, s votum informativumnál egyébként nem tekinthető.

Azon üdvös hatást, melyet a közvetlen szóbeliség nyújt, mindaddig nem fogjuk élvezni, míg az azt kísérni szokott természetellenességek ki nem küszöböltetnek.

Legyünk őszinték! Egyéb-e a vegyes vagy nyomozó eljárás szerinti tárgyalás színvonal komédiánál?!

A közvádoló előre csinál magának véleményt az iratokból, a vádlott képviselője „fényes“ védbeszédre készül ugyanazon materia alapján, az elnök megtanulja a vizsgálati iratokat hogy azok ismeretével „tündökölhessen“, ha valamelyik tanu más-kép beszél, mint a vizsgálatban. A tárgyalás maga csak a vizsgálat repetitoriuma, melyről a tanuk elégszer csak azért maradnak el, mert természetes eszközkel nem tudják felfogni, hogy ha már egyszer „körülményesen“ kihallgatták őket, minek ismételtetik ezt el velök, s miért ne higgye a bíróság azt el, a mit saját hiteles közege, a vizsgáló bíró, már ugyis jegyzőkönyvbe vett és ők aláírtak. Végre az elnök eszközli nagy fáradsággal két ellenkező irányban a bizonyítást, a közvádoló és védő pedig kényelmesen csak nyilatkoznak az iránt, hogy az elnök urnak miként sikerült a dolgot tisztába hozni, vagy — bár kérelem alakjában — pótlásokra utasítják, s végre mindezeknek koronájául ismét az elnök mond bírótársai nevében a felett ítéletet, hogy ő mégis megtalálta az igazat, vagyis hogy a vádló és védő között, akik tulajdonképen nem is bizonyítottak semmit sem, melyik mellett harezol a „törvényes bizonyítékok“ nagyobb összege! Nem teljes fele erelése-e ez valamennyi szerepeknek?

Tegyük természetessé a tárgyalást, s akkor olyan különbség lesz azon és a mostani tárgyalási módok közt, mint a szemfényvesztő szinpadí játék és a valóságos élet között.¹⁾

Hogy az esküdtszéki intézmény bizalmat keltő legyen, kell, hogy annak alakítása bizalmon alapuljon. Két rendszer van: sors és választás. Kiindulásul szolgál mindkettőnél egy alaplajstrom, melybe minden esküdtképes polgár felvéteik, s a melyből vagy kiválasztatnak vagy kisorsoltatnak az időszakonként szolgálatra kerülők.

Mindkét rendszernek meg vannak a maga előnyei és hátrányai. A sorsolás mellett biztosan elérhető az, hogy a polgárok terhelteése egyforma legyen, mert egymás után idővel mindenkire rájön a sor, s nem gyakorolható sem a kormány, sem a köz-

¹⁾ A negyedik magyar jogászgyűlés évkönyvében szerző véleményes jelentése a közvádoló és védő jogkörének meghatározásáról.

ségek részéről semmi oly befolyás, mely azt czélozná, hogy egyik másik időszakban kik legyenek szolgálaton. Ellenben hátránya e rendszernek az, hogy tisztán a véletlenre van bízva, hogy egyik-másik törvénykezési időszakban nem fog-e a sors szeszélye csupán magasabb műveltségű egyéneket, a másokban pedig majdnem kizárólagosan oly egyszerű embereket összehozni, kik minden lelkiismeretességük mellett és kivált bonyolultabb ügyekben csak úgy lennének képesek hivatásuknak kellőképen megfelelni, ha legalább egy-két jobb műveltségű és tágabb látkörű esküdt társaságában és vezetése mellett beszélhetnék meg a dolog. Az pedig, ami az esküdtszéki intézménynek egyik főelőnye lenne, hogy t. i. az egyes specialis ismereteket igénylő kérdések eldöntésében lehetőleg oly emberek is vegyenek részt, kiknél életfoglalkozásuknál és tapasztalataiknál fogva ily ismereteket feltételezni lehet, a sors általi kijelölésnél teljesen elvész. Másrészről azonban a választásnak megvan ugyan azon előnye, hogy a szolgálatra berendelendő esküdtek részint az ügyek minőségének, részint pedig az ahhoz szükséges szak- és nyelvismeretekhez megfelelően állittassanak össze, de meg van azon lehetőség is, hogy a szolgálati lajstrom összeállítására akár a kormány akár a pártérdekek befolyást gyakorolhassanak. Ugy hiszem, hogy e két rendszer egyesítése által érhető el a legtöbb előny. A kormány és pártok nem a közönséges bűntények mikénti elbírálásában vannak közvetlenül érdekelve, hanem csak a sajtó útján vagy másképen elkövetett ugynevezett politikai és vallási bűntettek és vétességek tekintetében. Ezen ügyekre nézve tehát csak az alaplajstromból való kisorsolás biztosít a politikai pártok, vallásfelekezetek, nemzetiségek és a kormány előzetes befolyásai ellen. Minden egyéb ügyekre nézve azonban a választást tartom alkalmasabbnak. Nem kell azt hinni, hogy ily kettős lajstrom összeállítása valami különös nehézségeket okozhatna, mert nem szükséges, hogy ilyen kettős lajstrom minden törvényszék területén alkottassék, miután ezen ügyekre nézve, úgy mint jelenleg, csak az ország 2—3 városának törvényszékeit kellend illetékességgel felruházni.

A közönséges bűntettekre nézve a választást a községi előljárók javaslata alapján a politikai hatóságok főnökei (polgármester, alispán) eszközölhetnék.

Nem tartom szükségesnek, hogy a törvénykezés időszakokhoz legyen kötve. Csupán az országos vásárok és az aratás idejében kellene szünetelni az esküdtszéki tárgyalásoknak.

Minden év november havában az egész t. i. január 1-től december 31-ig terjedő évre lennének az évnegyedi szolgálati lajstromok összeállítandók.

A bíróságnak meg lenne adandó azon jog, hogy különös szakismeretet igénylő nem politikai bűnügyekben megkereshesse a politikai hatóságot, hogy azon ügyre vonatkozólag kivételesen oly egyénekből állítson össze egy különös lajstromot, kik a megkívántatott specialis ismeretekkel bírnak.

Hogy az esküdtszéki szolgálat felette terhessé ne váljék, alkalmazandónak tartom nálunk is több külföldi perrendtartások azon rendelkezését, hogy ha a vádlott bűnösnek vallja magát, az esküdtek közreműködése mellőztethessék.

Ha figyelembe vesszük azon ügyek számát, melyek hazánkban a vádlott beismerése alapján döntetnek el, azonnal szembe tűnik hogy mily nagy mérvben fogná ezen rendelkezés az esküdtek terhelését kevesbíteni.

Az ország összes királyi törvényszékeinél elítéltetett:

beismerés alapján: más bizonyítással:

1872-ben	9496	7008
1883-ban	11.704	9272
1874-ben	14.381	9090.

Több mint az ügyek fele lenne tehát olyan, mely esküdtek közbenjárta nélkül fogna elbírálthatni.

A legtöbb kifogás abból merittetik mindenütt az esküdtszékek ellen, hogy nehézségeket okoz a tény- és jogkérdések elkülönítése, s hogy az ezen elkülönítésre való tekintettel formuláztatni szokott kérdések félreértéséből erednek a legtöbb helytelen határozatok.

Ez azonban nem is lehet másként. Ha nincsen megszábotott határvonal, amely szerint a tény- és jogkérdései elkülöníthetők, szétválaszthatók legyenek, akkor bizonyos, hogy az ily határozatlan czél felé törekvő kérdések is csak félreértésekre vezethetnek.

Azonban ez már ugy a tudományban, mint a gyakorlatban is meghaladott álláspont. Amint a tudomány és gyakorlattal isztában vannak már azzal, hogy a jogot a ténytől elválasztani nem lehet, oly határozottan nyilatkozott már a felett is, hogy az esküdtszéki intézmény ezt nem is teszi szükségessé. De kimutatta azt is, hogy ott, hol még ragaszkodnak a tény- és jogkérdéseknek elkülönítéséhez is odafej-

lődött a gyakorlat, hogy az esküdtek tényleg mégis mindkét kérdésben döntenek. Ugyanazért igen közel fekszik a mód is, hogy miképen lehet az ezen felosztás félzségségeiből eredni szokott zavarokat és félreértéseket kiküszöbölni. Nem kell ugyanis támaszkodni ezen ugys kivihetetlen felosztásra, s akkor el fognak maradni a felosztásból eredő nehézségek is. A jogszabály alkalmazása azért mégis a bíróság kezeiben lesz; ő fogja azt az esküdteknek megmagyarázni és eléjük szabni; csak hogy a fennforgó tényekkel való összecy e z t e t é s e mégis együttesen történend az esküdtek által a bűnösség kérdésének megoldásában. Igy p. o. ha valaki azzal védekezik, hogy embertársát vétlen önvédelemből ölte meg s azért nem büntethető, a bíróság megmagyarázza az esküdteknek, hogy mit tekint a törvény vétlen önvédelemnek. Ezen magyarázat kötelező rájuk nézve. Ők tehát, midőn a bűnösség kérdését eldöntik, csak a felett határozandnak, a fennforgó eset megfelel-e a törvény rendelkezésének vagy sem, vétlen önvédelem-e vagy sem? Vagy p. o. ha a közvádó azt vitatja, hogy gyilkosságot követett el a vádlott, ez pedig tagadja azt, de beismeri az emberölést, a bíróság megérteti az esküdtekkel, hogy a törvény mindkét bűntényt miben különbözteti meg egymástól, s az esküdtek elhatározzák, hogy az eléjük szabott törvény szerint az eset melyiknek felel inkább meg.

A kérdések intézése az esküdtekhez önmagában véve tehát nem lehet a félreértések kuforrása. Mert ily félreértések kérdések intézése nélkül is megtörténhetnek, ha az esküdtek csupán a felett határoznak, valjon a vádlevél tartalma szerint bűnös-e a vádlott, vagy sem. Minden csak attól függ, hogy a kérdések természetesek és világosak legyenek. A kérdések intézésének azonban mindenesetre azon előnye van a vádlevél szerinti határozat felett, hogy mintegy utmutatásul szolgálnak az esküdteknek, hogy miben áll a dolog lényege, s határozott mederbe terelik az esküdtek tanácskozását.

Hogy pedig a kérdések a dolog lényegét tartalmazók, természetesek és világosak legyenek, s félreértésekre okul ne szolgáljanak, azokon felül, mit már fentebb a tény és jogkérdés közötti megkülönböztetés elhagyásáról mondtam a tapasztalat különösen még azt is igen jónak és üdvösnek bizonyította:

a) ha a kérdések a felek által hozatnak javaslatba s a bíróság által állapittatnak meg;

b) ha azok a végbeszédék előterjesztése előtt határozatnak meg s úgy a vád és védelem valamint a bíróság elnöke is már ezen megállapított konkrét kérdésekhez idomítják előadásait;

c) ha az esküdtek jogosítva vannak a kérdések netaláni homályos értelme iránt a bíróságtól felvilágosítást kérni, sőt

d) ha mégis félreértés történék, ezt ujjolagos tanácskozás után kiigazíthatják.

Ezen intézkedések sok tekintetben odahatnak, hogy a lehető legalkalmasabb kérdések intéztessenek az esküdtekhez s hogy ezek a felek és bírósági elnöknek a z o k r a a l a p í t o t t zárszavaiból a kérdések értelmével kellőképen megismerkedhessenek.

Azon mód ellen, hogy az esküdtek nyílt ülésben kérjenek felvilágosítást, ha a feltett kérdéseket nem értik, azért szokott a szakértő jogászok által kifogás emeltetni, mert az ily esetek a közönségben megrendítik az esküdtszék iránti bizalmat, az igazságszolgáltatás szilárdságában való hitet; miért is javasolják, hogy ily felvilágosításokat az esküdtek zárt ülésben is kérhessenek, illetőleg az elnök ilyenek megadása végett a közvádó, védő és egy jegyző kíséretében tanácskozási szobájukban megjelenhessen. Ajánlatosnak tartatik ezen mód különösen azért, mert ha az esküdtek nyilvános ülésben kénytelenek felvilágosításokat kérni, azok rendszerint felette tartózkodók, mert félnek, hogy a közönség által képteleneknek, járatlanoknak fognak tartatni, s inkább elfojtják kétélyeiket, semhogy magokat nyilvános compromissionak kitegyék.

Ezen indokokat magam részéről is elfogadom s czélszerűnek tartom, -- kivált oly államban, melyben ezen institutió uj s még nem gyökerezett meg a népszokásokban, — hogy a kölcsönös felvilágosítások zárt ülésben történjenek. Természetesen a közvádó és védő jelenlétében.

Az is javasoltatik némelyek által, hogy az esküdtek határozata előbb csak a bíróságnak hirdetessék meg zárt ülésben s a bíróság, külön tanácskozást tartva, akár hozzájárul a marasztaláshoz, akár felment daczára annak hogy az esküdtek bűnöst mondtak, nyílt ülésben csak a végeredményt hirdesse meg, anélkül, hogy a határozat előzményeit megérintené. Ez látszólag czélszerűnek tünik ugyan fel, mert elenyésztetné az ellentétes határozatokból felmerülő kétélyeket, de nem hiszem hogy emelné a határozatok iránti bizal-

mat, mert a mi titokban történik, ahhoz mindig kétely fér, azt mindig bizalmatlanság kíséri. Sőt azt hiszem, hogy épen az, ha a vádlott és a közönség látja, hogy még ha bűnöst mondtak is az esküdtek, felment a bíróság, ha ellenkezőről van meggyőződve, emeli leginkább az igazságszolgáltatás iránti bizalmat. Azon erkölcsi hatás pedig, mely azon ítéleteket kíséri, hol a polgár és bíró egyértelműleg mondják ki a határozatot, ezen rendszer mellett teljesen elveszne a titok homályában. De legveszélyesebb az, hogy az esküdtekben csökkentené a felelősség öntudatát.

A tanácskozás módjára azt javasolják némelyek, hogy elnököket ne az esküdtek magok válaszzák, hanem a bíróság nevezze ki.

Felhozzatik e mellett különösen az, hogy az esküdtek esetleg néha úgy kerülnek össze, hogy alig ismerik egymást s így meg sem ítélik, hogy e hivatalra ki közöttük a legalkalmasabb. Tagadhatatlan az, hogy annak, ki a tanácskozást vezeti, nagy befolyása van arra, hogy a megoldandó kérdések mindannyian által jól megértessenek és megfontoltassanak, s azért nem közönyös, hogy ki elnököl az esküdtek tanácsában. Azonban bizonyos az is, hogy nem mindig állíthatni, miszerint a bíróság jobban fogja a legalkalmasabb egyént kijelölhetni mint az ugyanazon vidékbeli polgárok egymás között. Néha ennél, máskor annál van meg az alkalmas kijelöléshez szükséges tájékozottság. Ugyanazért legezélszerűbbnek tartom azt, ha rendszerint az esküdtek magok választják meg elnököket. Mégis több valószínűség van amellett, hogy ugyanazon vidékbeli polgárok jobban ismerik egymást, mint a bíróság vagy annak elnöke, kik hivatalos állásuknál fogva utóvégre mégis nincsenek a polgársággal oly közvetlen és sokoldalú érintkezésben, mint a mennyi a jellemző szilárdság és képzettség felismeréséhez szükséges s mint amily érintkezésben a polgárok vannak egymással. Miután azonban mégis megeshetik, hogy oly esküdtek kerülnek esetleg össze, kik egymást épen nem ismerik s megtörténhetik, hogy a bíróság közülök némelyeket a tanácskozás vezetésére mégis alkalmasaknak ismer, meghagyandónak tartom azon jogát is az esküdteknek, hogy midőn az elnök iránt meg nem egyezhetnek vagy épen nem ismerik egymást, a bíróságot kérhessék fel elnökük kinevezésére.

Sokáig töprenkedtek a tudósok a felett is, nem lenne-e célszerű az esküdtek mellé adni a bíróság tagjai közül egy jogtudóst, ki a tanácskozás során felmerülő kételyek és félreértéseket felvilágosítaná, nekik tanácsosal szolgálna. Azon okoknál fogva azonban, melyeket a „Schöffén“ bíróságoknál már felhoztam, ezt nem tartom célra vezetőnek.

A legvitásabb kérdés az, hogy a határozat érvényéhez hány szavazat kelljen. Helyes jogelven csak az egyhangúság nyugszik. Ez abból indul ki, hogy nincs joga az államnak büntetni valakit, ha jogos kétely van az iránt, vajon bűnös-e, vagy sem? Már pedig nem lehet elvitázni, hogy a jogos kétely megvan, ha csak egy is az esküdtek közül ártatlannak tartja a vádlottat. Fel kell tenni, hogy az esküdtekként működő polgárok mindegyike lelkiismeretesen megfontolja a dolgot. Az esküdtek nem látnak a vádlott belsejébe. Csak külső körülményekből itélik meg a belsőt. Ez pedig csalékony. S így nincs a lehetőség kizárva, hogy éppen azon egynek van igaza, aki a vádlottat büntetlennek tartja. Lehet téves és igazságtalan a határozat egyhangúság mellett is, de legalább nem nyert kifejezést a kétely az államnak akkor, ha a hivatottak közül senkinek sincsen kételeye a vádlott bűnösségében, kétségtelenül van már joga büntetni, mert az ártatlanságnak azon lehetősége, mely az egyhangúságon kívül áll, nem tartozik már az emberi számítások körébe. S ha lehetséges is, hogy az egyhangúság rendszere mellett néha egy-egy esküdt tulserupulózításánál vagy különczködésénél fogva bűnös is menekülni fog a megérdemlett büntetés alól, ez az állam fennállását nem támadja meg, mert bűnösök menekültek mindig és menekülni fognak ezentul is: miután nemesak Nürnbergben, hanem nálunk sem akasztják fel azon gonosztevőt, akit meg nem fognak. Pedig a bűncselekmények és büntetések nagy része felfedezetlenül marad mindenütt. Ellenben ha ártatlan ítéltetik el, az erkölcsileg és néha testileg s vagyoniilag is megsemmisítetik.

Az államok tapasztalatai oda mutatnak, hogy az egyhangúság megkiváncatlósága nem igen csökkentik az elítélések és felmentések álközötti szmarányt.

S ez igen természetes! Ha az esküdtek mindegyike azt tudja, hogy szavazata döntő, hogy feltétlenül szükséges az ő szavazata ahhoz, hogy a bűnös elítéltethessék, vagy

hogy az ártatlan felmentessék: igen alaposan megfogja gondolni, hogy miként szavazzon, s nyomós indokok nélkül nem fog esküdt-társaival ellenkezőleg szavazni, s ez által a bűnös menekülésének, vagy az ártatlanul vádolt elítéltetésének ódiumát és felelősségét magára venni. Ellenben ott, hol szavazattöbbség szerint is határozat hozható, részint különzködés, részint szeszély, néha egy a tanácskozás során meggondolatlanul kiejtett észrevételhez álkövetkezeteségnél fogva való ragaszkodás, könnyen reábirják egyik-másik esküdtet, hogy társaitól eltérőleg szavazzon, mert úgy okoskodik magában, hogy azért a többség mégis kifogja mondani a helyes határozatot.

A solidáris felelősség öntudata tehát csak a határozatok egyhangúságának szükségességében van meg. S épen ezen öntudatból folyik, hogy ha egyik-másik esküdt kételyeket vet fel, azt nem hagyják figyelmen kívül mert a szükséges többség már meg van, hanem szükségképen megbeszélik s ha helytelen a kétely, megczáfolják, ha helyes, elismerik; de mindenestre azt eredményezi, hogy a határozat minden körülmények alapos megvitatásának s osztatlan meggyőződésének eredménye legyen. Ettől pedig az erkölcsi hatást, akár felmentő akár marasztaló legyen a határozat, megtagadni nem lehet. Angliában legujabban is az egyhangúság mellett nyilatkoztak a szakértők, csupán azon módosítást javasolják, hogy a bűnös kimondására megtartassék ugyan az egyhangúság, de legyen elég a felmentésre egyszerű szavazattöbbség.

Ellentéte az egyhangúságnak az egyszerű szavazattöbbség. Alapeszméje nincs. Mert ha öt esküdt azt mondja, hogy nem tartja bűnösnek a vádlottat, hét pedig hogy igen, akkor ez annyit tesz, hogy két ember dönti el a vádlott bűnösségét. Az öt igen és öt nem szavazat erkölcsileg elenyészteti egymást, s így nem marad több hátra mint két szavazat.

A nyolcz és kilencz szavazat többségnek az az értelme, hogy ha nyolcz igént és négy nemet vagy kilencz igent és három nemet mond s a nemleges szavazatokkal szemben az igenlőkből ugyanannyi el is vétetik, még mindig marad az első esetben 4, az utóbbi esetben 6 polgár, kik a vádlottat bűnösnek tartják.

Vannak törvényhozások, melyek 10 szavazat egyértelműségét kívánják meg a határozat érvényéhez. Ezek azon alapeszméből indulnak ki, hogy elismerik miszerint csak az esküdtek egyhangúsága nyugszik egészséges principiumokon, de mert az államnak még

sem lehet a principiumok kedvéért a jogbiztonságot egy-két különzködő esküdt esetleges szeszélyének feláldozni, ez élszerűségi szempontból megengedendő, hogy a határozat érvényéhez 10 szavazat is elegendő legyen.

Azonban mindezen okoskodások figyelmen kívül hagyják, hogy a helyes igazságszolgáltatás legfőbb alapelve e szavazási módok bármelyikénél megvan tagadva.

Az, hogy a határozat *solidaris* meggyőződése legyen az esküdteknek, s hogy jogos kétely a bűnösség iránt fen ne forogjon, az egyhanguságtól való eltérés mellett, bármelyik határozathozatali mód fogadtassék is el, fel van adva: s így azon rendszer, mely az igazságszolgáltatásnak egyik sarkelvét tagadja meg, helyes nem lehet.

A francziák a szavazat számlálásnak ezen hiányát, s a szavazattöbbséggel hozott esküdtszéki határozatok erkölcsi csorbáját azzal vélték eltakarhatni, hogy megrendelték miszerint a szavazás számaránya közzé ne tétessék, sőt az esküdtek is titokban tartani legyenek kötelesek. Azonban ez nem orvoslása hanem csak eltitkolása a bajnak. S így semmit sem ér.

Az egyhanguságból eredhető nehézségek elhárítására is tétettek javaslatok. Az mondatott ugyanis, hogy éppen mert igaz, hogy az egyhanguság biztosítja a tanácskozás alaposságát s azt, hogy az ellennézetek is figyelemre méltassanak s vagy megezáfoltassanak vagy elismertessenek: csak addig kívánatos az egyhangusághoz való ragaszkodás, míg ezen cél eléretett, ha pedig nem áll be az egyértelműség még alapos tanácskozás s az ellenvélemények meghallgatása után sem, attól el kell térni, s kisebb-nagyobb szavazattöbbségben megnyugodni, mert ha hosszabb tanácskozás után sem tud a kisebbség véleményének helytelenségéről meggyőződni, vagy nézetének helyes voltáról a többséget meggyőzni, akkor azt kell feltenni, hogy egyik vagy másik részen elfogultság vagy érdek alkotja a nézetkülömbiséget. Mivel pedig az ilyen indok rendszerint inkább tételezhető fel kevesekről mint sokakról, igazságos, ha a törvény a többség határozatának adja meg a sanctiót.

Ugyanazért javasoltatik, hogy a tanácskozás első órájában csak egyhangulag, egy órai tanácskozás után 11, két órai tanácskozás után 10, és három órai tanácskozás után 9 szavazat legyen elég a határozat meghozatalára.

Én ugyan az elnöklet szempontjából csak az egyhanguságot tartom oly szilárd alapnak, melyre az állam ítéleteit alapíthatja, de

ha tekintettel vagyok hazai viszonyainkra s azon körülményre, hogy ez intézmény új volta mellett még csak több évi gyakorlat után lehet remélni, hogy az ország elegendő oly jellemzilárd és lelkiismeretes esküdtekkal rendelkezessék, kik magasztos feladatuknak minden tekintetben megfelelni tudjanak, a gyakorlati élet szempontjából átmenetképen mégis elfogadhatónak tartom e rendszert. Csak egy megjegyzésem van, s ez az, hogy miután az ügyek külön-féleségéhez képest nem mindig tekinthető biztosítéknak az, valjon 2 vagy 3 óráig tartott-e a tanácskozmány, mert lehetnek bonyolult nagy ügyek, melyeknél 3 óra alatt sem merítettetik annyira ki az ügy, mint más egyszerűbb ügyeknél egy óra alatt, rendszerinti esetekre meghagynám ugyan ezen időbeosztást mint minimumot, de feljogosítandónak tartom a bíróságot, hogy ha az eset bonyolult voltánál fogva ezt kevésnek tartja, a tanácskozási időtartamokat belátása szerint meghosszabbithassa.

Csak néhány megjegyzésem van még azirányban, hogy ha mind ezen óvintézkedéseknek daczára helytelen, hibás és sérelmes esküdtszéki határozat keletkezett, miképen lehessen helyre igazítani azt?

Hogy a felebbviteli jogorvoslat a közvetlen szóbeliséggel össze nem egyeztethető, már kimutattam, s hogy arról az esküdtszéki eljárásban szó sem lehet, nem legalább a bűnösség kérdésében, az a dolog természetében rejlik, s el is fogadta valamennyi törvényhozás.

Egy másik kérdés azonban, mely vitás, az, ha valjon a büntetés kiszabásával szemben se engedessék-e meg a felebbvitel? Ez nem áll már szoros kapcsolatban az esküdtszéki intézménnyel, hanem lényegileg csak attól függ, valjon az ország bíróságainál a törvényalkalmazás oly szilárd elveken nyugszik-e már, hogy a büntetés kiszabása körül az egyenletesség felebbezés nélkül is elérhető-e vagy sem? Hazánkban, hol ez idő szerint a büntetés mértékére nézve irányadó törvények nem is léteznek, esetről esetre csak a bíró böles belátása szabja meg a megfelelő büntetés mértékét, s még akkor is, ha az anyagi büntető törvénykönyv már meg lesz, évek fognak kelleni míg az a bírói körökben vérré fog válni, a büntetés kiszabása elleni felebbezés mellőzése nem tanácsos.

Szükségtelennek tartom azonban, hogy e végből két felebbviteli fórum legyen, sőt takarékosági és czélszerűségi okokból e joggal is

egy semmitő bíróságot, vagy — miként a 43-iki javaslat nevezi — egy igazító széket tartok felruházandónak. A meg nem felelő büntetés kimondása a törvény helytelen alkalmazásának tekinthető, s mint ilyen a semmitőszék által épen úgy felülbíráható, mint az, hogy az esküdtszék törvény szerint volt-e megalakítva, vagy a bizonyítékok valamelyike helyesen mellőzött-e vagy sem?

Nem tartom azonban a felebbvitelt megengedendőnek a vádlott hátrányára is, mert a büntetés szigorítása több tekintetben kártékony benyomással szokott lenni. Először is figyelembe veendő az, hogy a törvénynek oly világosnak kell lenni a büntetés rendelkezéseiben is, hogy mindenki tudhassa, hogy ha ezt, vagy amazt elköveti, reá ilyen vagy olyan büntetés vár. A büntetés e nélkül nem jogos. De ha egy bírói collegium nyílt ülésben már azt constataitotta ítéletével, hogy az elkövetett cselekményt ilyen vagy olyan büntetéssel, p. o. 2 évi börtönnel, elegendőképpen megtorolva tartja, nem lehetne azt állítani, hogy a vádlott cselekményének súlyosabb voltát inkább beláthatta volna, mint a bírák, s így a büntetés netaláni emelése a semmitőszék által már azon szempontból sem lenne tanácsos: miután az igazságszolgáltatás szilárdságába helyezett hitet ingatná meg.

De hozzá járul ehhez még egy másik körülmény is, mely a büntetés ily módon való súlyosbitásának mellőzését ajánlja. Ha ugyanis megengedtetnék, hogy a semmitőszék a vádlott hátrányára is felülvizsgálhassa a bíróság által kimondott büntetést, oly esetek, melyekben a büntetés felemeltetnék, szükségessé tennék, hogy az ügy még egy harmadik forumhoz legyen felebbezhető; mert nem lenne megnyugtató sem a közönségre sem a vádlottra, hogy a két ellentétes ítélet közül a vádlott a szigorubb ítélettel sujtassék, anélkül hogy még egy harmadik bíró nem döntene a felett, hogy a két ítélet között mégis melyik hát a helyesebb, a törvénynek megfelelőbb. De ezzel ismét a különböző, egymásfelett álló forumokból folyó ellentétés ítéletek jogzavaró következményei állanának be.

Nem kell azonban tartani ugyanily hatástól, ha a semmitőszék enyhíti az ítéletet, mert:

a) megszoktuk évszázadok óta, hogy felsőbb bíróságaink hasonlíthatatlanul többször mérséklék semhogy súlyosítanak az alsóbíróságilag kimondott büntetéseket;

b) a sértett magánfél érdekeinek tökéletesen elég van téve a bűnösség kimondása által; ennek alapján ő vagyoni kárait érvénye-

sítheti anélkül hogy ebbeli jogait a büntetés szigorubb vagy enyhébb volta erősebbé tenné vagy gyengitené;

c) az állami érdek is elegendőleg meg van védve a bűnösség kimondása s egy körülbelül megfelelő büntetés alkalmazása által. Az, valjon p. o. 2 vagy $2\frac{1}{2}$ év legyen-e a büntetés, ép oly lényegtelen körülmény a közjóra, amint hogy lényeges különbség a vádlottra nézve;

d) mert az, hogy valaki enyhébb büntetést kap cselekményeért mint azt a közvélemény követelné, vagy a törvény szerint illetné, megtörténhetik s meg is történik néha akár hány felebbviteli forum fennállása mellett is, de ebből senkire sem háromolván semmi baj, annak sem egyesekre sem az összeségre nincsen olyan káros hatása, hogy azzal szemben azon rossz hatás, mely abból keletkezik, midőn egy bíróilag elég súlyosnak kimondott büntetés helyett egy másik bíró ennél súlyosabbat határoz, elfogadható lenne.

Az esküdtszék mellett működő bíróságot feljogosítandónak vélem, hogy az esküdtek határozatát, ha azt tévedésen alapulónak tartja, felfüggeszthesse s az ügyet más esküdtszék elé utasíthassa. Ezenkívül feljogosítandónak tartom azonban még arra is, hogy az esküdtek által bűnösnek kimondott vádlottat önmaga fel is menthesse, s ezen joggal a semmitőszéket is felruházandónak vélem. Mindkét bíróság e jogát azonban csak azon esetekre tartom szorítandónak ha a b s o l u t t ö b b s é g g e l azt találják:

a) hogy a vádba vett cselekmény törvény szerint nem büntethető vagy megszűnt büntethető lenni; vagy

b) ha úgy vannak meggyőződve, hogy a vádlott a terhél rótt cselekményt vagy mulasztást el nem követte.

E rendelkezéseket azért tartom felveendőnek, mert amily meg egyeztetetlennek tartom a jogállam eszméjével, hogy az büntessen ott, hol a vádlottat érdektelen polgártársai büntelennek tartják, épen olyan s még helytelenebbnék kell tekintenem azt, ha az állam azt büntetné, kire nézve az ország bírái azon meggyőződésben vannak, hogy annak cselekménye a törvény szerint nem büntethető, vagy megszűnt már büntethető lenni.

Ha a bíróság ilyen meggyőződésre jutott a lefolyt tárgyalás során, nincsen helyes ok rá, hogy mért legyen az kénytelen csak az ítélet felfüggesztése által segíteni a bajon, ami néha nem is orvosolja a sérelmet, mivel egy másik esküdtszék is helytelenül foghatja

fel a dolgot, s akkor a tetemes munka, költségek és idővesztesség után megint csak azon két alternativa között kellend választani, — ha t. i. a második esküdtszék is úgy ítélne, — hogy vagy meg kellene engedni a bíróságnak, miszerint daczára az esküdtek ellenkező k e t t ő s határozatának, most mégis felmentse a nézete szerint nem bűnös vádlottat, vagy pedig, hogy köteles legyen ily esetben jobb meggyőződése ellenére is kimondani a marasztaló ítéletet és a büntetést. Az egyik haszontalan munka-, idő- és költségfecsérlés lenne, a másik pedig a bírói állás méltóságával, a bírák lelkiismeretével és a törvények megtartására tett esküjökkel állana ellentétben.

Nem lehet azonban a bíróságot azon joggal is felruházni, hogy elítélhessen daczára annak, hogy az esküdtek nem bűnöst határoztak, mert ez ellenkeznék azon sarkelvvvel, hogy kétely esetében a vádlottra nézve kedvezőbb értelem fogadandó el. Már pedig akkor, midőn a vádlottnak 12 érdektelen polgártársa azt mondja ki, hogy az illetőt ártatlanul tartja, mindenestre, még ha ezen határozat juridicailag helytelen is lenne, jogos kétely forog fenn a vádlott bűnössége iránt.

Azon joggal, hogy közvetlen felmentést mondhasson ki, azért tartom a semmitűszéket, is felruházandónak, mert nem tudok józan okot találni arra sem, hogy ha ez jön ily meggyőződésre, miért ne mondhasssa mindjárt maga ki a helyesebb, a törvénynek megfelelőbb ítéletet, s miért kelljen annak a helytelen ítéletet csak megsemmisíteni, hogy az ártatlanul vádolt egyén Damocles kardjával feje felett egy újabb tárgyaláson ismét meghurezoltassék s addig, czopf-szerű formák kedvéért, ég és föld, — vagy jobb kifejezéssel élve —, meny és pokol között lebegni legyen kénytelen.

Azon szokásos rendelkezést, hogy taxative határozottassanak meg a semmiségi esetek, vagyis hogy azon okok, melyeknél fogva az eljárás megsemmisítendő, egyenként soroltassanak fel, nem tartom czélszerűnek, mert a törvényhozó nem lehet oly előrelátó, hogy mindazon körülményekre gondoljon, melyek valamely concret esetben az eljárás és annak alapján keletkezett ítélet megsemmisítését kívánatossá tehetik. Ugyanazért jobbnak tartom azt, ha e tekintetben oly általános szabály állapittatik meg, mely lehető tág kört enged a semmitűszék arbitriumának. Mert ha ezt nem teszik, akkor a bírót arra kényszerítik, hogy néha vagy a legvilágosabb jogsérelem eseteiben is elvesse a semmiségi panaszt, mert a taxative felsorolt pontok valamelyikére véletlenül tán nem illik, vagy

pedig, hogy a fennforgó esetet, jogérzete által kényszerítve, erőltetett magyarázattal iparkodjék valamelyik rendelkezésre huzni. Az igazságszolgáltatás méltóságával egyik eset sem egyezik meg.

Azt hiszem ennél fogva, hogy a törvényhozó akkor felelne meg leginkább feladatának, ha ez irányban egyszerűen azt határozza, hogy az eljárás megsemmisítendő, valahányszor az anyagi jog, vagy oly alaki jogszabály sértetett meg, melytől az igazság kellőbb felderítését lehetett volna várni.

Épen ilyen indokokból nem tartom egyenként felsorolandónak azon eseteket sem, melyekben a per újrafelvétele legyen megengedendő. Ez irányban sem lehet oly casuisticát feltalálni, mely minden felmerülhető esetre alkalmazható legyen.

Ugyanazért elegendőnek tartom e tekintetben is azon általános szabályt, hogy:

a per újrafelvétele mindannyiszor megengedendő, valahányszor a vádlott vagy vádló oly új bizonyítékokat vagy körülményeket képes felhozni, melyek, ha az alapperben használtatnak, valószínűleg más ítéletet eredményeztek volna.

Nehogy azonban az esküdtek gyakori alaptalan perujításokkal zaklatassanak, szükségesnek tartom, hogy afelett, valjon a felhozott újabb körülmények és bizonyítékok oly lényeges befolyással lehettek volna-e az anyaperbeli ítéletre, hogy azok mellett az ítélet másképp üthetett volna ki, mint kiütött, előzetesen a bíróság határozzon. Ha megtagadtatik a kérelem, a sémmítőszékhez legyen folyamodás, ha megengedtetik, az ügy újabb tárgyalás alá jő, más esküdtek és más bírák előtt. Az újrafelvételnek megengedése egyszersmint az alapítélet végrehajtásának felfüggesztését vonná maga után.

Még egy intézményt óhajtok felveendőnek, mely — nézetem szerint — úgy a vád valamint a védelem szempontjából sokkal több garantiát nyújt mint a felsőbb bíróhoz való felelbbvitel, s ez a rosszul informált bírótól vagy esküdtektől, a jobban informálthoz való folyamodás. Az intézmény nem új, de azt hiszem, hogy azért mégis célszerű.

A gyakorlati életben többször lehet tapasztalni, hogy a felek néha csak a tárgyalás befejezése és leginkább csak az ítélet kimondása után jönnek öntudatára annak, hogy ez vagy amaz körülmény, melyet, mert lényegesnek nem tartották, megezáfolni nem iparkodtak,

vagy bizonyíték, melyet, mert szükségesnek nem látszott, felhozni elmulasztottak, váratlanul oly szerepre vergődött a bizonyítási anyagban, hogy az ügy kedvező vagy kedvezőtlen eldőlt azon fordult meg. S nem ritkán történik az is, hogy maga a bíró vagy esküdt, midőn ily körülményeknek vagy adatoknak jön tudomására, nyíltan bevallja, hogy ha ezeket előbb tudja, ő nem úgy határozott volna. Ez ugy a felekre valamint az ítélőkre is oly kínos helyzet, melynek megszüntethetőségéről gondoskodni szintén feladata a jó perrendtartásnak.

Azt hiszem, hogy sem a jogbiztonsággal, sem pedig az igazságszolgáltatás méltóságával nem áll összeütközésben, ha ily esetekben, bármely fél indokolt kérelmére, az ügynek ugyanazon bírák, s ha esküdtszékieleg tárgyalatott, ugyanazon bírák és esküdtek előtti újbóli tárgyalása megengedtetnék. Hogy azonban céljának megfeleljen s az esküdtek tulságos és gyakori zaklatásává se fajulhasson az ezen orvoslattal való éllhetést :

a) rövid zárhatáridőhöz kellene kötni ; p. o. 1—3 nap. Ez esetben felfüggesztő hatálya is lenne. Későbbben beadva, csak perujtási kérelemnek lenne tekinthető ;

b) Esküdtszéki esetekben a bíróság engedélyétől lenne függővé teendő.

A rövid zárhatáridőt azért tartom szükségesnek, hogy a tárgyalást, ha megengedtetett ezen perorvoslat, ne kelljen egészen és minden részleteiben ismételni. Az újabbi adatok és körülmények mellett a régi bizonyítási anyagból csak az hozatnék újra fel, a minek ismétlését a felek, a bíróság tagjai, vagy az esküdtek kívánnák.

A bíróság engedélyétől azért tartom az ezen perorvoslattal való éllhetést függővé teendőnek, mert célja csak eclataus tévedések mielőbbi helyreigazítása lenne s mig egy részről nem tehető fel, hogy bíróság kirívó esetekben az engedélyt megtagadja, másrésről oltalom van ebben a tárgyalások indokolatlan ismétlése ellen. Sőt miután az ily póttárgyalásnak csak ugy lehet értelme, ha az az ítélethozatal utáni 2—3 nap alatt történhetik meg, mig t. i. az előbbeni tárgyalás adatai a bírák és esküdtek emlékezetéből el nem mosódtak, a bíróság e kérdésbeni határozata végérvényességgel lenne felruháazandó. Fel lehet tenni, — mint említém — hogy a bíróság szembeszökő tévedések-nél az engedélyt nem igen fogja megtagadni, de bizonyosnak tartom azt is, hogy ily eset nem léteben mindig ellene lesz a tárgyalás ismétlésének. S mivel a feleknek még ily kérelmökkel való eluta-

sítás esetén is nyitva állna az újrafelvétel rendes útja, a bíróság ily irányu határozata elleni jogorvoslat kizárásában semmi veszély sincsen. Ez intézmény sok tekintetben a felebbvitelnek helyét pótolná. Sőt annak hiányai nélkül sok oly előnyökkel bír, melyekkel az nem dicsekedhetik: gyorsaság, közvetlen szóbeliség. Az összes bizonyítási anyag híven meg van, anélkü, hogy azt ismételni, a tanukat újból fārasztani kellene. És végre azon magasztos neme az erkōlesi elēgtételnek, mely abban nyugszik, ha a vádlottat ugyanazon eskűdtszék vagy bíróság, mely elítēlte, tévedéséről rögtōn meggyōzetvén, ismét felmenti, vagy ha ily mulasztás folytán valóságos gonosztevőt felmentett, azt az újabb terhelő körülmények megismerése után, mégis elítēli: megnyugtatja mindkét esetben a netalán megrettent közvéleményt is, s midōn meggyōz mindenkit arról, hogy „az igazság mindenek felett“, a bíróra nézve is kellemes, mert nem kénytelen keblében hordozni a történt hiba miatti lelki furdalásokat!

Fontos kérdés az is, valjon nem lenne-e czēlszerű a kormányt nálunk is, ugy mint Austriában, feljogosítani, hogy oly vidékeken, hol azt tapasztalja, miszerint az eskűdtek hivatásuknak meg nem felelnek s helytelen határozataik által a jogbiztonságot veszélyeztetik, az eskűdtszékek működését idōlegesen rendeletileg felfüggeszthesse. Én a kormánynak ily joggal való felruházását bizonyos feltételek mellett czēlszerűnek tartom; és pedig két okból: először is ily törvény egyidejű meghozatala által azok is meg lennének nyugtatva, akik az iránt aggódnak, hogy ez intézmény legalább eleinte nem fog jó szolgálatokat tenni. De másodszor azt is lehet remélni, hogy ily óvintézkedések felállítása mellett még ez intézmény elvileges ellenesei is meg fognak nyugodni abban, várván, hogy néhány évi gyakorlat minő tapasztalatokat fog hozni.

Általában igazságtalan lenne azért, mert félnek némelyek, hogy az ország egyik-másik vidéke ez intézményre tán még meg nem érett, annak üdvös hatásait az ország azon vidékeitől is elvonni, melyek oly fokán vannak a műveltségnek, hogy ott az eskűdtszékek felállításának rossz eredményeitől tartani nem lehet. Sőt azt hiszem, hogy épen a törvény ily rendelkezésének azon hatása lenne, hogy a polgárság a lehető legnagyobb buzgalmat fejtené ki az iránt, hogy hivatásának ez irányban komolyan és lelkiismeretesen megfeleljen, nehogy szűkebb hazája az ország szégyenére, erkōlc és művelt-

ség tekintetében az ország többi vidékeinél alacsonyabb fokon levőnek s azért e szabad institutióra — ha időlegesen is — érdemtelenné declaráltassék. Alkotmányos országban minden hatalomnak meg kell hogy legyen a maga correctivuma, hogy azzal büntetlenül visszaadni ne lehessen. A kormány ezen joga képezné az esküdtészeki intézmény correctivumát.

A modus procedendi tekintetében úgy hiszem e joggal való élnetést legezélszerűbben elrendezendőnek, ha a legközvetlenebb tapasztalatokkal bíró illető királyi törvényszék indokolt feljelentésére, melyben az ily intézkedés szükségességét igazoló egyes sérelmes esetek okiratilag lennének támogatandók, a kiesínyes helyi surlódásokon és a politikai küzdelmeken felül álló semmitőszék tenne felterjesztést az igazságügyminiszterhez, hogy az esküdtek működése azon királyi törvényszék területére felfüggesztendő-e általában s mennyi időre? Utólagosan az országgyűlésnek is be lenne jelentendő. Egy évnél továbbra, csak a törvényhozás hozzájárulásával lenne a felfüggesztés meghosszabitható.

* * *

A mely állam polgáraiban az igazságban való hit kihalt, a törvény iránti tisztelet elenyészett, annak vesznie kell! Hiába fokozza haderejét bármily nagygyá, hiába vannak pénzügyei rendben, ha ez alap hiányzik. az állam előbb-utóbb össze fog omlani mint a homokra épített palota, még ha csupa márványkövekből állna is. Róma, Bizancz, Athen, — mind intő példái a történelemnek, hogy az államok hatalmuk tetőpontján se mulasztják el ápolni a közerkölesöket.

S a történelem bizonyítja azt is, hogy a jó erkölcsök megtartásában, a törvény iránti tisztelet megszilárdításában mindig és mindenütt a jó büntető törvények és az igazságos jogszolgáltatás voltak a legfőbb tényezők. Ahol ez hanyatlott, az is sülyedett, ahol ez volt jól szervezve, az is emelkedett.

Sajnos, hogy a mi törvényhozásunk — amint látszik — nem tulajdonít ennek oly nagy súlyt, mint a minőt tulajdonitania kellene. Már fél század előtt lett ugyan megpendítve nálunk is a büntető törvények reformja; de a 43-iki kísérletet kivéve maig sem történt ez irányban valami megemlítésre méltó jobbra fordulás. Nincs ága az állami életnek, mely azóta előre nem haladott volna, csak a büntető törvényalkotás áll ma is ott, a hol Verbőczy idejében állott. Pedig az utolsó évek példái kétségtelenül mutatják, hogy a közerkölesök ennek folytán annyira hanyatlanak, miszerint társadal-

munka veszélyben forog, már — Görögország niveaujára süllyedni. A legfélreismerhetlenebbül igazolja ezt azon sajnos körülmény, hogy alig van állam Európában, melyben — miként ezt a bűnvádi statisztika mutatja — a társadalom legkiválóbb körei oly nagy számban foglalnának helyt a bűnösök körében, mint hazánkban!

Az ország pénzügyei, kereskedelme, hadügye, közlekedési állapota, közigazgatása, tanügye tagadhatatlanul szintén fontos dolgok s koránt sem hanyagolandók el igazságügyi munkálatok kedvéért; de mert a társadalom ezen tényezőinek egyike sem oly annyira elmaradt, mint büntető törvénykezésünk, annyit mégis joggal lehet a nemzetnek most már követelni, hogy a törvényhozás azok mellett végre valahára erre is kiterjessze némileg figyelmét s vegye fon-
tolóra azt, hogy az állam gépezetének ez is oly fontos alkatrésze, mely ha rossz, az egésznek működését bénítja meg.

